



ANKARA  
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**Demokrat Parti Döneminde İktidar-Muhalefet  
İlişkilerine Bir Örnek: Cumhuriyet Halk Partisi'nin Dış  
Politika Konusundaki Muhalefeti (IX. Yasama Dönemi:  
14 Mayıs 1950-22 Mayıs 1954)**

**Elmas ŞİMŞEK**

**Tez Danışmanı  
Doç. Dr. Nasrullah UZMAN**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ  
TARİH ANABİLİM DALI  
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI**

**TEMMUZ 2019**



**Demokrat Parti Döneminde İktidar-Muhalefet İlişkilerine Bir Örnek:  
Cumhuriyet Halk Partisi'nin Dış Politika Konusundaki Muhalefeti  
(IX. Yasama Dönemi: 14 Mayıs 1950-22 Mayıs 1954)**

**Elmas ŞİMŞEK**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ  
TARİH ANABİLİM DALI  
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**TEMMUZ 2019**

Elmas ŞİMŞEK tarafından hazırlanan “Demokrat Parti Döneminde İktidar-Muhalefet İlişkilerine Bir Örnek: Cumhuriyet Halk Partisinin Dış Politika Konusundaki Muhalefeti(IX. Yasama Dönemi:14 Mayıs 1950-22 Mayıs 1954)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~ÇOKLUCUK~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

**Danışman:** Doç. Dr. Nasrullah UZMAN

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum



**Başkan :** Prof. Dr. Mehmet Akif TURAL

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

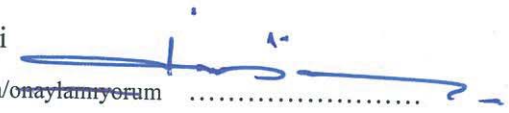
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum



**Üye :** Doç. Dr. İsmet TÜRKMEN

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum



Tez Savunma Tarihi: 08/07/2013

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.



Prof. Dr. Figen ZAIİF

Enstitü Müdürü

## ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)



Elmas Şimşek

22/07/2019

**Demokrat Parti Döneminde İktidar-Muhalefet İlişkilerine Bir Örnek: Cumhuriyet Halk Partisi'nin Dış Politika Konusundaki Muhalefeti (IX. Yasama Dönemi: 14 Mayıs 1950-22 Mayıs 1954)**

**(Yüksek Lisans Tezi)**

**Elmas ŞİMŞEK**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ**

**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**Temmuz 2019**

**ÖZET**

II. Dünya Savaşı sonrasında dünyada var olan faşist yönetimler yıkılarak yerine demokrasi esaslı bir yönetim şekli kurulmuştur. Dünyada meydana gelen bu dönüşüm Türk siyasi yapısını da yakından etkilemiştir. Türkiye, dünyada kurulan bu yeni düzene uyum sağlamak için 1946 yılından itibaren, çok partili bir siyasi yaşama geçiş yapmıştır. Çok partili yaşama geçtikten sonra ilk önemli muhalefet partisi olan Demokrat Parti, 7 Ocak 1946'da kuruldu. Cumhuriyet Halk Partisi iktidarına karşı, ciddi ve güçlü bir muhalefet yürüten Demokrat Parti 14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde iktidara gelmiştir. 27 yıl kesintisiz iktidar geçmişi olan CHP ise bu seçimden sonra yerini, DP'ye bırakarak, muhalefete geçmiştir. Bu araştırmada, DP'nin ilk dört yılın da CHP'si ve Millet Partisi tarafından, dönemin dış politika konusunda iktidara yönelik yapılan sert ve ılımlı eleştiriler çerçevesinde irdelenmiştir.

Bilim Kodu:118101

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Millet Partisi, Dış Politika,

Sayfa Adedi:149

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nasrullah UZMAN

**A Sample to the Relation of Power and Opposition In The Era of Democrat Party: the  
Opposition of Republican People's Party In The Matter of Foreign Policy. (IX. Legislative  
Session: 14 May 1950-22. May-1954  
(M.Sc.Thesis**

**Elmas ŞİMŞEK**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNİVERSİTY  
GRADUATE EDUCATION INSTITUTE**

**July 2019**

**ABSTRACT**

After World War II , the existing single-manregime had suddenly collapsed and new democracy based governments started to established instead. This world-wide transformations influenced the Turkish policy structure, too. In order to comply with this transformation, Turkey transited to the multi-party system 1946.By the transition in 7 January 1946, the first promited party was found: Democrat Party. Owing to a critical and strong apposition across the ruling party Republican People'sParty(CHP), DP came to the power in the consequence of general elections of 14 May 1950. After a solid 27 years governing , CHP gave a way to DP and became an apposition in this research ; the first 4 years of DP

Science Code: 118101

Key Words: Demokrat Party, Republican People's Party , National Party , Foreign Policy,

Page Number: 149

Supervisor: Associate Professor Nasrullah UZMAN

## TEŐEKKÖR

Çalıőmamız boyunca tez konumun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar her aőamada değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım, danışmanım Doç. Dr. Nasrullah UZMAN hocama, eğitim hayatım boyunca her alanda bana yardım eden Doç. Dr. İsmet TÖRKMEN hocama, her konuda yanımda olan sevgili arkadaşım Melike TEPECİK'e saha araőtırması konusunda benimle ilgilenen Milli Kütüphanesi ve T.C Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi çalışanlarına, tez yazma sürecinde maddi ve manevi yanımda olan aileme teşekkürlerimi sunarım.





## İÇİNDEKİLER

ÖZET .....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER .....	vii
KISALTMALAR.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ VE DP İKTİDARI .....	3
2.1. Demokrasiye Geçişin Gerekçeleri .....	3
2.2. Demokrasiye Geçiş: Dörtlü Takrir .....	4
2.3. Demokrat Parti'nin Kurulması.....	6
2.4.1946 Seçimleri .....	7
2.4.1. Belediye Seçimleri .....	7
2.4.2.Milletvekilliği Seçimleri .....	8
2.5.1950 Seçimlerine Giden Süreç .....	10
2.5.1. İktidar-Muhalefet İlişkileri.....	10
2.5.2.CHP'nin Seçim Propagandası ve Dış Politika Söylemi .....	12
2.5.3. DP'nin Seçim Propagandası ve Dış Politika Söylemi .....	14
2.6. 1950 Seçimleri .....	15
2.7. İktidar Döneminde Demokrat Parti'nin Dış Politika Vizyonu.....	16
2.8. Demokrat Parti'nin Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü.....	16
3. BÖLÜM: SERT MUHALEFET YILLARI VE ARKA PLANI.....	21
3.1. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nda Aktif Tarafsızlığı .....	21
3.2. Sovyet Birliği'nin Türkiye'den Toprak ve Üs Talepleri.....	22
3.3. NATO'nun Kuruluşu ve Türkiye'nin Üyelik Başvurusu.....	24
3.3.1. NATO'ya Üyelik Talebinin Ret Edilmesinden Sonra Oluşan Tepkiler .....	27
3.4. DP'nin Kore'ye Asker Gönderme Kararı .....	29

3.4.1. Kore Kararına Muhalefetin Tepkisi ve İktidarın Savunması .....	33
3.4.2. Kore'ye Kuvvet Gönderme Kararının Basına Yansıması .....	40
3.4.3. Partilerin Belediye Seçim Kampanyalarında İktidarın Kore'ye Kuvvet Gönderme Kararının Kullanılması.....	42
3.4.5. Kore'ye Gönderilen Kuvvetin Masrafları Hakkında Görüşler .....	46
3.4.6. İsmet İnönü ve İki Milletvekili Tarafından Meclis'e Verilen Gensorunun Demokrat Parti Grup Toplantısında Tartışılması.....	47
3.4.7. Kararın Mecliste Görüşülmesi ve Milletvekillerinin Kararı .....	50
3.4.8. Türkiye'nin NATO Üyeliği.....	54
3.4.9. Türkiye'nin NATO'ya Üyelik İçin Yapılan İkinci Talep .....	56
3.4.10. Türkiye'nin Talebinin Ret Edilmesine Verilen Tepkiler .....	58
3.4.11. Batı'nın Türkiye'nin NATO'ya alınmasında Değişen Tutumları ve Türkiye'de Yansıması .....	63
3.4.12. Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye Gönderdiği Nota .....	68
3.4.13. Ottawa'da Alınan Karar ile Türkiye'nin NATO'ya Üyeliği.....	70
4. ILIMLI MUHALEFET .....	75
4.1. Orta Doğu Komutanlığı ve Türkiye'nin Üstlendiği Rol .....	75
4.2. Bulgaristan türklerinin türkiye'ye göçü (1950-1951) .....	79
4.2.1. CHP'nin Göçmen Politikası.....	79
4.2.2. Türkiye ile Bulgaristan Arasında Diplomasi Trafığı .....	82
4.2.3. Bulgaristan'ın Türkiye Sofya Başkâtibi Sadun Terem ve Ailesine Uyguladığı Kötü Muamele ve Türkiye'nin Tepkisi .....	91
4.2.4. 1951 Yılında Bulgaristan'ın Göçü Durdurması .....	92
4.2.5. Türkiye'nin Bulgaristan'dan Gelen Göçmenleri İskân ve Yardım Faaliyetleri .....	94
4.2.6. Göçmenlere Dair İstatistikler .....	99
4.3. Balkan paktı ve Türkiye .....	101
4.3.1. Türkiye ile Balkan Ülkeleri Arasındaki İlişkiler.....	101
4.3.2. Balkan Paktı'nın İmzalanması ve İçeriği .....	104

4.3.3. Sovyet Rusya'nın Notası.....	106
4.3.4.Balkan Paktının Çöküşü.....	106
4.4.Kıbrıs meselesi.....	107
4.4.1. Kıbrıs Meselesinin Gelişimi.....	107
4.4.2. Demokrat Parti'nin Kıbrıs Politikası.....	109
5. SONUÇ.....	115
KAYNAKÇA.....	117
EKLER.....	129
EK-1. B.C.A. 490-1-0-0_204-812-1_Kore Savaşı ile ilgili gazete kupürleri.....	130
EK-2. BCA. 490-1-0-0_204-812-1_Kore Savaşı ile ilgili gazete kupürleri.....	131
EK-3. BCA. 490-1-0-0_204-812-1_Kore Savaşı ile ilgili gazete kupürleri.....	132
EK-4. BCA. 490-1-0-0_204-812-1_Kore Savaşı ile ilgili gazete kupürleri.....	133
EK-5. BCA. 490-1-0-0_204-812-1_Kore Savaşı ile ilgili gazete kupürleri.....	134
EK-6 BCA. Fon Nu:10.9/Yer Nu:59.175.3.....	134
EK-7 BCA. Fon Nu:10.9/Yer Nu:59.175.3.....	136
EK-8 BCA. Fon Nu:10.9/Yer Nu:59.175.3.....	136
EK-9. BCA. Fon Nu:10.9/Yer Nu:59.175.3.....	137
EK-10. BCA. Fon Nu:10.9/Yer Nu:59.175.3.....	138
EK-11 BCA. Fon Nu:10.9/Yer Nu:59.175.3.....	139
EK-12. Fon Nu:10.9/Yer Nu:59.175.1.....	141
EK-13. Fon Nu:10.9/Yer Nu:59.175.1.....	142
EK-14. Fon Nu:10.9/Yer Nu:59.175.1.....	143
EK-15. Fon Nu:10.9/Yer Nu:59.175.1.....	144
EK-16. Fon Nu:10.9/Yer Nu:59.175.1.....	145
EK-17. Fon Nu:10.9/Yer Nu:59.175.1.....	146
EK-18. Fon Nu:10.9/Yer Nu:59.175.1.....	147
EK-19. Fon Nu:10.9/Yer Nu:59.175.1.....	148

ÖZGEÇMİŞ ..... 149



## KISALTMALAR

<b>Kısaltmalar</b>	<b>Açıklama</b>
<b>a.g.e.</b>	Adı geçen eser
<b>a.g.m.</b>	Adı geçen makale
<b>a.g.t.</b>	Adı geçen tez
<b>ABD</b>	Amerika Birleşik Devletleri
<b>BCA</b>	Başkanlık Cumhuriyet Arşivi
<b>BM</b>	Birleşmiş Milletler
<b>CHP</b>	Cumhuriyet Halk Partisi
<b>Çev.</b>	Çeviri
<b>DP</b>	Demokrat Parti
<b>MP</b>	Millet Partisi
<b>NATO</b>	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
<b>ODK</b>	Orta Doğu Komutanlığı
<b>SSCB</b>	Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği
<b>TTK</b>	Türk Tarih Kurumu

## 1. GİRİŞ

Dış politika bir devletin başka bir devlete veya uluslararası bir alana karşı izlediği politikaya denir<sup>1</sup> Osmanlı dönemi dış politikasında bakıldığında dış politikayı, diplomasi yolu ve askerî gücü ile yürüttüğü görülmektedir. Özellikle 18. yüzyıla kadar askeri alanda üstün ve güçlü olmasında dolayı dış güçlere karşı yürütülen politika askeri olmuştur. Fakat 18.yüzyıldan itibaren başlayan gerileme dönemi ile birlikte, Osmanlı Devleti'nin uluslararası ilişkilerde diplomasinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Millî Mücadele Dönemin' den sonra ise, Atatürk, dış politikada: “*Yurtta Sulh Cihanda Sulh*” anlayışı ile uluslararası ilişkilerde tarafsızlık politikası uygulamıştır. Bu dönemde Lozan Barış Antlaşması'ndan kalan sorunları çözmek için İngiltere, Fransa, Yunanistan ile sürekli bir münasebet içinde hareket edilmiştir. Dışarıya karşı daha etkin ve şeffaf bir dış politika izlenilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında ise Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra İngiltere ve Fransa ile bir ittifak antlaşması imzalamışsa da savaşa girmeyerek, savaş sonuna kadar tarafsızlığını korumuştur<sup>2</sup>. Fakat Türkiye Savaş sürecine dahil olmamışsa da savaş sırasında izlediği politikalar, Türkiye için hem içte hem de dışta ağır sonuçlar doğurmuştur. Savaşın bitmesinden hemen sonra Sovyet Birliği 19 Mart 1945 tarihinde Türkiye bir nota göndererek 1925 tarihinde imzalanan Türk-Sovyet antlaşmasının, savaş sonrası dönemin şartlarına uymadığını öne sürerek feshetmek istediğini belirtmiştir. Sonrasında ise bir nota daha göndererek Türkiye ile yeni bir antlaşma yapılması için Boğazların statüsünde değişiklik yapılması ve Doğu Anadolu bölgesinden toprak talep ederek bu şartlar yerine getirilmesini belirtmiştir. Bunların bir an önce gerçekleştirilmesi için de Türkiye'yi siyasi baskı altına alarak tehdit etmiştir. Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nden duyduğu endişenin devam etmesi, Türkiye'yi yeni oluşan Soğuk Savaş sisteminde Batı bloğunun kurucusu olan Amerika ve İngiltere ağırlıklı bir politika izlemeye yöneltmiştir. Türkiye bu süreçte Batılı devletler tarafından kurulan her oluşuma dâhil olarak güvenliğini sağlamaya çalışmıştır.

---

<sup>1</sup> Kürkçüoğlu, Ö (1980). “Dış Politika Nedir Türkiye'deki Dünü ve Bugünü”, *Ankara Üniversitesi SPF Dergisi*, 35(1), 311

<sup>2</sup> İleri, İ. (2005). “Türkiye'nin Dış Politikası”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (35-36), 377

Savaş sonrasında dünyada var olan faşist yönetimler yıkılarak yerine demokrasi esaslı bir yönetim şekli kurulmuştur. Dünyada meydana gelen bu dönüşüm Türk siyasî yapısını da yakından etkilemiştir



## 2. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ VE DP İKTİDARI

### 2.1. Demokrasiye Geçişin Gerekçeleri

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle, Almanya, İtalya ve Japonya'da faşist yönetimler yıkılmış, otoriter ve totaliter akımların çekiciliği tamamen kaybolmuştur. Bu durum, tüm dünyada tek partili diktatörlük yönetimine dayanan, siyasi sistemlerin gözden düşmesine ve serbest seçime dayanan liberal demokrasilerin ise yükselmesi ile sonuçlanmıştır<sup>3</sup>. Türkiye'de Atatürk döneminde, ilki 1924 yılında Terakkiperver Cumhuriyet Fırka, ikincisi ise 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırka olmak üzere iki kez çok partili hayat geçiş denemesi yapılmıştır. Her iki deneme de başarısızlıkla sonuçlanmıştır<sup>4</sup>. Fakat İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, dünyada meydana gelen siyasi gelişmeler, Türkiye'deki tek parti rejiminin yıkılıp, yerine çok partili bir siyasi yapıya geçilmesini zorunlu kılmıştır.

Türkiye'nin demokrasiye dönüş gerekçelerine ülke içinde bakıldığında Atatürk dönemi sonrası yönetimi ele alan İsmet İnönü'nün, İkinci. Dünya Savaşı yıllarında uyguladığı sıkı politikaların, halka yılgınlık vermesi olmuştur. İnönü Hükümeti, Savaşın ortaya çıkmasıyla beraber, Türkiye yarı seferberlik duruma geçti. Bu, üretici konumda olan genç nüfusun çok büyük bir kısmının silahaltına alınması ve milli savunmaya ayrılan bütçenin artması, ülkenin ekonomisini kötüye gitmesine neden olan başlıca etmen olmuştur. Bu dönemde en önemli izlenim ağırlıklı olarak kentlerde kendini gösteren ekonomik "darlık" olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla beraber Türkiye'de ithalat imkanlarının azalması ile ihtiyaçların iç pazardan karşılanması zorunluluğu doğmuştur. Bu durum halkın ihtiyacı olan mallardan başta buğday, arpa ve yulaf olmak üzere birçok ürünün devlet tarafından alınmasını ve stoklanmasını gerektirmiştir.

Bu durum piyasada bulunan malların azalması sonucunu doğurmuş ve bundan yararlanmaya çalışan karaborsacılar ortaya çıkmıştır. Devlet ortaya çıkan karaborsacılığı ve kıtlığı engellemek için bazı politikalar uygulamıştır. Bunlardan biri Başbakan Refik Saydam döneminde yürürlüğe girecek Milli Korunma Kanunudur. Devlet bu kanunla

<sup>3</sup>Akinci, A., Usta, S. (2016). "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değerlendirilmesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 279

<sup>4</sup>Uzman, N. (2017). "Adnan Menderes ve M. Fuad Köprülü'nün Cumhuriyet Halk Partisi'nden İhraçları". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 36(62), 206



ekonomide istediği gibi müdahale etme hakkına sahip olmuştur. Diğer bir uygulama ise devlete yeni bir kaynak sağlamak için Varlık Vergisi adı altında tüccarlar, büyük çiftçilerden alınacak olan bir uygulamadır. Diğer bir uygulama ise Toprak Mahsulleri Vergisidir. Devlet bu uygulama ile ülkede yetişen toprak mahsullerini vergiye bağlamıştır. Bunun yanı sıra ülkede uygulanan Yol Vergisi, Karne Uygulamaları da halk arasında iktidara karşı büyük memnuniyetsizliğin doğmasına sebebiyet vermiştir.

Türkiye’de çok partili hayata geçişin dış etmenlerden biri, dünyada İkinci. Dünya Savaşı sonrası faşist yönetimlerin yıkılması, onun yerine demokrasi yönetimlerinin kurulması olmuştur. Diğer bir neden ise; İkinci Dünya Savaşı’nın bitmesinden hemen sonra Sovyet Birliği, 19 Mart 1945 tarihinde, Türkiye’ye göndermiş olduğu notada, Türk-Sovyet Dostluk Antlaşması’nın, İkinci. Dünya Savaşı sırasında meydana gelen değişiklikler sebebiyle, antlaşmanın maddelerinin yeni şartlara uymadığını öne sürerek feshetmek arzusunda olduklarını ifade etmiştir<sup>5</sup>. 7 Haziran 1945 tarihinde ise ikinci bir nota göndererek, Türkiye ile antlaşmanın yenilenmesi için Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nde lehine iyileştirmeler yapılmasını isteyerek, Kars ve Ardahan’ı da talep etmiştir. Türkiye bu notayı ret etmiştir. Fakat yine de Türkiye üzerinde, Sovyet Birliği’nin talep ve baskısı ülke içinde tedirginliğe sebebiyet vermiştir. Sovyet tehdidinde bertaraf etmek isteyen Türkiye, bloğun diğer bir tarafını temsil eden Amerika’yı çare olarak görmüş ve dış politikada ABD yanlısı bir politika izlemeye başlamıştır. Bu durumda demokrasiye geçiş sürecinin hızlanmasında, önemli bir payı vardır.

## 2.2. Demokrasiye Geçiş: Dörtlü Takrir

İnönü Hükümeti’nin İkinci Dünya Savaş yıllarında uyguladığı iç politika yalnızca halkın hoşnutsuzluğu ile sınırlı kalmamıştır. CHP içinde de uygulanan bu politikaya karşı, görüş ayrılıkları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durum hükümete karşı ciddi eleştiriler yöneltmesine sebep olmuş ve iktidar içerisinde “*muhalif*” bir kesim oluşmasına sebebiyet vermiştir<sup>6</sup>.

Celal Bayar, Adnan Menderes, M. Fuad Köprülü ve Refik Koraltan gerek çiftçiyi Topraklandırma Kanunu gerekse Bütçe Kanunu görüşmesi olurken, eleştirilerini dile

---

<sup>5</sup>Uzman, N. (2018). “II. Dünya Savaşında Sovyet Talepleri ve Türkiye’nin Tepkisi”. *Akademik Bakış Dergisi*, 1(22), 120-121

<sup>6</sup>Uzman, U. (2017). “Adnan Menderes ve M. Fuad Köprülü’nün Cumhuriyet Halk Partisi’nden İhraçları”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 36(62), 207

getirmişlerdir. Bu konularda güven oylaması yapılırken, aleyhte oy kullanarak açık bir tavır almışlardır<sup>7</sup>. Hemen ardından CHP Meclis grubuna “Anayasaya uygun olarak çoğulcu demokratik bir sisteme geçilmesini öneren” bir önerge vermişlerdir. Bu önergede savaş sonrası, dünyada demokrasi ve özgürlük isteklerinin büyük önem kazandığını belirterek, başta Cumhurbaşkanı olmak üzere herkesin demokrasiden yana olduğunu “...Memleketimizde de Cumhurbaşkanı’ndan en küçüğüne kadar bütün milletin aynı demokratik ülkeleri taşıdığından şüphe edilemez.” sözleriyle ifade etmişlerdir<sup>8</sup>.

Tarihe “Dörtlü Takrir” olarak da geçen bu önergede, takrir sahipleri üç temel istekte bulunmuşlardır. Birincisi, milli hâkimiyetin gerçekleşmesi için özgür meclis çalışması ve denetimi; ikincisi, siyasi hak ve hürriyetlerin genişçe kullanılabilmesi; üçüncüsü ise parti örgütünde ve faaliyetlerinde yeni bir organizasyondur<sup>9</sup>. Fakat 12 Haziran 1945’te toplanan CHP Meclis Grubu, bu gibi tekliflerin görüşülme yerinin CHP Meclis Grubu toplantısı olmadığını belirterek, TBMM’yi adres göstermiş ve önergeyi reddetmiştir<sup>10</sup>.

Önergeleri ret edilen “Dörtler” den ikisi, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü, bir süreden sonra Vatan gazetesinde açık bir şekilde muhalefete geçmiştir. İşledikleri konular ise millet denetiminin sağlanması, insan hak ve hürriyetlerinin güvenceye bağlanması, antidemokratik hükümlerin ilgası, baskının kaldırılması vs. gibi liberal ve demokratik temalara değinmişlerdir<sup>11</sup>. CHP’si içinde görülmeye başlayan muhalefet parlamento dışına da taşarak, kamuoyunda hissedilmeye başlamıştır. 21 Eylül’de parti divanında oybirliği ile Adnan Menderes ve Fuat Köprülü’nün ihracına karar verilmiştir<sup>12</sup>. Menderes ve Köprülü’nün CHP’den ihraç edilmeleri hakkındaki karar 22 Eylül 1945 tarihli ve 1/2670 sayılı bir genelge, Parti il idare kurullarına (İlçe, bucak ve ocak idare kurulları sayısınca) gönderildiği gibi, parti bölge müfettişlerine bilgi amacıyla yollanmıştır<sup>13</sup>. Genelgede, söz konusu kişilerin iyi niyet beslemediklerini; “memlekette gerçek demokrasi olmadığı iddiasını dil ve kalemlerine dolamak” sureti ile ayrılık çıkarmak

---

<sup>7</sup> Uzman, a.g.m., 2017, 208

<sup>8</sup>Tuna, I. (2015). “Verilişinin 70. Yılında Demokratikleşme Belgesi Olarak Türk Siyasal Hayatında Dörtlü Takrir”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 15(30), 207

<sup>9</sup>Işıl Tuna, a.g.m., 2015, 207

<sup>10</sup>Uzman, N. (2013). “İktidardan Muhalefete M. Fuad Köprülü’nün Siyasi Mücadelesi (1956-1966)”. *Akademik Bakış Dergisi*, 7(13), 186

<sup>11</sup>Uzman, a.g.m., 2013, 29

<sup>12</sup>Tuna, a.g.m., 2015, 209

<sup>13</sup>Uzman, a.g.m., 2017, 222

istedikleri belirtilerek, partiyi yıkmaya amacı taşıdıklarını vurgulamışlardır<sup>14</sup>. Bu olanlardan sonra Refik Koraltan, 2 Ekim 1945'te Vatan gazetesine bir beyanat vererek, arkadaşlarının ihracının, tüzüğe aykırı olduğunu iddia edince, partiden çıkarılmıştır. Hemen sonrasında, Dörtlülük Takriri verenlerin lideri durumunda olan Celal Bayar hem parti üyeliğinden hem de milletvekilliğinden istifa ederek tepkisini göstermiştir<sup>15</sup>.

### 2.3. Demokrat Parti'nin Kurulması

Mayıs 1945 tarihinde San Francisco'da toplanan Birleşmiş Milletler Konferansı'na katılan bir Türk delegesi, basına verdiği demeçte: Türkiye'nin anayasasının, ileri memleketler anayasasından geri olmadığını belirterek, her türlü demokratik akımın serbestçe çalışabilmesi için gerekli açılımların, yapılacağını ifade etmiştir. Türk delegesinin bu konuşması, Türkiye'de oluşturulacak bir demokratik yönetimin sinyali olarak algılanmıştır<sup>16</sup>. Hemen sonrasında İsmet İnönü 19 Mayıs 1945'de İnönü, "Cumhuriyetle kurulan halk idaresinin ilerlemeye devam edeceği ve savaş döneminin ortaya çıkardığı darlıklar ortadan kalkınca, ülkede siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensiplerinin hüküm süreceğini" vurgulamıştır.<sup>17</sup> İsmet İnönü'nün bu durumu açık bir şekilde dile getirmesi, 1 Kasım 1945 tarihinde meclisin açılış konuşmasında, Türkiye'nin tek eksiğinin, hükümet karşısında bir parti bulunmadığını söyleyerek, geçmişte bu yönde birkaç deneme gerçekleştirildiğini, fakat başarısız olduğunu ifade ederek, memlekette demokrasi ve hürriyetin işlenmesinin, yeni partilerin kurulması ile mümkün olacağını ifade ederek muhalefet partilerin, kurulmasını teşvik etmiştir<sup>18</sup>.

İsmet İnönü'nün bu sözlerinden sonra Celal Bayar, 1 Aralık 1945'te basına verdiği demeçte; arkadaşlarıyla, yeni bir parti kurma girişiminde bulunacaklarını resmen açıklamıştır<sup>19</sup>. Bu açıklamadan bir müddet sonra İsmet İnönü, Celal Bayar'ı Çankaya Köşkü'ne çağırarak, savaş sonrası çok partili yaşama geçilmesinin, kaçınılmaz olduğunu

---

<sup>14</sup>Uzman, a.g.m., 2017, 222

<sup>15</sup>Şahin, E., Tunç, B. (2015). "Demokrat Parti'nin Kuruluş süreci ve DP-CHP Siyasi Mücadele (1945-1947)". *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 40-41

<sup>16</sup>Kılıç, C. (1995). Demokrat Parti'nin Kuruluşu ve 1946 Seçimleri. Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilim Enstitüsü İstanbul, 23

<sup>17</sup> Akıncı, A., Usta, S. (2016). "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değerlendirilmesi". Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (21), s.283.

<sup>18</sup>Selimefendigil, Y. (2018). Fuad Köprülü Dönemi Türk Dış Politikası. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum, 36

<sup>19</sup>Çavdar, T. (2004). Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950). Ankara: İmge Kitapevi, 410

söyleyerek, daha önceki olumsuz denemelerden, ders çıkartılması gerektiğini ve dikkatli olunmasını belirterek, Atatürk'ün koyduğu cumhuriyet ilkelerinden taviz verilmemesi gerektiğini de vurgulamıştır<sup>20</sup>. Bu konuşma sonucunda DP kuruluş sürecini 7 Ocak 1946 tarihinde dâhiliye Vekâletine bir kuruluş dilekçesi vermesi ile tamamlanmıştır.

Celal Bayar liderliğinde kurulan Demokrat Parti'nin Tüzük ve Programı 7 Ocak 1946'da Refik Koraltan tarafından hükümete sunulmuş, onaylanmıştır. 85. Maddeden oluşan programın, 18. Maddesi dış politikası ile ilgilidir. Hükümetin dış politikada takip edeceği çizgi şöyle ifade edilmiştir: “*Dış politikamız, milletlerin hukuk eşitliğine, milletler arası siyasî, iktisadî ve kültürel iş birliğine, kolektif güvene, iyi komşuluk münasebetleri esasına dayanmalıdır.*”<sup>21</sup> Demokrat parti dış politikada, iş birliğine dayanan barışçıl bir çizgi takip edileceği sinyalini vermiştir.

## **2.4.1946 Seçimleri**

### **2.4.1. Belediye Seçimleri**

DP kurulduktan sonra hızlı bir şekilde ülke genelinde teşkilatlanmaya başlamıştır. İstanbul teşkilatlanmasını Kemal Önder, Aydın teşkilatlanmasını ise Adnan Menderes'in yakın arkadaşı Ethem Menderes yaparken, Refik Koraltan da Trabzon, Adana ve Konya'da mitingler düzenlemiştir<sup>22</sup>. Demokrat Parti, Aydın başta olmak üzere Anadolu'nun birçok yerinde vilayet başkanlıkları ve teşkilatları kurmuştur. Bir buçuk ay gibi, kısa bir zamanda 26 il ve 75 ilçede, teşkilatlanmayı tamamlamıştır<sup>23</sup>.

Demokrat Partililer, hızlı bir şekilde örgütlenirken, 26 Nisan 1946 tarihinde toplanan CHP Meclis Grubu, Eylül 1946'da yapılması gereken belediye seçimlerini Mayıs 1946'da yapma kararı almıştır. CHP Meclis Grubu'nun aldığı bu karar, bir kanun tasarısı haline getirilerek, 29 Nisan'da TBMM'ye gönderilmiştir.<sup>24</sup> Tasarı görüşülürken, DP'yi temsil eden Adnan Menderes kürsüye çıkarak, Cumhurbaşkanı İnönü'nün 1 Kasım 1945'te Meclise açarken; memleketin iç hayatında tedbirlerin alınmasından sonra (antidemokratik hükümlerin kaldırılması, vs.) yeni seçim için, bir buçuk yıl geçmesi

<sup>20</sup>Çavdar, a.g.e., 2004, 410

<sup>21</sup> Bulut, S. (2008) “Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I. ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliği ve Balkan Politikası”. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (41), s.36

<sup>22</sup>Şahin., Tunç, a.g.m., 2015, 42,43

<sup>23</sup>Şahin, Tunç, a.g.m., 2015, 42-43

<sup>24</sup>Burğaç, M. (2013). “1946 Genel Seçimlerinde Propaganda”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13(/26), 164

gerektiği sözlerini hatırlatmıştır. CHP'lilerin yapmış olduğu bu aceleciliğin altında yatan asıl sebebin, muhalefete gelişme zamanı bırakmamak olduğunu da ifade etmiştir<sup>25</sup>. Muhalefetin tüm itirazlarına rağmen, Tasarı TBMM'ye gelmiş, aynı gün içinde de kabul edilmiştir.

Tasarını kabul edilmesinin sonucunda, Demokrat Parti Genel Merkezi, Celal Bayar imzasıyla, 8 Mayıs 1946'da tarihinde bir bildiri yayınlanmıştır. Bildiride DP'nin Belediye seçimlerine katılmama kararı aldıklarını ifade etmişlerdir<sup>26</sup>. Bu durum CHP'liler tarafından birçok eleştiriye neden olmuştur. Adnan Menderes "*Teessür Verici Bir Manzara*" başlığı altında çıkan yazısında, CHP'lilerin bir taraftan ülkenin demokrasi yolunda ilerleyeceğine dair sözler söylerken, bir yandan da taktikler yaparak muhalefetin önünü kesme amacında olduklarını, bu tutumun demokrasi anlayışına aykırı olduğunu söyleyerek, hala ülkede tek parti anlayışının devam etmesini isteyenler olduğunu belirtmiştir<sup>27</sup>.

#### 2.4.2. Milletvekilliği Seçimleri

Çok partili bir düzene geçildikten sonra, seçim sistemi üzerinde de bazı düzeltmeler yapılması gerekliydi. CHP tarafından, 31 Mayıs 1946 tarihinde TBMM'ye sunulan yasa tasarısına göre, seçimlerin "açık oy gizli sayım" esasına göre yapılması öngörülmekteydi. DP'liler bu yasa tasarısını onaylamamış olsalar da, tasarı 5 Haziran 1946 tarihinde yasalaşmıştır<sup>28</sup>. İktidar Partisi, daha önceden belediye seçimlerini erkene aldıracağı gibi, 10 Haziran 1950 tarihinde düzenlenen TBMM oturumunda da kullandıkları oy ile milletvekilleri seçimlerini 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılması kararı aldırılmıştır<sup>29</sup>.

Belediye seçimlerinin erkene alınmasını boykot eden DP lider kadrosu, her ne kadar milletvekilliği seçimlerinin erkene alınmasını onaylamasalar da seçimlere katılacaklarını, bir beyanname ile kamuoyuna duyurmuşlardır.

---

<sup>25</sup>Eroğlu, C. (2003). Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi. Ankara: İmge Kitapevi, 34

<sup>26</sup>Burğaç, a.g.m., 2013, 165

<sup>27</sup>İnan, S. (2004). "Muhalefetin istemediği İlk Erken Seçim 1946 Belediye Seçimleri". *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 13(1), 61

<sup>28</sup>Gülen, A. (2015). "Türkiye'de Demokratikleşme Sürecinin İlk Yansımaları: 1946 Genel Seçimleri ve Cumhurbaşkanlığı Seçimi". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi*, 15(30), 233

<sup>29</sup>Gülen, a.g.m., 2015, 233

Bu gelişmeler üzerine seçimlerin erkene alınması ile birlikte, partiler seçim kampanyalarına hız vermiştir. DP İstanbul İl Başkanı, partinin seçim propagandalarında CHP'nin, bugüne kadar yaptıklarını temel alacaklarını ifade etmiştir<sup>30</sup>. DP'nin seçim mitinglerinde, yürütülen kampanyalarda, partinin neler yapacağını anlatmaktan daha çok, CHP'ye karşı yapılan eleştirilere yoğun bir şekilde yer vermişlerdir. Özellikle II. Dünya Savaşı yıllarında, CHP'nin halka uyguladığı vergi politikaları, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu gibi konular, yapılan eleştirilerin başında yer almaktadır. Demokrat Parti seçim kampanyalarında, mitingleri aktif bir şekilde kullanmıştır. Mitinglerde, CHP'ye karşı ağır bir dil ile eleştiri yapmıştır. Bu durum Ulus gazetesi başyazarı olan Falih Rıfkı Atay tarafından, “*Demokrat Parti bir siyasi parti olmaktan çıkmıştır: Bu bir yıkıcılar hareketidir.*” diye değerlendirilmiştir<sup>31</sup>.

CHP ise yürüttüğü seçim kampanyalarında, DP'nin savaş yıllarını temel alarak yapmış olduğu eleştirilere, o dönemin olağan şartlarını anlatarak savunmasını yaparken, orduya ayrılan bütçenin %60 olduğunu ve hayat pahalılığın sadece Türkiye'de olmadığını ifade etmiştir<sup>32</sup>. Demokrat Parti'nin seçim boyunca CHP'yi eleştirdiği konulardan biri olan, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu karşılık CHP, partinin köylü ve çiftçi partisi olduğunu öne sürerek şunları ifade etmiştir: “*...Memleketin büyük davasını düşünmeyip de yalnızca iktidar mevkiinde kalmayı emel edinseydik, büyük toprak sahibi, Mecliste ve memlekette her yerde nüfuzlu vatandaşları bize karşı ayaklandırmazdık. Türk köylüsünü serf halinden kurtaracağız. Bu bizim ana davamızdır. Bu uğurda uğrayacağımız tarizlere şerefle göğüs gereceğiz*”<sup>33</sup>.

Milletvekili seçim döneminde hem Demokrat Parti hem de, CHP yoğun bir şekilde seçim kampanyalarını sürdürmüştür. Özellikle DP tarafından, Mareşal Fevzi Çakmak'ın, milletvekili adayları olarak gösterilmesi, CHP tarafından endişe ve tepki ile karşılanmıştır<sup>34</sup>.

Türkiye'de çok partili hayata geçildikten sonra ilk tek dereceli, açık oy, gizli tasnif olan genel seçimler, 21 Haziran 1946 tarihinde gerçekleşmiştir. Yapılan seçimlerde 4.490.876 kadın ve 4.060.673 erkek olmak üzere toplam 6.373.543 oy kullanmıştır<sup>35</sup>.

---

<sup>30</sup> Burğaç, a.g.m., 2013, 166

<sup>31</sup> Eroğlu, a.g.e., 2003, 35

<sup>32</sup> Burğaç, a.g.m., 2013, 170

<sup>33</sup> Burğaç, a.g.m., 2013, 170

<sup>34</sup> Kılıç, C. (1995). Demokrat Parti'nin Kuruluşu ve 1946 Seçimleri. Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 163

<sup>35</sup> Burğaç, a.g.m., 2013, 179

DP düzenlediği mitinglerden sonra daha teşkilatlanma sürecini tamamlayamadan, milletvekilliği seçimlerine katılmak zorunda kalmıştır. Bu yüzden on altı ilde seçime katılamadı. Bu iller arasında, Ağrı, Bingöl, Bitlis, Çoruh, Diyarbakır, Gümüşhane, Hakkâri, Kars, Kırşehir, Malatya, Mardin, Muş, Niğde, Rize, Siirt ve Van<sup>36</sup> yer almıştır. 21 Temmuz 1946 seçimleri sonucunda CHP %85,4'lük oy oranıyla 397, DP kendi listesinden bağımsız aday olarak seçilenlerle birlikte %14'le 65 milletvekilliği elde etmiştir<sup>37</sup>.

5 Ağustos'ta TBMM'de İsmet İnönü yeniden cumhurbaşkanı seçilmiş: Recep Peker'i de yeni kabine kurması için görevlendirmiştir<sup>38</sup>.

## 2.5.1950 Seçimlerine Giden Süreç

### 2.5.1. İktidar-Muhalefet İlişkileri

21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan genel seçimler sonuçlanmış olsa da seçimlere hile karıştırıldığına dair iddialar DP'liler tarafından sürdürüldü. Bu durum hükümet ile muhalefet arasında çatışma çıkmasına neden olmuştur. Meclis'te hükümetin aldığı her karara karşı çıkan DP'liler, hükümeti her fırsatta eleştirmekten geri durmamıştır. Özellikle 1947 yılına ait bütçe görüşmeleri sırasında Adnan Menderes'in kötüleşen ekonomi konusunda, hükümet tarafından herhangi bir önlem alınmadığını dair sert eleştiriler yapması, hükümet ile muhalefet arasındaki olan çatışmayı daha da alevlendirmiştir. Bu durum çok partili rejimi çıkmaza sürüklenmesine neden olmuştur<sup>39</sup>.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü DP ile CHP arasında ki ilişkilerinin kilitlenmesi üzerine, bir hakem konumuna geçerek, "12 Temmuz Beyannamesi" adı verilen bir bildiri yayınlamıştır: İnönü bildiride, iktidarın gücünü sınırlandırılarak, memlekette yasalara bağlılığı kontrolü altına almaya çalışarak: demokrasiye geçişin kavgasız ve düzenli olmasını ve gelişmelerin tesadüflere bırakılmamasını gerektiğini vurgulamıştır<sup>40</sup>.

<sup>36</sup>Selimefendigil, Y. (2018). Fuad Köprülü Dönemi Türk Dış Politikası. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum, 40

<sup>37</sup>Tutan, M. N. (2018). Demokrat Parti Döneminde Demokrasi Anlayışının Değişimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 65

<sup>38</sup>Eroğlu, a.g.e., 2003, 37 Demokrat

<sup>39</sup>Kılıç, C. (1995). Demokrat Parti'nin Kuruluşu ve 1946 Seçimleri. Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 179

<sup>40</sup>Şeyhanlıoğlu, H. (2012). "12 Temmuz Beyannamesi'nin Siyasal Etkileri ve Önemi Siyasal Hayatımızda Çatışma Çözümüne Bir Başarı Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 89

Menderes 15 Şubat 1948 İzmir’de yaptığı konuşmasında bildiri hakkında “O kadar ki, millet bir tarafa, hükümet bir tarafa, karşılıklı iki karargâh haline geldi. Türk milleti iktidara kaşlarını çattı, ‘Ben seni beğenmiyorum, seni itham ediyorum.’ dedi ve iktidarın iradesini eritti. 12 Temmuz Bildirisi işte bunun belgesidir” diyerek durumu iktidara karşı kazanılan bir zafer olarak nitelemiştir<sup>41</sup>.

12 Temmuz Beyannamesi’nin Türk siyasi tarihine en önemli katkısı, 1940’dan 1947 yılına kadar gerek halk üzerinden gerekse muhalefet üzerinde oluşturulan baskı ve sıkı yönetimin kaldırılması olmuştur<sup>42</sup>.

Bildiri yayınlandıktan bir müddet sonra, Recep Peker sağlık sorunları sebebiyle başbakanlıktan istifa etmiştir. Recep Peker’in yerine hükümeti kurma görevi Hasan Saka’ya verilmiştir.

Yayınlanan bu bildirge iktidar-muhalefet arasındaki mücadeleyi durdurmamış, 14 Ocak 1949’da Hasan Saka Hükümeti istifa ederek yerine Şemsettin Günaltay kabineyi kurmakla görevlendirilmiştir<sup>43</sup>. 24 Ocak 1949’da göreve başlayan Günaltay kabinesi, seçimlerin yargı güvencesine bağlanmasını kabul etmiştir. 7 Şubat 1950 tarihinde, TBMM’de seçim kanunu görüşmelerinde, gizli oy, açık tasnif ve yargı denetimi kanunları tartışılarak, 16 Şubat 1950 tarihinde oy çokluğu ile kabul edilmiştir. Böylelikle Türkiye, yeni bir seçim sistemine geçiş yapmıştır<sup>44</sup>. Kabul edilen yasa tasarısı 171 madde ve 7 geçici maddeden oluşmakla birlikte Gizli oy, açık sayım ve çoğunluk sistemine dayanmaktaydı<sup>45</sup>. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde 1 Mart 1950 tarihinde Genel Seçim Kararı alınmıştır.<sup>46</sup>DP’liler, seçimin hava şartlarından dolayı katılım oranının düşme endişesiyle, haziran ayında yapılması istemekteydi. CHP Grubu ise bu fikre kısmen uymuş, bunun üzerine seçimlerin mayıs ayında yapılması kararı verilmiştir<sup>47</sup>. Böylelikle partiler arasında tekrardan siyasi bir yarış heyecanı başlamıştı. DP, nisan ayında aday listesini açıklamıştır. DP, listesine katılanlardan birincisi, Yargıtay Başkanı Halil

---

<sup>41</sup>Şahin, İ. (2017). “İktidar- Muhalefet ilişkileri Çerçevesinde İnönü ve Menderes’in Siyaset Dili”. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 1(1), 198

<sup>42</sup> Şahin, Tunç, a.e.m., 2015, 64

<sup>43</sup> Şahin, a.g.m., 2017, 199

<sup>44</sup>Şahin, a.g.m., 2017, 200

<sup>45</sup>Arslan, E. (2014). Türkiye’nin İç Siyasetinde Demokrat Parti. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir, 35

<sup>46</sup>Benhür, Ç. (2007). “14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde CHP ve DP’nin Seçim Kampanyalarının Ana Hatları”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (17),62

<sup>47</sup>CHP Grubunun seçimler için kararı. (22 Mart 1950). Cumhuriyet, 1-3



Özyörük, ikincisi ise Atatürk'ün arkadaşı Ali Fuat Cebesoy'du<sup>48</sup>. Ali Fuat Cebesoy, CHP'den istifasını hakkında, milli menfaatlerin politika mücadeleleri üstünde tutulduğu için, CHP'nin bir mensubu olarak hizmet imkanını bulamadığını ifade etmiştir<sup>49</sup>. DP'ye, katılan bu iki kişi partinin daha da güçlenmesini sağlamıştır.

### 2.5.2.CHP'nin Seçim Propagandası ve Dış Politika Söylemi

Seçimlerin Mayıs ayında yapılması kararı alındıktan sonra, partiler arasında yoğun bir seçim propaganda faaliyetleri başlamıştır. CHP, 1950 seçimlerinde ayrı bir strateji ile uygulayarak, halkın sempatisini kazanmak için sırasıyla şunları yapmakla işe başlamıştır: 16 Şubat'ta Yeni Seçim Kanununu kabulü, 22 Mart'ta kısmi affin çıkarılması, 22 Mart'ta Çiftçiye Topraklandırma Kanununda değişiklikler, mart ayının içinde memurlara vergi indirimi ve ikramiye gibi icraatlar da bulunmuştur<sup>50</sup>.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Malatya'da seçimler hakkında yapmış olduğu konuşmasında, partisi, iktidarı tekrar kazanırsa eğer, amacının demokrat rejimin istikrarı için çalışmak olacağını ifade etmiştir. Konuşmasının devamında, 12 Temmuz politikasında muhalefet tarafından yapılan tahribattan bahsederek, muhalefetin şiddet politikası güttüğünü ve bu politikanın memlekete büyük zararları vereceğini söylemiştir<sup>51</sup>. CHP, DP'ye karşı yürüttüğü propagandada, DP'li milletvekillerini kötüleyerek, DP'nin içinde fikir ayrılıkları olduğunu, hileli yoklamalar yaptıklarını ifade etmişlerdir<sup>52</sup>.

CHP 27 Nisan tarihinde, 32. maddeden oluşan milletvekili seçim beyannamesini yayınlamıştır. Beynamede anayasada tadilat yapılacağını ve altı ok umdesinin anayasadan çıkarılacağını açıklayarak, dış politika konusunda ise BM'nin öngördüğü politikaya bağlı kalacaklarını, demokrasinin bir uzvu olarak İngiltere ve Fransa ittifakına önem vermeye devam edeceklerini söyleyerek, ABD ile olan dostluğu askerlik, ekonomi, kültür alanlarında da sıklaştırarak, kökleştirmenin prensipleri olduğunu ifade etmişlerdir<sup>53</sup>. Beynamede özel sermaye ve teşebbüs ile devlet işletmelerinin eşit şartlar

<sup>48</sup>CHP Grubunun seçimler için kararı. (22 Mart 1950). Cumhuriyet, 1-3

<sup>49</sup> Cebesoy dün istifa sebeplerini anlattı. (29 Mart 1950). Cumhuriyet, 1-3

<sup>50</sup>Benhür, a.g.e., 2007, 68

<sup>51</sup> Cumhurbaşkanı Malatya'da yeni bir seçim nutku söyledi. (31 Mart 1950). Cumhuriyet, 1-3

<sup>52</sup>Aday Listelerine dair parti propagandaları. (28 Nisan 1950). Cumhuriyet, 1-3

<sup>53</sup>CHP'nin seçim beyannamesi. (28 Nisan 1950).Cumhuriyet, 1-4

altında çalışacağı belirtilerek, yabancı sermaye için ise her daim kapılarının açık olacağına yer verilmiştir

İsmet İnönü, gazetecilere vermiş olduğu demeçte: *“İktidar iken yapılan tüm tenkitlere tahammül ettiğini, eğer muhalefete konumuna geçerse bu durumun tam tersi olacağını belirterek: Bu mevkiye yumuşak koltuktan gelmediğini”* söyleyerek, mücadelesinin büyük olduğunu ifade etmiştir. Muhalefete işaret ederek: *“Ben bunları yenerim ve sizde beni beğenirsiniz. Seçimlerden büyük bir milletin bütün olgun vasıfları ile çıkacağız ve ben İzmir’de muhalefeti dostluğum ile yeneceğim”* demiştir. İsmet İnönü DP’nin İzmir’de aday listesinde üç müstakil bulunduğunu öğrenince: *“Demek İzmir’den gösterecek başka adam bulamamışlar.”* demiştir<sup>54</sup>.

İnönü, Balıkesir’de ve Manisa’da yaptığı seçim konuşmasında, DP tarafından CHP’nin 27 yıl boyunca, bu memlekette hiçbir şey yapmamıştır iddiasına karşılık, bu iddianın haksız olduğunu, Türk milletinin 27 yıldan beri yıkık bir harabeyi, yeniden inşa ettiğini, hesapsız memleketin her köşesine mektepler, köprüler, iktisadi kurumlar inşa ettiklerini ifade etmiştir<sup>55</sup>.

Celal Bayar, Kastamonu’da yapmış olduğu konuşmada, hükümetin mali politikasının bozuk olduğunu, bir iflas tehlikesi karşısında bulunulduğunu, eğer Marshall yardımı olmasaydı, bu iflasın gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal ise buna karşılık Bayar’ın hesapsız, kitapsız dışarıda ve içeride memleket itibarını zedeleyecek beyanatta bulunmasını, kendisine yakıştıramadığını belirterek, savaş yıllarında ve sonrasında her memleketin mali güçlüklerle karşılaştığını ve kendilerinin de ülkenin istikbal ve bütünlüğünü koruma adına, milli savunma harcamalarından hiçbir fedakârlık yapmadıklarından dolayı, memleketin ekonomi bakımından kötü zamanlar geçirdiğini ifade etmiştir<sup>56</sup>.

CHP özellikle seçim propagandalarında, dış tehdit olarak Sovyet Birliği’ni kullanmış ve bu komünist tehdidini bertaraf edilmesi için tecrübeli, denenmiş bir iktidarın seçilmesi gerektiğini ifade etmiştir<sup>57</sup>.

<sup>54</sup>Cumhurbaşkanı dün hasbıhal yaptı. (4 Mayıs 1950). Cumhuriyet, 1-3

<sup>55</sup>İnönü’nün Balıkesir ve Malatya nutku. (6 Mayıs 1950). Cumhuriyet, 1-3

<sup>56</sup>Seçim propagandası ve mali durumumuz. (4 Mayıs 1950). Cumhuriyet, 1-3

<sup>57</sup><https://dergipark.org.tr/download/article-file/9909>

### 2.5.3. DP'nin Seçim Propagandası ve Dış Politika Söylemi

DP, Seçim Beyannamesini, 8 Nisan 1950 tarihinde yayınlamıştır. Yayımlanan beyannameye baktığımızda, CHP'nin seçim beyannamesi ile arasında ideoloji ve ilkeler yönünde hiçbir farklılık olmadığı görülmektedir. Yalnızca DP'liler beyanname, tarıma daha çok önem verilmesi ve devlet teşebbüslerinin özel sektöre devir konuları<sup>58</sup> üzerinde durmuş ve beyanname sıkça demokrasi vurgusu yaparak, çok partili siyasal hayatın demokrasi ile işlerliğine dikkat çekmiştir<sup>59</sup>.

DP seçim kararı alınmasında hemen sonra, aktif bir seçim propaganda faaliyetlerine başlamıştır. Mitingleri 1946 seçimlerinde olduğu gibi aktif bir şekilde kullanan DP'liler, 1950 seçimlerinde sadece miting meydanlarıyla yetinmemiş, köy, köy dolaşarak halka kendini anlatmaya çalışmıştır. DP, propaganda faaliyetlerinde CHP'nin 27 yıllık iktidarlığı boyunca yapmış oldukları uygulamaları eleştirerek, özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında ve sonrasında uyguladıkları ekonomik politika üzerinde durarak, halkın bu yıllarda çektiği sıkıntılar, sırtına yüklenen vergiler, özel teşebbüsün iş sahasını daralttığı belirtmiştir. DP'nin iktidara gelmesi ile bu sorunların çözüleceğini vaat etmişlerdir.

Gazeteciler Celal Bayar'a "DP'nin bir programı var mıdır?" sorusunu yöneltmişler, Bayar ise CHP'nin bir programı olup olmadığını bilmediğini söyleyerek şunları eklemiştir: *"Ama şu kadarını söyleyeceğim: On sene önce çıkan orman kanununu, geniş vatandaş kütesinde uyandırdığı ıstırapı görerek, bugün değiştirmeye kalktılar. İşte köy okulları meselesi... öyle bir sistem takip edildi ki, köylüye eza ve cefa yaratmaktan ileri gitmedi. Kendileri de bunun söker bir iş olmadığını anlayarak ricata başladılar. Meseleyi kökünden halle imkân bulamadıklarından, ıstırapın devamı karşısında, yavaş yavaş ve güya tamire çalışıyorlar. Birinin yaptığını ötekisi bozmak sureti ile milletin paraları israf ediyor"*<sup>60</sup>

Celal Bayar, Kastamonu'da yapmış olduğu bir seçim konuşmasında dış politika hakkında, DP'nin dış politika ve inkılap prensiplerinin korunmasında hükümetle aynı

<sup>58</sup>Yılmaz, E. (2008). "1950 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasal Sonuçları". Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 1(2), 38

<sup>59</sup>Karadeniz, Y. (2018). "Çok Partili Siyasal Hayatın Dönüm Noktası: 1950 Seçimleri". Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(16), 643

<sup>60</sup>CHP ve DP'nin programları. (7 Nisan 1950). Cumhuriyet, 1-3

fikirde olduklarını belirterek; İnönü'nün kendileri ile ister aynı fikirde olsun ister olmasın, DP'nin, Atatürk tarafından inkılapları aynen muhafaza edeceklerini ifade etmiştir<sup>61</sup>.

## 2.6. 1950 Seçimleri

CHP hükümeti, muhalefet tarafından yoğun bir şekilde eleştirildiği konulardan biri olan seçim yasası konusunda, değişiklik yapma kararı almıştır. İktidar yasa tasarısının hazırlanma aşamasında; Belçika, İtalya, Yunanistan, Romanya, Fransa, Sovyet Rusya, İsviçre, İngiltere, Güney Afrika, Yeni Zellanda, Avustralya, Çekoslovakya, Cenevre Kantonu gibi yerlerde uygulanan seçim yasalarından faydalanılmış. Ayrıca DP ve MP'nin de yazılı görüşlerinden de yararlandıklarını ifade etmişlerdir<sup>62</sup>. Netice olarak yasa tasarısı 17 Aralık 1949 tarihinde, TBMM'ne sunularak tartışılmıştır. 16 Şubat 1950 tarihinde, 12 MP'li muhalife karşı, 342 DP ve CHP oyu ile tasarı kabul edilmiştir. 171. madde ve 7. geçici maddeden oluşmakla birlikte gizli oy, açık sayım ve çoğunluk sistemine dayanmaktaydı<sup>63</sup>.

14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşen seçimler, Türkiye tarihinde “*Beyaz İhtilal*” olarak tanımlanmaktadır. 1946 Seçimlerinden sonra yapılan en demokrat seçim olmuştur. 14 mayısta gerçekleşen genel seçimler sonucu, 27 yıl süren tek parti iktidarlığı sona ermiş yerine, “Yeter Söz Milletindir” sloganı ile DP iktidara gelmiştir. Seçim sonuçlarına göre, 63 ilin 44'ünde DP adayları tam liste halinde kazanmıştır. DP, 487 TBMM üyeliğinin 416'sını DP alırken, CHP 69, MP 1, bağımsızlar ise 1 milletvekilliği kazanmıştır<sup>64</sup>.

22 Mayıs'ta Cumhurbaşkanlığı seçiminde 453 oydan, İstanbul Milletvekili Celal Bayar için 387, İsmet İnönü için 64 oy kullanılmıştır. Neticede IX. Dönem TBMM Cumhurbaşkanlığına İstanbul Milletvekili Celal Bayar sivil Cumhurbaşkanı olarak göreve başlamıştır<sup>65</sup>.

---

<sup>61</sup>Nadir Nadi, “Mutabık mıyız?”. (2 Mayıs 1950). Cumhuriyet, 1

<sup>62</sup>Arslan, E. (2014). Türkiye'nin İç Siyasetinde Demokrat Parti. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir, 34

<sup>63</sup>Arslan, E. (2014). Türkiye'nin İç Siyasetinde Demokrat Parti. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir, 34

<sup>64</sup>Yıldırım, S. (2004). “1950 Seçimleri ve Propaganda”, *İstanbul Üniversitesi Atatürk ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, (6), 149

<sup>65</sup> Aydın, A. (2010). Celal Bayar Dönemi Genel Seçimleri ve TBMM. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 101

## 2.7. İktidar Döneminde Demokrat Parti'nin Dış Politika Vizyonu

DP Hükümetinin dış politika vizyonuna baktığımızda, CHP'nin iktidarlığında takip ettiği dış politikanın benzeri olduğunu görmekteyiz. Türkiye'nin BM idealine bağlılıkları tekrar edilmiştir. Dış politikada yürütülecek çizginin Amerika ile sıkı bir iş birliğine dayandığını ifade ederek, İngiltere ile Fransa ile siyasi, iktisadi, kültürel ilişkileri de kuvvetlendirme amacı içinde olduklarını belirtmişlerdir. DP dış politika söyleminde özellikle sulh kelimesi sıklıkla geçmekle birlikte, Akdeniz bölgesinin güvenliği için Yakın Doğu devletleriyle sıkı dostluk ve iş birliği içinde olmanın da önemini vurgulanmışlardır. Orta Doğu memleketlerinin de dünyanın güvenliği için büyük ehemmiyet arz ettiğini de belirtilmiştir<sup>66</sup>.

29 Mayıs 1950 tarihinde DP Başbakanı Celal Bayar, hükümetin dış politikası hakkında da şunları ifade etmiştir, ülkeye yabancı sermaye getirmek için ne gerekiyorsa yapılacağını ifade etmiştir<sup>67</sup>. Dışişleri Bakanı olan Fuad Köprülü ise Brüksel'de yaptığı konuşmada takip edecekleri dış politika hakkında şunları ifade etmiştir: *“İkinci Dünya Savaş'ından bu yana batıya dönük olan dış politika daha aktif halde aynı istikamette devam edecektir... Dış politikada hiçbir değişikliğin olmayacağını ekonomik yapının güçlendirilerek yabancı sermayenin önünün açılacağını”* söylemiştir<sup>68</sup>.

DP, iktidarlığı boyunca Sovyet Birliği'nin Türkiye'ye karşı yürüttüğü düşmanca politikaları bertaraf etmek fikrinden de hareketle, ülkeyi korumak hükümetin yürüttüğü dış politikanın merkezinde olmuştur. Bu amaçla iktidarı süresince Amerika ile yakın doğu ülkeleri ile münasebetlerini geliştirmeyi ön planda tutmuştur.

## 2.8. Demokrat Parti'nin Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü

Fuad Köprülü, modern edebiyat ve tarih alanındaki çalışmaları ile bilinmekle birlikte, çok sayıda şeref üyeliği ve fahri doktora unvanları almış bir ilim adamıdır<sup>69</sup>. 1935 ile 1945 yılları arasında CHP'den Kars milletvekili olarak mecliste yer alan Köprülü, özellikle 1944-1945 yılları arasında aktif bir şekilde siyasetin içinde kendini

<sup>66</sup>Girgin, K. (1993). T.C Hükümetleri Programlarında Dış Politikamız (70 Yılın Panoraması) 1923-1993. Ankara: Kripto Yayınevi, 26-27

<sup>67</sup>Türkmen, İ. (2017). Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar (1830-1989). Ankara: Berikan Yayınevi, 526

<sup>68</sup>Türkmen, a.g.m., 2017, 526

<sup>69</sup>Çalışoğlu, M. (2009). Mehmed Fuad Köprülü'nün Siyasi Hayatı, Yayınlanmamış Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum,9

göstermiştir<sup>70</sup>. 1943'e kadar da siyasî hizmetinin yanı sıra, İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesinde yapmış olduğu hocalık mesleğini de devam ettirmiştir<sup>71</sup>.

İnönü Hükümeti, ülkeyi zora sokmamak için İkinci Dünya Savaşı'na girmeme kararı almıştır. Fakat yine de savaşın tüm olumsuz etkileri ülke içinde hissedilmiştir. Artan enflayona bağlı fiyatlar, gıda kıtlığı, halktan istenilen vergiler, mevcut hükümete karşı bir memnuniyetsizliğin doğmasına sebep olmuştur. Yalnızca halk değil, CHP'nin içinde de partiye karşı eleştiriler yapılmaya başlanılmıştır. Eleştiriyi yapanlardan biri Kars Milletvekili Fuad Köprülü'dür. Köprülü her fırsatta Türkiye'nin tek parti ile idare edilemeyeceğini ifade ederek; 19 Eylül 1945 tarihli Vatan gazetesinde "*Demokrasi Ruhü*" başlığı ile kaleme aldığı yazıda totaliter rejimlerin artık son bulması gerektiğini, demokrasiye dönülmesi gerektiğini vurgulamıştır<sup>72</sup>.

Çiftçiye Topraklandırma Kanunu ve Bütçe Kanunu görüşmeleri sırasında Celal Bayar, Adnan Menderes, M. Fuad Köprülü, Refik Koraltan tarafından hükümet tarafından uygulanan bu uygulamalar hakkında eleştirilerini dile getirmişler ve aleyhte oy kullanmışlardır<sup>73</sup>. Bu gelişmelerin hemen ardından bu dört isim Türkiye'nin demokratikleşme gerektiğini ve çok partili bir sisteme geçmesi gibi bazı isteklerini içeren "Dörtlü Takrir" adı ile Türk demokrasi tarihinde bilinen önergeyi, Haziran 1945 tarihinde CHP Meclis Grubu'na vermişlerdir<sup>74</sup>.

Önergede temel olarak savaş sonrasında tüm dünyada demokrasi ve özgürlük isteklerinin büyük güç kazandığını ve demokrasi ilkelerinin uluslararası güvencelere bağlandığını hatırlatılarak: Önerge sahipleri Türkiye'de başta Cumhurbaşkanı olmak üzere herkesin demokrasiden yana olduğunu "*...Memleketimizde de Cumhurbaşkanı olarak en küçüğüne kadar bütün milletin aynı demokratik ülküleri taşıdığından şüphe edilemez*" sözleriyle ifade ederek,<sup>75</sup> Türkiye'de birden fazla partinin kurulmasını istemişlerdir<sup>76</sup>.

---

<sup>70</sup> Çalışoğlu, M. (2009). Mehmed Fuad Köprülü'nün Siyasi Hayatı, Yayınlanmamış Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 12

<sup>71</sup>Tansel, F. A. (1968). "Memleketimizin Acı Kaybı Prof. Dr. Fuad Köprülü", Vakıflar Dergisi, 7,5

<sup>72</sup>Tansel, a.g.m., 1968, s.5

<sup>73</sup>Uzman, N. (2017). "Adnan Menderes ve M. Fuad Köprülü'nün Cumhuriyet Halk Partisi'nden İhraçları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 36(86), 207

<sup>74</sup> Uzman, a.g.m., 2017, 208

<sup>75</sup>Tuna, a.g.e., 2015, 207

CHP Meclis Grubu'nda 12 Haziran 1945 tarihinde “*Dörtlü Takrir*” adı verilen bu önerge okunarak, görüşülmüştür: Sonuç olarak, önerge şiddetli bir şekilde eleştirilerek ret edilmiştir<sup>77</sup>.

Önergeleri ret edilen “*Dörtler*” den ikisi, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü, daha sonra Vatan Gazetesinde, açık bir şekilde muhalefete geçmişlerdir. Konular millet denetiminin sağlanması, insan hak ve hürriyetlerinin güvenceye bağlanması, antidemokratik hükümlerin ilgası, baskının kaldırılması vs. gibi liberal ve demokratik temalara değinilmiştir<sup>78</sup>. Parti içinde görülmeye başlayan muhalefet parlamento dışınada taşarak, kamuoyunda hissedilmeye başlanması üzerine, 21 Eylül'de Parti divanında Oybirliği ile Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'nün ihracına karar verilmiştir<sup>79</sup>. Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'nün CHP ile ilişkisinin kesilmesi hakkında verilen hüküm, 22 Eylül 1945 tarihinde Genel Sekreterlik tarafından parti il ve ilçe idare kurullarına gönderilen bir genelgede süreç özetlenerek, bahsi geçen iki kişinin partiye zarar verme amacıyla ve art niyetli oldukları belirtilmiştir<sup>80</sup>.

Refik Koraltan, 2 Ekim 1945'te Vatan gazetesine bir beyanat vererek, arkadaşlarının ihracının tüzüğe aykırı olduğunu iddia edince, oda aynı akıbeta uğraması üzerine, Dörtlü Takriri verenlerin lideri durumunda olan Celal Bayar hem parti üyeliğinden hem de milletvekilliğinden istifa ederek tepkisini göstermiştir<sup>81</sup>.

Celal Bayar'ın CHP'den tamamen kopuşu ise, 2 Aralık 1945 tarihinde gerçekleşmiştir. Bayar, Basın Kanunu'nun haberleşmeyi engelleyen 17. ve 50. maddelerinde değişiklik yapılması için bir tasarı hazırlamış, fakat tasarısı daha meclise gelmeden parti grubunda ret edilmesi üzerine Bayar istifa etmiştir<sup>82</sup>.

Dört ismin CHP'den ihraçları sonucu, Demokrat Parti adında bir partinin ortaya çıkmasının temeli atılmış ve 7 Ocak 1946 tarihinde de partinin kuruluş süreci tamamlanmıştır. Fuad Köprülü, 1946 Genel seçimlerinde İstanbul Milletvekili olarak

---

<sup>77</sup> Uzman, a.g.m., 2017, 210

<sup>78</sup>Uzman, a.g.m., 2017, 29

<sup>79</sup>Tuna, a.g.m.,2015, 209

<sup>80</sup>Dokuyan, S. (2014) Çok Partili Hayata Geçişte Önemli Bir Adım: Demokratik Parti'nin Kuruluşu”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 156

<sup>81</sup>Şahin, Tunç, a.g.m., 2015, 40-41

<sup>82</sup> Dokuyan, a.g.m., 2014, 157

seçilmiş ve 22 Mayıs 1950 tarihinde de iktidarın DP'nin eline geçmesi ile Dışışleri Bakanı olarak seçilmiştir<sup>83</sup>.



---

<sup>83</sup>Tansel, a.g.m., 1968, 6





### 3. BÖLÜM: SERT MUHALEFET YILLARI VE ARKA PLANI

#### 3.1. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nda Aktif Tarafsızlığı

Türkiye'nin dış politika temel ilkelerinden biri olan, Lozan Antlaşması ile oluşan tarafsızlık statükosunun devam ettirilmesi, savaş yıllarında tehlikeye girince,<sup>84</sup> aktif tarafsızlık politikası izlenmeye başlanmıştır.

İnönü ve arkadaşları amaçlarına ulaşabilmek için, bir gücü diğerine karşı kullanarak Türkiye'nin stratejik pozisyonundan azami bir şekilde yararlanmışlardır<sup>85</sup>. Taraflarla savaş boyunca herhangi bir saldırı durumunda, diğer tarafa yardım etmeyi öngören anlaşmalar imzalayan Türkiye, toprak güvenliğini tehlikeye düşürmemek adına imzaladığı antlaşmanın hükmünü yerine getirmemiştir<sup>86</sup>. Bu nedenle savaşın sonuna kadar hiçbir ülkeye savaş ilan etmemiştir. Eylül-Ekim 1939'da Türkiye ile Sovyet Birliği arasında gerçekleşen, Moskova görüşmelerinde Sovyet Birliği'nin Türkiye'den Boğazların statüsünde değişiklik yapılmasını ve kendine üs verilmesini talep etmesi üzerine,<sup>87</sup> Türkiye savaş öncesi ve sonrası Sovyet tehdidine karşı İngiliz ve Amerika merkezli bir ittifak arayışına girmiştir.

İngilizler Türkiye'nin savaşa katılması için gerekli askeri yardımı yapacağını bildirmiş ve bu yardımı tespit etmek amacıyla 1944'ün başından, 3 Şubat 1944'de kadar, Ankara'da Türk-İngiliz askeri görüşmeleri başlamıştır. Fakat herhangi bir uzlaşma sağlanamamasından dolayı görüşmeler, İngiltere tarafından kesilmiştir. İngiltere, Türkiye ile arasındaki ilişkileri soğutma ve silah, malzeme yardımını kesme kararı almıştır. İngiliz basını bu olay sebebiyle, Türkiye'ye savaşa girmemek için bahane üretmekle suçlarken, bu suçlamanın karşısında milletvekili ve gazeteci kimliği olan Necmettin Sadak: "*İngiltere Türkiye'nin, Hintli veya zenci paralı askerlerinin rolünü mü oynayacağını düşündü ?*"<sup>88</sup> demiştir.

Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov ise Müttefik Dışişleri Bakanları Toplantısı'nda Türkiye'nin savaşa girmesi konusunda şunları ifade etmiştir: "*Türkiye'den savaşa girmesi istenmesi bir telkin şeklinde değil bir emir şeklinde olmalıydı...*" diyerek özellikle

<sup>84</sup>Balcı, A. (2017). Türkiye Dış Politikası. İstanbul: Alfa ,75

<sup>85</sup>Hale, W. (2003). Türk Dış Politikası. İstanbul: Mozaik Yayınevi, 101

<sup>86</sup> Balcı, a.g.e., 2017, 75

<sup>87</sup>Ataç K. K,(2017).“2. Dünya Savaşı Sonrası Sovyet Tehdidi ve Türkiye”. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (25), 2017, 185

<sup>88</sup> Türkmen, a.g.e., 2017, 501

Almanları kesin bir yenilgiye uğratmak isteyen Stalin şu ifadeleri kullanmıştır: “*Türkleri gerekirse enselerinde yakalayarak savaşa sokmak gerekir.*”<sup>89</sup> demiştir.

Türkiye İkinci Dünya Savaşı’nda sürdürdüğü bu aktif tarafsızlık politikasında Müttefikler ile arasındaki ilişkiler daha da gerginleşmiş ve özellikle Sovyet Rusya’nın 5 Eylül 1944’te Bulgaristan’a savaş ilan etmesi, Sovyet ordularının Türk sınırına kadar gelmesi ihtimalinin belirmesi, Kızıl Ordu’nun Balkanlar’da durumunu kuvvetlendirmesi ve 1944 yılının sonlarında komünistlerin bu ülkelerde iktidarı ele geçirme çabaları<sup>90</sup> Türkiye’yi daha da endişelendirmiştir.

Savaşın sonlarına doğru Almanya’nın yenilgisi açık bir şekilde ortaya çıkmasından sonra, Türkiye savaş boyunca uyguladığı tarafsızlık politikasından vazgeçerek, özellikle Birleşmiş Milletler örgütünün kurucu üye olarak katılabilme koşulunu gerçekleştirmek amacıyla<sup>91</sup> 4 Ocak 1945’te Almanya ve 23 Şubat’ta da Japonya’ya karşı sembolik bir savaş ilan etmiştir<sup>92</sup>.

### **3.2. Sovyet Birliği’nin Türkiye’den Toprak ve Üs Talepleri**

İkinci Dünya Savaşı’nda ve sonrasında da Sovyet Birliği’nin Türkiye’den istekleri ve bu istekleri kabul ettirmek için baskıları devam etmiştir. Savaşın sonlarına doğru müttefik devletleri tarafından, savaş sonrası durumu görüşmek için düzenlenen Yalta Konferansında Stalin, Türkiye’den bazı üsler verilmesini ve Montrö Antlaşması’nın eskidiğini belirterek, boğazlar statüsünde değişiklik yapılmasını istemiştir.

Sovyet yönetimi, Yalta Konferansı’ndan hemen sonra, Moskova’daki Türk sefiri Selim Sarper’e 19 Mart 1945’te verdikleri notada, 1925 tarihinde imzalanan Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması’nı uzatmak istemediklerini bildirmişlerdir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı esnasında meydana gelen değişiklikler, dolayısıyla imzalanan bu antlaşmanın, yeni şartlara uygun olmadığını ve ciddi düzenlemeye ihtiyaç duyulduğunu<sup>93</sup> ifade etmiştir. Türkiye, Sovyetler tarafından gönderilen bu notaya, gayet ılımlı ve dostça yaklaşmış, cevaben, Sovyet Birliği’nden gelecek tekliflerin incelenmesine açık olduklarını bildirmişlerdir.

---

<sup>89</sup> I. Çalıştay Bildirileri. (2011) Atatürk’ten Soğuk Savaş Dönemine Türk-Rus İlişkileri (Çev. İlyas Kamolov-Dr. İrina Svistunova). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 251

<sup>90</sup> Türkiye Cumhuriyet Tarihi II. (2014). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 459

<sup>91</sup> Balcı, a.g.e., 2017, 87

<sup>92</sup> Kurat, Y. T. (1975). “Elli Yıllık Türkiye’nin Dış Politikası” Belleten, TTK Basımevi, 280

<sup>93</sup> I. Çalıştay Bildirileri, a.g.e., 2011, 253

Notanın hemen sonrasında, 7 Temmuz 1945'te dönemin Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı ile Türkiye'nin Moskova elçisi arasında yapılan görüşmelerde Sovyet Birliği, Türkiye'nin Doğu sınırında<sup>94</sup> kendisi lehine değişiklik yapılması, boğazların ortak savunulması için kendisine burada üs verilmesi ve Montrö'nün gözden geçirilmesi taleplerini Türkiye'ye iletmiştir<sup>95</sup>.

Sovyetlerin bu istekleri, Türkiye'de büyük bir yankı uyandırmış olmakla birlikte, bu konuda TBMM'de konuşma yapan “*Şark Cephesi Komutanı*” olarak bilinen Kazım Karabekir Paşa; “*Kars yaylasına hâkim olmak demek Anadolu'yu istila etmek için pusuya yatmak demektir. Keza Kars yaylasına hâkimiyet, Dicle ve Fırat boyunca Akdeniz ve Basra Körfezi'ne inen yolların tepesine hâkim olmak demektir. Kars yaylası, oralara inecek olan büyük seli tutacak olan biricik settir. Boğazlar, milletimizin hakikaten boğazıdır. Oraya el saldırtmayız. Fakat şunu da bilmelidirler ki, Kars yaylası milli belkemiğimizdir. Kırdırırsak yine mahvoluruz. Eğer Ruslar yer istemekte ısrar ederlerse, hiç şüphe yok ki dövüşeceğiz.*” demiştir<sup>96</sup>. Sovyetlerden gelen nota ilk zamanlar endişe yaratsa da Kazım Karabekir Paşa'nın konuşmasında anlaşılacağı gibi Türkiye'nin, Sovyet Birliği'nin bu isteklerine karşısında, hiçbir taviz vermesi söz konusu değildi.

17 Temmuz-2 Ağustos 1945 tarihleri arasında üç büyük ülke arasında yapılan Postdam Konferansı'nda, Sovyetler isteklerini tekrar etmiş, Churchill ve ABD'nin yeni Başkanı Truman, Montrö Antlaşması'nın, mevcut ihtiyaçlara cevap veremediği noktasında hemfikir olduklarını belirterek; Truman, Sovyet savaş gemilerinin Boğazlardan serbestçe geçmesinden rahatsızlık duymadığını belirtmiştir<sup>97</sup>. Fakat Sovyetlerin Boğazlardan üs istemesi konusunda, tarafların her ikisi de şiddetli bir şekilde karşı çıkmış ve görüşme de uzlaşma sağlanamayınca tarafların boğazlar konusundaki görüşlerini Türkiye'ye ayrı ayrı bildirme kararı alınmıştır<sup>98</sup>. Bu yapılan konferanslarda Türkiye, Sovyet tehdidine karşı istediği desteği ABD ve İngiltere'den bulamamıştır. 1945'lere doğru gelindiğinde, Sovyet Birliği'nin İran'da etkin bir politika sürdürmesi ve

---

<sup>94</sup> Birinci Dünya Savaşı sırasında bir buçuk milyon civarında Ermeni sürüldüğünü ve bunların tekrar anavatanlarına döndüklerinde kendilerine yurt olarak verilmek üzere, daha önce Ermenilere ait olduğunu iddia ettiği Kars, Ardahan'ı Sovyet Ermenistan'a iade edilmesini istemiştir.

<sup>95</sup> Balcı, a.g.e., 2017, 88

<sup>96</sup> I. Çalıştay Bildirileri, a.g.e., 2011, 255

<sup>97</sup> Göktepe, C., Seydi, S. (2015). “Soğuk Savaş Başlangıcında Türk Dış Politikası”, *Bilig*, (72), 201

<sup>98</sup> Türkiye Cumhuriyet Tarihi II, a.g.e., 2014, 460

Bulgaristan ve Romanya'yı işgal etmesiyle, Türkiye'yi açık bir şekilde çevrelemiştir<sup>99</sup>. Bu durum Türkiye'yi güvenlik konusunda daha fazla tedirgin etmeye başlamıştır.

Sovyetlerin son olarak, Ağustos 1946'da Türkiye'ye gönderdiği notada, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında Boğazları savaş gemilerine geçiş vermezken, Mihver'in savaş gemilerine verdiğini belirterek,<sup>100</sup> Boğazların ortak savunulması gerektiğini ve boğazların statüsünü sadece Karadeniz'e kıyı devletlerin belirlemesi gerektiği, yönünde taleplerini Türkiye'ye iletmiştir.<sup>101</sup>

İkinci Dünya Savaşı'nda ve sonrasında Sovyet Birliği, Türkiye'nin içinde bulunduğu yalnızlığı, kendi lehine çekerek, Türkiye'yi sürekli baskı altında tutmuş ve Türkiye üzerindeki taleplerini her fırsatta dile getirmeye devam ettirmiştir. Türkiye, Sovyetlerin bu baskısı ve tehdidi karşısında sığınacak tek güç olarak ABD'yi görmüş ve dış politikasını, ABD'nin öncülüğünde kurulan ekonomik, siyasî, askerî paktların içinde yer almayı kendisine bir amaç edinmişti. Bu amaç doğrultusunda Türkiye, ABD Başkanı Truman'ın, Savaş sonrası Sovyetlerin yayılcı ve tehditkâr tutumuna karşılık özellikle Yunanistan ve Türkiye'yi komünizm tehlikesine karşı güçlendirmek için yayınladığı Truman Doktrini ve onun hemen ardından aynı amaç doğrultusunda yayınlanan Marshall Planı'nda<sup>102</sup> yerini alarak Sovyet tehdidi karşısında, ABD çizgisinde yer aldığını açık bir şekilde göstermiştir.

### 3.3. NATO'nun Kuruluşu ve Türkiye'nin Üyelik Başvurusu

Savaş sonrası uluslararası sistem ciddi bir yapısal değişime uğramıştır. İki süper güç olarak sivrilen, ABD temsil ettiği Batı Bloğu ve Sovyet Rusya Birliği'nin temsil ettiği doğu bloğunun arasındaki çatışmalar, uluslararası sistemin en belirleyici özelliği olmuştur<sup>103</sup>. Böylelikle ABD ve Sovyet Birliği'nin arasındaki rekabetin şekillendireceği iki kutuplu bir sistem ortaya çıkmıştır. Bu dönem "*Soğuk Savaş*" dönemi olarak tarihe geçecektir. Bu iki kutuplu sistemin ortaya çıkmasıyla birlikte savaştan yorgun çıkan Avrupa devletleri, ortaya çıkan bu iki kutuptan birini taraf seçerek, onun etrafında kümelenmeye başlamıştır.

<sup>99</sup> Ataç, a.g.m., 2017, 194

<sup>100</sup> I. Çalıştay Bildirileri, a.g.e., 2011, 256

<sup>101</sup> Balcı, a.g.e., 2017, 89

<sup>102</sup> Türkiye Cumhuriyet Tarihi II, a.g.e., 2014, 465

<sup>103</sup> Sönmezoğlu, F. (2016) Türk Dış Politikası, İstanbul: Der Yayınlar, 15

Sovyet Birliği'nin savaş sonrası, yayılma politikasına tüm hızıyla devam etmiştir. Komünizm tehlikesi ile karşı karşıya gelen, devletler komünizm yayılmasını engel olmak ve kurulacak barış ve düzeni korumak, 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco'da, Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması'nı imzalayarak, BM öncülüğünde milletlerarası bir teşkilat kurmuşlardır.

İmzalanan antlaşma iki ana unsura dayanıyordu: Birincisi Güvenlik Konseyi'nin daimî üyesi olan beş devletin (Çin, ABD, Fransa, İngiltere ve Rusya) esas meseleler üzerinde anlaşmaya varmaları. İkinci ise Rusya'nın Japonya hakkında önceden yaptığı talepler dışında, bu devletlerden hiçbirinin arazi kazanmaya çalışmayacağı kabul ediliyordu<sup>104</sup>. Ama bu kurulan teşkilat, Sovyet Birliği karşısında istenilen başarıyı gösterememiştir.

Savaş sonrası Batılı müttefikler, Avrupa'daki ordularının büyük bir kısmını terhis etmişti. Fakat buna karşılık Sovyet Birliği 4.000.000 civarındaki ordusunu silah altında tutmaya devam etmekteydi. Savaş sonrasında Avrupa'nın yıkılmış olması, Sovyetlere karşı bir denge unsuru olarak karşısına çıkan ABD'nin, Avrupa'dan çekilmesi kuvvetler dengesini tamamen Sovyet Birliği'nin lehine çevirmiş ve Sovyet Birliği, Avrupa'nın en güçlü devleti haline gelmiştir<sup>105</sup>.

Sovyet Birliği özellikle savaştan sonra, Almanya ve Japonya'nın yıkılmasıyla doğusunda ve batısında meydana gelen boşluğu doldurma amacıyla yayılma politikası takip etmeye başlamıştır. Batılı devletler, Sovyet Birliği'nin bu yayılcı politikasını durdurmak ve Sovyet Birliği'nden gelecek tehdidi önlemek için 17 Mart 1948'de Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve İngiliz delegeleri Brüksel'de bir araya gelerek Brüksel Antlaşması'nı imzalamışlardır. Anlaşmayı imzalayan ülkeler ortak bir savunma sistemi geliştirmenin yanı sıra ekonomik ve kültürel bağları da güçlendirmeyi taahhüt etmekteydi<sup>106</sup>.

---

<sup>104</sup>İsmay, L. (1954). NATO İlk Beş Sene (1949-1954) (Çev.: Suat Bilge). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3

<sup>105</sup>Sarınay, Y.(1988). Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi ve NATO'ya Girişi. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 71

<sup>106</sup>Bağcı, H. (2001). Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları, 9

Anlaşmanın imzalandığı gün Başkan Truman Amerikan Kongresi'nde şu beyanatta bulunmuştur: “*Hür Avrupa memleketlerinin kendilerini müdafaa etme kararına aynı şekilde bizim onlara yardım etme kararımız ile mukabele edeceğimizden eminiz*”<sup>107</sup>.

ABD, Sovyet Rusya'nın Orta Doğu'da ve Avrupa'da yürüttüğü bu yayılma politikasını, Asya'ya da yayılmasını üzerine, bunu önlemek için Truman Doktrini ve Marshall Planı uygulamaya başlamıştır<sup>108</sup>. Fakat bu alınan önlemler Sovyet Rusya'nın yayılmasını önleyememiştir.

Batı Avrupa devletleri, Sovyet tehdidine karşı koymakta yetersiz kaldıklarını anlayınca; İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Norveç, Danimarka, İzlanda, Portekiz, İtalya, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da bir araya gelerek Kuzey Atlantik Antlaşması'nı imzalamışlardır. Antlaşma sonrası, 4 Nisan 1949'da Washington'da “Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO: North Atlantic Treaty Organization) kurulmuştur<sup>109</sup>.

Kuzey Atlantik İttifakı'nın kurulmasını sağlayan “*Kuzey Atlantik Antlaşması*” 4 Nisan 1949 tarihinde Washington'da 12 devlet tarafından imzalanmıştır. Antlaşmanın maddeleri herhangi bir saldırıyı önlemeyi veya saldırı olursa onu püskürtmeyi amaç edinmekteydi. Aynı zamanda siyasi, ekonomik, sosyal alanlarda da ortak ve sürekli bir iş birliğini esas alıyordu. Antlaşmanın en önemli maddelerinden biri olan 5. maddeye göre; “Taraflar içlerinden birine ya da birkaçına karşı, Avrupa'da veya Amerika'da vaki olacak bir saldırıda, bütün taraflara yönlendirilmiş bir saldırı olarak görüleceğini ve buna karşı tek başlarına veya diğer taraflarla birlikte, gerekli savunma hareketlerini yapacaklardı<sup>110</sup>.

Antlaşmanın maddelerine baktığımızda NATO'nun ilk kurulduğu zamanlarda geleneksel ittifaklardan yapı olarak herhangi bir farklılık göstermiyordu. Bu anlayışın değişmesinde en önemli olay Kuzey Kore'nin 1950 Yılında Güney Kore'ye saldırması olmuştur. Teşkilat Kore Savaşı'nın ortaya çıkmasından sonra, NATO Yüksek Komutanlığı kurulmuş ve askeri bir teşkilatlanma yapısına dönüşmüştür.

İnönü liderliğindeki CHP hükümeti, Sovyet tehdidine engel olmak için ABD'nin tarafından kurulan, Truman Doktrini ve Marshall planı gibi projelere katılmışsa da

---

<sup>107</sup>İsmay, a.g.e., 1954, 9

<sup>108</sup>Sarınay, a.g.e., 1988, 72

<sup>109</sup>Uçarol, R.(2013). Siyasi Tarih (1789-2012). İstanbul: Der Yayınları, 932

<sup>110</sup>Uçarol, a.g.e., 2013, 934

Sovyetlerden gelen tehdit ve baskısının azalmasına engel olamamıştır. ABD ve müttefiklerinin, Sovyet Birliği'nin yayılmasına engel olmak için, askerî bir örgüt olan Kuzey Atlantik İttifakı ortaya çıkmasıyla, Haziran 1948 tarihinden itibaren ABD'ye bu askeri ittifakın içinde yer almak istediklerini açıkça dile getirmişlerdir. Fakat Washington yönetimi, Kasım 1948'de Türkiye'ye gönderdiği bir memorandum ile ittifakın Kuzey Atlantik ülkeleriyle sınırlı tutulacağını ve bu nedenle Türkiye'nin alınmayacağını bildirmiştir<sup>111</sup>.

### 3.3.1. NATO'ya Üyelik Talebinin Ret Edilmesinden Sonra Oluşan Tepkiler

Türkiye'nin NATO'ya üyelik talebinin kabul edilmemesini, Yavuz Abadan şöyle değerlendirmiştir: Türkiye için, İngiltere Başkanı Bevin ve ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson'un açıklamalarında; Türkiye'nin güvenliğinin sağlandığını ifade ediyorsa da, bunun yeterli olmadığını belirterek, Türkiye'nin güvenliği gayesiyle bir garanti anlaşması yapılması gerektiğini söylemiştir<sup>112</sup>.

Necmettin Sadak ise Türkiye'nin NATO'ya ret cevabı almasından bir süre sonra Amerika'ya yaptığı gezide basına Türkiye'nin Atlantik Paktı'na alınmamış olmasını büyük bir yanlışlık,<sup>113</sup> olarak değerlendirmiştir. Peyami Safa ise; “Bizi hesaba katmayan bir müşterek emniyet sistemini, bizde hesaba katmayız.” diyerek, sert bir tavır almıştır. Yusuf Hikmet Bayur ise bu konuda; “Türkiye'nin ittifakın dışında kalmasından hükümeti sorumlu tutarak, *“Herhangi adı taşırsa taşısin, bizim de bu misakın sınırları içine alınmamızın bir ulusal dava haline getirilmesi zarureti vardır...”* demiştir<sup>114</sup>.

Başbakan Günaltay, 30 Nisan 1949 tarihli bir röportajında, baştan beri Atlantik Paktı'na katılmanın hiçbir yararını görmediklerini söyleyerek, Türkiye'nin şu an ki pozisyonun, ittifaka katılacak pozisyondan daha da güçlü olduğunu, eğer pakta girilmiş olsaydı gereksiz sorumluluk alınacağını ifade etmiştir. Başbakan Günaltay'ın bu sözleri aynı hükümette yer aldığı Necmettin Sadak'ın düşüncelerinin tam zıddını ifade etmekteydi, bu çelişki bir süre sonra, Ankara'da yeni tartışmalara sebebiyet vermiştir<sup>115</sup>.

Muhalefet Partisi olan DP'nin lideri Celal Bayar ise 30 Mart 1949'da yaptığı bir açıklamada partisinin, Türkiye'nin Atlantik Paktı'ndan “geçici” olarak dışlandığı

---

<sup>111</sup> Balcı, a.g.e., 2017, 94

<sup>112</sup> Bağcı, a.g.e., 2001, 12

<sup>113</sup> Bağcı, a.g.e., 2001, 14

<sup>114</sup> Sarıınay, a.g.e., 1988, 80

<sup>115</sup> Bağcı, a.g.e., 2001, 15



inancında olduğunu belirterek, şunları eklemiştir: “Amerikan ve İngiltere’nin Sovyetler Birliğine karşı oldukları bir savaşta, ülkemizin tarafsız kalması düşünülemez”<sup>116</sup>.

Dönemin Washington elçisi Feridun Cemal Erkin, ile George McGhee arasında geçen konuşmada şunları ifade etmiştir: “Hiç şüphesiz bizim için ideal, Atlantik Paktına düpedüz katılmaktı, fakat madem ki Avrupalılar bu ittifakı genişletmek istemiyorlar ve Amerika Hükümeti de Kongrenin muhalefeti yenecek güce sahip değildir, o halde diğer sade bir şekil üzerinde durulmalıdır. İngilizler ve Fransızlarla 1939 Ekim ayında akdettiğimiz ittifak antlaşmasından esinlenerek, onun hükümlerine ufak bir ilave sayesinde Yunanistan’ı da kapsayarak ve aslına oranla gayet az değişiklikle elde edilebilecek yeni şekille bilinen engellerin kaldırılması büyük oranda mümkün olacaktır”<sup>117</sup>. Büyükelçinin ortaya attığı Akdeniz İttifakı’nın gerçekleşmesi Türkiye’nin NATO’ya üyeliğin bir ayağı olarak görülmüştür. Türkiye bu ittifakın, gerçekleşmesi için çok çaba sarf etmiş fakat başta ABD olmak üzere, Avrupalı Devletler tarafından kabul görmemiştir.

Türkiye, konseyin dışında kalmasından dolayı duyulan endişe uzun sürmemiştir. Avrupa Konseyi, Bakanlar Komitesi 8 Ağustos 1949’da yapılacak bir toplantıda Türkiye’nin konseye davet edilmesi kararlaştırılmıştır. Necmeddin Sadak bu durumu şöyle değerlendirmiştir: “Dış siyasetimizin ağırlık merkezi Batı dünyasıdır. İngiltere ve Fransa ile ittifakımız, Amerika ile gittikçe artan dostluğumuz ve menfaat birliğimiz, dış siyasetimizin istikametini daha fazla Batı’ya çevirmiştir. Avrupa Konseyi içinde bir Avrupa devleti olarak yer almamız, bu uzun ve devamlı siyasetimizin zaruri bir neticesidir”<sup>118</sup> diyerek NATO’ya dair Türkiye için hala bir umut olduğu beklentisi doğmuştur.

DP bu konuyu seçim kampanyalarına dâhil ederek iktidarı, “Batılı Demokratik Cephe dışında bırakmakla suçlamıştır”<sup>119</sup>. Bu sebepten İsmet İnönü ve yönetimi, iktidarlığın son günlerinde 11 Mayıs 1950’da NATO’ya resmi üyelik başvurusunda bulunmuş, fakat CHP 14 Mayıs’ta yapılan seçimleri kaybedince netice alınamamıştır.

---

<sup>116</sup> Bağcı, a.g.e., 2001, 13-14

<sup>117</sup>Erkin, F. C. (1992).Dışişlerinde 34 Yıl Washington Büyükelçiliği. Ankara: TTK Basımevi, 94

<sup>118</sup>Sarınay, a.g.e., 1988, 82

<sup>119</sup>Sarınay, a.g.e., 1988, 84

İktidara gelen DP, CHP'nin devam ettiği bu NATO'ya katılma çizgisini, dış politikasında aynen devam ettirme gayreti göstermiştir.<sup>120</sup>.

### 3.4. DP'nin Kore'ye Asker Gönderme Kararı

İkinci. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada güç dengesinde büyük bir değişim yaşanırken aynı zamanda, Almanya, İtalya, Japonya'da hâkim olan faşist yönetimlerin yıkılması da dünya siyasi tarihinde çok büyük etki yapmış ve 20. yüzyılın ortalarına doğru tek partili ve çok partili rejimler karşı karşıya gelmeye başlamıştır<sup>121</sup>.

İkinci. Dünya Savaşı sonrasında da aktif bir tarafsızlık takip eden İnönü yönetimi Türkiye'yi 1945'te BM'ye üye yaparak, Türkiye'nin demokratik prensiplere daha uygun, daha hür bir rejime geçmesini taahhüt ederek Batı ve ABD'ye karşı bir adım atmıştır<sup>122</sup>. Nitekim 14 Mayıs 1950 tarihinde Türkiye'ye çok partili hayatla gelen demokrasi rejimi CHP hükümetlerinin takip ettiği ABD çizgisinin bir meyvesi olarak değerlendirmek gerekir.

Türkiye 14 Mayıs 1950 tarihi sandık başına gitti, yaklaşık 8.5 milyon seçmenin %88'i kullandı<sup>123</sup>. Seçime katılımın bu kadar fazla olması, halkın savaş ve sonrasında düştüğü durumdan dolayı 27 yıl süren tek parti yönetimine itimatlarının kalmamış olmasıdır. 1950 seçim sonuçlarına göre, DP %53,59'luk bir oy oranı iktidarı kazanmıştır. Bu seçimler "*Beyaz ihtilal*" olarak tarihe geçmiştir.

1940'ların ikinci yarısından itibaren terk edilmeye başlanan tarafsızlık ilkesi 1950'lere gelindiğinde yerini aktif Amerikancılığa bırakmıştır<sup>124</sup>. DP, CHP tarafından yürütülen dış politikayı devir alarak ABD merkezli bir dış politika çizgisi izleme yoluna gitmiştir. Adnan Menderes, DP Programında izlenecek dış politikayı şöyle izah etmiştir: "*Büyük dostumuz Birleşik Amerika'nın askerî sahadaki maddi ve teknik yardımlarından, aynı zihniyet ve anlayışla, daha geniş mikyasta ve daha süratle istifadeler teminini tahakkuk ettirmeye çalışacağız*"<sup>125</sup>.

<sup>120</sup> Balci, a.g.e., 2017, 94

<sup>121</sup> Türkmen, a.g.e., 2017, 520

<sup>122</sup> Türkmen, a.g.e., 2017, 522

<sup>123</sup> Lewis, B. (2015). Modern Türkiye'nin Doğuşu. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 409

<sup>124</sup> Balci, a.g.e., 2017, 101

<sup>125</sup> TBMM Tutanak Dergisi, 3 Birleşim, 29 05 1950, 3 Birleşim, s.31

Dönemin Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü ise Brüksel’de Türkiye’nin dış politikası hakkında yaptığı konuşmada şunları ifade etmiştir: “*İkinci Dünya Savaşından bu yana batıya dönük olan dış politika daha aktif bir halde aynı istikamette devam edecektir...*”<sup>126</sup>

Adnan Menderes’in ve Fuat Köprülü’nün izah ettiği gibi DP’nin dış politikası, aktif bir “*Amerikancılık*” çizgisi takip edilmesi amaçlandığı görülmektedir. 1950’lerde hâkim olan aşırı bu Amerikancılık dönemin şartlarının da bu düşünceyi takip etmeyi gerektirdiğini ifade etmeliyiz. Nitekim bu Amerikancı dış politika çizgisi yalnızca DP tarafından benimsenmiş denilirse yanlış olur, çünkü bu çizgi Türkiye’de savaş öncesi ve sonrası başlayan bir eğilim olmakla beraber muhalefete geçen İsmet İnönü’nün, basın ve diğer aygıtlarının da beslediği hâkim bir düşünce olarak görülmektedir<sup>127</sup>.

DP’nin daha ikinci ayı dolmadan, 25 Haziran 1950’de Kore Savaşı patlak vermiştir. DP bu savaşla birlikte oluşan krizi, Türkiye’yi NATO’ya üye yapmak için bir fırsat eşiği olarak değerlendirmiştir.

Türkiye’nin NATO’ya üye olmasında büyük bir önem teşkil eden Kore Savaşı’nın nasıl başlayıp geliştiğine değinmek gerekmektedir: Kore, Asya’nın doğusunda kuzeyden güneye uzanmış, 34-43 arz daireleri arasında, doğusu ve güneyi Japon deniziyle, batısı Çin deniziyle, çevrilmiş, 900 km uzunluğunda ortalama 220 km genişliğinde, 200.000 km<sup>2</sup> yüz ölçümünde bir yarımada<sup>128</sup>.

Kore 1910 yılından, İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar Japonya’nın hâkimiyetine girmiş ve Japonya’nın mağlubiyetini kabul ederek teslim olmasının ardından Sovyet Birliği Kore’nin kuzeyini, Amerikalılar da güneyini işgal ederek 38. enlemi ara sınır ilan etmişlerdi<sup>129</sup>. Müttefik devletler tarafından 1943 yılında Kahire’de düzenlenen Kahire Konferansı’nda Amerika, İngiltere ve Milliyetçi Çin liderleri Kore’nin esaret durumunu konuşarak, Kore’nin bağımsız olmasını artık dikkate alınmasını belirtmişlerdi, fakat Tahran Konferansı’nda ele alınan bu kararı Sovyet Birliği, Kore’nin uzun vesayet müddetini ileri sürmesiyle kesin bir karara varılamamıştı.

1945 yılında Yalta Konferansı’nda Kore meselesini görüşmek üzere tekrardan bir araya gelen Müttefik devletler, Kore’nin dört büyüklerinin vesayeti altına alınması

---

<sup>126</sup> Türkmen, a.g.e., 2017, 526

<sup>127</sup> Balcı, a.g.e., 2017, 102

<sup>128</sup> Yazıcı, T. (1963). Kore Hatıralarım. İstanbul: Ülkü Basımevi, 11

<sup>129</sup> Türkmen, a.g.e., 2017, 529

kararlaştırılmıştır<sup>130</sup>. Fakat Amerika'nın sahip olduğu atom bombası ve Sovyet Rusya'nın silahlanmayı bırakmayarak, yayılmacı politikasına hız vermesi üzerine konu BM'ye taşınmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda, Kore'de seçim yapılması ve bunun sonucunda da bir Kore hükümeti kurulması kararlaştırılmıştır. Alınan karar Sovyetler tarafından onaylanmak istenmese de Mayıs 1948'de Güney Kore'de, ağustosta da Kuzey Kore'de seçimler yapılmıştır. Kuzeyde sosyalist, güneyde de oligarşinin hâkim olduğu iki ayrı hükümet kurulmuştur. Bu kurulan hükümetler suları durultmamış tam tersine bir kaosa sürüklemiştir. Netice olarak, 29 Haziran 1950 yılında 38. paraleli aşan Kuzey Kore ordularının, Güney Kore'ye girmesiyle Kore Savaşı patlak vermiştir.

Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırması üzerine ABD bu konuyu BM taşımış ve alınan karar üzerine, Kuzey Kore'nin işgalci bir politika takip ettiği kabul edilerek, kuvvetlerini hızlı bir şekilde Güney Kore'den çekmesi gerektiği, kararı verilmiştir. BM'lerin aldığı bu karara Kuzey Kore'nin uymaması üzerine 27 Haziran'da ikinci bir kararla, BM üyelerine bu saldırı geri püskürtmek ve barış, güvenliğin yeniden kurulması için Güney Kore'ye gereken yardımın yapılması için çağrıda bulunmuştur.

BM, 7 Temmuz 1950'de aldığı yeni bir kararla ise BM üyelerinin Güney Kore'ye göndereceği askeri birliklerin ABD otoritesinin de kurulacak Birleşik Komutanlığın emrine verilmesi istemiştir<sup>131</sup>.

BM konseyi tarafından yapılan Güney Kore'ye yardım çağrısı, BM üyelerine telgrafla bildirilmiştir. 28 Haziran 1950 yılında Türkiye'ye çekilen yardım çağrısı telgrafında özetle şu ifadeler yer verilmiştir. Bu yapılan bu silahlı saldırıyı durdurmak, bölgedeki emniyeti ve sükûneti yeniden sağlamak adına BM üyesi olan devletlerin Kore Cumhuriyeti'ne gereken yardımı sağlamalarını tavsiye etmektedir<sup>132</sup>.

Türkiye'ye yapılan bu çağrı üzerine, Fuat Köprülü 30 Haziran günü toplanan Meclis'te, BM Umumi Kâtibi Trygvie Lie'den gelen yardım telgrafını aynen aktararak, şunları eklemiştir: *“Birleşmiş Milletlerin bu kararını tatbik hususunda bütün kuvvetleri derhal harekete geçiren ve dünya sulhunu muhafaza hususunda derhal fiili harekete geçen Birleşik Amerika Hükümetinin hareketini, büyük memnuniyetle karşılamak sulhsever bütün milletlerin vazifesidir. Tecavüzün tamamen hukuk dışı olduğuna inanan*

---

<sup>130</sup> Yazıcı, a.g.e., 1963, 7-8

<sup>131</sup> Soysal, İ. (2000). Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları. Ankara: TTK Yayınevi, 13

<sup>132</sup> Yazıcı, a.g.e., 1963, 28

*bütün demokrat milletlerin vazifesidir.*” diye belirterek hükümet adına Trygvie Lie'nin telgrafına cevaben, Türkiye Cumhuriyeti'nin BM'nin taahhütleri, yerine getirmeğe amade olduklarını belirtmiştir<sup>133</sup>.

Fuat Köprülü, TBMM'de yaptığı bu konuşma, milletvekilleri arasında büyük heyecan uyandırmış ve Fuat Köprülü dakikalarca alkışlanmıştı.

Güvenlik Konseyi tarafından yapılan bu yardım çağrısı, Menderes'e göre Kore'ye yardım talebine cevap verilmezse eğer, Moskova yönetimine yeşil ışık yakmak anlamına geleceğini ifade etmiştir. Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin ise eğer Türkiye'den istenilen yardıma karşılık verilmezse, yarın kuzey bölgesi tarafından gelecek herhangi bir saldırıda yanlarında hiç kimseyi bulamayacaklarını belirtmiştir<sup>134</sup>.

Türkiye'ye yapılan bu yardım çağrısı için, Amerikan Senatör Cain beyanatında, Türkiye'nin böyle bir yardıma cevap veren ilk memleket olması durumunda, Türkiye'nin dünya nazarında şerefini arttıracak ve Atlantik Paketi'ne de kabul edilmesinde önemli bir tesiri olacağını söyleyerek şunları eklemiştir: *“Atlantik Paketi'ne göre, bir üye devlete yapılan bir harp bütün üye devletlere yapılmış sayılır. Ben, Atlantik Paketi devletleri ile Türkiye arasında hiçbir fark göremiyorum, Kanaatimce Türkiye'ye bir tecavüz olduğu takdirde bütün hür milletler ona yardım etmelidir”*<sup>135</sup>.

Netice olarak; TBMM'nin tatilde bulunduğu bir zamanda, Adnan Menderes'in Yalova'daki yazlığında, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, TBMM Başkanı Refik Koraltan ve Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut bir araya gelerek, Kore yapılan yardım çağrısı üzerine Kore'ye asker gönderme kararı almışlardır.

Toplantıda alınan karardan sonra, Fuat Köprülü tarafından BM Genel Sekreteri Trygve Lie'ye şu telgraf çekilmiştir: Türkiye'nin BM tarafından verilen taahhütleri yerine getirmeyi kendine görev bildiğini ifade ederek, Kore'ye hizmet etmek üzere 4500 mevcutlu silahlı asker gönderme kararı verdiğini ifade etmiştir<sup>136</sup>.

Adnan Menderes bu verilen karardan sonra muhalefet cephesinden, eleştiri yağmuruna tutulacağını tahmin etmekteydi. Bu amaçla en azından bu alınan kararın ülkenin iyiliği için alınmış iyi bir karar olduğunu halka anlatmak ve muhalefet

---

<sup>133</sup>Yazıcı, a.g.e., 1963, 29

<sup>134</sup> Balcı, a.g.e., 2017, s.107

<sup>135</sup>Senatör Cainin Beyanati. (26 Temmuz 1950). Akşam, 1-2

<sup>136</sup>Kore'ye Asker Gönderiyoruz. (26 Temmuz 1950). Cumhuriyet, 1

cephesinden gelen eleştirilerin dozunu azaltma adına Mehmet Emin Yalman'dan yardım isteyerek, Memleket adına çok mühim bir karar vermek zorunda olduklarını, BM tarafından, ülkeye yapılan çağrının büyük önem teşkil ettiğini, eğer bu çağrıya olumlu cevap verirsek, Türkiye'nin NATO'ya girmesi için büyük bir adım olduğunu söyleyerek şunları eklemiştir: *“İşin içinde Türk askeri yurt dışına göndermek davası olması dolayısıyla Meclis kararı almaya kalkışırsak, iş uzar, dedikoduların sonu gelmez. Bir saat bile kaybetmeden, sorumluluğu üzerimize alarak, karar vermek, kararı Birleşmiş Milletlere ve Amerika'ya bildirmek zorundayız, bu hareketimiz sonrası çok yaygara kopacak ve benim senden istediğim bu tepkilere karşı basında anlayışlı bir cephe kurulması”*<sup>137</sup>.

Kore Savaşı'nı NATO'ya üye olmak için bir köprü olarak değerlendiren yalnızca iktidar değildi, aynı zamanda MP Genel Başkanı Hikmet Bayur'da Türkiye'nin Sovyet Birliği karşısında güvenliğinin sadece NATO'ya girmesiyle sağlanabileceğini belirterek, Kore'ye Türkiye'nin yapacağı fedakârlık, NATO üyeliğinin temel koşulu olduğunu belirtmiştir<sup>138</sup>. Fakat yine de muhalefete göre, hükümetin bu kararı tek başına alması birlik ve beraberliğin bozulmasına sebebiyet vermiştir.

### **3.4.1. Kore Kararına Muhalefetin Tepkisi ve İktidarın Savunması**

Hükümet 25 Temmuz 1950'de, bir Türk savaş birliğini BM emrine vermeyi kararlaştırdığı andan itibaren olumlu, olumsuz birçok değerlendirme yapılmıştır. Özellikle kararın en çok eleştirilen tarafı, TBMM ve muhalefetin görüşleri alınmadan tek başına karar alınması olmuştur. Partilerle görüşülmemesinin önemli bir eksiklik olduğunu, Türk askerinin sadece Türkiye sınırlarını korumakla yükümlü olduğu ve yurtdışına birlik göndermek için mutlaka Meclis'ten onay alınması gerektiği savunulmuştur<sup>139</sup>.

İktidarın Kore'ye asker gönderme kararından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Kazım Gülek, iktidar tarafından verilen bu karara Türkiye'nin BM'ye karşı olan vazifelerin nasıl yerine getirileceğini konusunda İktidarın TBMM'de müzakere gereği duymadığını ve hiçbir şekilde partileriyle istişare edilmediğini belirterek şunları

<sup>137</sup>Yalman, A. E. (1997). Yakın Tarihte gördüklerim ve Geçirdiklerim Cilt. II. İstanbul: Pera Yayınevi, Pera Yayınevi, 1536

<sup>138</sup> Balcı, a.g.e., 2017, 107

<sup>139</sup> Yalman, A. E. (Mayıs- Kasım 2005). “Kore Savaşı'nın Türk Kamuoyuna Yansıması”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (37-38),235

eklemiştir: Hükümetin, muhalefet partisiyle fikir alışverişinin, büyük meselelerde, memleket birliğini sağlamak için önemli olduğunu vurgulamıştır.

MP Başkanı Bayur ise bu konuda şunları belirtmiştir: BM’leri Türkiye’ye yardım talebi telgrafı çektiğinde meclisin açık olduğunu söyleyerek, hükümetin bu konuda karar almak için meclisin tatil olmasını beklediklerini, hükümetin hemen bu durumda meclisi toplamak ve Meclis’ten karar almaya mecbur olduğunu ifade etmiştir.

CHP Başkanı İsmet İnönü hükümetin aldığı bu kararı şu sözlerle serzenişte bulunmuştur: “...Şikâyet ettiğim mevzuları tekrar söylüyorum. Haber vermiyor, Meclise haber verilmiyor... Bu malumatı alsak da dış politika meselelerinde herhangi bir vaziyetin doğru teşhisi için Hükümetin elinde bulunabilecek malumata sahip olmamız lazımdır. Olmuyoruz, olamayız. Ya lütfedecekler siyasi partilerin muhalif ve İktidar partisinin liderlerini çağıracaklar, hususi malumat verecekler, bu da kâfi gelmez. BM Meclisine dış politika üzerinde müzakere fırsatını vereceklerdir. Bunları yapmazlarsa biz nereden malumat alırız. Tahrikçi, sergüzeştçe politikadan, metottan şikâyetçiyiz.” diyerek hükümet tarafından alınan bu kararın, muhalefete haber verilmeden, tartışılmadan sessiz sedasız alınmasına tepki göstermiştir<sup>140</sup>.

Muhalefet cephesinde gelen bu eleştirilere cevap olarak Fuat Köprülü, TBMM’de tarafından evvelce tasvip edilmiş olan BM anayasası gereğince böyle bir kararın alındığını, bu hususta ayrıca Meclisten karar almaya ihtiyaç olmadığını söylemiştir<sup>141</sup>.

Hükümet, Kore hakkında aldığı karara tepki veren muhalefete, iktidar ve çevresi tarafından “komünist, Moskof” gibi kelimeler kullanılarak, verilen bu kararı meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Özellikle halkın gözünde muhalefetin verdiği tepkinin yersiz olduğu ve verilen bu kararın en doğru karar olduğu konusunda bir kanıtlama içine girilerek, muhalefete karşı bir karalama politikası yürütülmeye çalışılmıştır.

DP umumi heyetinden de konuşma yapan Adnan Menderes şunları söylemiştir: Türkiye hükümetinin Kore’ye asker göndererek sulhun korunmasında büyük katkı sağladığını fakat CHP’nin bu meseledeki tenkitlerinin, DP’nin büyük bir hassasiyetle dört yıl devam ettirdiği ve yaşattığı dış politikada beraberlik esasının CHP tarafında

<sup>140</sup> İsmet Türkmen, a.g.e., 2017, 532

<sup>141</sup>Fuat Köprülünün Cevabı. (27 Temmuz 1950). Akşam, 1-2

bozulduğunu belirterek şunları eklemiştir: “*Memlekette yeniden görülmeye başlanan kızıl saldıırı ile de mücadele edeceğini*” belirtmiştir<sup>142</sup>.

Muhalefetin haksız olduğunu göstermek için, hükümet ve çevresinde yapılan komünist ithamlarına karşı, Millet Partisi Genel Başkanı Hikmet Bayur, karardan memnun olmayan kişilerin komünistlik suçlamalarıyla alçaltılmak istendiğini iddia etmiştir<sup>143</sup>.

Adnan Menderes’in vermiş olduğu bu beyanata cevaben, CHP Sekreteri Kasım Gülek: Adnan Menderes’in, hükümetçe alınan kararı izah etmeden ziyade, bu meselede tenkit yapanları kötölemeye çalıştığını belirterek, kararın meclisten geçmesi hakkındaki fikirlerinde ısrar ettiklerini belirtmiştir<sup>144</sup>.

Bu karara en sert tepkiyi veren Barışseverler Derneği yayınladığı beyanname de; “*Sivil halka kütle halinde imha silahlarının kullanılacağı bu harpte bütün milletler gibi, Türk milletinin de bu silahların kanun dışı edilmesini en acil bir ihtiyaçtır*” diyerek şunları eklemiştir, Kore’ye asker gönderme kararının anayasada hiçbir geçerliliği olmadığını, BM Anayasası’nda, asker göndermek ile ilgili hiçbir madde olmadığını söyleyerek, Türkiye hükümeti, Kore’ye asker gönderme kararının harp kararı olduğunu ifade etmiştir.

Barışseverler Cemiyeti tarafından Meclis’e gönderilen bu beyannameye yanıt olarak Adnan Menderes, bu cemiyetin milletlerarası bir kökü olmadığını ve bazı kimselerin amaçlarını gizleyerek memleket içinde zararlı faaliyet yapmak için bu cemiyeti kullandığını söyleyerek, şunları eklemiştir: “*Vaktiyle bunlara karşı mücadele tam tesirini göstermemiş ise bunun bir sebebi eski iktidarın mühim mevkilerinde kendilerini dost ve himaye edici şahsiyetler bulmuş olmalarıdır ve bu hakikat memleketçe biliniyor*”<sup>145</sup> diyerek, eski iktidar olan CHP’nin, komünistlerle bir ilişki içinde olduğu iddia etmiştir. Barışseverlerin Derneğinin karara tepki olarak vermiş olduğu bu bildiri, iktidar ve çevresi tarafından kökü dışarıda olan “*komünizm propagandası*” ve “*memleketi içten yıkmaya çalışın tahrik ve fesat ocağı*” olarak değerlendirilerek, suçlanmıştır<sup>146</sup>.

<sup>142</sup>Başbakan Menderes’in beyanatu. (29 Temmuz 1950). Vatan, 1

<sup>143</sup>Yalman, a.g.m., 2005, 236

<sup>144</sup>K. Gülek Başbakana cevap veriyor. ( 30 Temmuz 1950). Cumhuriyet, 1

<sup>145</sup>Moskova’nın ağzıyla konuşan cemiyet. (29 Temmuz 1950). Cumhuriyet, 1-3

<sup>146</sup>Yalman, a.g.m., 2005, 237



Cumhuriyet gazetesinde “Yanlış yerde yayınlanan Barış Beyannamesi” başlığı altında yazılan köşe yazısında Barışseverler Cemiyeti’nin son yayınladığı beyannameden sonra şu düşünceleri kaleme almıştır: Cemiyet başkanı Behice Boran’ın Ankara Tarih ve Dil Fakültesi’nde okuyan talebelere solcu fikirleri aşlamakla bilinen bir hoca olduğunu belirterek, kurulan bu cemiyetinde bu amaçlara hizmet etmek için kurulduğunu, BM’nin hükümete talebi üzerine alınan bu kararı bir harp kışkırtıcılığı olarak değerlendirmelerinin, Moskova düşünce yapısı ile aynı olduğu ifade etmiştir.

Fuat Köprülü Kore’ye Türk askerinin gönderilmesi münasebetiyle Barışsever Cemiyetinin yayınladığı beyanname hakkında, “*Bu beyanname komünist propaganda-sından başka bir şey değildir.*” diyerek bu konuya müteakiben Kore meselesi hakkında hükümetin aldığı karara karşı, muhalefetin tepkisi hakkında düşünceleri sorulduğunda ise: hükümetin vermiş olduğu kararın komünist basın hariç, dünyanın her tarafında büyük bir memnurlukla karşılanmış olduğunu söyleyerek, şunları eklemiştir: “*Esasen Meclis, Kore meselesi hakkındaki kararını önceden müttefikan izhar etmişti. Muhalefet kendisini Barışsever Cemiyeti ile aynı safta gördüğü takdirde hatalarından rücu edeceğini ümit ediyorum*”<sup>147</sup>.

Fuat Köprülü’nün muhalefete yaptığı komünistlik ithamlarına karşı Kasım Gülek ve Hikmet Bayur şunları söylemiştir; Dışişleri Bakanı tarafından yapılan ithamlarını ret ettiklerini, iktidarın memleketin hayrına olsa bile muhalefetin yapmış olduğu tenkitleri haksız yere kötülemek istediğini ifade etmişlerdir. Ayrıca Adnan Menderes ve Fuat Köprülü tarafından muhalefete yapılan “*komünistlik*” ithamları içeren konuşmalara karşı, CHP tarafından protesto mitingi düzenleyeceği belirtilmiştir<sup>148</sup>.

Kudret gazetesinde “*Küçük marifetler ve büyük işler*” başlığı ile yazı kaleme alan Hikmet Bayur, hükümetin almış olduğu kararın, veriliş şeklinin yanlış olduğunu kabul etmesini, ve kendisine yapılan tenkitlere cevap vermesi gerekiyorken, hükümet kararı eleştirenleri “*komünist*” gibi ithamlarda bulanarak yermeye çalışmasının çok yanlış olduğunu belirterek, bu durumun aynısını CHP iktidarlığında kendilerinin yaşadığını, CHP iktidarken, kendisini eleştirenlere “*Moskova’nın adamı*” olarak etiket vurduğunu, son yaşananlarında DP’nin, CHP iktidarlığını taklit ettiğini ifade ederek, hükümete tavsiye olarak şunları eklemiştir: “*Bizim Hükümetin başındakilere tavsiyemiz bu gibi*

<sup>147</sup> Ayın Tarihi, 30 Temmuz 1950

<sup>148</sup> Muhalefet Komünistlik ithamlarını reddediyor. (1 Ağustos 1950). Yeni Sabah, 1

*küçüklükten vazgeçmeleri ve yurtsever muhaliflerin tenkitlerini cevaplandırmadıkları vakit, komünistlerin işine yarayacak yollara saptanmasından sakınmalıdırlar”<sup>149</sup>.*

Barışsever Cemiyeti tarafından verilen karar protesto etmek için dağıtılan beyannameler, iktidar tarafından toplattırılma emri verilmiş ve memlekette bölücülük çıkarma amacı güttükleri için, cemiyet kurucuları askerî mahkemeye verilerek, cemiyet kapanmıştır. Mahkemeye verilen Behice Boran ve arkadaşları üç sene, 9 ay hapis cezasına çarptırılmıştır<sup>150</sup>.

Adnan Menderes bu konuda; “Gaflet içinde bu yolu tutanların ve aynı safta yer alarak içeride bölücülük yoluna tutanları gören Moskova radyosunun, ülke içinde oluşan bu ayrışmadan nasıl faydalandığını görenler, hatalarının dehşetini anlayamaya başlayacağını belirterek ve bu yapılan bozgunculuğa karşı milli cephe tam olması gerektiğini” ifade etmiştir<sup>151</sup>.

CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, muhalefete karşı İktidar tarafından yapılan komünistlik ithamların ret ettiklerini tekrar ederek, Türkiye’nin Kore’ye yapacağı askeri yardımın hala TBMM’ye getirilecek kadar önemli olduğuna dair hala aynı inançta olduklarını belirterek, böyle bir kararın, BM Anayasası hükümleri gereğince de müzakere açılması lüzumunu ifade etmiştir.

CHP Mardin Milletvekillerinden Dr. Boran bu konu hakkında gazetecilere verdiği beyanda; Kore’ye 4500 askerin gönderilmesi hakkındaki hükümetin kararının, şekil bakımından anayasa hükümlerine aykırı olduğunu söyleyerek, bir askeri kıtayı Kore’ye göndermekle fiilen harbe girmiş olduklarını belirtmiştir<sup>152</sup>.

Hükümetin, Kore hakkında aldığı bu karara, gazetelerden ve muhalefet partilerden gelen tenkitlere karşı Adnan Menderes basına verdiği demeçte, hükümet tarafından alınan kararın harp kararı olmadığını, dünyada barışı sağlama adına alınan bir karar olduğunu ifade etmiştir.

Kasım Gülek, Türkiye’nin Kore’ye 4.500 asker yardım olarak göndermesi ile kendi emniyetini azaltmış olacağını belirterek, iktidarın yaptığı açıklama halkı tatmin etmediğini, asker göndermenin harp demek olduğunu, BM Anayasası’na göre silahlı

<sup>149</sup>Küçük Marifetler ve Büyük İşler. (1 Ağustos 1950). Kudret, 1

<sup>150</sup>Barışseverler dün mahkûm oldular. (31 Aralık 1950). Cumhuriyet, 1

<sup>151</sup>Sahte Sulh Cephesi Taraftarı. (30 Temmuz 1950). Vatan, 1

<sup>152</sup>CHP. Genel Sekreteri Dışişleri Bakanına Cevap Ver. (1 Ağustos 1950). Cumhuriyet, 1-3

kuvvet göndermenin mecburi olmadığını ve körü körüne iktidarının vermiş olduğu bu kararı desteklemeyeceğini belirtmiştir<sup>153</sup>.

Parti grup toplantısında; kendilerinin daha Kore meselesinde bilinen kararı alınmadan evvel, BM sekreteri tarafından Türkiye'ye çekilen yardım telgrafından sonra Nihat Erim'in Ulus gazetesinde, Türkiye'den istenilen bu yardıma olumlu cevap verilmezse eğer, dış politikada şu zamana kadar gelen muhalefet ile iktidar arasında birliğin bozulacağını belirttiğini, fakat İktidarın bu yönde almış olduğu karar sonrası yine Ulus gazetesinde kaleme alınan yazıda, daha önce yazılan yazının tam aksine Kore'ye asker göndermenin hatalı olduğunu ve Kore meselesinin meclise getirilmesi gerektiği ifade etmesini: Adnan Menderes, muhalefetin çelişkilerle dolu olduğunu ifade etmiştir. DP bu kararı almada daha tecrübesiz oldukları ve iktidarının henüz yerleşmediğini ve böyle mühim bir konuda afallayarak, Kore'ye yardım konusunda kaçacak yollar arayacaklarını, düşüncesine kapıldıklarını ifade etmiştir<sup>154</sup>.

İsmet İnönü ise bu konuda; Kore cephesi diye bir cephe olmadığını belirterek, muhtemel bir tecavüz karşısında Türkiye'ye nasıl yardım edileceğini şimdiden Birleşmiş Milletlerin, düşünmesi gerektiğini belirterek, büyük memleketlerde harp ve memleket müdafaasında, muhalefetle karar vermesinin memleket birliği için önemli olduğunu, İkinci Dünya Savaşı'nda harp Türkiye'nin kapısını çaldığı zamanlar ve Alman orduları Türkiye sınırına geldiği vakit CHP, meclisin fikrini sorduğu, fakat bırak muhalefet fikrini Meclis'e dahi gelmeden alınan bir karar olduğunu belirtmiştir<sup>155</sup>.

İsmet İnönü bu alınan karar hususunda TBMM'de ise şunları ifade etmiştir: Hükümetin aldığı karar harp kararından başka bir şey olmadığını, hükümet bu kararı dünya barışına katkı için savunsa da bunun harp den başka bir anlamı olmadığını söyleyerek şunları eklemiştir: *“Başbakan bugün de söylesin, Kore kararını vermek anladım ki, Büyük Millet Meclisinin salâhiyeti dâhilindedir, biz Hükümet olarak acele ettik, hata ettik, bundan sonra yapmayacağız desin, memleket için büyük bir teminat olur, kendisini tebrik ederim”*<sup>156</sup> diyerek memleketin dış meselelerinde, hükümetin meclisle çalışılması konusunda uyarmıştır. İsmet İnönü eğer iç ve dış meselelerde Meclis'e

<sup>153</sup>Başbakanın demeci tatmin edici değil. (30 Temmuz 1950). Yeni Sabah, s.1-3

<sup>154</sup> Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Nu: 10.9/Yer Nu: 59.175.3, s.16,17

<sup>155</sup> Kore'ye yardım kararı hakkında CHP'nin görüşü. (28 Temmuz 1950). 1

<sup>156</sup>Türk Parlamento tarihi, IX. Dönem, Cilt 1, s. 6535-6539

danışılır birlikte hareket edilirse her şeyin daha sağlıklı olacağını ve birlik beraberliğin artacağını belirtmiştir.

CHP yönetiminin asıl endişesi, Kore'ye asker gönderme kararının Anayasaya uyup uyması değil bu kararın, Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye olan düşmanlığını daha artıracaklarını belirterek, NATO ile güvenliğini garanti altına almış devletlerin bile, Kore'ye yardım gönderme hususun da kararsızlığa düşerken, Türkiye'nin NATO üyesi bile değilken bu cüretkâr kararı neye göre aldıklarıdır<sup>157</sup>.

Muhalefetin vermiş olduğu bu tepkilere cevaben Adnan Menderes: Kore'de bayrağımızın dalgalanmasının en idealist ve en realist gaye ve görüşlerin neticesini alacaklarını söyleyerek şunu eklemiştir: “*Aynı vaziyette bin defa kalsak her defasında aynı kararı vereceğiz*”<sup>158</sup> diyen Menderes, muhalefet tarafından Kore'ye askeri kuvvet göndermenin bir harp kararı olduğuna dair iddialarına, bunun harp kararı olmadığını fakat eğer icap ederse harbe de katılabileceğini belirterek; muhalefetin alınan bu kararda, memleketin menfaatine dokunacağı, milletin şerefini kıracağını, düşünmeden yaptığı tenkitlere bakarak bu tenkitlerde çok ileri gitmekte olduğunu, DP'yi zayıflatacağını derken, memleketi zayıflatmak yoluna gittiklerini ve bu durumu esfle karşıladığını ifade etmiştir.<sup>159</sup> Ayrıca muhalefeti yeni bir zihniyetle çalışmaya davet etmiştir<sup>160</sup>.

Muhalefet, iktidar tarafından alınan bu kararı hukuksuz ve meşru bir karar olarak görmeye birlikte dönemin hukukçuları tarafından şöyle değerlendirilmiştir:

Prof. Sadri Maksudi'ye göre, hükümet tarafından alınan bu kararın yerinde ve isabetli bir karar olduğunu belirterek, kararın verilme şekline ise bazı zamanlarda önemli kararların acil bir şekilde verilmesi gerektiğini ve bu kararında acil verilmesi gereken bir karar olduğunu, hükümetin verdiği kararı yararlı bulduğunu ifade ederek hükümetin kararını desteklemiştir<sup>161</sup>.

Ord. Prof. Hüseyin Nail Kubalı şunları söylemiştir; hükümetin aldığı kararın hatalı olduğunu belirterek, Anayasa'nın 26. maddesine göre alınan bu kararın Meclisten

<sup>157</sup> Türkmen, a.g.e., 2017, 531-532

<sup>158</sup> Cumhuriyet, 29 Temmuz 1950, s.1

<sup>159</sup> Başbakan CHP'yi şiddetle tenkit etti: (8 Ağustos 1950). Yeni Sabah, 1-5

<sup>160</sup> Başbakan Muhalefeti yeni bir zihniyetle çalışmaya davet etti. (8 Ağustos 1950). Cumhuriyet, 1

<sup>161</sup> Hükümetin Kararı Hukukçuların Fikri. (28 Temmuz 1950). Milliyet, 1-5

geçmesi gerektiği, hükümetin aldığı bu kararla Kore'ye karşı harp açmak demek olduğunu ifade etmiştir<sup>162</sup>.

Feridun Fikri Düşünsel ise şunları ifade etmiştir, hükümet tarafından alınan bu kararın mühim bir karar olduğunu ve bu kararın Anayasanın 26. maddesine göre karar vermenin daha doğru olacağını ifade etmiştir<sup>163</sup>.

### 3.4.2. Kore'ye Kuvvet Gönderme Kararının Basına Yansıması

Milliyet gazetesi Köşe yazarı Ali Naci Karacan : “Üçüncü bir dünya harbinde kendi kuvvetimize güvenerek dışında kalmamız mantıken ve memleketimizi yutmak isteyen Rusya ve kurt kuzu gibi aynı komünist ağılın içinde bağdaşabilmek de mümkün olmadığına göre, istesek de istemesek de hayati zaruret olarak BM safında yer tutmak mecburiyetindeyiz” diyerek, bu kararın meclisten geçmesi gerektiğine dair tenkitleri ise yersiz bulduğunu, BM Sekreteri tarafından Türkiye'ye, Kore'de yapılan bu silahlı tecavüz püskürtmek üzere gereken yardım talebinin, 30 Haziran günü Dışişleri Bakanı tarafından, TBMM'de okunduğu zaman büyük bir sevinçle karşılandığını<sup>164</sup> söyleyerek hatırlatmada bulunmuştur.

Vatan gazetesi ise alınan bu kararın CHP ve MP'ye göre dışa asker göndermenin meclisin yetkisi dâhilinde olduğu konusunda tenkitleri olduğunu belirterek bilakis bu kararın hem halk tarafından hem de muhalefet parti mensupları tarafından büyük bir heyecanla karşılandığını, sadece kararı alınış şekline itirazda bulunulduğunu yazmıştır<sup>165</sup>.

Ulus gazetesinde “Bu Ne Patavatsızlık” başlığı altında düşüncelerini ifade eden Peyami Sefa şunları ifade etmiştir: Kore'ye asker göndermek için Amerika ile hiçbir anlaşma imzalanmadığını ve Atlantik Paktına kabul edilmediğimizi, ülkenin toprak bütünlüğünü garanti altına alacak hiçbir antlaşma imzalanmamışken, BM arasında Kore harbine en önde değil, en sonda katılmamız gerektiğini söyleyerek, hükümetin verdiği kararın, veriliş şeklinin yanlış olduğunu, kararı vermeden meclise getirmesi ve orada görüşülüp tartışılması gerektiğini ifade etmiştir<sup>166</sup>.

<sup>162</sup>Hükümetin Kararı Hukukçuların Fikri. (28 Temmuz 1950). Milliyet, 1-5

<sup>163</sup>Hükümetin Kararı Hukukçuların Fikri. (28 Temmuz 1950). Milliyet, 1-5

<sup>164</sup>Kore'ye Asker Yollamamızın Sebebi. (28 Temmuz 1950). Milliyet, 1-5

<sup>165</sup>Muhalefet kararı tenkit ediyor. (27 Temmuz 1950). Vatan, 1-6

<sup>166</sup>Türk Parlamento tarihi, IX. Dönem, Cilt 1, s. 765-766

Vatan gazetesinde ise şunlar yazılmıştır: Kore meselesinde hakkında hükümetin 4.500 asker gönderilmesi kararı ilk başlarda verilen tepkilerin azaldığına ve halk arasında konunun daha iyi anlaşılacak taktir edildiğini belirterek; “Muhalefete verilen cevap” başlığı altında Adnan Menderes’in Kore kararına muhalefet tarafından verilen tepkilere karşı verdiği beyanatta şunları söylemiştir: Kore meselesinde, partilik gayreti ile yapılan tenkitlerin memleket menfaatlerini rencide edecek hudutlara götürüldüğünü ifade ederek şunu eklemiştir: “*Bugünkü iktidar, dünkü iktidarın altına imza koyduğu bir taahhüdü yerine getiriyor*”<sup>167</sup>.

Hikmet Bayur ise Cumhuriyet gazetesinde, hükümetin tek başına verdiği kararın şu üç noktaya dayandığını belirtmiştir:

1. *Meclisi toplantıya çağırması*

2. *Muhalefete danışmayı düşünmemesi*

3. *Umumi efkârı hazırlamayı ihmal etmesi* bu üç noktayı saydıktan sonra şunları eklemiştir: “*Eğer selamet ve emniyetimiz için gereken tedbirler önceden sağlandığı taktirde bu üç noktanın affedilmez bir hata sayılmayabilir*” diyerek alınan karara karşı tepkisinin ilk verdikleri tepkiye göre daha anlayışla karşıladıkları söylenebilir, CHP’liler ise iktidar tarafından alınan kararın İnönü ile istişare yapıldığı hakkında ki söylemleri yalanlayarak şunları eklemiştir: “*askerlik için silah altına alınan gençler doğrudan doğruya Türkiye sınırlarının korunması ile mükellef oldukları*” söylemişlerdir.<sup>168</sup>

Hikmet Bayur’un “Kore’ye Türk askerinin gönderilmesi” başlığı altında kaleme aldığı yazıda şöyle demiştir: Kore meselesi ortaya çıktığında meclisin henüz dağılmadığını belirterek, BM tarafından yapılan yardım talebinde hükümetin görevinin Meclis dağıtmadan, kararı meclise getirmek ve burada görüşülüp karara bağlanmasını sağlamak olduğunu, ama hükümetin bunu yapmadığını Meclis’in kapanmasından hemen sonra kendi aralarında görüşülerek karara bağlandığını ifade ederek, Türkiye’nin bağlayıcı bir karar aldığını ve gereken tedbirleri de alması gerektiğini belirtmiştir.<sup>169</sup>

“Hatalı Karar” başlığı altında Yeni Sabah gazetesinin kaleme aldığı yazıda: Atlantik Paktına dâhil olan baş memleketlerin Kore’ye asker yapmasının gayet doğal

<sup>167</sup>Kore Meselesi. (28 Temmuz 1950). Vatan,1

<sup>168</sup> Kore’ye Türk askerinin gönderilmesi. (28 Temmuz 1950).Cumhuriyet, 1-3

<sup>169</sup> Türk Parlamento Tarihi, IX. Dönem, Cilt. 1, “Olayın Basına Yansımaları”, s.747

olduğunu, bize daha yakın olan Mısır ve Yunan hükümetleri de bu yolda her hangi bir karar almadıklarını, hatta Mısır hükümetinin daha ileri giderek Kore meselesinin şark ve garp aleml arasında iki büyük devletin çarpışması olarak gördüğünü belirterek şunları eklemiştir: “*Türkiye’nin Birleşmiş Milletlere ve Amerikalı dostlarımıza yapacağı en kıymetli yardım Kore’ye birkaç bin er göndermek şeklinde değil muhtemel bir mütecavizi yıldırarak kadar öz topraklarında kudretli olmaktır.*” diyerek Adnan Menderes hükümetinin bu konuda karar alırken çok acele ettiğini, bizim asıl amacımızın Kore’den ziyade yurdumuzu korumak olduğunu ifade etmiştir<sup>170</sup>.

Yeni Sabah gazetesi ise “*Hatalı Kararın Akisleri*” başlığı altında şunları ifade etmiştir. Vatani korumak için, görev yapan askeri birliklerinin BM’nin emrine verilmesinin doğru olmadığını belirterek, Hükümete mensup bazı kişiler bu kararın Meclis’e gelse bile demokratların ezici çoğunlukta olduğu için yine bu kararın meclis de alınacağını düşüncelerinin olduğu ve bu düşüncelerinin hiç makbul olmadığını söyleyerek, böyle hayati bir davada milletvekillerinin fikirlerini almanın zaruri olduğu belirtilmiştir<sup>171</sup>.

“*Kasım Gülek’in birbirine zıt iki beyanati*” başlığı altında yazılan köşe yazısında şunlar ifade edilmiştir: Kasım Gülek bir ay önce İstanbul gazetesinde kaleme aldığı yazıda bu karar ile ilgili şunları söylemiştir: Kore’ye asker göndermenin bir fırsat olarak değerlendirerek, bu fırsatı bir an önce yerine getirebilmek için herkesin acele etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu kaleme aldığı yazıdan bir vakit sonra Kasım Gülek tüm bu söylediklerini sanki hiç söylememiş gibi, alınan kararın her şeyden evvel müzakereden geçirilmesi gerektiği, Meclis’in onayı olmadan kabul edilmeyeceği gibi birbirine zıt söylemlerde bulunduğu ifade edilmiştir<sup>172</sup>.

### **3.4.3. Partilerin Belediye Seçim Kampanyalarında İktidarın Kore’ye Kuvvet Gönderme Kararının Kullanılması**

Belediye seçimleri dolayısıyla, partiler arasında eleştiri ve şikayetler hat safhaya ulaşmış ve özellikle Muhalefet Partisi tarafından, iktidarın tek başına verdiği hukuksuz olarak değerlendirilen Kore kararı, her fırsatta hükümete karşı bir koz olarak kullanılmakta idi. Özellikle CHP seçimler dolayısıyla gittiği bölgelerde Kore’ye asker

<sup>170</sup>Hatalı karar. (27 Temmuz 1950). Yeni Sabah, 1-5

<sup>171</sup> Hatalı Kararların Akisleri )28 Temmuz 1950).Yeni Gün, s.1-5

<sup>172</sup> BCA, Fon Nu: 49.0/ Yer Nu: 10.020.4, -812-1, “Kore savaşı ile ilgili gazete kupürleri”

gönderme meselesinde, halka, çocuğunun veya kocasının yabancı bir memlekete bile bile ölüme nasıl gönderdiklerini, isterseler gitme mecburiyetinde olmadıklarını dair propagandalar yapmıştır.

Milliyet gazetesinde “*Muhalefetin zararlı bir propagandası*” başlığı altında DP İdare Kurulu Başkanı Atıf Benderlioğlu tarafından yayınlanan tamimde şunlar söylenmiştir:” *CHP, bazı şahsiyetlerinin son günlerde Ankara mahalle ve ilçe köylerinde dolaşarak propaganda konuşmaları yaptıkları, özellikle Kore meselesini ele alarak oğulları veya kocaları askerde bulunan ailelere oyunuzu DP verdiniz de iyi mi oldu? Evlatlarınızı, kocalarınızı yabancı topraklarında kırdıracaklar. Memleketi harbe, felakete götürecekler. İsmet Paşa çok müteessirdir. Kanını yabancı topraklarda akıtacak olan evlatlarına ağlamaktadır. Başımızda o olsaydı böyle olmazdı.*” gibi sözlerle CHP’nin propaganda yaptığını, fakat yapılan bu propagandanın sadece DP değil, Türk milletinin birlik ve beraberliğine de zarar verdiğini eğer çevrede böyle kişiler görülürse hemen şikâyet edilmedi gerektiğini ifade etmiştir<sup>173</sup>.

Muhalefetin Kore meselesini seçim propagandası yapması hakkında Adnan Menderes yaptığı konuşmada şunları ifade edilmiştir: *Kore’ye asker gönderilmesi aleyhinde yapılacak propaganda hiçbir suretle iyi niyet olarak söylenmiş olamaz. Bu gibi hareketler ceza kanunumuzla suç sayılmıştır ve ağır cezalarla karşılanmıştır.*”<sup>174</sup> diyerek muhalefete, bundan sonra yapacakları herhangi açık veya gizliden yapacakları bir eleştirinin bir suç sayıldığını ve bunun anında cezalandırılacağını ifade ederek muhalefete göz dağı vermiştir.

Ulus gazetesinde “Başbakan muhalefeti tenkit ve sindirme politikası güdüyor” başlığı altında CHP. Genel sekreter yardımcısı Zihni Betil’in şu sözlerine yer vermiştir: Menderes’in eleştiri yapanların ceza göreceğini dair söylemlerin, muhalefetin işini yapmasını engellediğini, bu memlekette yalnızca hukukun hakim olduğunu belirtmiştir<sup>175</sup>.

Nihat Erim “*DP. Başbakanın son demeci karşısında*” başlığı altında kaleme aldığı yazıda Adnan Menderes’in, muhalefete karşı sert tavrına cevaben, Menderes’in yapmış olduğu konuşmanın, tamda nasıl bir politikacı ve rejim adamı olduğunu yansıttığını

<sup>173</sup>Muhalefetin zararlı bir propagandası. (25 Ağustos 1950). Milliyet, 1-5

<sup>174</sup>Başbakanın dün yaptığı konuşma. (25 Ağustos 1950). Cumhuriyet, 1-3

<sup>175</sup>Başbakan muhalefeti tehdit ve sindirme politikası güdüyor. (26 Ağustos 1950). Ulus, 1



belirterek, hükümetin aldığı kararı tenkit edenler, Menderes'in gözünde en ağır suçlu olmakla birlikte, bozguncu olduklarını, vatanın yükselmesini istemeyenler olduğunu ifade ederek şunları eklemiştir: “Özellikle CHP Genel Sekreteri hakkında 161’nci maddenin uygulanmasını sağlamak amacı ile DP mensupları tarafından ilgili makama şikâyet edilmesi, iktidarın muhalefete karşı yaptığı bir yıldırma politikasını bir parçasıdır.”<sup>176</sup> demiştir.

Adnan Menderes’in, gizli ya da açık yapılan propagandalar hepsi suçtur ve cezasını bulacaktır sözü muhalefet tarafından bir tehdit olarak algılanarak, iktidarın muhalefet üzerinde baskı ve zorbalık kurarak onları susturma amacı olarak algılanmış ve Menderes’in bu sözüne muhalefet tarafından birçok tepki gelmiştir. Adnan Menderes sözlerini tehdit olarak değerlendiren muhalefete şunları söylemiştir: Baskı ve zorbalık, eskiden seçilmedikleri halde İktidarda kalanlara yakıştığını belirterek, asıl onların tahrikat yaptığını söylemiştir ve devamında, “Askeri birliğimiz yola çıkarılmak üzere meş’um tahriklerin devamını müsamaha ile karşılamak gafletini gösterecek değiliz. Bu hareketler suçtur”<sup>177</sup>.

Belediye seçimleri öncesi yapılan seçim kampanyalarında en sık olarak kullanılan Kore’ye asker gönderme meselesi olmuş özellikle muhalefet partiler, bu durumu iktidara karşı aktif bir şekilde kullanmıştır. Özellikle Kore’deki birliklere katılmak üzere İzmir’den ve Balıkesir’den yola çıkan askerlerin binecekleri vagonların üzerine “Yaşasın İsmet İnönü, İnönü sana layık evlatlar olmaya gidiyoruz, İnönü senin izindeyiz, Adnan Menderes sen düşün” gibi kışkırtıcı propaganda yazılar yazılmıştır. Bu yazıyı yazdıranların tespit edildiğini, bunların bir kısmının partililik gayretine düşen CHP’liler olduğu, diğer bir kısmının da karardan istifadeyi düşünen “kızılılar” olduğu belirtilmiştir<sup>178</sup>.

İktidarın komünistlik ithamlarına karşı, muhalefet partisi tarafından “Biz komünizmle mücadele ettik, onlar affetti.” cevabına karşılık, DP Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu: “Devletin çok yüksek yerlerine komünistleri getirip yerleştiren onlardır, yine meşhur komünistleri, sofralarına alarak, arkalarını okşayıp teşvik eden

<sup>176</sup>DP Başbakanın son demeci karşısında. (26 Ağustos 1950). Ulus, 1-3

<sup>177</sup>Adnan Menderes’in muhalefete cevabı. (25 Ağustos 1950). Vatan, 1

<sup>178</sup>Kore’ye itiraz edenler. (26 Ağustos 1950). Vatan, 1

onlardır”<sup>179</sup> diyerek, DP hükümeti milli istikbali sarsacak bütün hareketlere karşı en sıkı tedbirleri olacağını belirtmiştir<sup>180</sup>.

Devlet Bakanı Fevzi Lütüf Karaosmanoğlu ise muhalefet partisi hakkında şu düşünceleri belirtmiştir: “Öncelikle şunu söylemeliyim ki CHP bir parti değildir, çünkü yirmi yedi senedir tek parti olarak bütün kuvvetini diktatörlükten alan bir teşekküldür”<sup>181</sup>

Gelişmelerin üzerine CHP Başkanı İsmet İnönü Belediye Seçimleri münasebetiyle Ankara Radyosunda iktidara karşı şunları ifade etmiştir: DP’nin iktidara geldiği günden beri ülke huzursuzluk içinde olduğunu ifade ederek, hükümet ülke adına alınacak kararın mecliste görüşülüp, karara bağlansın demenin bile vatana ihanet derecesinde bir suç sayıldığını, memuru, ordu mensubunun kimin iftirası yüzünden bir ceza göreceklerini bekler hale geldiklerini ifade ederek şunları eklemiştir: “Komünistlik ithamı ile vatandaşların yurt dışına sürülmesi tehdidi hukuk prensiplerine doğrudan doğruya taarruzdur ve her türlü siyasi emniyeti yok etmeye kafidir”<sup>182</sup>.

“İsmet İnönü’nün radyoda yaptığı konuşmaya tenkite karşılık Adnan Menderes: İnönü’nün bu zamana kadar iktidara ne söylediye kendisinin tam tersini yaptığını belirterek, bugünün muhalefet başkanı, radyoda dünün milli şefini yok etmeğe çalıştığını söylemiştir. Parti teşkilatına bir tamim gönderen Menderes, kötümserliklere karşı uyanık olmalarını istemiştir<sup>183</sup>. İnönü tarafından “Demokrat Parti idaresinde memleket baştan başa huzursuzluk içindedir” sözlerine, Adnan Menderes’in cevabı; *Bu memlekette huzursuzluk sebebinin ancak siyasi irtica emareleri teşkil edebilir. Hala şeflik havasının estirilmek istenmesine şahit olmaktayız*”<sup>184</sup> diye karşılık vermiştir.

Kore kararı hakkında yapılan tenkitler ve buna verilen cevaplar hat safhasında iken Barışsever Cemiyetinin bazı üyeleri, halkın içine girerek, İktidara karşı kışkırtmalar yapmıştır. Yakalanan bu kişilerin, bir kısmının partililik gayretine düşen CHP’liler olduğunu, diğer bir kısmının da karardan istifadeyi düşünen kızılılar olduğu basında belirtilmiştir<sup>185</sup>.

<sup>179</sup>Başbakan yardımcısının muhalefete cevapları. (27 Ağustos 1950). Milliyet, 1-7

<sup>180</sup>Başbakan yardımcısının basın toplantısı. (27 Ağustos 1950). Vatan, 27 Ağustos 1950, 1

<sup>181</sup>Vatan, 28 Ağustos 1950, s.1

<sup>182</sup>İnönü’nün iktidara dün yaptığı hücum. (29 Ağustos 1950). Cumhuriyet, 1-3

<sup>183</sup>Demokrat Parti ve CHP’nin karşılıklı ithamları. (29 Temmuz 1950). Akşam,1

<sup>184</sup>Başbakanın İnönü’ye radyoda mukabelesi. (30 Ağustos 1950). Cumhuriyet, 1-4

<sup>185</sup>Kore kararına itiraz edenler. (26 Ağustos 1950). Vatan, 1

Kore hakkında verilen kararda hükümetin yanında olan ve onun aldığı kararın, dönemin şartlarına göre en mantıklı karar olduğunu düşünen bir kesimin olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Onlardan biri de Türk Milli Talebe Federasyonu'dur. Kore'ye asker gönderme kararından sonra düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır: Birleşmiş Milletler teşkilatının kararlarına sadakat ile benimseyen hükümetin, Kore'ye asker gönderme kararını sonuna kadar desteklediklerini ifade ederek, hürriyet yolunda yapılan girişimleri bir vazife olarak gören bir milletin evladı oldukları için gurur duyduklarını söylemiştir<sup>186</sup>.

### 3.4.5. Kore'ye Gönderilen Kuvvetin Masrafları Hakkında Görüşler

1950 yılının sonlarına doğru basın ve halk tarafından, Menderes Hükümeti'nin aldığı karara destek artarken, Kore kararının Meclis'e ilk getirilmesi 6 Aralık 1950'dir. Burada sadece Kore'ye gönderilecek askerin masrafları hakkında olan "*Birleşmiş Milletler emrine Verilmek Üzere Askerî Birlikler Halinde Yabancı Ülkelere Gönderilecek Ordu Mensuplarının Aylık ve Ücretleriyle Çeşitli İstihkakları ve Birliğin Sair Masrafları*" Kanununun kabul edilmesi için toplanılmıştır. Mecliste bu kanun hakkında yapılan tartışmalar şu şekildedir: Kore'de meydana gelen harbin bütün masraflarının BM Teşkilatı tarafından ödenmesi gerektiğini ifade ederek, bu masrafların BM'ler tarafından ödenip ödenmediğini sormuş: İkinci bir soru olarak ise Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesinin 26 Temmuz'da başladığını, son grubunda 25 Eylül'de hareket ettiğini ve bu konunun Meclise 1 Kasım'da geldiğini ifade ederek, hükümetin bugüne kadar ne kadar masraf yaptığını, eğer yapmış ise de hangi kanuna bağlı olarak yaptığını sorarak hükümetten cevap istemiştir<sup>187</sup>.

Milli Savunma Bakanı Refik Şevket İnce Kemal Türkoğlu'nun sorusuna cevaben şunları belirtmiştir. Gönderilen kuvvetin masraflarının, BM ait olduğunu, bütün masrafların Amerikalılar tarafından karşılandığını, kendilerinin ise yalnızca asker göndermekle yükümlü olduğunu ifade etmiştir.

Van Milletvekili Ferit Melen tarafından, "*Mademki, masraflar Amerikalılar tarafından görülmektedir, bu kanuna ne lüzum var?*" sorusuna cevaben Refik Şevket İnce şunları ifade etmiştir: "*Herkes elinden gelen masrafi yapmaktadır. Biz, kendi*

<sup>186</sup>Türkiye Milli Talebe federasyonunun beyannamesi. (27 Temmuz 1950). Akşam, 2

<sup>187</sup>Öztürk, K. (1999). Türk Parlamento Tarihi TBMM IX. Dönem 1950-1954. Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 546-547

*evlâtlarımızın ruhi ve maddî ihtiyaçlarına karşılık olmak üzere millet kesesinden hizmetlerine mukabil ayrıca bir mükâfat vermek yolundayız”* diyerek, kanunun neden geciktirildiğine dair sorusuna ise: *“Arkadaşımızın geç kaldık şeklindeki ihtarını bu cihetten şayanı takdir bulurum, yani bir ay evvel gelmeli idi deniyor. Bir ay evvel gelmesiyle bir ay sonra gelmesi arasında fark yoktur. Çünkü kaybedilmiş bir hak yoktur”*<sup>188</sup> demiştir.

#### **3.4.6. İsmet İnönü ve İki Milletvekili Tarafından Meclis’e Verilen Gensorunun Demokrat Parti Grup Toplantısında Tartışılması**

Ama asıl Kore meselesi hakkındaki kararın, müzakereleri İsmet İnönü ve iki Milletvekili tarafından Meclise sunulan Gensoru Önergesi ile başlamıştır. İsmet İnönü 22 Kasım 1950’de hükümetin bu aldığı karara karşı bir Gensoru Önergesi hazırlayarak, meclise vermiştir. İsmet İnönü tarafından, meclise verilen bu Gensoru Önergesi memleketin siyasi ve askeri emniyeti üzerinde bir müzakere yapılması amaçlanmıştır<sup>189</sup>. İsmet İnönü’nün önergesinden hemen sonra Millet Partisinin tek milletvekili olan Osman Bölükbaşı ve bağımsız milletvekili olan Kemal Türkoğlu, ortak bir Gensoru Önergesi hazırlayarak, hükümetin Meclis’e danışmadan asker gönderilmesi kararını, Meclis’te tartışmaya açılmasını istemişlerdir.

Meclis’e verilen iki Gensoru Önergesi, DP Grup toplantısında tartışılmış ve Demokrat Milletvekilleri bu iki Gensoru hakkından görüşlerini belirtmiştir. Demokrat Milletvekillerinin konu hakkında düşünceleri şu şekildedir:

DP Grup Toplantısında bir milletvekili İsmet İnönü Gensoru Önergesi hakkında şunları ifade etmiştir: *“30 senelik Başbakan ve Devlet Bakanlığı etmiş bir adam Gensorunun ne suretle hazırlanması lazım geldiğini bilmiyorsa onun şimdiye kadar hakikatleri görmekten uzak kalmış olan kafasına, bir hukuk devleti kurmak isteyen partimizin bu inkılâp yumruğunu patlatırız, o zaman öğrenir nasıl Gensoru verilmesi lazım geldiğini. Tevzi eder karşımıza çıkar meydan muharebesi veririz burada, Hodri meydan işte kürsü... onlarda gelir, bizde geliriz ya biz düşer ya onları düşürürüz. Biz karşıımızdaki partiye atıfet vermek mecburiyetinde değiliz, İsmet Paşa’nın takririni 157*

---

<sup>188</sup>Öztürk, a.g.e., 1999, 583

<sup>189</sup>İsmet İnönü Meclise bir gensoru verdi. (23 Kasım 1950). Milliyet, 1

maddeye istinaden ret edelim fakat Millet Partisi ve namzedi arkadaşımız tarafından verilmiş takriri de aynen kabul edelim ve mücadele yapalım”<sup>190</sup> demiştir.

DP Ankara Milletvekili Hamit Şevket İnce ise Parti Grup Toplantısı’nda şunu ifade etmiştir: “İsmet İnönü, Demokrat Partiden sual soruyor, demen, İninden çıkıyor? Demek İnönü, önümüze geliyor, bu büyük cesarettir. 30 yıllık hatırası içinde milletin çok derin, derinliğini ifade edemeyeceğimiz kadar derin dertlerinin babası olan bu adam altı ay susuyor, altı aydan sonra memleketin dâhili, harici, askeri vaziyetinden memnun olmuyor ve diyor ki; gelin bakalım millet namına sana sual soruyorum. Ben bu adamın hilekâr olduğunu bilirdim, hile onun baş yardımcısıdır, şeytan onun baş karakteridir, fakat bu kadar cesur olduğunu bilmiyordum. İnönü milletin ruhundan silinmelidir, tarihi yırtılmalıdır”<sup>191</sup>.

DP Erzurum Milletvekili Sabri Erduman ise şunları ifade etmiştir: “Sayın arkadaşlar, İsmet İnönü’nün sorduğu sual bir siyasi durum değildir. Daha ziyade parti politikasının eline alarak memleketin içinde nüfuz sahibi olmak istemektedir. İşte bu soruyu sormaktaki amacı budur, şimdi Kore’ye gönderilen 4500 askerin hesabını bizden sormak istiyor. Memleketin içinde yarattığı fesatlığı, kendi başkanlığı devrinde memleketin her köşesinde 400 bin er kişinin hesapsız, kitapsız, kanunsuz toprağa gömüldüğü zaman o hesapları neden görmüyor ve millet o hesapları ondan soracaktır”<sup>192</sup>.

DP Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan verilen Gensoru Önergesi hakkında şunları ifade etmiştir: İsmet İnönü tarafından verilen Gensoru 157. Maddeye göre, bir Gensoru olmadan uzak, daha çok hükümetten hesap sormak amaçlı verilmiş bir Gensoru Önergesi olduğu belirterek, şu ifadeleri kullanmıştır: “Biz, mutlaka İsmet İnönü kürsüye çıksın, mezarını burada kazalım düşüncesiyle onu konuşturmayı uygun bulmuyorum. Ben esasen İsmet İnönü’nün yaşadığına kani değilim ki onu kürsüde öldürelim. Zaten ölüdür. 14 Mayıs’ta ölmüştür. Bizim için ikinci bir mevzu daha vardır, Millet Partisi tarafından teklif edilen Gensoru nasıl olur öğrensın yahut 157. Maddeye uygun bir şekilde düzenleyip tekrar getirsinler. Ben bu verilen Gensorunun ret olması taraftarıyım.”

<sup>190</sup> BCA, Fon Nu: 10.9/ Yer Nu: 00.591.71.1, s.17,19

<sup>191</sup>BCA, Fon Nu: 10.9/ Yer Nu: 00.591.71.1, s. 20,21

<sup>192</sup>BCA, Fon Nu: 10.9/ Yer Nu: 00.591.71.1, s.23-24

DP Ankara Milletvekili Abdullah Gedikoğlu ise verilen Gensoru hakkında düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: “*Kore asker gönderme kararının anayasa bakımından doğru mu değil mi bilemem hukukçu değilim, fakat açıkça itiraf etmek lazım gelir ki siyaset bakımından bu kararın meclisten geçirilmesi lazımdı. Fuat Bey diyor ki elli iki devlet böyle karar almıştır. Bize asıl şu millet şu kadar asker gönderiyor, şu millet şöyle yardım yapıyor diye söylemesi lazımdı. Böyle bir mühim mesele meclise getirilip, meclisten geçerek alınan bir karar olsaydı*”<sup>193</sup>.

Demokrat Parti Ankara Milletvekili Ömer Bilen ise; Kore kararı hükümetin en isabetli kararı olduğunu, BM’ye yardım edilmeseydi eğer, kızılılara kul olunacağını belirterek, dost görünmeden fayda görülmeyeceğini ifade etmiştir<sup>194</sup>.

Demokrat Milletvekilleri Parti Grup toplantısında Meclise verilen Gensoru Önergesi hakkında görüşleri bildirmişler ve İsmet İnönü tarafından verilen Gensorunun içtüzüğün 157. Maddesine göre uygun olmaması konusunda milletvekilleri aynı fikirdedirler. CHP’nin baştan beri takip ettiği parti politikasının bir planı olarak görmektedirler. CHP ise bu Gensoruyu vermelerinde ki amaç, iktidarın aldığı kararı onlara göre keyfi kararı, milletin huzurunda hesap vermelerini sağlamak ve İktidarın bir güç gösterisi yapmak için verdikleri kararın memleketi kaosa sürükleyeceğine dair olan düşüncelerini kanıtlama amacı taşımaktadır.

1 Aralık 1950’de her iki Gensoru Önergesi Meclis tarafından incelenmiş, Osman Bölükbaşı ve Kemal Türkoğlu’nun ortak önergesi kabul edilmiş, fakat CHP Genel Başkanı İsmet İnönü tarafından verilen Gensoru Önergesi Meclis tarafından, açık olmaması sebebiyle ret edilmiştir. Bunun üzerine kürsüye çıkan İsmet İnönü şunları ifade etmiştir: Dünyanın her yerinde Gensorunun bu şekilde verildiğini, verilen bu gensoru içtüzük hükümlerine uygun olduğunu belirterek kabul edip etmemek sizin elinizdedir demiştir<sup>195</sup>.

Önergesinin ret edilmesi üzerine, CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek tarafından başına verilen demeçte şunları söylemiştir: Bütün memleketlerde önemli meseleler görüşülürken iktidar ve muhalefet sıkı temas halindeyken, hükümetin tenkite ve muhalefete açıklama yapma tahammülü olmadığını, son alınan kararın eğer gerçekten

<sup>193</sup> BCA, Fon No: 10.9/ Yer Nu: 00.591.75.3, s.46,50

<sup>194</sup>BCA. Fon No:10.9/ Yer Nu:0.0.591.75.3, s.42

<sup>195</sup>Gensoru CHP’ye iade edildi. (2 Aralık 1950). Yeni Sabah, 1-4

görüülmesini isteseydi, Millet Partisi adına verilen önergeyi on gün sonraya atmak istemeyeceğini ifade ederek, hükümetin memleket meselelerini meclisten bile dinlemeye tahammülü olmadığını ifade etmiştir<sup>196</sup>.

### 3.4.7. Kararın Mecliste Görüülmesi ve Milletvekillerinin Kararı

İki milletvekili tarafından verilen bu önergede şunlar ifade edilmiştir: Hükümetin almış olduğu karar, BM antlaşmasına muhalif bulunduğu gibi, ülkenin emniyeti hakkında herhangi bir önlem ve çaba alınmadan verildiğini: Bir emrivaki ile alınan bu karardan sonra, mevcut hükümetin işbaşında kalamayacağını ifade ederek, Türk milletinin, haklarını çiğnetmek gibi bir mesuliyeti omuzlarına almayacakları ifade etmişlerdir<sup>197</sup>.

Bağımsız Mardin Milletvekili Kemal Türkoğlu bu konuda Meclis'te hakkında söz isteyerek Adnan Menderes'e iki soru yönelterek cevabını istemiştir:

*“Birincisi, Kore'ye asker gönderilmesi için Bakanlar Kurulunca alınmış bir karar var mıdır? Varsa bu karar neden Resmî Gazete 'de neşredilmedi? Karar alınmışsa ittifakla mı alınmıştır? İkinci soru: Birliğin mevcudu standart mıdır, yoksa katî olarak tespit edilmiş midir?”* bu sorulara Mükerrer Sarol tarafından, bu sorular Gensoru ile ilgili değil tepkisine karşılık Türkoğlu: *“Suali ben soruyorum, Başbakan sizden daha iyi cevap verir. Sayın Dışişleri Bakanı buyurdular ki 53 devlet, Demirperde dışındaki 53 devlet aynı bizim gibi düşünmüşlerdir... Birleşmiş Milletler üyesi olan bu devletler fiilen Kore'ye savaş birliği göndermişler midir? Ve her birinin gönderdiği kuvvetin miktarı ne kadardır?”* diye sorarak hükümette cevap istemiştir.

Adnan Menderes bu sorulara cevaben: bir başbakanın bu sorularla meşgul olmadığı için, sorular sorulan hakkında gerekli malumatları öğrenip arz edeceğini, belirterek Kemal Türkoğlu tarafından, kararın ittifakla mı alındığı sorusuna *“Sana ne”* diye cevap vermiş ve bu kararın Heyeti Vekile'nin mevcut azasının ittifakı ile alındığını belirterek sorulara cevaben, Standart birlik mi diye soranlar, bu kararın alındığı günden beri köy ve kasabalara inerek, Kore'nin bir Yemen olduğunu, Kore'nin çocuklarımızın mezarı haline geldiği gibi zehirli propaganda yapan kişilerle aynı kişiler olduğunu söylemiştir. Takviye gönderilecek mi sorusuna ise eğer biz göndereceğiz desek, dönüp millete Kore'yi Yemen haline getirdiler, eğer biz göndermeyeceğiz desek, taleplerine

<sup>196</sup>CHP Genel Sekreteri basına demeç verdi. (2 Aralık 1950). Ulus, 1

<sup>197</sup>Öztürk, a.g.e., 1999, 600-602

karşılık verdiğimiz milletlere dönüp işte bunların ahdi vefası bu kadar diyeceklerini ifade etmiştir<sup>198</sup>.

CHP Yozgat Milletvekili Mehmet Avni Doğan ise Meclis'te: Hükümet Kore'ye yardımı ahden kendine bir mecburiyet olarak gördüğünü fakat biz bunun tam zıddını kabul ettiklerini belirterek, bu meseleyi BM Genel Sekreterinden hatta İngiliz delegesinden fazla bir gayretle benimsenmesinin ve bunu kendilerine bir mecburiyet olarak görmeleri karşı muhalifim diyerek devamında şunu eklemiştir: “ *CHP ne yapardı, diyorlar. İktidarda olsa idik. Böyle bir teklif karşısında kalınca hükümet olarak mütalâa ederdik. Milletın menfaati burada ise karar verir, meclise getirirdik. Eğer toplantı halinde değilse toplardık*” diyerek konuşmasının devamında, iktidarın, eski iktidarı anti demokratik kanunlar çıkarmakla itham etmesine karşılık, Demokrat Hükümetinin, kanun değil, Heyeti Vekile kararları çıkarmaya başladığını belirtmiştir<sup>199</sup>.

Avni Doğan'ın bu düşünceleri, yine baştan beri muhalefetin alınan kararın, anayasaya aykırı olması ve Meclis'e getirilmemiş olması noktasında tenkide tutmuştur. hükümeti bu kararı verirken BM'ye bir ahdi vefası olduğunu düşünerek, kendini bu kararı almaya mecburiyete soktuğunu ve bu mecburiyetin memleketi kötüye sürükleyebileceğini, diğer ülkelerin bile Türkiye kadar bu konuda gayret göstermediği belirtmiştir.

DP Milletvekili Muhittin Erener ise muhalefetin “*Bu kararı verirken ne meclise nede bize danışılmadı*” tepkisine karşılık: DP muhalefet durumunda iken, İktidar tarafından birçok hakarete uğrayarak dışlandığını, fakat hiçbir zaman İktidara karşı küskünlük göstermediğini belirterek şunları eklemiştir: “*Bugün bu memleketin bekası için ve gayelerin en mukaddesi için bir tarafta vatanımızın en muazzez evlatları canlarını feda ederken diğer taraftan muhalefet oradaki çarpışmanın menfaatlerimize uygun olup olmadığını söylememiştir. Hâlâ buradan geçmeli mi geçmemeli mi münakaşasını yapmaktadır*”<sup>200</sup> demiştir.

İktidar ve çevresinin, bu alınan karara muhalefet tarafından verilen tepkinin partililik politikasına alet edildiğini, muhalefetin aslında amacının Kore'ye asker yardımı kararının alınışı değil, Demokrat Partinin iktidar olarak, böyle mühim bir kararı verirken

---

<sup>198</sup>Öztürk, a.g.e., 1999, 627-628

<sup>199</sup>Öztürk, a.g.e., 1999, 691-693

<sup>200</sup>Öztürk,, a.g.e., 1999, 681-684



göstermiş olduğu cesaret ve güce karşı verilen tepki olarak değerlendirdiğini söyleyebiliriz.

MP Milletvekili Osman Bölükbaşı ise Meclis’de şunları ifade etmiştir: Hükümet bu verdiği kararı Birleşmiş Milletler Anayasası’nın 42. Maddesi’ni öne sürerek, karar verme yetkisini bu maddeden alıyor demesini yanlış olduğunu, eğer bakılırsa bu anayasanın 42. Maddesi’nin İktidar böyle bir yetki vermediğini, sadece kuvvet kullanma halinin ne zaman olacağını belirlediğini, ve iktidar ne derse desin bu kararın hukuki olarak ayakta durmasına hiçbir imkan olmadığını belirterek, hükümetin vermiş olduğu bu kararda en başta bizim güvenliğimizi temin edecek hiçbir şey olmadığını belirtmiştir.<sup>201</sup>.

Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü karara dair düşüncelerini mecliste şöyle ifade etmiştir: Kore’ye asker göndermenin harp kararı ile hiçbir ilgisinin olmadığını. Bu karar alınırken Meclis’in kapalı olduğunu, Meclis tatilden döner dönmez bu konuyu Meclis’e getirdiklerini belirterek: 52-53 milletin hukukçuları da, iktidarın verdiği karar ile aynı fikirde olduğunu, ayrıca Kore’ye 13 memleketin askeri yardım yaptığını, ve bu kararı 13 memleketin arasından, parlamentodan geçiren yalnızca Kanada olduğunu söylemiş ve diğerlerinin böyle bir mecburiyeti olmadığını hatta kendilerinin de mecburiyeti olmadığını belirterek, muhalefet nasıl isterse öyle anlasın ama düşüncelerinde açık olsunlar, sinsin sinsin gizli propaganda yapmalarını yanlış olduğunu vurgulamıştır<sup>202</sup>.

İktidar gensoru üzerine toplanan mecliste verilen bu kararın haklılığını BM Anayasası’na dayandırmış ve bu kararın, meclis onayı olmadan da tek başlarına alabilecekleri hakkı verdiğini, iddia etmişlerdir.

DP Adana Milletvekili Cezmi Türk mecliste şunları ifade etmiştir: BM Anayasası’nda birçok madde olduğunu belirterek sadece 43. Madde hususi antlaşmalardan bahsettiğini, 42 ve özellikle 51’nci maddesinde böyle bir tecavüzde Güvenlik Konseyi harekete geçmese dahi BM üyeleri arasında yardımlaşmayı, sulh için savaşmayı öngörmekte olduğunu ve bu saldırının Kore’ye değil kendilerine yapıldığını düşünülürse ilk yardım için BM’ye müracaat edileceğini ve onlarında kendilerine biz bunu üyeler arasında müzakere yapalım sonra size haber vereceğiz dediklerini düşünmenin bile korkutucu olduğunu belirterek,<sup>203</sup> bu konuda hükümet tarafından

---

<sup>201</sup>Öztürk, a.g.e., 1999, 613

<sup>202</sup>Öztürk, a.g.e., 1999, 564

<sup>203</sup>Öztürk, a.g.e., 1999, 568

tecavüze uğramış bir ülkeye hızlı bir şekilde yardım kararı almanın haklılığını vurgulamıştır.

Cezmi Türk iktidarın vermiş olduğu kararı desteklerken aynı zamanda iktidarın hatasını da şu şekilde ifade etmiştir: Kanunun meclise geç getirilmesinin doğru bulmadığını ifade ederek, bu gibi önem arz eden kanunların meclise erken getirilmesini istemiştir<sup>204</sup>.

DP Manisa Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver Meclis'te yaptığı konuşmada: askeri kuvvetlerini Kore'ye değil Kafkasya sınırlarına gönderildiğini, bütün Asya toprakları eski Türk'ün vatanıdır, evinin avlusudur diyerek muhalefetin verdiği tepkiye karşı, şu sözleri eklemiştir: *“Yarın gençlerimiz zaferler içinde, oradan dönecekler. Onlara “Kore’de yabancı mı idiniz” diye sorsanız ne diyecekler; “Hayır diyecekler, burası bizim topraklarımız, bizim bildiğimiz yerler, bütün Asya topraklarını kendi topraklarımız olarak biliriz diyecekler.”* Şu an burada Kore'ye asker gönderilmeli mi, gönderilmemeli mi veya kanun neden geç kaldı gibi konuları tartışırken, Kore'ye giden askerler bu durumu görse ben milletimin geleceği için seve seve canımı veririm dese ne diyeceksiniz, diye de karara tepki gösterenlere sormuştur<sup>205</sup>.

İstanbul DP Milletvekili Salamon Adato ise iktidar tarafından verilen karar hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: *“Hâdisede ne Korelilerle harp etmek için bir kıta göndermek keyfiyeti vardır ve ne de bir harp ilan etmek. Bu itibarla 26. Maddeyi ileri sürerek Hükümetin isabetle yaptığı işleri tepki gösterme, insafsızlık olur kanaatindeyim”* diyerek hükümete gelen eleştirilerin yersiz olduğunu belirtmiş ve hükümetin, Meclis'ten daha önceden onaylanan BM Anayasası'nın kendilerine verilen yetkiyi kullanarak bu kararı verdiğini belirtmiştir<sup>206</sup>.

Trabzon Milletvekili Faik Ahmet Barutçu ise; hükümetin tarafından verilen bu karar baştan beri temelinde hukuksuzluk olduğunu ve keyfi bir karar olduğunu vurgulamaktadırlar<sup>207</sup>.

Adnan Menderes ise Barutçu'nun konuşmasına karşılık şunları ifade etmiştir: Barutçu'nun düşüncesine göre alınan karar anayasaya aykırı olduğu kadar, Birleşmiş

---

<sup>204</sup>Öztürk, a.g.e., 1999, 566

<sup>205</sup>Öztürk, a.g.e., 1999, 675-680

<sup>206</sup>Öztürk, a.g.e., 1999, 572-573

<sup>207</sup>Öztürk, a.g.e., 1999, 547-549

Milletler Anayasası'na da aykırı olduğunu, eğer Kore'ye gönderilen askerler kanunsuz bir şekilde şehit olmalarına sebebiyet verilmiş ise CHP muhalefeti neden meclis açıldıktan 45 gün sonra bile hala sessizliğini koruyarak, neden bu konuda bir şey söylemediğini belirterek: Hatta meclisin açılmasından önce de bu konuda yapabilecekleri bazı teşebbüsler olduğunu ifade etmiştir<sup>208</sup>.

TBMM'de, hükümet tarafından kabul edilen bu karar milletvekilleri tarafından, olumlu ve olumsuz tüm yönleri tartışılmıştır. Milletvekilleri tarafından sorulan sorulara çoğunlukla, Fuat Köprülü'nün yerine Adnan Menderes tarafından cevap verilmesi, bu meselede Fuat Köprülü'nün, çok fazla bilgiye sahip olmamasını ortaya koymaktadır. Adnan Menderes verdiği cevaplarda bazen sert üsluplar kullanarak verilen tepkiyi bastırıldığı da gözden kaçmamaktadır.

İstanbul Milletvekili Mükerrer Sarol ve yedi arkadaşının Birleşmiş Milletler emrine Kore'ye silahlı kuvvetler gönderilmesi konusunda, hükümet tarafından verilen hukuki ve siyasi izahatın tasvip edilmesi yönünde verdikleri önerge, 11 Aralık günü onaylanmış ve oyçokluğu ile kabul edilmiştir. Hükümete verilen bu itimat oyu neticesinde, mecliste teşekkür konuşması yapan Adnan Menderes, bu kararın gayri meşru olmadığını en yetkili makam olan TBMM tarafından onaylanmasının memnunluk verici olduğunu ifade ederek bundan sonra memleket zararına olan bu çeşit zehirli propagandaların durmasını temenni etmiştir<sup>209</sup>.

TBMM'de yapılan tartışmalarda hükümetinin Kore'ye asker gönderme kararını neden aldığını açıklamayan Başbakan Menderes bundan bir yıl sonra İstanbul'da yayınlanan Vatan gazetesi ile yaptığı röportajda bu durumu şöyle açıklıyordu: "*NATO'ya dâhil edilişimiz, bu yoldaki çabalarımızın sonucudur. Türkiye'nin adı uluslararası ilişkilerde artık "büyük bir güç" şeklinde geçmektedir*"<sup>210</sup> diyerek, Türkiye'nin Kore'ye kuvvet gönderme kararının, NATO'ya dâhil edilmişinde büyük bir rol oynadığını vurgulamıştır.

### **3.4.8. Türkiye'nin NATO Üyeliği**

NATO veya Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Sovyet tehlikesine karşı 4 Nisan 1949'da kurulmuştur. Bu örgütün nasıl ortaya çıktığını NATO'nun eski Genel Sekreteri

---

<sup>208</sup>Öztürk, a.g.e.,1999, 556-558

<sup>209</sup> Bulut, a.g.e., s.41

<sup>210</sup>Bağcı, a.g.e., 2001, 26

Paul Henri Spaak şöyle ifade etmiştir: “Savaşı kazanmak için sonradan birleşmektense, barışı korumak için önceden birlik olmak” düşüncesinden doğduğunu belirtmiştir. Adnan Menderes Hükümeti İktidara gelir gelmez 25 Haziran’da Kore’de savaşın patlak vermesiyle, BM çağrısına uyarak Kore’ye asker gönderme kararı almıştır. Bu karar hem Demokrat Parti Hükümeti tarafından hem de Muhalefet tarafından NATO’ya katılma konusunda kaçırılmaz bir fırsat olarak görüldüğü inkâr edilemez bir gerçektir.

NATO’nun kurulması ile birlikte İsmet İnönü Hükümeti defalarca açık bir şekilde katılmak istediklerini belirtmişler, fakat her seferinde de ret cevabı almışlardır. Demokrat Parti iktidara geldiğinde eski iktidar tarafından yürütülen altyapısı hazır dış politikayı devralarak bu yolda devam edeceğini, Fuat Köprülü’nün şu sözleri ile ifade etmiştir: İkinci dünya harbinden beri Batı’ya yönelmiş olan dış siyasetimiz son seçimler neticesinde, bu istikamette olacaktır, umumi olarak diyebilirim ki seçimlerden beri, eski dış siyasetimizde bir değişiklik olmamıştır”<sup>211</sup> diyerek dış politikada herhangi bir değişikliğin söz konusu olmadığı ifade edecekti. Özellikle İsmet İnönü Hükümeti döneminde başlayan NATO’nun bir parçası olma politikası DP döneminde had safhaya ulaşmıştır. Kore meselesinde DP’nin kimseye danışmadan acele bir karar alması Kore’nin NATO’ya bir köprü olacağı düşüncesi, bu heyecanın bir neticesi olarak görebiliriz.

Kore’ye yardım mevzubahis olduğunda, Senatör Cain yaptığı konuşmasında Türkiye’nin Atlantik Paktı’na alınmasını isteyen Amerikalı senatörlerden sadece biri olduğunu ifade ederek şunları belirtmiştir: “Eğer Türkiye Atlantik Paktı’na tam üye olarak girmiş olsa, bütün ülkeler kendilerini daha etkin biçimde koruma olanağına sahip olacaklardır. Büyük bir denizin kıyılarının sadece yarısının korunması olanaksızdır. Eğer bu denizin tamamı korunmak zorunda ise Türkiye’nin NATO’ya dâhil edilmesi şarttır”<sup>212</sup>. Hemen akabinde Türkiye ziyaretinde Türkiye’nin Kore’ye asker göndermesi demek, Türkiye’nin NATO’nun bir üyesi olmasını da kolaylaştıracağına dair açıklamalarda bulunması, umutları yeşertmiş ve Demokrat Parti, Kore’ye asker gönderme kararını alırken, Türkiye’nin NATO’ya üye olması için ödenmesi gereken bir bedel olarak görülmüştür.

1 Ağustos 1950’de Başbakan Adnan Menderes ABD büyükelçisini Türkiye’ye davet ederken, Fuat Köprülüde İngiltere ve Fransa büyükelçilerini davet ederek,

<sup>211</sup> “Fuat Köprülü’nün Brüksel’deki demeci, (1 Haziran 1950). Milliyet, 1

<sup>212</sup> Bağcı, a.g.e., 2001, 23

Türkiye'nin NATO'ya girme konusundaki isteklerini belirtmişlerdir.<sup>213</sup> Bu NATO'ya yapılan ikinci resmi başvuru idi.

Fuat Köprülü tarafından yapılan bu teklif ilk önce Strasburg'da, sonra Washington'da Atlantik Paktı Konseyi tarafından ele alınarak değerlendirileceği belirtilmiştir. Türkiye tarafından yapılan bu teklifin, dış ülkelerin ilk nasıl karşılandığına baktığımızda; Amerika, İngiltere, Fransa ve İtalya tarafından desteklenmekte olduğunu, fakat İskandinav memleketleri ile Hollanda ve Belçika tarafından ise muhalefet ettikleri kaydedilmiştir<sup>214</sup>. Özellikle Fransız ve İngiliz basının Türkiye'nin Atlantik Paktı'nda ısrarla yer alması gerektiğine dair yazılar kaleme alınmakta olduğu belirtilmiştir<sup>215</sup>.

### 3.4.9. Türkiye'nin NATO'ya Üyelik İçin Yapılan İkinci Talep

New-York Herald Tribüne Türkiye'nin Atlantik Paktı'na girmek için gösterdiği faaliyet hakkında şunları yazmaktadır: Yeni Türk Hükümetinin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, memleketinin davasını ittifaka dâhil üyelerin temsilcileri nezdinde ısrarla belirtmek üzere Paris'e gittiğini. Türk gayretlerinin esas amacı Sovyet tarafından gelecek bir saldırı endişeni, Batı'nın Türkiye'ye müdafaa edileceğine dair daha esaslı bir teminat vermesi isteği olduğu anlaşılmaktadır. Türkler tarafından yapılan bu talebin on iki devletin dışişleri bakanları tarafından oluşacak pakt konseyinin gelecek ay New-York'ta yapacağı toplantıda tetkik edileceği belirtilerek, Türkiye'nin bu başvurusunun ilk planlı Türk teşebbüsü olarak ifade edilmiştir<sup>216</sup>.

NATO'ya başvuru sonrası, Ali Naci Karacan, Adnan Menderes ile yaptığı röportajda şu şekildedir: Ali Naci Karacan “*Atlantik Paktı'na alınmamız hususunda vaktiyle yapılmış olan müracaatın neticelenmemiş olmasını nasıl mütalaa edersiniz?*”

Adnan Menderes ise bu soruya şöyle cevaben: “*Eğer üçüncü bir cihan harbi çıkarsa Türkiye'nin ne kadar nazik ve ehemmiyetli bir durum arz edeceği asla gözden uzak tutulamaz, Kaldı ki askeri kudreti malum olan Türkiye'nin şimdiki dünya şartları içinde Atlantik Paktı'na girmesi, bu paktın kurduğu emniyet ve savunma sistemi için ancak yeni bir kuvvetlenme unsuru teşkil eder*”<sup>217</sup>.

<sup>213</sup>Sarınay, a.g.e., 1988, 88

<sup>214</sup>“Türkiye'de Atlantik Paktına iştirak edecek. (3 Ağustos 1950). Cumhuriyet, 1

<sup>215</sup>Atlantik Paktına iştirak etmemiz görüşülüyor. (5 Ağustos 1950). Cumhuriyet, 1

<sup>216</sup> Ayın tarihi, 5 Ağustos 1950

<sup>217</sup>Türkiye'nin bugünkü dış politika vaziyeti nedir. (7 Ağustos 1950). Milliyet, 1

Hikmet Bayur, iktidarın aldığı Kore kararında en çok tenkit yapanlardan birisi idi, şimdi ise iktidarın Atlantik Paktı'na dâhil olma teklifi üzerine basına: Atlantik Paktı'na girmek zaruri olduğunu belirterek, eğer Kore'ye asker sevkinin sonucunda Atlantik Paktı'na girebileceksek yapılan fedakârlık yerinde olduğunu belirterek şunları eklemiştir: “*Birleşmiş Milletler teminatı gayri kâfidir, hâlbuki Atlantik Paktı bir realitedir*” demiştir<sup>218</sup>.

Türkiye Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü France Presse ajansı muhabirine vermiş olduğu beyanatta şunları ifade etmiştir: “*Atlantik Paktı hala tam değildir. Akdeniz’de müşterek savunma sistemi ancak Adriyatik’e kadar uzanmaktadır. Bu çatlak dünya barışı için tehlikelidir. Talebimizde haklı olduğumuzu anlayacaklardır*”<sup>219</sup> demiştir. Yunanistan hakkında hakkın da sorulan soruya ise dostane ve samimi bir ilişkileri olduğunu belirterek, eğer Yunanistan Atlantik Paktı'na girmeyi isterse büyük bir rol oynayabileceğini ifade etmiştir.

Türkiye'nin BM nezdinde ki daimî delege Selim Sarper 28 Temmuz'da yapmış olduğu beyanatta şunları ifade etmiştir: “*Türkiye, Kuzey Atlantik Paktına veya buna benzer tadafül bir ittifaka girmek talebindedir. Çünkü Türkiye bu pakta kabul edilmedikçe kendisini emniyette hissedemez*” diyerek Türkiye'nin NATO'ya girmesindeki önemi belirtmiş ve Türkiye'nin bu pakta alınmadığı sürece tehlike ile karşı karşıya olduğunu belirtmiştir.<sup>220</sup> CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ise iktidarın aldığı Kore kararından sonra, muhtemel bir tecavüz karşısında Türkiye'ye nasıl yardım edileceği şimdiden düşünülmesi gerektiğini ve BM teşkilatından bir güvenlik garanti istenilmesinin önemi üzerinde durmuştur<sup>221</sup>.

Ali Naci Karacan tarafından “Atlantik Paktı ve Türkiye” başlığı altında kaleme aldığı yazıda, Türkiye'nin Atlantik Paktı'na girmesinin, paktın savunmasının daha güçlenmesi anlamına geldiğini belirterek, Türkiye'nin paktın dışında bırakılması, Avrupalı devletler tarafından Türkiye'ye “*Ne halin varsa gör.*” gibi bir anlama gelmesinin önlenemez olduğunu belirtmiştir<sup>222</sup>.

<sup>218</sup>Hikmet Bayur'a göre. (10 Ağustos 1950). Vatan, 1

<sup>219</sup>Köprülü'nün Beyanatı. (8 Ağustos 1950). Milliyet, 1-5

<sup>220</sup>Atlantik paktına girmek istiyoruz. (28 Temmuz 1950). Akşam, 1

<sup>221</sup>Atlantik paktına girmek istiyoruz. (28 Temmuz 1950). Akşam, 1

<sup>222</sup>Atlantik Paktı ve Türkiye. (11 Eylül 1950). Milliyet, 1-3

Kudret gazetesinde Dr. Mustafa Kentli tarafından “Atlantik Misakı ve Türkiye” başlıklı kaleme aldığı yazıda CHP’nin hükümetinin de Türkiye’nin Atlantik Pakti’na girmesini istediğini, Necmettin Sadak’ın her fırsatta Avrupa savunmasının Türkiyesiz noksan kalacağını belirterek şunları eklemiştir: Kore’ye yardım meselesinin, NATO’ya üye olmakla ayrı şeyler olduğunun düşünmenin hata olduğunu söyleyerek, Kore’ye asker göndermenin, Türkiye’nin NATO üyeliğini hızlandıracağı gerçeği CHP tarafından ısrarla göz ardı edildiğini, seçim kampanyalarında bu kararı sorgulamamanın, memleket için iyi olmadığını belirtmiştir<sup>223</sup>.

Türkiye’nin bu teklifi üzerine Amerikan basınında Saint Louis Star-Times adlı gazete “*Mühim bir ittifak*” başlığı altında Türkiye’nin mutlak suretle Atlantik Pakti’na alınması gerektiğini yazarken Boston Globe gazetesinde; “*Türkiye Hoş Geldin*” başlıklı yazısında Türkiye’nin Atlantik Pakti’na girmek üzere müracaatında kendisinin fazla bekletilmemesini talep ederek, Türkiye’den gelecek faydaları coğrafi şartlarla karıştırılmamasını ve Türkiye’nin Atlantik Pakti ailesi arasına alınması için her türlü sebeplerin mevcut olduğu belirtilmiştir<sup>224</sup>.

#### **3.4.10. Türkiye’nin Talebinin Ret Edilmesine Verilen Tepkiler**

15-18 Eylül 1950 tarihinde toplanan Üçler Konferansı’nda Türkiye’nin üyeliği müzakere edilmiş ve sonuç olarak; Türkiye’nin Atlantik Pakti’na üyeliği kabul edilmemiştir. NATO Bakanlar Konseyi’nin aldığı bu karar, konsey adına ABD Dışişleri Bakanı tarafından 20 Eylül’de bir muhtıra ile Türkiye’ye bildirilmiştir<sup>225</sup>.

Kore Savaşı ile Atlantik Pakti arasında bir köprü olduğuna kendini inandıran, Türkiye için bu tamamen hayal kırıklığı olmuştu. Millet Partisi Genel Başkanı Hikmet Bayur, Atlantik Pakti’na ikinci başvurunun da reddedilmesi üzerine Kore’ye gönderilen askerleri geri çekme seçeneğini bile gündeme getirmiştir<sup>226</sup>.

Alınan karar üzere, DP Grup Toplantısı’nda söz alan Abdullah Gedikoğlu, Fuat Köprülü’ye “*Atlantik Pakti’na giriyoruz demiştiniz?*” sorusuna cevaben Fuat Köprülü ise “*Hayır ben öyle bir şey demedim, bendeniz hiçbir zaman olmadan, hatta olacağına %99 kani olduğum bir mesele için dahi oldu demem.*” demiştir. Gedikoğlu ise konuşmasının

<sup>223</sup>Atlantik Pakti ve Türkiye. (12 Eylül 1950). Zafer, 1-2

<sup>224</sup>Atlantik Pakti’na girmemizde son safha. (20 Ağustos 1950). Cumhuriyet. 1-3

<sup>225</sup>Sarınay, a.g.e., 1988, 89

<sup>226</sup>Balcı, a.g.e., 2017, 108

devamında bu konuşmalarının zabıtlarda olduğunu, hatta bu konuşmalardan sonra üç-dört gün boyunca gazetelerin “Atlantik Paktı’na Giriyoruz” gibi başlıklar attığını da ifade etmiştir. Fakat Fuat köprülü ben kürsüde böyle bir şey bahsetmediğini belirtmiştir<sup>227</sup>.

Konseydeki Batı devletleri, Türkiye Genel Kurmayının Atlantik Paktı Akdeniz grubu ile temas etmesini teklifi kararının, Türkiye’nin emniyetine karşı duyulan endişeyi gidermek için verilen bir karar olduğunu belirterek: Londra Nafenin diplomatik muhabiri ise konu hakkında şöyle demiştir, Türkiye’nin emniyeti bakımından son derece hayırlı olacağını ve Atlantik Paktı’na dâhil edilmek arzusunun bir nevi kabulü olacağından dolayı da yerinde bir hareket teşkil edeceğini belirtmiştir<sup>228</sup>.

Türkiye’nin Atlantik Paktı’na alınmama kararında sonra Dışişleri Bakanı Dean Acheson’un Washington Türkiye Büyük Elçisi Feridun Cemal Erkin ile birebir temas kurarak bu alınan kararı kendisine iletmış ve Türkiye’nin emniyeti için ileri sürülen teklifi etraflıca tetkik ettikten sonra resmen ilan edileceğini belirtmiştir<sup>229</sup>.

Merkezdeki bazı resmi kaynaklarda ise bu konu hakkında, Atlantik Paktı üyelerinin Türkiye’ye karşı yapılan herhangi bir hücumu uğradığı takdirde, üye diğer diğer devletlere yapılacağı gibi, Türkiye’yi de mümkün olduğu kadar müdafaa edeceklerine dair teminat vermek arzusunda olduklarını, ifade ettikleri belirtmişlerdir. Constantin Brown gazetesi ise İngiliz ve Fransızları Atlantik Paktı’na çok ciddiyetle idare etmek ve üyelerini seçmekte çok fazla titiz davranmakla itham ederek, verilen karara şöyle tepki göstermiştir: “*Batı medeniyetini korumaktan başka amacı olmayan ittifadın kudreti ne olursa olsun, hiçbir devlet çıkartılmamalıdır. Türkiye’nin üye sıfatını ret etmek bilhassa esef edilecek bir hadise olduğunu ifade etmiştir*”<sup>230</sup>.

Atlantik Paktı konsey üyelerinin Türkiye’nin herhangi bir tecavüze uğraması durumunda Atlantik Paktı imzacıları tarafından yardım göreceği dair bir beyanname hazırlanmakta olduğuna dair, Amerika ajansında çıkan haberler, Washington’daki bazı diplomatlar tarafından da teyit edilerek bu konuda, son kararın Atlantik Paktı Konseyi’nin olduğunu belirtmiştir<sup>231</sup>.

<sup>227</sup> BCA, Fon No: 10.9/ Yer Nu: 00.591.74.3, s.22,24

<sup>228</sup>Üçlerin Türkiye’ye yaptıkları teklif. (29 Eylül 1950). Yeni Sabah, 1-7

<sup>229</sup>Atlantik Konseyinin Türkiye’ye teminatı. (24 Eylül 1950). Cumhuriyet, 1-3

<sup>230</sup>Atlantik Konseyinin Türkiye’ye teminatı. (24 Eylül 1950). Cumhuriyet, 1-3

<sup>231</sup>Atlantik paktı ve durumumuz. (27 Eylül 1950). Cumhuriyet, 1



2 Ekim 1950'de Türkiye'nin bir nota ile teklif edilen bu Akdeniz Paktı planlama Grubuna katılacağını bildirmesi üzerine Amerika'da bazı gazeteler: Birleşik Amerika'nın her defasında, Türkiye'nin güvenliğinin kendi güvenliğine tesiri olduğu söylemesi ve Türkiye'nin coğrafi durumunun, özellikle boğazların, Atlantik Paktı'nın korunması için büyük önem teşkil edildiği de ifade edilmektedir<sup>232</sup>.

Washington Post, başmakalesinde ise konu hakkında şunları ifade edilmiştir: *“Hiçbir ülke Amerikan yardımını Türkiye kadar hayırlı uğurda kullanmamıştır. Türkiye, Rus yöntemlerine alışık olduğu için, kemiklerine kadar uyanıktır. Amerikan yardımı, onun esasen çelik sınırlarına fazla sınırlarına fazla bir güç eklemiş değildir. Türkiye'nin direnme azmi ve cesareti cümlemiz için bir örnek teşkil ediyor. Türkiye, bu azmini Kore'ye bir tugay göndermek suretiyle bir defa daha kanıtlamıştır.”*<sup>233</sup>

Daily News gazetesi de konu hakkında şunları ifade etmiştir: *“Şayet Dışişleri Bakanlığımız Atlantik Paktı Konseyi'nin verdiği son karardan dolayı Türkiye'de halkın sokaklarında sevinçten dans ettiğini sanıyorsa hayal kırıklığına uğrayacaktır. Bu kararda hiç mantık yoktur. Türkiye'nin dikkatini artık Akdeniz Paktı yönüne çevirmesi beklenmemelidir”*<sup>234</sup>.

Washington basınında kaleme alınan bu yazılar ağırlıklı olarak Türkiye'nin Atlantik Paktı'na alınmasındaki gerekliliği vurgulayarak Akdeniz Paktı'nın, Atlantik Paktı'na bir adım olarak değerlendirildiği ve Amerika için Türkiye'nin güvenliğinin büyük bir önem teşkil ettiği her fırsatta ifade edilmekteydi.

Necmettin Sadak Atlantik Paktı ve Türkiye başlıklı kaleme aldığı yazıda Üçler Konseyi'nin almış olduğu karar karşısında şunları söylemiştir: *“Türkiye'nin Atlantik Paktı'na katılma isteği yeni değildir, 1948 ilkbaharından, bu zamana kadar bu mesele Türkiye Hükümeti ile Amerika ve İngiltere arasında uzun müzakerelere konu olduğunu belirterek, yapılan son teklifin üçler konferansında görüşülmeden önce Amerika, İngiltere, Fransa Dışişleri Bakanları tarafından görüşülüp ortak bir karara vardıktan sonra mesele anca Atlantik Meclisi'ne sunulur, bu üç dışişlerinin kararı ne ise sonuçta o*

<sup>232</sup>Atlantik paktı ve durumumuz. (27 Eylül 1950). Cumhuriyet, 1

<sup>233</sup> Erkin, F. C. (1992). Dışişlerinde 34 Yıl Washington Elçiliği. Ankara: TTK Yayınevi, 173

<sup>234</sup>Erkin, a.g.e., 1992, 173

*olur. Sonuca bakılacak olursa, hükümetin şimdiye kadar NATO'ya girmek için güdülen politikanın ve tutulan hesapların ne kadar yanlış olduğunun da ispat etmiştir*<sup>235</sup>.

Türkiye'nin endişelendiren ve kızdıran diğer bir olay ise Konsey'in verdiği ret kararından sonra, General Bradley'in "*ABD'nin 1950'li Yıllarda Askeri Politikası*" başlıklı kaleme aldığı makalesinin de Siyam, Burma, İran, Irak gibi ülkeleri sıralayarak bunların içine Türkiye'yi de katmış ve demiştir ki: Bu bölgelerin komünist işgaline hazır bölgeler olduğunu ve bu harp sahasında bulunan, Türkiye'nin bir komünist saldırısı karşısında ABD'den istediği yardımı alamayacağını belirtmekteydi. Kaleme alınan bu makale Türkiye basınında büyük tepki neden olmuştur.

Kaleme alınan bu yazıdan sonra Washington'daki müsteşarı Melih Esenal, Amerika Dışişleri Bakanı Berry ile yaptığı görüşmede, Berry Esenal'a Türkiye'nin güvenliği Amerika'nın güvenliği olduğunu, Türkiye'ye yapılan yardımlarında bunu doğruladığını, endişe edecek bir şey olmadığını vurgulayarak, Türkiye'ye yapılacak askeri ve ekonomi, yardımında arttırılacağını ifade etmekteydi<sup>236</sup>.

Cumhuriyet gazetesinde Abidin Daver tarafından kaleme alınan yazıda ise Bradley 'in makalesi hakkında; Türkiye Akdeniz, Yakın ve Ortadoğu'da bir anahtar konumunda olması ve Türkiye'ye yapılacak bir saldırının bölgesel bir savaşa değil üçüncü dünya savaşına yol açabileceğini. Eğer Türkiye herhangi bir savaş halinde işgal edilip ve bu anahtar pozisyonunu Ruslara, kaptırırsa Sovyetler Birliği'nin Ege'ye, Akdeniz'e ve Süveyş'e ulaşmasını engelleyecek hiçbir ülke kalmayacağını ifade etmiştir. Daver'e göre Türkiye hiçbir şekilde Siyam ve benzeri ülkeler ile aynı kefeye konulamaz olduğunu ifade ederek, Türkiye'ye yeni bir garanti verilmesinin mecburiyetini ifade etmiştir<sup>237</sup>.

1950'nin sonlarına doğru Türk Tugayı Kanuri'de büyük bir zafer elde etmiş ve dünya basını Türkiye'nin 2.000 Türk'ün 10.000 Çinli karşısında gösterdiği kahramanlığı yazmaktaydı, Amerika Türkiye'ye karşı olan minnettarlığını bir kez daha ifade etmişti, ama dökülen onca kan NATO'nun kapısını yine Türkiye'ye aralamaya yetmemişti<sup>238</sup>.

---

<sup>235</sup>Atlantik paktı ve Türkiye. (15 Eylül 1950). Akşam, 1-2

<sup>236</sup>Bağcı, a.g.e.,2001, 26

<sup>237</sup>Bağcı, a.g.e., 2001, 28

<sup>238</sup>Brand M. A.,(2005). Demir kırıat Bir Demokrasinin Doğuşu, İstanbul: Doğan Kitap Yayınları, 63

Türkiye 1951 Şubatı'nın ayının sonunda güvenliğini sağlayabilmek amacıyla ABD'ye yeniden askeri bir ittifak teklifinde bulunmuş. Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin, ABD'nin 1939 tarihli Türk-İngiliz-Fransız ittifakına katılmasıyla iki ülke arasında doğrudan bir ittifakın kurulmasını teklif etmiştir.<sup>239</sup> Fakat bu teklif ABD tarafından, 1939 ittifakının Sovyet tehlikesine karşı yapılmadığını ve ittifakın içinde Yunanistan'ın da olmaması gerekçesiyle sınırlı bir ittifak olarak değerlendirilerek, Türkiye'nin bu teklifi geri çevirmiştir. Türkiye bir kere daha ortada bırakılmıştır. Amerika'nın bu teklifi reddetmesi ve Atlantik Paktı'na girmesi konusunda her zaman desteklediğini açıklamasına rağmen, konseyden ret kararının çıkması, Türk kamuoyunda ve basınında büyük tepkilere neden olmuştur.

Sadak, Avrupa güvenlik sisteminin, Türkiye'nin stratejik coğrafyasından ve askeri gücünden yararlanamamasına bir gaflet olarak değerlendirerek, şunları ifade etmiştir, Türkiye'nin NATO'ya dâhil olmasının zor olduğunu, Türkiye'nin artık bu rüyadan uyanması gerektiğini, NATO'ya girmenin Türkiye'nin sırtında yük olmaktan başka hiçbir anlamı olmadığını belirterek, Akdeniz Paktı ile İngiltere Türkiye'nin Ortadoğu'daki gücünü kullanarak, Ortadoğu'daki çıkarlarını koruma amacıyla olduğunu ve Türkiye'nin bu gerçeği görmesi gerektiğini söylemiştir.<sup>240</sup>

Sedat Simavi ise Sadak'ın Türkiye'nin artık NATO rüyasında uyanması gerektiği, NATO'nun Türkiye'ye sadece yük olacağı konusunda fikrinin aynısını savunarak şunları ifade etmiştir: Şimdiye kadar bize önem vermeyen Amerika bizi “babasının hayrı” için düşünmediğini. Bizi, İran'da beliren Rus tehlikesi, dolayısıyla Türk askerine ihtiyaç olacağı için, Türkiye'yi hatırladığını belirterek, artık dost ve düşmanın belli olduğunu, Türkiye, tarafsızlık politikası izlemesi gerektiğini. NATO, Akdeniz Paktı gibi paktlara girmek Türkiye'nin zararına olacağını ifade etmiştir<sup>241</sup>.

Tekirdağ Demokrat Milletvekili Zeki Erataman ise Parti Grup Toplantısı'nda Atlantik Paktı için şunu ifade etmiştir: “İngiltere ve Amerika'nın rekabeti Orta Doğu'da çarpıştığı sürece Türkiye'nin Atlantik Paktına girmesine imkân ve ihtimal yoktur. Doğu Akdeniz Paktı'na İngiltere taraftar çünkü orada çıkarları var ve bu paktı kendi yönetecektir. Atlantik Paktı'na da Amerika taraftar, çünkü Türkiye Atlantik Paktı'na

---

<sup>239</sup>Sarınay, a.g.e., 1988, 90

<sup>240</sup>Yalman, a.g.m., 2005, 242, Türkiye'nin emniyeti ve Akdeniz ittifakı.(6 Nisan 1951). Akşam,1

<sup>241</sup>Yalman, a.g.m., 2005, 242

*girdiği zaman Türkiye'nin Orta Doğu'da ki vaziyeti dolayısıyla Amerika'nın vaziyeti güçlenecektir. Ve bu durumda grubumuzun Türkiye'nin Atlantik Paketi'na katılma konusundaki ısrarı zararlı mı, faydalı mı bir karar vermesi gerek. Biz bugünkü gücümüzü ve itibarımızı Kore akan Mehmetçiklerin kanına borçluyuz”<sup>242</sup>.*

DP Burhanettin Onat ise; Türk askerinin Kore’de yaptığı kahramanlıklar herkes tarafından bilindiğini, ellerinde Avrupa’nın en güçlü ordusu olduğunu bu yüzden Atlantik Paketi’na girmek için yalvarmanın saçma olduğunu ifade etmiştir<sup>243</sup>.

1951 yılına girildiğinde Türkiye’nin artık Atlantik Paketi’na katılma konusunda pek de ısrar edilmemesi gerektiğini, asıl Atlantik Paketi üyelerinin, Türkiye’nin pakta dâhil olmasında ısrarcı olması gerektiği düşüncesi hâkim olmuştur.

### **3.4.11. Batı’nın Türkiye’nin NATO’ya alınmasında Değişen Tutumları ve Türkiye’de Yansıması**

6 Şubat 1951 yılına girildiğinde NATO meselesini görüşmek üzere Amerikan Dışişleri Bakanı George McGhee Türkiye gelmiş ve Celal Bayar’la bir görüşme yapmıştır, yapılan görüşmede Dışişleri Bakanı Celal Bayar’a Atlantik Paketi’nin Kuzey Atlantik Bölgesi’nin savunmasını hedeflediğini fakat Türkiye’nin ve Yunanistan’ın bölgede olmadığı için bu pakta dâhil olmasının mantıksız olduğunu belirterek; Türkiye’nin bir Orta Doğu ülkesi olduğunu ve NATO’nun başarısı için birilerinin Sovyetlerin göz diktiği Güneydoğu’ya sahip çıkması gerektiği, ifade etmiştir<sup>244</sup>.

Celal Bayar ise Amerikan Dışişleri Bakanı’n bu teselli sözleri karşında cevaben şöyle demiştir: “*Biz sizlerle dostluk isteriz ama böyle dostluk olmaz. Siz tüccar milletsiniz. Kar ortaklığı istiyorsunuz, zarara iştirak etmiyorsunuz. Ticarete eğer ortaksan tam manasıyla ortak olmak lazım gelir. Karda da zararda da ortak... Biz sizinle böyle dostluk, böyle ittifak isteriz”* demiştir<sup>245</sup>.

Büyükelçi McGhee ve Amiral Carney önceden beri Türkiye’nin Atlantik Paketi’na katılmasını için diğer üyelerin elçileri ile görüşmelerde bulunmuştur. Fakat hiçbir şekilde

<sup>242</sup>BCA, Fon No:10.9/Yer Nu:0.0.621.83.4, s.60,61

<sup>243</sup> Yalman, a.g.e., 2015, 104

<sup>244</sup>Brand, a.g.e., 2005, 63-64

<sup>245</sup>Brand, a.g.e., 2005, 64

sonuç vermemiştir. Türkiye'nin NATO'ya üye olmasının tekrardan gözden geçirilmesi istemlerini, Amerika Dışişleri Bakanlığı'na bildirmişlerdir<sup>246</sup>.

Bu girişimler ABD'nin 1951 yılından itibaren Türkiye'nin NATO'ya üyeliği konusunda tutum ve davranışlarında bir hayli değişim meydana gelecek ve yeni bir politika çizgisi izlemeye başlayacaktır. Amerika'nın dış politikada böyle radikal bir değişime gitmesinin sebeplerine bakacak olursak şunları sıralayabiliriz:

1. 1949 yılı Eylül'ünde Sovyetler Birliği'nin atom bombasına sahip olması, II. Dünya Savaşı sonrası ABD'nin dış politika çizgisinin değiştirmesinde dönüm noktası kabul edilmiştir. ABD bundan sonra topraklarını Sovyet atom saldırısından korumak için müttefiklerinin üsleri yolu ile Sovyet Birliği'nin önünde bir savunma şeridi kurma gibi tedbirler almaya başlamıştır.<sup>247</sup>

2. ABD'yi Sovyetlere karşı güvenlik tedbiri almaya yiten diğer bir olayda Kore Savaşı'dır. Sovyetlerin dünya egemenliği için başlattığı bir askeri bir kampanya olarak değerlendirmiş ve Amerikan Strateji Uzmanları, Batı Avrupa'ya bir saldırı olduğu takdirde Sovyet Birliği'nin Kafkaslarda ki petrol ve Urallarda ki sanayi bölgelerini bombalaması gereğini düşünmüşler, fakat o sıralarda ABD'nin elinde bahsedilen hedeflere varacak kadar uzun menzilli bombardıman uçakları mevcut olmaması ve bu durumda Sovyetler Birliğine karşı saldırı için en uygun hava üssünün Türkiye olması düşüncesi idi. Türkiye ise ABD'nin bu üssü kurmasına karşılık Atlantik Paktına üye olması şartına bağlamıştır<sup>248</sup>.

3. Diğer bir neden ise Türkiye'nin stratejik konuma sahip olmasının yansırı güçlü ve büyük bir orduya sahip olması ve bununda NATO'nun savunma sistemi gücünü arttıracığı düşüncesi.

4. Türkiye'nin NATO üyeliğine karşı çıkanlar gerekçe olarak Yunanistan'ın iç savaşını ileri sürmekteydiler, fakat Yunanistan'da iç savaşın sona ermesiyle bu gerekçenin de ortadan kalkmasıdır<sup>249</sup>.

5. Türkiye'nin NATO'ya katılmasını kolaylaştıran diğer önemli unsurlardan biride Amerikan Kongresinin ve kamuoyunun Türkiye'nin pakta girmesi konusundaki

---

<sup>246</sup>Bağcı, a.g.e., 2001, 33

<sup>247</sup>Sarınay, a.g.e., 1988, 90

<sup>248</sup>Sarınay, a.g.e.,1988, 91-92

<sup>249</sup>Sarınay, a.g.e., 1988, 91-92

ılımlı tutumudur. Bu tutumun oluşmasında Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesi ve Türk askerinin Kore'de gösterdiği kahramanlıklar

6. Son olarak da Amerika'nın Ortadoğu'daki çıkarlarıdır. Bir Ortadoğu ülkesi olan Türkiye'nin o bölgedeki ülkelerde ittifaklar kurarak ABD'nin çıkarlarını orada muhafaza edecek olması düşüncesidir<sup>250</sup>.

Amerika bu sebeplerden dolayı, Türkiye'nin NATO'ya üye olması gerektiği kararlaştırmış ve bu yönde bir dış politikasına yön vermeye başlamıştır. 15 Mayıs 1951 tarihinde Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya tam üye olarak alınması için NATO'nun diğer üyelerine bir öneride bulunmuştur<sup>251</sup>. Yapılan uzun müzakerelerden sonra Ottovva'da toplanan NATO Bakanlar Konseyi 15-21 Eylül 1951 tarihinde bir bildiri yayınlarak, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya katılmaya davet etme kararı alındığını açıkladı<sup>252</sup>.

İngiltere'nin yeni Dışişleri Bakanı Herbert Morrison, Yunanistan ile Türkiye'nin NATO'ya girmelerini desteklediklerini belirterek, İngiliz politikasındaki gidilen değişikliği şöyle ifade etmiştir: *“Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya katılmasını kabul ettiklerini, ancak... Türkiye'nin Orta Doğu savunmasında kendine düşen rolü oynaması üzerinde hassasiyetle duruyoruz...”* demiştir<sup>253</sup>. Dışişleri bakanı, Ortadoğu'daki politikasındaki kazançlarını şu şekilde açıklamıştır:

1. NATO'nun kapsamının Türkiye'nin de dâhil edilmesiyle genişletilmesi ABD'nin Türkiye'nin savunmasına yardım etmesi ve böylece Ortadoğu'nun savunmasına da katılmasına neden olacaktır

2. Mevcut koşullar altında bir savaş durumunda Yunanistan ve Türkiye tarafsızlığı seçebilirdi; ancak onları NATO'ya dâhil edecek onların Rusya'ya karşı aktif iş birlikleri daha bir kesinleşecektir. Özellikle Türkiye'nin silahlı kuvvetleri bu konuda önemli bir katkıda bulunabilecektir.

3. NATO'nun Türkiye'yi de içine alarak genişletilmesi Ortadoğu ülkelerine güven verecektir.

---

<sup>250</sup>Uçarol, R. (2013). Siyasi Tarih. İstanbul: Der Yayınları, 971. Bağcı, a.g.e., 2001, 45

<sup>251</sup>Balcı, a.g.e., 2017, 108

<sup>252</sup>Atlantik Paktına kabul ediliyoruz. (19 Eylül 1951). Milliyet, 1

<sup>253</sup>Sarınay, a.g.e., 1988, 95

4. Türkiye ve Yunanistan'la askeri işbirliği kolaylaşacaktır. Artık Amerikan desteğini kaybetmekten korkmayacağı için, Türkiye Ortadoğu planlarına katılmada daha az isteksiz olacaktır<sup>254</sup>.

İngiltere Genelkurmayı tarafından ortaya atılan bu gerekçeler, İngiltere'nin Ortadoğu'da çıkarlarını muhafaza etmek için Türkiye'ye olan ihtiyacını ortaya çıkarmış ve Türkiye'nin NATO üyeliğini desteklediğini beyan etmiştir.

Türkiye Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün 20 Temmuz'da 1951'de Türkiye Büyük Millet Meclisinde yaptığı bir konuşmada şunları ifade eder:<sup>255</sup>“*Şu noktaya işaret etmek isterim ki Orta Şark müdafaasının gerek stratejik gerek ekonomik bakımlardan korunması için zaruri bulunduğu kaniyiz. Bu itibarla, Türkiye Atlantik Paktı'na iltihak edince Orta Şark'ta bize düşün rolü müessir bir suretle ifa ve gerekli tedbirleri müştereken ittihaz için ilgililerle derhal müzakereye girmeye amade olacaktır.*”

Türk parlamentosuna Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmesi durumunda İngiltere tarafından pakta üye olunması karşılığında şart olarak sunulan, Orta Doğuda belirsiz bir savunma rolü üstleneceğini belirtmesi bu alınan kararda büyük önem teşkil etmektedir<sup>256</sup>.

15 Ekim'de Londra'daki NATO merkezinde, Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya katılmasını sağlayan ek protokol yayınlanarak, üye devletlerin tasdikinden sonra 22 Ekim'de yürürlüğe girmiştir: Böylece Kuzey Atlantik Antlaşması metni ittifaka üye devletlerin bir silahlı saldırı karşısında birbirlerine yardımda yükümlü oldukları coğrafi alan içine Türkiye ve Yunanistan'ı alacak şekilde genişlemiş oluyordu<sup>257</sup>.

Ottovva'da alınan karar Türkiye'de büyük sevinç yaratmış ve yıllardır süren bir çabanın meyvesini sonunda aldıklarını düşünüyorlardı. Adnan Menderes bu hususta, Hava Harp Okulunun açılışında şunları söylemiştir: *Milletimizin istiklal ve hürriyetini koruma azmi amacı ile başvurulmuş Atlantik Paktı'na kesin olarak katıldıklarını belirterek, dost Amerika'nın Türkiye'ye yapmış olduğu yardımlar üzerinde durarak, Atlantik*

<sup>254</sup>Özçelik, M. H. (2003). Türk Basınında Türkiye'nin NATO'ya Giriş Süreci, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 73

<sup>255</sup>Ekincikli, M. (2010). İnönü-Bayar dönemleri Türk Dış Siyaseti. Ankara: Berikan yayınevi, 225

<sup>256</sup>Hale, a.g.e., 2003, 120

<sup>257</sup>Sarınay, a.g.e., 1988, 97

*Paktı'na katılımının barışı koruma davasının bir kat daha kuvvetlendirdiğini*<sup>258</sup> ifade etmiş ve bu süreçte muhalefetin tenkitlerinin de yardımını olduğunu belirtmiştir<sup>259</sup>.

CHP genel sekreteri Necmettin Sadak ise Fuat Köprülü tarafından Orta Doğu'da belirsiz bir savunma rolü sözü vermesine karşılık şu beyanatında şunları ifade etmiştir: Türkiye Atlantik Paktı'na diğerlerinden farksız olarak girebileceğini, aksi taktirde girmesek de olacağını hatta daha iyi olacağını belirtmiştir<sup>260</sup>.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ise Türkiye'nin Atlantik Paktı'na kabulümüz hakkında İsmet İnönü şu beyanattı vermiştir: *“Türkiye'nin Atlantik Paktı'na girmesi dünyada sulh ihtimalini artıracak kıymetli bir unsur olabilir, memleketimizin emniyeti, milletlerarası büyük bir teşekkülün kader birliğine katılmış olmak bakımından siyaseten artmıştır denebilir, bununla birlikte dünya sulhu bakımından vazifelerimiz de artmış oluyor.”* demiştir, Bayur ise bu konuda şunları ifade etmiştir: *“Atlantik Paktı'na alınan Türkiye değil, Trakya ve İstanbul'dur”* demiştir<sup>261</sup>.

Muhalefet tarafından Atlantik Paktı'na üyelik hususunda yapılan konuşmalardan sonra buna cevaben Adnan Menderes şunları söylemiştir: Pakta alınmamız bütün dünyada memnuluk uyandırdığını belirterek, bu durum herhangi bir memlekette başarılı olsa zafer olarak kabul edileceğini, fakat ne yazık ki bazı muhalefet çevreler tarafından bu durumu İktidarı ehemmiyetten düşürmek gibi bir çabaya girildiğini, Halk Partisi başkanının konuşmasındaki *“Türkiye'nin Atlantik Paktı'na girmesi dünyada sulh ihtimalini artıracak kıymetli bir unsur olabilir”* cümlesindeki *“Olabilir”* tabirini niye kullandığını” muhalefete sormuştur<sup>262</sup>.

İsmet İnönü ise bu soruya; Atlantik Paktı'na davetimiz üzerine alakadar devletlerin parlamentolarından geçip formaliteler tamamlanmadan önce verilen bir beyanat olduğunu belirterek, şunları eklemiştir: *“Türkiye'nin Atlantik Paktı'na girmesi dünyada sulh ihtimalini artıracak kıymetli bir unsur olabilir”, cümlesindeki “olabilir” sözü hiçbir veçhile azaltma veya şüphe etme manasını gelmez. Atlantik Paktı hazırlıkta geç kalmış tarafın savunma tedbiridir. Uzun seneler takip olunan millî politikanın tabii bir tekâmül neticesi olan Atlantik Paktı'na giriş meselesini iktidar liderinin iç politika*

<sup>258</sup>Başbakan A. Menderesin mühim nutku. (2 Ekim 1951). Zafer, 1-3

<sup>259</sup>Atlantik Paktına mutlaka giriyoruz. (27 Temmuz 1951). Ulus, 1

<sup>260</sup>Necmettin Sadak'ın önemli bir demeci. (11 Ekim 1951). Ulus, 1

<sup>261</sup>“Muhalefet Pakta girişimiz hakkında görüşünü açıkladı. (23 Eylül 1951). Vatan, 1

<sup>262</sup>Menderes dün İnönü'ye ve Bayur'a cevap verdi. (24 Eylül 1951). Milliyet, 1-7



*mevzuu olarak istismar etmeğe çalışması mevzuun millî ehemmiyetiyle münasebeti olamayan hafif bir teşebbüstür” demiştir<sup>263</sup>.*

Ali Naci Karacan İsmet İnönü'nün NATO'ya kabul vesilesiyle yaptığı konuşmasına karşılık şunları ifade etmiştir: Muhalefet lideri tarafından söylenen sözlerin şüphe ve tereddüt uyandırmak istendiğine, bu başarımı tüm memleketin olduğunu, bu konuşmanın vatansızlığa yakışmayacağını ifade etmiştir<sup>264</sup>.

Nihat Erim ise kaleme aldığı yazıda şunları ifade etmiştir: Ottawa'da verilen karar üzerine ilk beyanat veren CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'ye karşı, Adnan Menderes'in tepki vermesini beklenmedik bir sinir olarak gördüğünü belirterek, Türkiye'nin Atlantik Paktı'na girmesini sağlamak için ilk teşebbüs ve uğraşların İsmet İnönü Hükümeti tarafından yapıldığını, bugünkü muhalefetin, iktidarı döneminde Atlantik Paktı'nın ne gibi menfaatler sağlayacağı vaktiyle düşünüp hemen teşebbüse geçtiğini ifade etmiştir<sup>265</sup>.

Ulus gazetesi, Adnan Menderes'in muhalefete karşı yaptığı sert ikazına karşılık şu sert ifadeleri kullanmıştır: Adnan Menderes'in başbakan olduğundan beri tek yaptığı işin partileri ve politikacıları birbirine düşürmeye çalıştığını, demokrasinin tam ülkede yeşermeye başladığı bir dönemde Menderes'in başbakan olmasının ülke için talihsiz olduğunu, muhalefet tarafından söylenen bir söze dahi tahammülü olmayan bir kişi olarak görmekte olduğunu ifade etmiştir<sup>266</sup>.

#### **3.4.12. Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye Gönderdiği Nota**

Türkiye, 1949 tarihinden itibaren NATO'ya girmek için birçok defa teşebbüs etmiş ve her defasında pakta uygun şartlar taşımadığı gerekçesiyle ret edilmişti. Fakat Türkiye yine de vazgeçmemiş ve Kore örneğinde olduğu gibi her olayı bir fırsata çevirerek büyük çaba sarf etmişti. Türkiye'nin NATO'ya dâhil olmak istemesindeki bu ısrarı, kendini İkinci Dünya Savaşı sonrası başlayan Sovyet tehlikesine karşı bir güvenlik bulma amacıdır. Türkiye'nin NATO'ya üye olmak için yaptığı bu teşebbüsler, Sovyet Birliği'ni rahatsız etmiş ve bilhassa NATO'ya davet edilmesi üzerine, bundan vazgeçirmek için faaliyetlerini yoğunlaştırarak, 3 Kasım 1951 yılında Sovyet Rusya'nın Ankara Büyük Elçisi Lavrişef, Türkiye Dışişleri Bakanlığına bir nota vermiştir. Bu

<sup>263</sup>İnönü Menderes'e cevap verdi. (27 Eylül 1951). Milliyet, 1-4. Ulus,

<sup>264</sup>Güneş balıkcıla sıvanmaz. (25 Eylül 1951). Milliyet, 1-7

<sup>265</sup>Atlantik Paktı ve muhalefet. (28 Eylül 1951). Ulus, 1

<sup>266</sup>Allah ıslah etsin. (25 Eylül 1951). Ulus, 1

notada Atlantik Paktı'nın tecavüzü bir pakt olduğunu, aynı zamanda Türkiye'nin bu pakta girmesinin de kendisine karşı tecavüzü bir hareket sayılacağını ileri sürmüştür.<sup>267</sup> Sovyet Rusya vermiş olduğu notada ayrıca Batılı devletlerin Türkiye topraklarında hava ve deniz üsleri kurmalarına imkân verilmesine de itiraz etmekteydi.

Türkiye'ye verilen bu nota hakkında Amerika Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Michael McDermott şunları ifade etmiştir: Rusların Atlantik Paktı'na yeni üye olacak tüm devletlere bu korkutma teşebbüsünde bulunduğunu, Sovyet diplomasi ile nasıl hareket edebileceğini çok iyi bilen Türk Hükümetine itimadı olduğunu söyleyerek, özellikle Türkiye'nin 1945 ve 1946 yılında Sovyet Rusya tarafından Türkiye'ye Boğazlar statüsü için yapılan talep ve baskılara tek başına karşı koyduğunu hatırlatmıştır.<sup>268</sup>

Türkiye Sovyet Rusya'nın, 3 Kasım tarihinde gönderdiği notaya cevap olarak: Atlantik Paktı'nın hiçbir surette saldırı amaçlı olmadığı ve tam tersine barışçı bir amaç güttüğü ifade ederek,<sup>269</sup> Türkiye'nin NATO'ya katılmasının asıl sebebinin de Sovyetlerin Türkiye'ye yönelttiği tehditler olduğunu söylemiştir.<sup>270</sup>

Abidin Daver Rusya'nın Türkiye'ye gönderdiği nota hakkında şunları belirtmiştir: Türkiye'nin Atlantik Paktı'na katılmasının tek sebebinin kızıl tecavüze karşı kendini müdafaa etme amacının olduğunu, Sovyet Rusya'nın 1945'ten 1949'a kadar Türkiye'ye karşı güttüğü bir düşmanlık olduğunu ve bu düşmanlığın ana sebebinin göz diktiği doğu vilayetlerini ele geçirmek ve Boğazlarda bir üs kurma amacının herkes tarafından bilindiğini ve amacı gerçekleştirmek için Türkiye'ye her seferinde gönderdiği notalarla tehdit ve baskı yaptığını belirterek, Türkiye'nin bu tehlikeden korunmak için pakta katılmaktan başka çaresi olmadığını ifade etmiştir.<sup>271</sup>

Sovyet Rusya bu cevapla tatmin olmamış ve Türkiye'ye 30 Kasım 1951 yılında gönderdiği ikinci bir notada; Türkiye'nin NATO'ya girmesinin Türk-Sovyet münasebetlerine ağır bir zarar vereceği, bunun sorumluluğunun da Türk Hükümetine ait olacağını vurgulamıştır.<sup>272</sup> Türk Hükümeti, Sovyet Rusya'nın göndermiş olduğu bu notaya cevap verilmeyeceğini açıklamıştır. Köprülü 10 Aralık 1951'de TBMM'de bu

---

<sup>267</sup>Sarınay, a.g.e., 1988, 99.

<sup>268</sup>Ruslara verilecek notamız. (6 Kasım 1951). Milliyet, 1-7

<sup>269</sup>Sovyetlerin Türkiye'ye bir muhtırası. (5 Kasım 1951). Ulus, 1-3

<sup>270</sup>Sarınay, a.g.e., 1988, 99

<sup>271</sup>Rus Notası. (5 Kasım 1950). Cumhuriyet, 1

<sup>272</sup>Sarınay, a.g.e., 1988, 99

konu hakkında: “*Sadece savunma paktı olan Atlantik Paktı’na iltihakımızdan, yalnızca saldırı amacı olanların hoşnutsuz olamayacağını*” söylemiştir<sup>273</sup>.

Ruslar Moskova’daki Amerika, İngiltere ve Fransa Büyükelçilerine de birer nota göndermiş: Gönderilen bu nota hakkında malumatın ne olduğu tam olarak bilinmemekle birlikte, tahminlere göre notada, Sovyet, dört müttefik devleti Yakın ve Orta Doğu memleketlerinin istiklallerinden mahrum etme ve bu memleketleri Atlantik Bölge Devletlerinin bir üssü olarak hazırlamak amacıyla olduklarını iddia ederek saldırı amacı gütmekle suçlamaktadır<sup>274</sup>.

Sovyet Rusya’nın bu dört devlete gönderdiği notada iddia edilenlerin gerçeklikle hiçbir alakası olmadığını olmadığını ve Orta Doğu Komutanlığının kurulmasının BM Anayasası’na uygun olduğunu, Sovyetlerin bu notada göndermekteki amacı bu ittifaka dâhil olacak devletleri alıkoyma amacıyla olduğu belirtilerek, dört devletin bir araya gelerek bu nota hakkında istişare yapacaklarını ve bunun neticesinde de cevabı bir nota verecekleri belirtilmiştir<sup>275</sup>.

#### **3.4.13. Ottawa’da Alınan Karar ile Türkiye’nin NATO’ya Üyeliği**

Ottawa’da alınan karardan sonra, Türkiye’nin NATO’ya üyeliğini ve Türkiye’nin Ortadoğu’da üstleneceği rolü konuşmak üzere, 13 Ekim 1951’de Birleşik Amerika, İngiltere, Fransa Türkiye’ye gelmiştir. Bir Orta Doğu Müttefik Komutanlığı kurulması hususunda Mısır Hükümetine verilecek bir anlaşma hazırlanmıştır, anlaşma maddelerine göre:<sup>276</sup>

1. Mısır toprakları da dâhil olmak üzere, Orta Doğu’nun savunulması ile görevlendirilecek bir Orta Doğu Komutanlığı kurulacaktır. Şimdilik Türkiye, Amerika, İngiltere, Fransa, Güney Afrika, Avustralya ve Yeni Zelanda’yı içine alacak olan bu örgüte tam eşit haklarla ve kurucu üye sıfatıyla Mısır’ın katılması
2. Orta Doğu Komutası emrine verilecek miktar hariç olmak üzere, Mısır’daki İngiliz kuvvetlerinin bu ülkeden çekilmeleri
3. Kanal bölgesindeki İngiliz askeri üssünün resmen Mısır egemenliğine geri verilmesi, bunun Mısır kuvvetlerinin de katılması ile birlikte ortak devletler kuvvetlerinin

<sup>273</sup>Sovyet notasına cevap vermiyoruz. (11 Aralık 1951). Zafer, 1-4

<sup>274</sup>Ruslar Orta Doğu’daki tedbirlere itiraz ediyor. (25 Kasım 1951). Ulus, 1

<sup>275</sup>Sovyet notasına verilecek cevap. (28 Kasım 1951). Milliyet, 1-7

<sup>276</sup>Erkin, a.g.e., 1992, 341

Mısır tarafından tahsis edilecek bir askeri hazırlık ve çalışma yeri haline getirilmesi ve gerekli stratejik savunma kolaylıklarının ve diğer imkânların Mısır tarafından gösterilmesi

Mısır Hükümeti 17 Ekim’de bu teklifi, İngiltere’nin Süveyş’ten çekilmemek için bulduğu bir fırsat olarak değerlendirmesi sonucunda teklifi ret etmiştir.<sup>277</sup>

İsrail Başbakanı Mısır bu antlaşmayı retti üzerine Amerika Büyükelçisine: “*Mısır dörtlü teklifi ret ile sizleri yanlış bir yola girmekten kurtardı*” demiştir. Başbakan, İsrail’in 250.000 kişilik ordusu dururken, ciddi bir güç ifade etmeyen Mısır’ı Orta Doğu savunmasına davetin yanlış olduğunu, Orta Doğu’da sadece Türkiye ve İsrail’in böyle bir rolü olabileceğini<sup>278</sup> ifade ederek Orta Doğu savunmasında etkin bir rol oynayabilecek tek kilit nokta olarak Türkiye’yi işaret etmesi, Batılı devletlerin Türkiye’ye karşı tutumunu epeyce etkilediği söylenebilir.

Mısır Batılı müttefikler tarafından Ortadoğu’da müşterek savunma teklifinin reddettikten sonra, Orta Doğu savunma teşkilatı hakkında, Arap Birliğinin Genel Sekreteri Azzam Paşa Orta Doğu bloku için vermiş olduğu beyanatta şunları ifade etmiştir: “*Türkiye, Fransa, İngiltere ve Amerika tarafından ileri sürülen teklifin Birleşmiş Milletler Anayasası’na aykırı olduğunu söyleyerek İtalya, Yunanistan’ın, İspanya’yi bunun dışında bırakıldığını ve iyi niyetle kurulmadığını*” belirterek,<sup>279</sup> Sovyet Rusya’nın Türkiye’ye gönderdiği notada belirttiği fikirlerin aynısını savunmuştur.

Mısır’ın bu teklifi ret etmemesindeki en büyük rol Türkiye’nin İsrail Devleti kurulduğu anda, onu tanıyan ilk Müslüman ülke olması etkili olmuştur. Arap devletleri özellikle Mısır, Türkiye’nin Batılı devletler tarafından Orta Doğu savunma teşkilatı adı altında bir sömürge oluşturulması planında bir maşa olarak kullanıldığı düşünülmekteydi. Mısır basınının bu konu sık sık belirtilmek ile birlikte, Eldaya adında bir gazete, Türkiye hakkında şunları kaleme almıştır: “*Türkiye ikinci bir İsrail devletidir, dünya barışını korumak için Türkiye ile de sonuna kadar mücadele etmeli ve bu memleketi İsrail’den evvel ortadan kaldırmalıdır*”<sup>280</sup>.

---

<sup>277</sup> Türkmen, a.g.e., 2017, 537

<sup>278</sup> Erkin, a.g.e., 1992, 342

<sup>279</sup> Azzam Paşa Ortadoğu paktına hücum ediyor. (12 Kasım 1951). Vatan, 1

<sup>280</sup> Mısır gazetelerinde aleyhimize neşriyat. (17 Ekim 1951). Ulus, 1-3

Mısır'ın Türkiye hakkında yürüttüğü bu propagandaya karşı Türkiye Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Mısır ayanı Muhammed Ebu Feth sahibi olduğu gazeteye şu beyanatı vermiştir: Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Anayasası'ndaki barışın korunmasına ait hükümlerine bağlı kaldığını belirterek, Sulh prensibine bağlı olan tüm devletlerle arasında açık, sarıh ve dürüst bir politika takip edebileceğini, Türk-Mısır arasındaki münasebetlerinin hiç tatmin edici olmadığını, iki memleket arasındaki bu anlaşmazlığı ancak dürüst bir hamle ile bertaraf edilebileceğini<sup>281</sup> ifade etmiştir.

Mısır'ın Orta Doğu teşkilatı karşı olan bu tutumu, diğer Arap devletlerinin etkilemiştir<sup>282</sup>.

Neticede Orta Doğu tasarısının gerçekleşme imkânı ortadan kalkınca Türk ve Yunan kuvvetlerinin hangi komutanlık emrine verileceği sorunu ortaya çıkmış ve bu sorun 1952 yılının başlarına gelindiğinde bile çözülememiştir, bu sorunun çözülememesi Türkiye'nin de NATO'ya üye olma süresinin de uzamasına neden olmuştur.

Şubat 1952 tarihinde Kuzey Atlantik Konseyi'nde Türkiye ve Yunanistan kuvvetlerinin bağlanacağı komutanlık hakkında, şu görüşler ortaya atılmıştır

1. İki ülke kuvvetleri Balkan Komutanlığı adı altında ayrı bir komutanlık içinde NATO'ya bağlanmalıdır.

2. Bu iki ülke Avrupa Müttefik Kuvvetler Karargahına (SHAPE) bağlı olan Güney Avrupa Kuvvetleri Komutanlığına bağlanmalıdır.

3. Bir O.D.K. kurulmalı ve bu komutanlığa Türk ve Yunan kuvvetlerinin yanı sıra ABD ve İngiltere ile birlikte, Ortadoğu devletlerinin kuvvetleri de bağlanmalıdır<sup>283</sup>.

İngiltere ise Türkiye ve Yunanistan'ı içine alan bir Ege kumandanlığı kurulmasını ve bunun Müttefik kuvvetler Avrupa Yüksek Kumandanlığına (SACEUR) bağlı olan İngiliz Doğu Başkanlığına bağlanmasını istemiştir. Fakat Türkiye ve Yunanistan buna itiraz ederek kendi kuvvetlerinin NATO'nun bir parçası olarak doğrudan SACEUR'e bağlanmasını savunmuştur. Bu tartışmalar neticesinde Türk ve Yunan kara kuvvetleri Güney Avrupa Kuvvetleri Komutanlığının emri altına konulmuş, Deniz Kuvvetlerinin ise kurulması düşünülen Orta Doğu Kumandanlığına bağlanması kararlaştırılmıştır<sup>284</sup>.

<sup>281</sup>Türk-Mısır münasebetler hiç de tatmin edici değil. (21 Haziran 1951). Ulus, 1-5

<sup>282</sup>Mısır Ortadoğu'da müşterek savunma teklifini reddetti. (16 Ekim 1951). Ulus, 1-3

<sup>283</sup>Özçelik, M. H. (2003). Türk Basınında Türkiye'nin NATO'ya Giriş Süreci, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 77

<sup>284</sup>Sarınay, a.g.e.,1988, 97-98

Bu sorununun da çözülmesi ile birlikte TBMM 19 Şubat 1952’de Kuzey Atlantik Antlaşması’nı onaylayarak, böylelikle Türkiye Sovyet tehdidine karşı gerek ABD’nin gerekse diğer on üç ülkenin de desteği ile bölgesel güvenliğini sağlamıştır.<sup>285</sup>

Türkiye’nin NATO’ya kabul edilmesi üzerine, Fuat Köprülü DP’nin Üçüncü Büyük Kongresi’nde: “*Atlantik Paktı... Sadece askeri ve siyasi bir topluluk değil, bir medeniyet topluluğu, bir kültür topluluğu, bir demokrat milletler topluluğudur... Memleketin ve milletin emniyetini sağlayacak böyle bir neticenin elde edilmesinden dolayı ne kadar memnun olsak yeridir. Atlantik Paktı Türkiye’nin bütün topraklarına şamildir. Başka türlü olamazdı*”<sup>286</sup> diyerek memnuniyetini ifade etmiştir.

Trabzon Milletvekili Faik Ahmet Barutçu ise CHP Meclis Grubu adına; Kuzey Atlantik Paktı’na Türkiye’nin katılmasını onaylayan vesikayı memnunlukla karşıladıklarını belirterek hükümetin bu konuda gayret ve çabalarına dair şunları söylemiştir: “*Hükümeti de bu yoldaki gayretlerinden ve milli bir politikanın vasıl olduğu bir merhale olarak tehlikelere karşı siyasi yeni bir teminatın mukavelesini hazırlamağa muvaffak olduklarından dolayı tebrik ederiz*” demiştir.<sup>287</sup>

Erzurum Milletvekili Rıfıkı Salim Burçak, TBMM’de yaptığı konuşmada; Türkiye’nin Atlantik Paktı’na katılması mevzusunda sarf edilen gayretlerden bahsederken, CHP Hükümetinin, Paktın hazırlık safhasında Türkiye’nin bu pakta girmesini sağlamak için bazı teşebbüslerde bulunduğunu fakat bu teşebbüslerin muvaffak olmaması karşısında bu mevzuda ki çalışmalarından tamamen vazgeçtiğini söylemiş ve elde edilen bu sonucun tamamen DP Hükümetinin başarısı olduğunu ve CHP Hükümetinin bu neticeyi hazırladığı gibi haberlerin kesinlikle kabul edilmeyeceğini ifade etmiştir<sup>288</sup>.

Rıfıkı Salim Burçak’ın bu konuşmasına karşılık, Faik Ahmet Barutçu ise: Milli konularda partililik güdülmemesi gerektiğini ifade ederek, şunları eklemiştir: “*Bu gibi meseleleri dâhili politikada istismar mevzuu haline getirmektense yeni vazifelerin icapları üzerinde müştereken çalışmalıyız*” demiştir<sup>289</sup>.

---

<sup>285</sup> Türkmen, a.g.e., 2017, 538.

<sup>286</sup> Sarınay, a.g.e., 1988, 97

<sup>287</sup> CHP bu vesikayı memnunlukla karşılamaktadır. (19 Şubat 1952). Ulus, 1

<sup>289</sup> Barutçu’nun Burçak’a cevabı. (19 Şubat 1952). Ulus, 1-7

Türkiye NATO'ya alınmasıyla Batı dünyasına resmen kabul edilmekle birlikte ABD'nin Türkiye'ye yaptığı ekonomik ve askeri yardımlar düzenli bir işlerlik kazanmış ve ABD ile daha sıkı ilişkiler kurabilmek için ortak güvenlik çerçevesi oldukça aşan ikili anlaşmalara girişilmiştir.



## 4. ILIMLI MUHALEFET

### 4.1. Orta Doğu Komutanlığı ve Türkiye'nin Üstlendiği Rol

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimlerden zaferle çıkan DP'nin dış politika çizgisini, İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişmeler belirlemiştir. Savaş sonrasında Sovyet Rusya'nın acele bir şekilde Türkiye'den Kars, Ardahan, Artvin illeri ve Boğazlar üzerinde kontrol hakkı istemesi, Türkiye'de endişe yaratmıştır. Sovyet Rusya'nın bu düşmanca tavır karşısında Türkiye'nin hem NATO'ya yönelmesine hem de ABD çıkarlarına uygun politikalar izleyerek Sovyetler Rusya'nın Orta Doğu'da gelişmesini engellemiştir.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 1 Kasım 1950'de TBMM açılışında yaptığı konuşmasında: Türk Hükümetinin, Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasındaki Sadabad Pakti'nin canlandırılmasını arzu ettiğini belirterek: İnönü döneminde ihmal edilen Ortadoğu ile daha yakından ilgileneceği sinyalini vermiştir.

DP'nin dış politik vizyonunu hükümet programından sonra kamuoyuna ilk duyuran Fuad Köprülü, 27 Mayıs günü yaptığı konuşmasında, Türk dış politikasında, Arap devletlerinin büyük önem taşıdığını söyleyerek; özellikle İran, Filistin, Hindistan ve Endonezya ile ilişkilerin geliştirilmek istendiğini, Arap devletlerinin hem kendi aralarında hem de İsrail'le olan anlaşmazlıklarını çözmeye çalışacaklarını ifade etmiştir.

Sovyet etkisinin en fazla yayılmaya müsait bölgesi olarak görülen Orta Doğu; Menderes Hükümeti için jeo-stratejik olarak önemli bir bölge sayılmıştır. Menderes'in bölgeye yönelik dış politika hedefleri Sovyet yayılmacılığına engel olmak ve bölgede istikrarın sağlanması için Arap-İsrail çatışmasının sona erdirilmesinin amaç edinildiğini: Bu hedefleri gerçekleştirmek isteyen Menderes'in zamanının çoğunu Orta Doğu'ya yönelik harcadığını belirtmek gerekir. Türkiye'nin böyle bir politika izlemesinde en önemli etken kendi güvenlik kaygısından kaynaklı ve doğu sınırlarını güvence altına almak istemesinden ileri gelmektedir.

Ahmet Emin Yalman, Menderes Hükümetinin Orta Doğu'da takip edeceği politikada temel çizgi teşkil eden bir yorumunda şöyle yazıyordu: *“Bizim güvenlik sahamız Ortadoğu ülkelerinininki ile aynıdır. Bu sebepten, eğer Ortadoğu'da istikrar ve*



*güvenlik sağlanmazsa, bir güvensizlik ve istikrarsızlık kuşağı içinde tecrit edilmiş olacağız*<sup>290</sup>.

1945 tarihinden itibaren, Orta Doğu'da önceden hâkimiyet kurmuş olan Avrupa Devletleri yavaş yavaş güçlerini kaybetmiş, en son İngiltere söz sahibi kalmış ve bölgede üsleriyle var olmaya devam etmiştir. Fakat bölgede İngiltere'ye bir hoşnutsuzluk başlamıştır. İngiltere de bunun üzerine bölgedeki rolünü ABD'ye devrederek, buradaki üslerini dolaylı da olsa koruyabilmiştir. Bu tarihten itibaren ABD için Orta Doğu Bölgesi büyük önem kazanmaya başlamıştır. Çünkü ABD hem bölgedeki zengin kaynakları ve stratejik noktaların farkına varmaya başlamıştır. Bu zenginliği ABD'den önce farkına varan Sovyet Rusya bölgede, giderek artan bir nüfuzla sahip olması ABD'ye rahatsızlık vermiştir. Bu sebepten dolayı, SSCB'yi durdurmayı ve bölgeden uzaklaştırmayı hedeflemiştir. Orta Doğu bölgesi soğuk savaş döneminde dünyanın en önemli bölgesine dönüşerek, burada güç boşluğunu doldurmak isteyen iki kutbun arasında rekabet noktası haline gelmiştir.

İngiltere, Fransa ve Amerika Orta Doğu'da çıkarlarını koruma adına bir formül olarak, "Orta Doğu Komutanlığı" adı verilen bir ittifak kurma fikri, 1951 Haziran'ından itibaren oluşmaya başladığı görülmektedir. Özellikle bu kurulacak ittifaka Türkiye'nin dâhil olması çok önem arz etmekteydi. Çünkü bu üç Batılı ülkenin Ortadoğu'ya girmesi Mısır ve diğer Ortadoğu ülkeleri için bir "Sömürge emelleri" olması izlenimi vermekteydi. Türkiye'nin Müslüman ve Orta Doğu ülkesi olması, bölgedeki ülkelerin bu oluşturulan tasarıya sıcak bakmasını sağlayacağı belirtilmiştir. Böylelikle iki gün bölgedeki çıkarlarını Türkiye aracılığı ile devam ettirebilecekti<sup>291</sup>.

Tasarımın ortaya çıkması üzerine İngiltere Dışişleri Bakanı Herbert Morrison 3 Temmuz 1951'de, Fuat Köprülü'ye bir memorandum göndererek, Türkiye'nin NATO üyeliğini desteklemek hususunda bir paket antlaşması (Package deal) teklif etmiştir. Bu anlaşmaya göre İngiltere Türkiye'ye NATO üyeliği konusunda destek verecek, fakat buna karşılık Türkiye'de Amerika, İngiltere ve Fransa ile birlikte, bölgede bir Müttefik Komutanlığı kurulmasına katılarak, Orta Doğu savunmasında kendine düşen görevi yerine getirecekti<sup>292</sup>. Bunun üzerine Türkiye Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Türkiye'nin

---

<sup>290</sup>Bağcı, a.g.e., 2001, 41

<sup>291</sup>Armaoğlu, F. (1995). "Bağdat Paketi". Belleten, Cilt: 8(224), 193

<sup>292</sup>Armaoğlu, a.g.m., 1995, 193

Ortadoğu’da kendine düşen görevi yerine getireceğini bildirmesi üzerine artık Orta Doğu savunmasının bir parçası haline gelmişti.

1951 yıllarında Menderes hükümeti her ne kadar Orta Doğu ile ilişkilerin düzeltileceği, daha yakından ilgilenileceğine dair planlar yapsa da Arap devletleri Türk Hükümetine karşı pek de ılımlı yaklaşmadı. Türkiye’nin İsrail ile olan diplomatik ilişkileri bu Arap ülkeleri tarafından “*düşmanlık*” olarak algılanmakta ve Arap basınında Türkiye’ye karşı geniş bir propaganda yürütülmekteydi. Bu durumu düzeltme adına Fuat Köprülü Arap basınında çıkan haberlerin asılsız olduğunu belirterek, Türkiye’nin Arap ülkelerine verdiği önemi ve onlara karşı duyduğu dostluğu tekrar ederek şunları ifade etmiştir: “*Arap ülkelerine karşı herhangi bir gizli emeli olmayan, samimi bir aktif dostluk politikası takip etmekle hem onların hem de kendi menfaatlerimize hizmet ettiğimiz kanısındayız*” diyerek Orta Doğu’da uzun süreli bir istikrar sağlama arzusunda olduklarını ifade etmiştir<sup>293</sup>.

Batı’nın Yakın ve Orta Doğu’daki çıkarları, Menderes Hükümeti tarafından her zaman Türkiye’nin kendi güvenlik çıkarlarına özdeş olarak algılanmış ve Batı’nın Türkiye’den istediği gibi bu bölgede aktif bir rol üstlenmeye razı olmuştu<sup>294</sup>. Çünkü Türkiye için bir tehdit unsuru olan, Sovyet Rusya bu bölgede komünizmi yayma çabası içine girmesi Türkiye için tehlike oluşturmaktaydı.

Ekim 1951’de üç batılı devletin Mısır’a Orta Doğu savunmasında iş birliği teklifi, Mısır tarafından reddedilmesi üzerine yapılan tasarı suya düşmüştür. Fakat İngiltere’nin vazgeçmeye niyeti yoktu: 10 Kasım 1951’de dört devlet tarafından yayınlanan Orta Doğu Komutanlığı konusunda Temel İlkeler başlığını taşıyan 11 maddelik bir deklarasyonda, Orta Doğu Komutanlığı tasarısına devam edileceğini, çünkü bunun hür dünyanın savunması için gerekli olduğu belirtilerek, buna bütün bölge ülkelerinin eşit olarak katılacakları ve bu kurulacak örgütün, bölgenin kendi iç sorunlarına karışmayacağı ifade edilmektedir<sup>295</sup>.

İngiltere Başbakanı Winston Churchill ile Dışişleri Bakanı Anthony Eden 7-9 Ocak 1952 tarihinde Washington’u ziyaret ederek, Amerikalı meslektaşları ile bu konuyu

---

<sup>293</sup> Bağcı, a.g.e., 2001, 43

<sup>294</sup> Bağcı, a.g.e.. 2001, 37

<sup>295</sup> Armaoğlu, a.g.e., 1995, 195

ele almışlardır. Amerikan Dışişleri Bakanlığı Orta Doğu Komutanlığı tarafından hazırlanan gizli raporda şu ifadeler yer almaktadır.<sup>296</sup>

1. *“Orta Doğu Komutanlığı’na, başta Mısır olmak üzere bütün Arap ülkeleri katılmalıdır.*

2. *Eğer Amerika, Türkiye’nin Orta Doğu Komutanlığında aktif bir rol oynamasını istiyorsa, bu konuda Türkiye’nin görüşlerini göz önünde tutmak zorundadır.*

3. *Türkiye, NATO’ya tam anlamı ile entegre olmadıkça, yani SHAPE’de durumu kesinleşinceye kadar Orta Doğu Komutanlığına katılmak istemeyecektir.*

4. *Orta Doğu Komutanlığı 1952 Mart veya Nisanı’nda gerçekleşebilir (Amerikan belgelerinde, bu iyimserliği destekleyen bir kanıt rastlamadık.).*

5. *Orta Doğu Komutanlığı, NATO’dan tamamen ayrı bir örgütlenme olmalıdır.*

6. *Amerika, Orta Doğu Komutanlığına asker veremez. Ancak kurmay düzeyde planlamaya katılabilir.*

7-9 Ocak 1952 yapılan bu görüşmede Amerika tarafından belirtilen bu fikirler İngiltere çıkarlarına ters düşmeydi. İngiltere Süveys’e asker göndermek ve Orta Doğu Komutanlığı’nın başına bir İngiliz getirilmesini ve bu komutanlığının NATO ile arasında bir bağ olması gerektiğini istemekteydi. Amerika Dışişleri Bakanı Acheson ise bunlara şiddetle karşı çıkarak NATO ile ODK hiçbir bağı olmayacağını ifade etmiştir. Haziran 1952’de ABD ile İngiltere Ortadoğu Komutanlığını bir planlama kuruluşu biçimine dönüştürmeyi ve Ağustos 1952’de Ortadoğu Komutanlığının yerini Orta Doğu Savunma Örgütü’nün almasını kararlaştırılmıştır. Bu yapılan organizasyona Türkiye, ABD, Fransa ve İngiltere’nin yanı sıra Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika’da dâhil edilmiştir<sup>297</sup>. İngiltere Orta Doğu Savunma Örgütünde bir an önce kurulması için harekete geçerek: Türkiye’nin Arap memleketleriyle olan iyi ilişkilerinden faydalanmak ve bu örgütte üstleneceği rolü belirlemek için Adnan Menderes ve Fuat Köprülü ile Londra’da temaslarda bulunmuştur<sup>298</sup>.

<sup>296</sup>Armaoğlu, a.g.e., 1995, 196

<sup>297</sup>Çelik, M. E. (2019). “İkinci Dünya Savaşı Bitiminde Bağdat Pakti’na Geçen Süreçte Türkiye’nin Ortadoğu Politikası”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*,(64), 488

<sup>298</sup>Başbakan Londra’da temalarına başlamıştır. (15 Ekim 1952). Milliyet, 1

Görüşmelerden sonra Adnan Menderes, Türkiye ile İngiltere'nin menfaatlerinin aynı olduğunu ve bu konuda çok memnunluk duyduklarını belirterek, Orta Doğu'nun savunması meselesi bu bölgedeki bütün memleketler için son derece mühim olduğunu: Bir saldırı esnasında bu bölgede herhangi bir çatlağın bulunmamasının önemli olduğunu belirterek, bu komutanlığın tesisi için gerekli planların derhal hazırlanmağa başlayacağını ve alakalı bütün memleketleri buna katılması için teşvik edeceğini ifade etmiştir<sup>299</sup>.

Fakat bu sırada Mısır'da meydana gelen ihtilal ile birlikte aşırı milliyetçilik akımı, Mısır'ın Batı ile daha kesin çizgilerle ayrılmasına yol açmıştır. Bu durumdan diğer Arap ülkeleri de etkilenecek Batı'ya karşı olan hoşnutsuzluğun daha da artmasına sebep olmuştur. Türkiye yine de bu batı karşıtlığına rağmen ısrarla Orta Doğu'da bu tasarının gerçekleşmesi için çok çaba sarf etmiş ise de sonuç vermemiştir.

Orta Doğu savunmasında yer alan yedi müttefik devlet bir araya gelerek aldıkları karara göre: Orta Doğu Savunma Komutanlığının derhal vücuda getirilmesinin şimdilik imkân olmadığı konusunda karara vardıklarını, ayrıca bölgede ki siyasi mücadele ve iktisadi durumun pek istikrarlı olmadığı bu bölgede böyle bir komutanlığın meydana getirmenin bilhassa tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini ifade edilerek bu tasarı tamamen rafa kaldırılmıştır<sup>300</sup>.

## **4.2. BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN TÜRKİYE'YE GÖÇÜ (1950-1951)**

### **4.2.1. CHP'nin Göçmen Politikası**

Türkleri Balkanlar'dan tamamen çıkararak, bir Slav Bulgar devleti kurmak amacıyla Rusya tarafından başlatılan Osmanlı-Rus savaşı (1877-1878) ile Bulgaristan'dan kitlesel göç hareketleri görülmeye başlamıştır. 1878-1912 yılları arasında Bulgaristan'dan 350.000 Türk göç etmek zorunda kaldı. Savaş sonrası göç hareketinin hızlanmasıyla 1885 ile 1923 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye toplam 500.000 kadar Türk göç etmek zorunda kalmıştır. Cumhuriyetin inşasıyla birlikte Bulgaristan'dan gelen göçmen meselesi belli bir çerçeveye yerleştirmek amacıyla bazı girişimlerde bulunulmuştur. Hükümetin çabalarıyla Bulgaristan ile 1925'te antlaşma

<sup>299</sup>Orta Doğu Komutanlığı teşkil ediliyor. (19 Ekim 1952). Milliyet, 1-7

<sup>300</sup>Ortadoğu müdafaası için 7 devlet anlaştı. (24 Ekim 1952). Milliyet, 1-7

yapılarak göç işleri belli bir düzene girmiştir. Bulgaristan’da yaşayan Türklerin göç etme isteğinin 1933’ten itibaren yoğunlaşmaya başladı görülmektedir<sup>301</sup>.

19 Mayıs 1934 tarihinde ise Bulgaristan’da faşist darbe yapılmış ve bu dönemde Bulgaristan’ın etnik bir yapı oluşturma yönünde bir politika izlenmesi ile Türk Hükümeti burada yaşayan soydaşlarını planlı bir biçimde, Türkiye’ye getirilmesi için karar almıştır<sup>302</sup>. Cumhuriyetin ilanından sonraki ilk on yılda Bulgaristan’dan Türkiye’ye gelen göçmenlerin miktarı 101.537’dir<sup>303</sup>.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’ye gelen göç akışı, Bulgaristan’da mevcut nüfusun azalması ile birlikte ülke dışına çıkışın yasaklanması nedeniyle azalmış. 1940-1949 yılları arasında, Bulgaristan’dan gelen göçmenlerin sayısı, on yıllık dönemde yılda ortalama 2100 kadar göçmen gelmiştir<sup>304</sup>.

Halkın Slav olduğu ve komünist partinin kuvvetli bulunduğu Bulgaristan’da daha savaş sırasında Bulgar Çiftçi Partisi lideri Nicolas Petkov, faşist yönetimi yıkararak, sosyal demokrat, radikal sosyalist, çiftçiler ve komünistlerden oluşan bir Anavatan Cephesi kurulmuştur<sup>305</sup>.

1942 yılında kurulan bu Vatan Cephesi, Bulgaristan’da yaşayan halk için bir umut olmuştur. Artık faşist yönetiminin yaptığı baskının son bulacağına inanmışlardı. Fakat Vatan Cephesi’nin başa gelmesi ile baskı ve şiddet daha da artmıştır. Özellikle bu tarihten itibaren, Bulgaristan’da yaşayan Türkler için yaşam bir eziyete dönüşmüştür. Komünist yönetimin ağır vergiler alması, köyde üretim yapan Bulgar Türklerinin ürettikleri ürünlerin önemli bir bölümünü, devlete vermesi için baskı yapmış, Türk çocuklarını Truduvak adı verilen işçi asker taburlarına alınarak ağır işlerde kullanılmış ve okul çağındaki çocukları alıp Brigadir adı verilen kısa süreli işçi taburlarında çalıştırılmıştır.<sup>306</sup> Bu duruma daha fazla dayanamayan Bulgaristan Türkleri. 1947-48 yıllarında, Türk Hükümetinden yazılı olarak yardım talebinde bulunmaya başlamışlardır

---

<sup>301</sup>Pınar, M. (2014). “1950-1951 Bulgaristan’dan Türkiye’ye Göçler ve Demokrat Parti’nin Göçmen Politikası”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 30(89),64

<sup>302</sup>Arslan, Z. (5-7 Ekim 2012). “Demokrat Parti İktidarının 1950-1951 Yıllarında Bulgaristan’dan Türkiye’ye Göç Eden Göçmenlere Yönelik Politikası”, *Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildirileri*, 330-331

<sup>303</sup>Çolak, F. (2013). “Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye Göç Hareketi 1950-1951”, *Tarih Okulu Dergisi*, (14), 117

<sup>304</sup>Çolak, a.g.m., 2013, 117

<sup>305</sup>Sander, O. (1969). *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye*. Ankara: Sevinç Matbaası, 29

<sup>306</sup>Sarıkoçuncu Değerli, E., Karakuzu, H. (2016). “1950-1951 Yıllarında Bulgaristan’dan Türkiye’ye Türk Göçü”, *Akademik Bakış Dergisi*, (57), 315

Türkler yapılan bu zulüm ve baskıya şahit olan Mehmet Şakir adında bir kişi, Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na hitaben yazdığı mektupta, Bulgaristan Hükümeti'nin Türkiye'ye göçmek isteyenlerin yanlarına kişi başına bir gömlek, şapka, palto ve çorap dışında para ve eşya almalarına izin vermediği belirtilmiştir<sup>307</sup>.

Bulgar Türklerinin, Türkiye'den yardım talebi, Bulgaristan tarafından büyük bir tepki ile karşılanmıştır. Vize için Türk Elçiliklerine giden vatandaşlarını elçilikten çıkar çıkmaz tutuklamıştır.<sup>308</sup> Bu olaydan sonra Türkiye ile Bulgaristan ilişkileri gerginleşmiştir. Ama asıl gerginliği had safhaya çıkaran olay ise Bulgar teröristlerin 1948 yılında, iki Türk uçağına ve Filibe'deki Türk Konsolosluğuna saldırı düzenlemesi olmuştur. Bu olay sonrası Türkiye ve Bulgaristan karşılıklı olarak askeri ataşelerini sınır dışı etmiştir<sup>309</sup>.

Burada yaşayan Türkler, Bulgarlaşma tehlikesi ile karşı karşıya olduklarını ve mevcut yönetiminin kendilerine baskı ve zulüm yaptıklarını öne sürerek, Türk Elçiliğine birçok defa Türkiye'ye göç izni için başvurmuştur. Bunun üzerine CHP Hükümeti Bulgaristan'dan gelen bu göçmen krizine bir çözüm bulmak için, Çanakkale Milletvekili İhsan Karesioğlu'dan bu konunun aydınlatılması için bir rapor düzenlenmesini istedi. Düzenlenen raporda Bulgar Hükümeti tarafından Pomakların isimlerinin değiştirildiğini, Türk kadınlarına şantaj yapmak için elbiselerinin çıkartılarak çıplak bir şekilde resimlerinin çekildiğini, kendilerine karşı direnenleri de öldürdüklerini belirtilmiştir<sup>310</sup>.

Düzenlenen bu rapordan sonra CHP yönetimi bu göçmen meselesini çözmeye adına 31 Mayıs 1947'de Bakanlar Kurulu bir kararname kabul etmiştir. Kararnamenin amacı, yıllara yayılacak göçün Türkiye ekonomisine büyük yük getirmemesiydi. Hazırlanan plana göre, Türkiye'ye yerleştirilecek göçmenlerin üretim yapması sağlanarak hem kendilerine hem devlet ekonomisine katkı sağlamaları planlanmaktaydı. Kararname ile Bulgaristan'dan gelen göçmenler aynı zamanda serbest göçmen vizesi ile Türk vatandaşlığına kabul edilmiştir<sup>311</sup>.

---

<sup>307</sup>Arslan, a.e.m.,2012, 3

<sup>308</sup>Sarıkoyuncu Değerli, Karakuzu, a.g.m.,2016, 3

<sup>309</sup>Sarıkoyuncu Değerli, Karakuzu, a.g.m.,2016, 3

<sup>310</sup>Pınar, a.g.m., 2014, 65

<sup>311</sup>Çolak, a.g.e., 2013, 120

#### 4.2.2. Türkiye ile Bulgaristan Arasında Diplomasi Trafığı

1950 yılına gelindiğinde ise Türkiye’de seçimler olmuş ve iktidara DP geçmiştir. DP CHP’den farklı olarak göçmen iskân politikasında, daha aktif bir yol izlemiştir. Celal Bayar bu konu hakkında: Bulgaristan’ın bütün göçmenleri Türkiye’ye göndermesi durumunda dahi hükümet olarak, göçmenlere sahip çıkılacağını ifade etmiştir<sup>312</sup>.

Türkiye’nin İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra açık bir şekilde Amerika’nın yanında yer alması, Sovyet Birliği’ni için hep rahatsız edici olmuştur. Özellikle DP’nin iktidarının ilk yıllarında Kore Savaşı’nın patlak vermesi ve iktidarın bu olayı NATO’ya dâhil olmak için bir fırsat görmesi neticesinde, Kore’ye 4.500 asker gönderilme kararı almıştır. Bu karar Sovyet Birliği’ni çok rahatsız ettiği gibi, Bulgaristan’da da büyük bir tepki ile karşılanmıştır. Türk-Bulgar arasındaki ilişkiler Bulgaristan’a komünist bir yönetim kurulmasından itibaren bozuk olan ilişkiler: 1949 yılında karşılıklı sınır ve casusluk olayları ile daha da gerginleşmiştir. Bu sebepten dolayı Bulgar Hükümeti 1950 yılının ilk aylarından başlayarak Türk azınlığına çıkış vizesi vermeye başlamış, bu sayı ocak ayından 860 iken, ağustosta 7000’e yükseldi. Türk Hükümeti bütün mal ve mülklerini ellerinden alınmış şekilde beş parasız sınıra yığılan bu göçmen kitlesini Türkiye’ye almak istememesi Bulgar-Türk ilişkilerini kesme noktasına getirmiştir<sup>313</sup>.

TBMM’nin 1950 Haziran’ında patlak veren Kore Savaşı’na bir gönüllü tugayı gönderme kararı alınca, Bulgaristan, Türkiye’yi cezalandırmak ve ekonomisini sarsmak üzere,<sup>314</sup> 10 Ağustos 1950 tarihinde bir nota vermiştir. Notada, Bulgaristan’da yaşayan Türk azınlığının büyük bir kısmının Türkiye’ye gitme arzusunda olduğunu ve bu isteğinde Türkiye-Bulgaristan arasında yapılan 1925 antlaşmasına da uygun olduğu belirtilerek: 250.000 Türk’e vize vermeyi kararlaştırmış olduğunu, 3 ay içinde Türk Hükümetinin 250 bin Türk’ü sınırlarının içine alması zorunluluğunu ifade etmiştir.<sup>315</sup>Buna gerekçe olarak da DP Hükümeti’nin Bulgarlara karşı yürüttüğü düşmanlık propagandasının, Bulgaristan Türklerine olumsuz bir şekilde etkilediğini ve içlerinde tarımla uğraşan Türk işçilerin çalışmalarını durdurmaya sebebiyet verdiğini, bu durumda Bulgaristan’ın yıllık üretimini düşürdüğünü öne sürmüştür:<sup>316</sup> Sayıları 250

<sup>312</sup> Pınar, a.g.m., 2014, 66

<sup>313</sup> Sander, a.g.e., 1969, 74

<sup>314</sup> Kurat, a.g.m., 1975, 288

<sup>315</sup> Bulgarların bize verdikleri nota. (12 Ağustos 1950). Milliyet, 1-5

<sup>316</sup> Pınar, a.g.m., 2014, 66

bin olan göçmenlere beyannameler dağıtıldığını hatta bunlardan 54 bin kadarına memleketi terk için vize verildiğini belirterek, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin antlaşmada bulunan taahhütleri yerine getirmediğini iddia etmiştir<sup>317</sup>.

Sovyetlerin, Balkanlar'daki sadık müttefiki olan Bulgaristan'ın 250.000 Türk'ü Türkiye'ye göç etmeye zorlaması, Türkiye'de Sovyetlerin Türkiye'ye karşı yürüttüğü düşmanlık politikasının bir parçası olarak görülerek, Türkiye'nin Kore'ye askeri kuvvet gönderme kararından caydırmak amacı ile yapıldığı düşünülmüştür<sup>318</sup>. Diğer bir düşünceye göre ise, Bulgaristan'ın Türkiye'de meydana gelen siyasi iktidar değişikliğinde, yeni hükümeti sıkıntıya sokmak amacıyla oldukları belirtilerek Türkiye'yi ekonomi yönden zayıflatma amacı güdüldüğü ifade edilmiştir<sup>319</sup>.

Bulgaristan tarafından, Türkiye Sofya Elçiliğine verilen nota, Fuad Köprülü'nün eline geçerek, notanın daha tetkik aşamasında olduğunu ifade ederek, şu an bir şey söyleminin erken olduğunu belirterek, notada kullanılan dil ve üslubun diplomatik nezaketten uzak olmakla birlikte yine iftiralarla dolu olduğunu ve Sofya Hükümeti'nin iyi komşuluk niyeti beslediğini gösteren en küçük ifade olmadığını da eklemiştir<sup>320</sup>.

Adnan Menderes Ankara'ya giderken, gazetecilerin nota hakkında sordukları sorulara cevaben, Hükümetin bu nota hakkında gereken cevabı vereceğini fakat Bulgaristan'ın notada 3 ay gibi kısa bir sürede 250 bin kişiyi alacaksınız demesinin, Türkiye'ye bir emrivaki yaparak zora sokmak istediğini ve bunun hiç dostane bir davranış olmadığını, 250 bin kişilik bir göç kitlesinin kabul edilmesi bugünkü dünya şartları içinde zengin devletlerin bile harcı olmadığı ifade ederek, gelecek olan soydaşları için ellerinden gelen her şeyi yapacaklarını söylemiştir.

Başbakanın yanında bulunan Fuat Köprülü ise, *“Bugün demir perde gerisinden, hür milletlere karşı bir sinir harbi yapılmaktadır. İnsanlar ne kadar sınırlarına hâkim olurlarsa maddi tehlikede o kadar uzaklaşır. Son günlerde Kore meselesi ve Bulgar notası ele alınarak bir nevi sinir harbi başlamıştır. Amaç huzursuzluk çıkarmaktır. Ama emin olun yakın bir tehlike mevcut değildir ve hükümet daima uyanık ve tetiktedir”*<sup>321</sup> demiştir.

<sup>317</sup> Ayın tarihi, 22 Ağustos, 1950, 41

<sup>318</sup> Sander, a.g.e., 1969, 70

<sup>319</sup> Altuğ, Y. (2011). “Balkanlardan Anayurda Yapılan Göçlerin Mahiyeti”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 32, 2

<sup>320</sup> Bulgar notası dün Dışişlerine geldi. (28 Eylül 1950). Zafer, 1-4

<sup>321</sup> Başbakanın Ankara'ya giderken verdiği izahat. (19 Ağustos 1950). Cumhuriyet, 1-4



TBMM’de söz alan Sinop Milletvekili Server Somuncuoğlu ise Bulgaristan’ın bu kararının Kore meselesi ile alakası olmadığını düşünmenin saflık olacağını, Kore’de; “*melâneti yürüten zihniyet, Sofya’yı pençesinde tutarak Türk Milleti’ne kasti olarak bu hareketi ika etmiştir.*” diyerek bu meselenin ardında Rusya’nın olduğunu söylemiş, Türkiye-Bulgaristan meselesin hiç de basit bir mesele olmadığını ve meselenin Türk-Bulgar meselesi ile alakası olmadığını belirterek bu olayı “*kansız bir Kore*” olarak ifade etmiştir<sup>322</sup>.

Milliyet gazetesi ise Bulgaristan’da ki durum hakkında alınan habere yer vererek şunları kaleme almıştır, Bulgaristan’da yaşayan Türklerle her türlü işkence yapılmakla birlikte, göçe tabi tutulan Türklerin, mallarının satın alınmaması için Bulgar Hükümeti tarafından emir verildiğini, hatta kendilerine baskı ve şiddet uygulanarak mallarını feragat ederek, Bulgaristan’da bırakmaya razı olduklarına dair ellerinden senetler alındığı ifade etmiştir<sup>323</sup>.

Anadolu gazetesi ise; “Bulgar notası ve hükümete tavsiyemiz, “ başlıklı yazısında: Bulgaristan’dan şu zamana kadar iyi bir komşuluk göremediklerini, Türkiye’ye gönderdikleri 250 bin Türk’ü, ülkeyi zora sokmak istemekten başka hiçbir nedeni olmadığını, Bulgaristan’ın Moskova damgası taşıyan bir ülke olduğunu, bu planı yaptıranda Moskova olduğunu belirterek, Bulgaristan’da yaşayan Türklerin sayısının 250 bin değil 800 bin olması gerektiğini, geride kalan Türklere ne olduğunu sorarak, hükümetin bu konuda çok dikkatli davranması gerektiğini ifade etmiştir<sup>324</sup>.

Ali Naci Karacan ise, Türkiye’nin en büyük şanssızlıklarından birincisinin Sovyet Rusya ile ikincinin ise Bulgaristan devleti ile komşu olması olduğunu belirterek, bu komşuluğun yıllar boyunca Türkiye’nin can ve mal kaybına neden olduğunu, Bulgaristan’ın milli geleneğinin, Türk düşmanlığı, Türk’ü arkadan vurma politikası üzerine kurulduğunu, Bulgaristan tarafından verilen bu notanın da bu amaçla verildiğini, tek amacın Türkiye’yi zayıflatmak ve yıkmak olduğunu ifade etmiştir<sup>325</sup>.

Türkiye’nin Sofya Elçisi Şefkati İstinyeli, bu konu ile ilgili gazetecilere verdiği beyanatta: hükümetin bu konu hakkında hassasiyetle duracağını, şu an en büyük derdinin

<sup>322</sup> TBMM Tutanak Dergisi, IX Dönem, 26 birleşim, Cilt. 4, s.55-56

<sup>323</sup> Bulgaristan’daki Türkler. (23 Ağustos 1950). Milliyet, 1-5

<sup>324</sup> Ayın Tarihi, 22 Ağustos 1950, 64

<sup>325</sup> Bulgar notası reddetmeliyiz. (24 Ağustos 1950). Milliyet, 1

Bulgaristan’da yaşayan ırkdaşlarına bir şey olmaması olduğunu belirterek, Bulgaristan’da yaşayan Türklerin sayısının 250 bin değil 850 bin olduğunu ifade etmiştir<sup>326</sup>.

Abidin Daver ise konu ile ilgili, Bulgaristan’ın 250 bin Türk’ü acil bir şekilde Türkiye’ye kabul edilmesi talimatını vermesi, Kızıl Bulgar Hükümetinin, Türkiye ile yavuz hırsız rolü oynamak istediğini, verilen notada şiddetli bir protesto karıştırmamasından bunun anlaşıldığını, notada sanki Bulgaristan’daki Türk soydaşlarını, Türkiye’ye göç etmeği serbest bırakmışlarda, Türkiye kabul etmemiş gibi, bir dil kullanılmasının, gülünç olduğunu söyleyerek, gelen soydaşlarının tabiki geri çevirmeyeceklerini, ellerinden geleni yapacaklarını ifade etmişlerdir<sup>327</sup>.

Bulgaristan’daki Türk nüfuzunun yıllara göre dağılımı Balkan sorunları uzmanı Prof. Wolff’a göre özetle şöyledir: 1940 yılından önce 600.000 Türk olduğunu, Güney Dobruca’nın Romanya’dan Bulgaristan’a geçmesi ile bunlara 150.000 daha katıldığını, 1950’lilere gelindiğinde bu sayı 750.000’i bulduğunu belirterek: Türk kaynaklara göre ise Türk olarak kabul edilen Pomaklarla birlikte bu sayı, yine aynı yılda 900.000 ile 1.000.000 civarında olduğu belirtilmiştir<sup>328</sup>. Bulgaristan’ın notasında belirtilen, 250 bin Türk olduğuna dair verilen sayısı çürük bir tez olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kasım Gülek’in göçmen davası hakkında; Türkiye üzerinde politik baskı yapmak amacıyla Türkiye’ye bir anda ve kısıtlı bir zaman zarfında gönderilen Türk soydaşlarımızla bütün dünyanın ilgilenmesi gerektiğini, meselenin sadece Türkiye işi değil, bir dünya işi olarak görülmelidir diyerek, Türkiye’nin bu konuyla çok yakından ilgilendiğini belirterek Türkiye’nin bu davayı politika üstünde milli bir dava olarak ele aldığını belirtmiştir<sup>329</sup>.

Mümtaz Faik Fenik “*Bulgaristan’daki Türklerin Tehciri*” başlığı altında kaleme aldığı yazısında, Bulgaristan’ın Türkiye’ye sunduğu bahanelerin hiçbirisinin gerçeğe dayanmadığını Bulgaristan Hükümetinin tek amacının Türkiye’de hoşnutsuzluk çıkarmak ve zora sokmak olduğunu belirtmiştir<sup>330</sup>.

<sup>326</sup>Bulgar notası. (13 Ağustos 1950).Milliyet, 1

<sup>327</sup>250 bin Türk’ü kurtarmak vazifemizdir. (12 Ağustos 1950). Cumhuriyet, 1-3

<sup>328</sup>Oran,B.(2001). Türk Dış Politikası 1919-1980. Ankara: İletişim Yayıncılık, 72

<sup>329</sup>Kasım Gülek’in Edirne’deki demeci. (2 Ekim 1950). Ulus, 1-3

<sup>330</sup>“Bulgaristan’daki Türklerin tehciri. (12 Ağustos 1950). Zafer, 1-8

Bir İngiliz dergisi ise konu hakkında özetle şu ifadelere yer verilmiştir: Bulgar Hükümetinin verdiği karar alicenaplık maskesi altında komünist hilesinin bariz bir delili olduğunu ifade etmiştir<sup>331</sup>.

Bulgaristan notası, Türk yönetiminde ve kamuoyunda büyük bir tepki ile karşılanmakla beraber, bu notanın Sovyet Rusya emri ile gönderildiği fikri bütün çevrelerce kabul görmekteydi. Özellikle Bulgaristan'ın notada kullandığı üslup Türkiye'yi bir çıkmaza sürüklemek istediğini açık bir şekilde ifade edildiğini, gelecek olan 250 bin Türk'ün her ne şartla olursa olsun mağdur olmaması, ülke için bir milli görev olarak görülmüştür.

Menderes Hükümeti 10 Ağustos 1950 tarihinde Bulgaristan'dan aldığı notaya karşılık olarak 28 Ağustos tarihli cevabı notada: Bulgaristan Hükümeti'nin notada kullandığı dilin diplomatik ilişkilerde kullanılan nezaketten yoksun olması kınanmakla birlikte, Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığın durumu endişe verici olduğu, 250 bin kişinin kitle bir şekilde Türkiye'ye göç etmek istemesinin Bulgaristan'ın yaşam şartlarının ne kadar düşük olduğunun bir göstergesi olduğunu, 1925 antlaşmasının 2. Maddesine göre Bulgaristan'dan Türkiye'ye, Türkiye'den Bulgaristan'a göç edecek kişilerin mal ve mülkleri memleket dışına çıkarmada engel olunmayacağı konusunda bir ibare bulunduğunu fakat Bulgar Hükümetinin bu maddeye rağmen göçmenlerin mal ve mülklerini dışarı çıkarmasına müsaade etmediği ifade edilmiştir. Devamında ise Türkiye'nin ırkdaşlarını her zaman kabul etmeye hazır olduklarını fakat 3 ay gibi kısa bir sürede bunun imkânsız olduğunu, Bulgaristan eğer insan haklarına aykırı bir şekilde bu tehciri yapmayı sürdürürse Türk Hükümeti'nin bu konuyu milletlerarası kurumlara başvuracağını ifade etmiştir<sup>332</sup>.

Notada üç ay gibi kısa bir süre içinde 250 bin Türk'ü kabul etmek istememesinin sebeplerinden: birincisinin, Türkiye'ye gelecek göçmen kitlesinin taşınabilir mallarını yanlarından getirmemesi sonucu beş parasız olan bu kitlenin Türk ekonomisine büyük bir yük olmakla birlikte, toplumsal sorunlara da yol açması, ikincisi neden ise; Türk Hükümetinin, gelen göçmen arasına sokulacak şüpheli komünist ajanlarını ayıklamak için

---

<sup>331</sup>Bulgaristan Türkleri. (14 Eylül 1950). Zafer, 1-4

<sup>332</sup>Pınar, a.g.m., 2014, 67-68

belli bir zamana ihtiyaç duymasından<sup>333</sup> dolayı sürenin kısa olduğunu ve bu süre içinde bu kitlenin Türkiye'ye alınmasının olanaksızlığını belirtmiştir.

Ali Naci Karacan ise kaleme aldığı yazıda göçmenler hakkında, Bulgar Türkleri her ne kadar öz topraklarından zorla sökülerek mallarını mülklerini bırakması büyük talihsizlik olsa da, Türkiye sınırlarını içlerine girmeleri onlar için bir selamet sebebi olduğunu, bu durumun Türkiye içinde bir nimet sayıldığını belirterek, Türkiye'nin verimli topraklara sahip olduğunu fakat bu toprakları işleyecek kafa ve kol gücünün olmadığını ama gelen soydaşlarının bu konuda tecrübeli olduğu ifade ederek, Türkiye için bu olayın felaket değil, hayır olduğunu vurgulamıştır<sup>334</sup>.

Zafer gazetesi Başyazarı Mümtaz Faik Fenik, kaleme aldığı yazısında, Bulgaristan notasında kullandığı dilin nezaketten yoksun olduğunu hatta küstahça olduğunu belirterek, verilen notanın birinde orada yaşayan Türklerin çok huzurlu ve olduğunu yazarken, diğer bir notada, 250 bin Türk'ün hepsinin Türkiye'ye göç etmek istediği belirterek çelişkili ifadeler kullandığını: Bulgarların amacının şöyle sıralamıştır:<sup>335</sup>

1. Bulgaristan'daki Türkleri göçe zorlayarak onların mallarına, mülklerine oturmak
2. Bulgar Türklerin arasına Kıptileri sokarak Türkiye'nin başına bela etme
3. Bir takım kızıl ajanları da Türkiye'ye girmesini sağlayarak, beşinci kolu faaliyete geçirip, tahrikler tapmak
4. 250 bin bir kitleyi Türkiye'nin kısa zamanda kabul etmesi gibi bir emrivaki yaparak Türkiye'yi büyük bir yükün altına sokmak

Bulgaristan'dan Türkiye'ye kaçarak gelen, genç bir Bulgar mebusu olan Emil Antonof, kendisi ile görüşen Ankara Ajansı muhabirine, Bulgaristan'ın orada yaşayan Türk azınlığının istememesinin sebebi, Bulgar Hükümeti'nin birkaç seneden beri harbe hazırlanmakta olduğunu belirterek, Rusların bir harp meydana geldiğinde Bulgaristan'ı diğer peyklerin öncüsü olarak kullanmak istediğini, bu yüzden Türk azınlığın çıkarılmasının bununla sıkı sıkıya bir bağı olduğunu ifade etmiştir<sup>336</sup>.

---

<sup>333</sup>Oran, a.g.e., 2001, 75

<sup>334</sup>Göçmenlerin gelişi memleketimiz için rahmettir. (4 Ekim 1950). Milliyet, 1-5

<sup>335</sup>Bulgarların yeni bir küstahlığı. (24 Eylül 1950). Zafer, 1-4

<sup>336</sup>Mülteci bir Bulgar mebusunun ifşaatı. (23 Eylül 1950). Cumhuriyet, 1-3

22 Eylül 1950 tarihinde Bulgaristan, Türkiye'ye yeni bir nota vermiştir. Verilen notada, Türk makamlarının ve Bulgaristan'daki Türk Konsolosluklarının, göç etmek isteyen göçmenlere zorluklar çıkardığı, Türk azınlığının feci durumda bulunduğu dair Türk Hükümeti'nin iddialarını yalan olduğunu belirtmiştir. Özellikle 9 Eylül tarihinden sonra Türk azınlığın eğitimi için okullar yaptırıldığını, kütüphaneler açıldığını ve meclislerde görev alarak Türklerin haklarını savunan milletvekillerinin olduğunu belirtmiştir. Bulgar Hükümeti, Türk Hükümeti'nin bütün iddialarının amacının göçmenleri kabul etmemek adına bahane olduğunu vurgu yapmıştır. Türk Hükümeti'nden, 3 ay içinde Türkiye'ye göç etmek isteyen Türk azınlığının hiçbir ayırım yapılmadan kabulünü istediğini, aksi takdirde anlaşmaya aykırı hareketten ve güçlük çıkartılmış olmasından dolayı doğacak bütün sorumluluğun yalnız ve yalnız Türk Hükümetine ait olacağını ifade etmiştir<sup>337</sup>. Bu verilen en ilginç yönü Türkiye'de yaşayan Bulgar, Yunan ve Ermenilere Türkiye'nin insafsızca davrandığını iddia edilerek bir "*Rum Tehciri*"nden bahsedilmektedir.<sup>338</sup>

Türkiye bu; İkinci Bulgar notasına cevabı 16 Ekim 1950 tarihinde vermiş ve notaya birde muhtıra eklenmiştir. Türkiye'nin 1925 anlaşmasının 2. Maddesinin 3. Fıkrasında öngörülen ve göçün ne şekilde yapılacağını ve mali yönlerini kapsayacak olan anlaşmayı yapmak için hazır olduğu belirtilerek: Notada ek verilen muhtırada ise Bulgar iddialarının aksine, Türk-Rum ahali mübadelesinin tek taraflı tehcir hareketi olmadığı, bunun Türkiye ile Yunanistan arasında Lozan'da imza edilen bir anlaşma sonucunda yapılmış bir mübadele olduğu belirtilmekle, Ermeniler hakkındaki iddiaları reddetmiştir<sup>339</sup>.

Türkiye ile Bulgaristan arasında geçen bu nota trafiği devam ederken, Türkiye'ye gelen göçmenler arasında, Komünist Bulgar tarafından gönderilen ajanları ve Türk olmayanları ayırmaya çalışmaktaydı. Gelen göçmenin arasında vizesiz olarak geldikleri için Bulgaristan'a iade edilen göçmenlerin, Bulgarlar tarafından kabul edilmemesi üzerine Türkiye Hükümeti ayın 17'sinde Bulgar sınırı kapatılmıştır. Türk- Bulgar sınırının kapatılması üzerine, Bulgar Hükümeti sınır boyunca birçok muhacirin yığıldığını öne sürerek Türk Hükümeti tarafından bu konuda görüşme talebinde

---

<sup>337</sup>Sarıkoyuncu Değerli, Karakuzu, a.g.m., 2016, 5

<sup>338</sup>Sander, a.g.e., 1969, 76

<sup>339</sup> Sander, a.g.e., 1969, 76

bulunmuştur. Türk-Bulgar sınırında bir protokol imzalanmış ve Türk Hükümeti Çingene ve diğer vize almayanlar dışında kalan Türklerin sınırdan geçmesine izin verdi<sup>340</sup>.

Türkiye İçişleri Bakanı Rükneddin Nasuhi oğlu beraberinde getirdiği heyet ile birlikte Edirne'deki göçmen evine ziyaret ederek incelemelerde bulunmuş ve Edirne'de göçmen evinde 1684 göçmen ve 1149 vizesiz gelen Kıpti bulunduğunu ifade etmiştir<sup>341</sup>. Bu vizesiz Kıptilerin iadesi için Bulgar sınırında, Türkiye ve Bulgar temsilcileri bir araya gelmiştir. Türk temsilcileri vizesiz olanların geri alınmasını talep etmiştir, fakat Bulgarlar bu vizesiz göçmenleri kabul etmeyeceklerini belirterek, Kapıkule'ye kamyonla Çingene yığmaya devam etmişlerdir<sup>342</sup>.

Bulgarlar, Ruslara hizmet etmek amacıyla Türkiye'ye gelecek göçmenlerin arasına komünist ajanlar yerleştirmede ısrarcı olmuştur. Bunların birçoğu amaçlarında muvaffak olarak Türkiye sınırları içine sahte vizeler ile girmiştir. Özellikle ajanların Çingenelerden seçildiğini belirtilerek, bunun sebebinin ise Çingenelerin Bulgaristan'da Türk köylerine yakın olan yerlerde yaşamakta olduklarını, bunların Türkçe konuştuklarını, Türk örf ve adetlerine hâkim olduklarını belirtilerek, Bulgaristan'ın bu yüzden amaçlarına ulaşmak adına Çingeneleri kullanmayı tercih etmekte oldukları belirtilmiştir<sup>343</sup>. Özellikle sınırda bu ajanların komünist propagandası yaptığı bilgisi, Demokrat Partide büyük bir telaşa neden olmuştur. Hükümet bu zararlı faaliyetlerin önüne geçmek adına "*La Bulgarie ve Bulgaria*" adlı iki derginin Türkiye'ye girişini yasaklanmıştır: Bakanlar Kurulu kararı ile de Marko Marçevski'nin Mavi Kayalar romanı ile Bulgaristan okullarında okutulan Tabiat Bilgisi kitaplarının ülkeye girişi de durdurmuştur<sup>344</sup>.

Tüm uyarılara rağmen Bulgaristan Türkiye'ye Çingene, Kıpti gibi Türk olmayan kişileri göndermeye devam etmesi üzerine, Türk Hükümeti bu kişileri trene bindirerek Bulgaristan'a göndermiştir. Fakat Bulgaristan vizesiz kişilerin bulunduğu treni, Bulgar sınırında asker bekleterek kabul etmemiş ve geri çevirmiştir. Bunun üzerine 7 Ekim

---

<sup>340</sup>Türk-Bulgar sınırında imzalanan protokol. (21 Eylül 1950). Cumhuriyet, 1

<sup>341</sup>İçişleri Bakanı Edirne'de göç işlerini tetkik etti. (27 Eylül 1950). Vatan, 1-4

<sup>342</sup>Yurda sokulan vizesiz Çingeneler. (4 Ekim 1950). Yeni Sabah, 1-7

<sup>343</sup>Bulgarların göçmenlerle gönderdikleri ajanlar. (25 Eylül 1950). Cumhuriyet, 1-3

<sup>344</sup>Pınar, a.g.m., 2014, 70

tarihinde Türk Hükümeti Bulgaristan vizesizleri kabul edene kadar, geliş gidişleri kapatma kararı almıştır<sup>345</sup>.

Türk sınırını kapatılması üzerine Fuat Köprülü; Bulgaristan'ın 1925 anlamasına aykırı olarak sürekli Türk olmayan kişileri Türkiye'ye göndermekte ısrar etmesi üzerine, Sınırın kapatıldığını ve bunun bir tedbir olduğunu belirterek şunları eklemiştir: “*Türk aslından olmayanları Türkiye'ye cebren sokmak isteyenler bu hareketlerinde asla muvaffak olamayacaklarını anlayacaklardır*”<sup>346</sup>.

Türkiye'nin Bulgar sınırını kapatma kararından sonra Bulgaristan, Türkiye'ye yeni bir nota göndererek, Türkiye'nin haber vermeden sınırı kapatması konusunda şikâyetçi olarak, Türkiye'nin bu kararından Bulgar makamlarının yeni haberdar olduklarını belirterek, Türkiye tarafından alınan bu kararın hemen fesih edilmesi istenilmektedir: Türkiye'ye girmek için bekleyen muhacirlerin, Türkiye tarafından kabullerinin geciktiği iddia edilerek,<sup>347</sup> Türk Hükümetinin keyfi bir karar ile sınırı kapatması üzerine, Bulgarların, Türkiye'de 131 tane yük vagonu kaldığını ve Türkiye tarafından bunların iade etmemesinin, Bulgar ekonomisine zararlar verdiğini ve bunun uluslararası hukuk kaidelerine aykırı olduğunu ifade etmiştir<sup>348</sup>.

Bulgarlar Türkiye'ye nota göndermekle kalmayarak, radyo aracılığı ile de Türkiye'ye saldırmaya devam etmiştir. Bir Bulgar radyosu Türkiye aleyhine şunları söylemiştir: Bulgar Türklerinin hicreti için Bulgar Hükümeti elinden gelen tüm kolaylığı gösterdiğini fakat Türk Hükümetinin sınırı kapatarak muhacirleri ortada bıraktığını iddia ederek, Bulgaristan'daki Türk Konsoloslğunun hicret etmek isteyen Türklere kapadığını, Türk muhacirlerinin içinde bulunduğu feci şartların sorumlusunun Türk Hükümeti olduğunu ifade ederek, radyoda Türk Hükümeti erkânından “*Türk hükümetinin çitkırıldım beyleri*” diye bahsetmektedir<sup>349</sup>. Aynı zamanda Bulgaristan Türk konsolosluklarının kapatılması için tahrikler başlatarak, bu tahrikler genelde Türk konsolosluklarının çokluğunu ve bunların birer casus şebekesi haline geldiğini ifade ederek, bundan böyle bu kurumların Bulgaristan'da yeri olmayacağı belirtilmiştir<sup>350</sup>.

<sup>345</sup>Hükümet dün sınırı kapattı. (8 Ekim 1950). Zafer, 1

<sup>346</sup>Türk-Bulgar sınır meselesi. (9 Ekim 1950). Zafer, 1-4

<sup>347</sup>Bulgaristan bize yeni nota verdi. (13 Ekim 1950) Yeni Sabah, 1-7

<sup>348</sup>Bulgaristan'ın bize verdiği yeni nota. (13 Ekim 1950). Akşam, 1

<sup>349</sup>Bulgar radyosu ağzını bozuyor. (19 Ekim 1950). Ulus, 1-3

<sup>350</sup>Bulgar basını tahriklere başladı. (24 Ekim 1950). Ulus, 1

Türk Elçisi Feridun Erkin gazeteye verdiği demeçte; BM, Bulgaristan'dan Türkiye'ye ihraç edilmek istenen 250 bin Türk soylu Bulgaristan vatandaşı politikasının, yeni bir soğuk harbe neden olacağını, eğer bu konu derhal müdahale edilmezse Türkiye Bulgaristan'ı insan haklarını ihlal etmeden, doğrudan BM'ye müracaat edileceğini bildirmiştir<sup>351</sup>.

#### **4.2.3. Bulgaristan'ın Türkiye Sofya Başkâtibi Sadun Terem ve Ailesine Uyguladığı Kötü Muamele ve Türkiye'nin Tepkisi**

Bulgaristan Türkiye'ye karşı olan düşmanlığını devam ettirerek, Türkiye Sofya Başkâtibi Sadun Terem eşi ve kızı ile Türkiye'ye gelirken, Sivilingratla Bulgar askerleri tarafından tutularak eşyaları aranmış ve kurye evrakının mühürleri sökülerek açılmıştır. Türk Hükümeti milletlerarası hukuk ve diplomasiye uymayan bu tecavüzü hemen Bulgar Dışişleri Bakanlığı'na 2 Mart 1951 tarihinde, sert bir nota gönderilerek protesto ederek: Bu olaydan sorumlu memurların cezalandırılmasını istemiştir.<sup>352</sup> Türkiye Hükümetinin notasına cevaben Bulgaristan 22 Mart 1951 tarihinde gönderdiği cevabı notada: Sadun Terem'in elindeki kurye mektubunda kaç adet resmi kap taşıdığı belirtilmediğini ve bir kaçakçılık ihbarı alınması üzerine kişinin ve ailesinin eşyalarının arandığını ve aranırken hiçbir şekilde şiddet kullanılmadığını, Sadun Terem'in üzerinde yabancı dövizler bulunduğunu ve bunları beyan etmediğini ifade ederek, Sadun Terem'i döviz kaçakçılığı ile itham edilmiştir<sup>353</sup>. Türkiye, Bulgaristan'ın bu yapılan küstahça hareketi kaçakçılık hadisesi kılıfına sokmasına karşılık, Bulgaristan'a sert bir nota vermiştir<sup>354</sup>.

Bulgaristan'ın şimdiye kadar Türkiye'ye karşı yaptığı hareketlerden dolayı, Türk hükümeti artık bunu bir çözüme kavuşturma adına, bu meseleyi Avrupa Dışişleri Bakanları Konseyine bildirmeğe karar vermiştir.<sup>355</sup> Amerika'nın Türkiye'nin tezini destekleyeceği de eklenmiştir<sup>356</sup>.

Türkiye Avrupa Konseyi Dış Bakanları Komitesine, Bulgaristan'ın bu memlekette yaşayan Türk azınlığına karşı giriştiği toptan tehcir hareketine dair bir takrir sunmuş, takrirden Bulgaristan'ın Türk ırkına mensup takriben 250 bin kişiye karşı

<sup>351</sup> Tehcir edilen Türkler. (30 Ekim 1950). Vatan, 1-4

<sup>352</sup> Kuryemize tecavüz. (12 Mart 1951). Milliyet, 1-5. Ayın Tarihi, Mart 1951

<sup>353</sup> Ayın Tarihi, Mart 1951

<sup>354</sup> Bulgarların her hareketi karşılık görecektir. (8 Nisan 1951). Ulus, 1

<sup>355</sup> Bulgaryaya meselesi. (28 Ekim 1950). Milliyet, 1-5

<sup>356</sup> Tehcir edilen Türkler işini Güvenlik Konseyine veriyoruz. (3 Kasım 1950). Vatan, 1-4



kalkıştığı bu hareketin insan haklarına aykırı olduğu beyan ederek, Türk tezinin Avrupa Konseyi tarafından desteklenmesi talep edilmiştir<sup>357</sup>.

Avrupa Bakanlar Konseyi tarafından ele alınan bu konu müzakere etmiş ve netice olarak şu sözler ifade etmiştir: Bulgaristan'ın 250 bin Türk'ü, Türkiye topraklarına sürülmesine karşı şunları ifade etmiştir: *“İki memleket ahdi hükümler ne olursa olsun, 250.000 kişinin 3 ay zarfında Türk toprağına naklini mecbur eden Bulgaristan'ın ileri sürdüğü iddiaya muhaliftir”*<sup>358</sup>.

Sınırın yeniden açılması için Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin Sofya Büyükelçiliği aracılığı ile birkaç defa girişimde bulunması neticesinde, Türk Hükümeti sınırın geri açılması için Bulgaristan'a birkaç şart sunmuştur. Bu şartlar:

1. Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmek isteyenlere... ancak Türk giriş vizesi verildikten sonra Bulgar çıkış vizesi verilecektir.
2. Bulgar hudut makamlarına, Türk giriş vizesini hamil olmayanların hududu geçmelerine müsaade etmeleri hususunda gerekli emirler verilecektir.
3. Türk giriş vizesini hamil olmadıkları halde göçmenler arasına karışarak Türk topraklarına girenler bulunursa Türk hudut makamları tarafından geri çevrilecek bu kimseler, Bulgar hudut makamlarınca derhal geri alınacaklardır.
4. Evvelce Bulgaristan'dan vizesiz gelmiş olup Edirne'de bulunan ve Çingene oldukları anlaşılan 67 ailede 360 nüfusu Bulgar makamları geri alacaklardır<sup>359</sup>.

Bulgaristan bu şartları kabul ederse eğer sınırın tekrar açılacağını bildirilmiştir. Bulgaristan'da, Türkiye tarafından istenilen şartları kabul ettiğini bildirmesi ardından 2 Aralık 1950'de sınır tekrardan açılmıştır. Bulgaristan'dan göç kafilesi gelmeye başlayarak Celal Bayar ve Adnan Menderes göçmenleri görmek için Edirne'ye gitmiştir. Celal Bayar göçmenlerle konularak onlara, *“Burada sizleri daha iyi bir hayat, daha iyi bir istikbal bekliyor. Bayrağımızın altında saadetle yaşayacaksınız”* demiştir<sup>360</sup>.

#### 4.2.4. 1951 Yılında Bulgaristan'ın Göçü Durdurması

1951 yılı şubat ayı ortalarına geldiğinde, Türkiye'ye gelen göçmen sayısı 86 bin civarına ulaştı. Her gün en az 800 göçmen Türkiye'ye giriş yapmaktaydı. Yaşanan en

<sup>357</sup>Türk-Bulgar ihtilafı Avrupa Konseyine verildi. (4 Kasım 1950). Milliyet, 1

<sup>358</sup> Ayın Tarihi, Kasım 1950, s.116

<sup>359</sup>Oran, a.g.e., 2001, 78-79

<sup>360</sup>Cumhurbaşkanımız Edirne'de. (7 Ocak 1951). Zafer, 1-4

büyük sıkıntılardan biri Türkiye sınırına Bulgaristan tarafında yapılan yığınaklardı. Bulgaristan, Türkiye ile yaptığı anlaşma gereğince her gün en fazla 800 göçmen göndermeyi taahhüt ettiği halde Svilengrad hududuna 20-25 bin göçmen yığılmıştır. Svilengrad'a yığılan bu göçmenler arasında rahatsızlananlar ve hastalananlar olmaktadır<sup>361</sup>.

Türkiye'nin yaptığı tüm ikazlara rağmen Bulgaristan, Türkiye'ye vizesiz ve sahte vizeli Çingencileri sınıra göndermeye devam etmesi üzerine Türk Hükümeti, Türk-Bulgar sınırını 8 Kasım 1951 tarihinde kapattığını açıklamıştır. Bu olaydan sonra Bulgaristan Dışişleri Bakanı 14 Kasım 1951'de, Sofya elçisine bir nota vererek, Orient Ekspresi'nin Bulgaristan'dan geçmesi suretiyle işletilmesi ve göçmenlerin Türkiye sınırlarına alınması ısrarla istenmiş. Türk hükümeti bu notaya 17 Kasım 1951 tarihinde verdiği cevapta: Bulgar hudut memurları ile yapılan anlaşmaya uymayarak, Türkiye'ye vizesiz göçmenler ve Çingencilerin gönderilmeye devam ettiğini, eğer Bulgaristan bu vizesiz ve sahte vizeli göçmenleri geri alırsa eğer sınırın tekrardan açılacağını ifade etmiştir<sup>362</sup>.

1951 yılının ilk aylarında gelen göçmenlerin miktarı anlaşma esasını dâhilinde kalmış, günde 700-800 civarında dolaşmış, fakat sene ilerleyip hasat mevsimi yaklaşınca, bu miktar gittikçe düşerek, gelen göçmen sayısı 3.000'i aşmamıştır. 1951 sonlarına doğru Türk hükümeti tarafından sınırın ikinci defa kapatılma tarihi olan 8 Kasım 1951 tarihinde göç tamamıyla durmuş, Türkiye'ye göçmen gelmemiştir<sup>363</sup>.

30 Kasım 1951 tarihinde Bulgaristan, yayınladığı bir tebliğde göçü kesin olarak durduğunu ifade ederek şunları belirtmiştir: Türk Hükümeti 1944'den beri yaptığı propaganda ile Bulgaristan Türklerini göçe teşvik etmiş, ancak daha sonra teşvik ettiği bu kişilerin göçlerini engellemeye çalışmıştır. Bulgar Hükümeti bu nedenlerle göçü durdurmak zorunda kaldıklarını, tüm suçun Türk Hükümeti'ne ait olduğunu ifade etmiştir<sup>364</sup> Bulgar Hükümeti, 30 Kasım 1951'de göçü yasakladıktan sonra, Bulgaristan'da kalan Türklerin pasaportlarını topladı ve hatta göç konusunun konuşulmasını bile yasakladı. Göçmenlikten söz etmeye kalkışanlar cezalara çarptırıldı. Göç için bütün hazırlıklarını yapmış, hatta Türkiye'ye giriş vizelerini de almış olan 1500 kadar Türk,

<sup>361</sup>Çulha, İ. (2017). "Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Süreci", *Akademik Dergi*, (1), 14

<sup>362</sup> Cevap notamız. (18 Kasım 1951). 1-4

<sup>363</sup>Tunaoğlu, A. (2011). "Bulgaristan Türklerinin son göç hareketi (1950-1951)", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, (14), 131

<sup>364</sup>Çulha, a.g.m., 2017, 15. Bulgarların manasız ve yersiz yeni bir kararları. (2 Kasım 1951). Zafer,1

Türk Hükümeti tarafından kabul edilmeye hazır olduğunun bildirmesine rağmen pasaportlarını Bulgar polisince toplattırılarak, Bulgar sınırından geri çevrilmiştir<sup>365</sup>.

Bulgar Hükümeti, Türkiye'nin daha fazla göçmen almasını sağlamak için Bulgar Türklerine işkence ve eziyeti artırmak adına 1952 yılı için vergi almak, bu vergileri ödemeyenlere ise haciz işlemi uygulayarak, ayrıca Sofya'da Stalin'in heykelini dikmek için para istenerek, Güney Kore ordusuna karşı savaşıyan Komünistlere para toplanmaktaydı<sup>366</sup>.

Türkiye hükümeti göçmen meselesini çözüme kavuşturma adına bir karar alarak, 1 Ocak 1950'den itibaren Bulgaristan'dan gelen ve gelecek bütün göçmenler "serbest göçmen" olarak gelen göçmenleri, 2510 sayılı İskân Kanunu'nun 15. maddesinin 5098 sayılı kanunla değiştirilen bendi uyarınca "göçmen" kategorisine alınmıştır. Böylelikle tüm göçmenlere devlet eli uzatılmış oldu<sup>367</sup>.

#### **4.2.5. Türkiye'nin Bulgaristan'dan Gelen Göçmenleri İskân ve Yardım Faaliyetleri**

Türkiye, Bulgaristan'ın suçlamalarına bir yandan cevap verirken, diğer yandan da göçmen almaya devam ediyordu. Notanın verildiği Ağustos ayında 10.685, eylül'de 37.846, ekim'de ise 33.800 olmak üzere toplam 82.331 kişiyi kabul etmiştir<sup>368</sup>.

DP Hükümeti, bir yanda da Türkiye'ye gelen göçmenlerin nerede iskân edeceği dair çözüm üretmekle uğraşmaktaydı. Göçmenler için Türk Hükümeti yurdun çeşitli yerlerinde göçmen misafirhaneleri ve kamplar kurdurarak<sup>369</sup>soydaşlarının mağdur olmasını önlemekteydi. Başkan Refik Koraltan vilayetlere önemli bir telgraf göndererek, gelecek olan göçmenin yapacağı işlere uygun bir yerleşim planı yapılması için kurulan Göçmen ve Mülteciler yardım birliğinin, tüm yurttaki şubeleri açılmasını istemiştir<sup>370</sup>. Böylelikle gelen göçmenlerin yeteneği doğrultusunda bir bölgeye yerleştirilerek, hızlı bir şekilde bir iş ve başını sokacak bir yer bulunması amaçlanmıştır<sup>371</sup>. Aynı zaman da Kızılay, Çorlu ve Edirne'de 50 yataklı hastane kurmuş, Tarım Bakanlığı ise gelecek

<sup>365</sup>Çulha, a.g.m., 2017, 15

<sup>366</sup>Pınar, a.g.m., 2014, 76

<sup>367</sup>Geçikli, R. M. (2016). "Bulgaristan Türklerinin Göçü (1950-1951) Ve ABD Yardım Programına Yansıması". Atatürk Dergisi, 5(1), 23

<sup>368</sup>Geçikli, a.g.m., 2016, 19

<sup>369</sup>Kurat, a.g.m., 1975, 288

<sup>370</sup>Bulgaristan göçmenlerine yardım. (24 Aralık 1950).1-4

<sup>371</sup>Göçmenlere iskân hazırlığı. (22 Eylül 1950). Zafer, 1-4

göçmenlere kişi başı bedeli 60 kuruşluk iâşe maddesi vermeyi kararlaştırarak,<sup>372</sup> Dalaman Delvet Çiftliğinde 500 haneli ve 2500 göçmendenden içine alan büyük bir köy kurmak için hazırlıklara başlamıştır<sup>373</sup>.

Demokrat Parti gelen göçmenler için yardım konusunu ele alarak, bu yardımı yılbaşı piyangosu adı altında, bir göçmen piyangosu tertip etmeye karar vererek, bu işi Milli piyangoya yaptırmaya karar vermiştir. Bu yapılacak milli piyangonun tertip ettiği çekilişlerden temin edilen gelir doğrudan milli savunmanın hava kısmına kaydedilmek üzere hazine emrine verileceği kararı alınmıştır.<sup>374</sup>

Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan ise göçmen meselesi hakkında TBMM Başkanlığına Türkiye'ye gelecek göçmenler için gelir temin etmek adına bir kanun tasarısı vermiştir. Bu kanun tasarısına göre: **1.**Maliye Bakanlığı bedelleri münhasıran göçmen işlerine sarf edilmek şartıyla göçmen pulu adlı bir cins pulu tabetmekle vazifelidir.

Göçme işleri devam ettiği müddetçe:

1.1 Sigara, tütün tömbeki ve alkollü içkilerin paket, kutu ve şişelerine bedellerin Pul yapıştırılması mecburi bilumum resmi ve mersulata yapıştırılacak damga, harç, posta pulları kıymetlerinin

1.2 Vapurların lüks, birinci, ikinci ve üçüncü kamaralarıyla, trenlerin yataklı, birinci ve ikinci mevki tayyarelerde seyahat edenlere ve her türlü spor sahalarına sinema ve tiyatrolarla, at yarışı ve sair eğlence yerlerine ait giriş ve bütün piyango biletlerine verilecek para miktarının %10 unu

1.3 Devlet daire ve müesseselerine ait ilanları yayınlayan gazete ve dergiler, bu müesseselerden aldıkları ücret makbuzlarına, makbuz muhteviyatının %20 si nispetinde

1.4 Hususi otomobil sahiplerinin belediyelere verdikleri vergi makbuzlarına yılda, 100 kıymetinde göçmen pulu yapıştırılması ve iptali mecburidir.

1.5 Göçmen pullarını ikinci maddede gösterilen nispetlerden az yapıştıran veya hiç yapıştırmayan vazifelilerden yapıştırmadıkları pul bedelinin 10 misli ceza alınır.

---

<sup>372</sup>Pınar, a.g.m., 2014, 68

<sup>373</sup>Hududu kapamamız Bulgar çevrelerini telaşa düşürdü. (11 Ekim 1950). Akşam, 1

<sup>374</sup>Göçmenlere yardım ilk plana alınıyor. (4 Kasım 1950). Vatan, 1-4

Tokat Milletvekili Başkanlığa sunduğu tasarıda bunlara yer vererek, göçmen davasının muazzam bir dava olduğunu belirterek, bu işin geçici tedbirlerle halledilmeyeceğini ve milli bünyeye dayanmayan tedbirlerin devamlı olmayacağı kanaatiyle tasarısını hazırladığını ifade etmiştir<sup>375</sup>.

Milliyet gazetesi başyazarı olan Necmettin Mahmut ise Türkiye'ye gelecek Bulgar Türklerinin iskânı hakkında hükümete tavsiye amaçlı kaleme aldığı yazıda şunları ifade etmiştir: Trakya bölgesinde birçok boş toprak olduğunu, gelen göçmenin tarım işinde bilgi sahibi olduklarını, eğer bu göçmenler bu boş arazilere yerleştirilirse hem Türkiye için hem de kendileri için faydalı olacağını ifade ederek şunları eklemiştir: “*On beş yıl önce Dobruca, Deliorman ve Bulgaristan'la Romanya'nın diğer muntikalarından gelip yerleştirilen ırkdaşlarımız kısa bir zaman içinde bu toprakları cennete döndürmüşlerdir. Bizde ziraatla meşgul olan göçmen aileleri Tekirdağ, Edirne ve Çanakkale vilayetlerine yerleştirmeliyiz. Bundan hem göçmenler hem de hükümet bütçesi fayda görecektir*”<sup>376</sup>

DP, göçmenlerin daha sağlıklı taşınabilmesi için bazı önlemler aldı. Her ile kontenjanlar ayrılarak, Göçmenlere Yardım Birliği kurulMUŞT. Celal Bayar, halkı göçmenlere yardım etmesi konusunda teşvik etmek amacıyla cemiyete 2500 lira bağışta bulunmuştur. Refik Koraltanise cemiyete 500 lira bağış yapılmıştır<sup>377</sup>.

Göçmen yardım birliği 21 Aralık 1951 tarihinde ilk toplantısını yaparak bir beyanname yayınladı. Beyannamede tüm halk, Bulgaristan'dan gelecek soydaşları için yardıma çağrılmıştır<sup>378</sup>. Bu çağrıyla halk arasında büyük ilgi ile karşılanarak gelen göçmene yardım için ellerinden gelen yardımı yapmışlardır.

Göçmen Yardım Birliğinin, Bulgaristan'dan gelen göçmenlere yapmış olduğu yardım çok mühim olmakla birlikte, cemiyette toplanan miktar şöyledir: Yurt içinde toplanan Nakdi yardım 9.188.054 lira, yurt dışında ise 252.537 lira olmak üzere toplam 9.438.851 Türk lirasıdır<sup>379</sup>. Cemiyet topladığı bu yardımı, toplu iskân yerlerinde göçmen evleri ve tesisleri inşaatına sarf etmiştir. Bu amaçla kurulan evlerin sayıları şöyledir: Aydın merkez ilçesinde 500, Eskişehir merkez ilçesinde 300, Konya ili Cihanbeyli

<sup>375</sup>Göçmen pulu ihdası. (4 Ocak 1951). Milliyet, 1-5

<sup>376</sup>Gelen göçmenler için yapılacak ilk iş nedir. (7 Ekim 1950). Milliyet, 1-5

<sup>377</sup>Bayar'ın göçmenlere bağışı. (6 Ocak 1951). Milliyet, 1

<sup>378</sup>Göçmen yardım birliği toplandı. (22 Aralık 1950). Milliyet, 1

<sup>379</sup>Tunaoğlu, a.g.m.,2011, 147

ilçesinde Hataoğlu-Köle Kuyusu mevkiinde 100, İstanbul ili Rami ilçesinde Taşlıdere mevkiinde 2.014 ve Seyhan ili Osmaniye ilçesinde Toprak kale mevkiinde 60 olmak üzere, 3.218 ev inşaat edilerek göçmenlere teslim edilmiştir<sup>380</sup>.

Türkiye'ye gelen göçmenlere yapılacak yardım konusu, Demokrat Parti Grup toplantısında da ele alınarak, Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan: Milletvekillerinin Göçmenlere yardım cemiyetine üye olması gerektiğini söyleyerek, kendilerinin Cemiyetler Kanununun gösterdiği çerçeveyi aşmamak suretiyle, senede 120 lira içinde bir aidat verilmesi gerektiğini, göçmen işi devam ettiği müddetçe ayda onar lira olarak ödenirse çok faydalı olacağını ifade etmiştir.

Çorum Milletvekili Hayri Tosunoğlu ise: CHP milletvekillerinin bu konu hakkında aralarında anlaşarak 250 şer lira vermeyi kararlaştırdıklarını, eğer kendilerinin onlardan beş lira eksik verilirse bunu istismara kalkışacaklarını” ifade etmiştir.<sup>381</sup> Göçmenlere yardım konusunda her milletvekilinin vereceği asgari miktarın 250 bin olarak kararlaştırılarak bir teklif sunulmuştur<sup>382</sup>.

Türkiye hükümeti tarafından, Bulgaristan'dan gelen göçmenlere 20.000 bin tane göçmen evi inşası tamamlanmakla birlikte, ayrıca her çiftçi göçmen ailesine bir çift öküz, pulluk, araba, düven yiyecek ve yakacak temin edileceği bildirildi. Göçmenlere yardım için Kızılay'ın “Göçmenlere yardım” adı altında bir kampanya başlatarak, makbuzlu para toplamaya başlamıştır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın eşi, Reşide Bayar ise radyoda bir konuşmasında Türk kadınına yardım vazifesine davet etmiştir<sup>383</sup>.

Türkiye'de göçmenlere yardım için herkes seferber olurken, Türkiye bir yandan da Amerika'dan Türk muhacirler için azami 25 milyon yardım talebinde bulunarak, göçmenlerin iskanı ile meşgul olacak Amerikan uzmanların gönderilmesini istemiştir. Amerika dışişleri bakanlığı Türkiye'nin talebini müsait karşılamıştır<sup>384</sup> Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin yerleştirilmeleri için Türkiye Marshall yardımından 30 Milyon TL, tutarında bir yardım almıştır, Göçmenlerin yerleştirilmesi için 1950-1960 yılları arasındaki giderlerin %28'ini bu kaynaktan karşılandığı söylenebilir, asıl göçmenlere en

<sup>380</sup>Tunaoğlu, a.g.m., 2011, 147

<sup>381</sup> BCA, Fon Nu: 10.9/ Yer Nu: 00.601.78.2, s.19

<sup>382</sup> BCA, Fon Nu: 01.0/ Yer Nu: 09.601.78.2

<sup>383</sup>Göçmen yardım toplama faaliyetine bugün başlandı. (3 Şubat 1951). Zafer, 1-4

<sup>384</sup>Göçmenler için Amerikan yardımı. (27 Şubat 1951). Milliyet, 1-5

büyük yardım hükümet ve halk tarafından yapılan ayni ve nakdi yardımlar karşılamış, Uluslararası Yardım Örgütleri, yardım konusunda Türkiye'ye kayıtsız kalmıştır<sup>385</sup>.

Kanununun gösterdiği çerçeveyi aşmamak suretiyle, senede 120 lira içinde bir aıdat verilmesi gerektiğini, göçmen işi devam ettiği müddetçe ayda onar lira olarak ödenirse çok faydalı olacağını ifade etmiştir.

Çorum Milletvekili Hayri Tosunoğlu ise, CHP milletvekillerinin bu konu hakkında aralarında anlaşarak 250 şer lira vermeyi kararlaştırdıklarını, eğer kendilerinin onlardan beş lira eksik verilirse bunu istismara kalkışacaklarını” ifade etmiştir.<sup>386</sup> Göçmenlere yardım konusunda her milletvekilinin vereceği asgari miktarın 250 bin olarak kararlaştırılarak bir teklif sunulmuştur<sup>387</sup>.

Türkiye hükümeti tarafından, Bulgaristan'dan gelen göçmenlere 20.000 bin tane göçmen evi inşası tamamlanmakla birlikte, ayrıca her çiftçi göçmen ailesine bir çift öküz, pulluk, araba, düven yiyecek ve yakacak temin edileceği bildirildi. Göçmenlere yardım için Kızılay'ın “Göçmenlere yardım” adı altında bir kampanya başlatarak, makbuzlu para toplamaya başlamıştır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın eşi, Reşide Bayar ise radyoda bir konuşmasında Türk kadınına yardım vazifesine davet etmiştir<sup>388</sup>.

Türkiye'de göçmenlere yardım için herkes seferber olurken, Türkiye bir yandan da Amerika'dan Türk muhacirler için azami 25 milyon yardım talebinde bulunarak, göçmenlerin iskanı ile meşgul olacak Amerikan uzmanların gönderilmesini istemiştir. Amerika dışişleri bakanlığı Türkiye'nin talebini müsait karşılamıştır<sup>389</sup> Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin yerleştirilmeleri için Türkiye Marshall yardımından 30 Milyon TL, tutarında bir yardım almıştır. Göçmenlerin yerleştirilmesi için 1950-1960 yılları arasındaki giderlerin %28'ini bu kaynaktan karşılandığı söylenebilir, asıl göçmenlere en büyük yardım hükümet ve halk tarafından yapılan ayni ve nakdi yardımlar karşılamış, Uluslararası Yardım Örgütleri, yardım konusunda Türkiye'ye kayıtsız kalmıştır<sup>390</sup>.

Türk Hükümeti gelen göçmenlere yardım için ne yapılacağına dair fikir almak üzere Milletlerarası Muhacirler Teşkilatına başvurmuştur. Türk hükümetinin bu daveti

<sup>385</sup>Oran, a.g.e., 2001, 80-81

<sup>386</sup> BCA, Fon Nu: 10.9/ Yer Nu: 00.601.78.2, s.19

<sup>387</sup> BCA, Fon Nu: 01.0/ Yer Nu: 09.601.78.2

<sup>388</sup>Göçmen yardım toplama faaliyetine bugün başlandı. (3 Şubat 1951). Zafer, 1-4

<sup>389</sup>Göçmenler için Amerikan yardımı. (27 Şubat 1951). Milliyet, 1-5

<sup>390</sup>Oran, a.g.e., 2001, 80-81

üzerine şehre Cenevre'den gelen MrCohen Mayer'in başkanlığında bir 8 kişilik bir heyet, Edirne'ye giderek, Bulgar sınırında göçmen meselesi hakkında tetkiklerde bulunmuştur. Göçmen meselesinde yapılabilecek teknik yardım hakkında bir rapor hazırlayarak Türkiye'ye sunacaklarını ifade etmişlerdir<sup>391</sup>. Mr. Cohen Mayer başkanlığındaki heyet Göçmen evine giderek burada incelemelerde bulunmuştur. Başkan göçmen evinin iyi teşkilatlandığını ifade etmiştir<sup>392</sup>. Yapılan tetkiki sonucu hazırlanan raporu Türk hükümetine vermiştir.

Dünya Sıhhat Teşkilatı İcra Konseyi de 50 dolar kıymetinde tıbbi malzeme, Kanada'dan 6 bin dolar giyim eşyası, Amerikalı Hrand Cevheriyan 2000 takım giyim eşyası, Amerika'daki muhtelif mezheplere ait kiliselerin ortak teşkilatı olan World Council of Churches tarafından 60 ton buğday ile 60 ton kuru fasulye gönderirken, Irak Kızılay'ı göçmenlere 100 bin lira, Amerikan Prudential Line Deniz Yolları Şirketi 1000 dolar, milletlerarası Kurtarma Komitesi 50 bin ton giyilmiş eşya, Afganistan'da bulunan Türk Askeri Heyeti de 1078 lira bağışlamıştır<sup>393</sup>. Hükümetin göçmenlere yardım maksadıyla 1 Nisan 1954 tarihine kadar sarf ettiği para 6 Milyon lira kadardır<sup>394</sup>.

#### 4.2.6. Göçmenlere Dair İstatistikler

Türkiye'ye 1950 yılında (12.233 aile) 52.185 Bulgaristan Türk'ü göç etmiştir<sup>395</sup>. 1951'de ise (25.118 aile) 102.208 kişi göç etmiştir. Böylece 1950 ve 1951 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden kişi sayısı (37.351 aile) 154.393'e ulaşmıştır. Ayrıca Türkiye'ye göç etmek üzere vize alıp fakat Bulgaristan'ın çıkardığı engellerden dolayı gelemeyen göçmen sayısı da bir hayli fazladır. Vize almalarına rağmen gelemeyen göçmen sayısı yaklaşık 58.000 civarındadır<sup>396</sup>.

1951 yılının ocak ayında toplanan Meclis'te söz alan CHP Sinop Milletvekili Server Somuncu, göçmenler hakkında Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'ye birkaç soru yönelterek bilgi istemiştir. Bunun üzerine Fuat Köprülü göçmenler meselesini hakkında açıklama yaparak 2 Aralık 1950 tarihinde sınırın açılmasıyla, Ocak 1951'in ilk haftasına

<sup>391</sup>Göçmen mütehassısı dün geldi. (5 Ocak 1951). Milliyet, 1-5

<sup>392</sup>Göçmen mütehassısı Edirne'de. (12 Ocak 1950). Milliyet, 1-5

<sup>393</sup>Selimefendigil, Y. (2018). Fuad Köprülü Dönemi Türk Dış Politikası (1950-1955). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum, 112-113

<sup>394</sup>Tunaoğlu, a.g.m., 2011, 148

<sup>395</sup>Selimefendigil, Y. (2018). Fuad Köprülü Dönemi Türk Dış Politikası (1950-1955). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum, 110

<sup>396</sup>Çulha, a.g.m., 2017, 16



kadar Türkiye'ye 18847 göçmen kabul edildiğini belirtmiştir. Bunun üzerine söz alan Server Somuncu dış politikada Milli Birliğe işaret ederek şöyle demiştir: “*Hükümeti hangi parti kurarsa kursun, dış politika ana davalarımızla, inkılâplarımızın, korunmasında ve muhafazasında iktidara yardım etmek vazifemiz*”<sup>397</sup> demiştir.

Aydın il kongresinde Başbakan Adnan Menderes ise muhacirler meselesinin bugün 157 bin vatandaşın yerleştirilmesi ile tamamen halledildiğini belirterek şöyle demiştir: “*Geçen sene söylemiştim bugün tekrar ediyorum, eğer canları isterse 300 bin kişi, 500 bin kişi daha göndersinler. Biz hazırız. Türk memleketi geniştir ve bir imkânlar memleketidir. Türk milleti, şefkatlidir, semahatli'dir. Türkiye'de tedbir alınmasını bilen ve düşünen bir hükümet vardır. Türk muhacirlerini biz millî saadet telâkki ediyoruz. Geçen sene bir felâket gibi gözükene bugün filhakika bir millî saadet olmuştur*”<sup>398</sup>.

Göçmenlerin iskânı konusunda Devlet Bakanı Muammer Alakant, TBMM'de 14 Kasım 1952 tarihinde göçmen meselesi hakkında şunları ifade etmiştir: “*Bulgaristan'dan 1950 takvim yılı başından son defa hudut kapandığı 8 Kasım 1951 tarihine kadar 37.351 aileden, 154.393 nüfus göçmen gelmiştir. Bu 37.351 aileden 32.000'i iskân edilmek için müracaatta bulunmuşlar veya iskân hakkını haiz göçmen olarak tespit edilmişlerdir. Bunlara karşılık 29.084 evin inşasına başlanmış olup bunlardan 19.293 ev ikmal olunmuştur. Geriye kalan 9.791 evin de inşaatı hayli ilerlemiş olup yılbaşına kadar tamamlanması ümit edilmektedir. Göçmenlerin hemen hepsi müstahsil durumuna gelmiş bulunmaktadırlar. Şimdiye kadar göçmenlere 703.962 dönüm ziraat arazisi, 5.770.000 kilo tohumluk, 18.288.935 lira donatım ve işletme kredisi verilmiştir. Göçmen evleri inşaatında mevcut evlere ilave veya yeniden köy tesis suretiyle toplu olarak yaptırılanların bir kısmı taahhüde bağlanmış, diğer bir kısmı emanet yoluyla taşaronlara verilmiş, serpiştirme suretiyle köylere yaptırılan ev inşaatı taahhüde bağlanmıştır. İstanbul'da Rami'de yapılmış olan göçmen evleri 2.014 adet*”<sup>399</sup> olduğunu ifade ederek göçmenlerin hızlı bir şekilde el birliği ile çoğunun mesken hayata geçirildiğine ifade etmiştir.

---

<sup>398</sup> Ayın Tarihi, 31 Mart 1952

<sup>399</sup> Çalışkan, D. (2014). Demokrat Parti Döneminde Türkiye-Bulgaristan İlişkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 74

### 4.3. BALKAN PAKTI VE TÜRKİYE

#### 4.3.1. Türkiye ile Balkan Ülkeleri Arasındaki İlişkiler

Türkiye'nin Kore asker göndermesi ve ardından NATO'ya üye olma çabaları Sovyet Rusya'yı bir hayli kızdırmış, bu kızgınlığı Türkiye'ye tehdit notaları göndererek Türkiye'nin buna bir son vermesini istemiştir. İki ülke arasında meydana gelen nota trafiği sonrası 1950 yılında Bulgaristan'ın Sovyet Rusya teşviki ile 250 bin Bulgar Türkünü zorlu şartlar altında baskı ile Türkiye'ye göçe zorlaması da Türkiye bir hayli zora sokmuştur.

Menderes Hükümeti, Sovyet Rusya'ya karşı bir güvenlik duvarı örmek için, bir yandan Orta Doğu'da Amerika ile İngiltere'nin yardımı ile Orta Doğu'da aktif bir rol oynaması, bir yandan da Atlantik'ten Pakistan'a kadar olan güvenlik zincirini tamamlamak için bir Balkan Paktı kurulmasına yönelik çalışmalara başladı.<sup>400</sup>

Balkan ülkeleri ile Türkiye arasında, iş birliği yeni olmamakla birlikte, 9 Şubat 1934 tarihinde, Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya dışişleri bakanları tarafından hazırlanan Balkan Paktı Atina'da imzalanması ile bu ülkeler, Balkan sınırlarını karşılıklı olarak güvence altına almıştı.<sup>401</sup> Ama 1934'de imzalan Balkan Paktı Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında imzalanan ikinci Balkan Paktna göre daha kapsamlıdır<sup>402</sup>.

Yugoslavya, 1948'de Doğu Blok'undan ayrıldıktan sonra Batı'ya doğru kaymaya ve ABD'den ekonomik ve askeri yardım almaya başlamıştı. Diğer yandan birer Sovyet uydu olan Bulgaristan, Romanya, Macaristan tarafından yay şeklinde sarılmış bulunmasından dolayı güvenliğini tehlike altında görmekteydi. Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan'ı sıkı bir iş birliğine yiten başlıca etmen Sovyet Rusya'dan gelen tehlikeyi önleme isteği olmuştur<sup>403</sup>.

Türkiye ve Yugoslavya arasında ilişkiler 1950'lerin başında, iki ülke arasında uzun süreden beri yapılan ticaret müzakereleri sonucunda, iki ülke arasında ticaret antlaşması imzalanarak, her iki taraf içinde memnun verici ticari iş birliği yapılmıştır<sup>404</sup>.

---

<sup>400</sup> Bağcı, a.g.e., 2001, 51

<sup>401</sup>Uzman, N. (12-22 Kasım 2015). "Balkan Paktı ve Basındaki Yansımaları", Yedinci Uluslararası Atatürk Kongresi, Üsküp-Manastır-Makedonya Bildirileri C.II, 1265

<sup>402</sup>Hale, a.g.e., 2003, 125

<sup>403</sup>Uçarol, a.g.e., 2013, 1015

<sup>404</sup> Türk-Yugoslavya Ticaret antlaşması (6 Ocak 1950). Ulus, 6

5 Ocak 1950 tarihinde yapılan bu ticaret antlaşmasının ek listelerin yürürlük sürelerinin uzatılmasına dair 13 Nisan 1951 tarihinde Türkiye Dışişleri Bakanlığı ile Yugoslavya büyük elçisi arasında yapılan mektuplaşma sonucunda karara varılarak süreleri uzatılmıştır<sup>405</sup>.

İki memleket arasındaki ilişkiler samimi bir şekilde yürürken, Adnan Menderes Türkiye’de bulunan Yugoslav gazetecileri kabul ederek; Türk-Yugoslav dostluğuna çok kıymet verdiğini ifade etmiştir<sup>406</sup>. Yugoslav askeri heyet başbakanı Tümgeneral Pavle Yaksiç ise gazetecilere verdiği demeçte, Memleketi için barışın elzem olduğunu ve bu anlamda fikir birliği taşıyan milletlerle bilhassa Türkiye ve Yunanistan’la olan iş birliğinin önemini belirterek, Yugoslavya’nın Türkiye’nin yanında, olduğunu ifade etmiştir<sup>407</sup>.

Türkiye ile Yunanistan arasında ilişkiler zaten her iki ülkenin de NATO’nun bir üyesi olma arzusu sayesinde sıkı ilişkiler başlamıştı. Yunan Büyükelçisi Yunanistan ve Türkiye arasındaki dostluğun temellerinin Atatürk ile Venizelos döneminde atıldığını ifade ederek, siyasi ve coğrafya olarak da her iki memleketin önemli noktalarda bulunduğunu ve bu yüzden dostluğun ve iş birliğinin daha da kuvvetlenmesi gerektiğini belirtmesi, iki ülke arasında ki kurulacak ittifak bağının habercisi olmuştur<sup>408</sup>. Aynı şekilde Yunanistan Başbakan yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Constantin Caldaris, Makedonya ve Trakya’ya yapmış olduğu seyahatte Gümülcine’ye ziyaret etmiş, bu şehirde verdiği nutukta; para ile tutulan Komünist askerlerin faaliyetlerine karşı şehir halkının direnişini övmüş ve Türkiye devlet adamlarıyla yapmış olduğu tüm temaslarda iki devletin birbirine daha fazla yakınlaşmasını ve sıkı işbirliğini daima desteklediğini belirtmiştir.<sup>409</sup> Yunan Başbakanı ise yakın bir zamanda askeri bir heyetle Türkiye’ye geleceğini belirterek, bu iki memleket arasında hükümet ve ordu erkânı arasında yapılacak müzakerelerin Türk-Yunan askeri iş birliğini sağlamak için bir antlaşma yapmak istediklerini ifade etmiştir<sup>410</sup>.

1951’de Yunan Kuvvetleri Mareşal Papagos gazeteye verdiği beyanatta her iki memleketin birinin diğeri olmadan yaşamayacağını anlamış olduklarını ifade ederek,

---

<sup>405</sup> Ayın Tarihi, 19 Nisan 1951.

<sup>406</sup> Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya iş birliği. (10 Şubat 1951). Vatan, 3

<sup>407</sup> General Yaksiç Yugoslavya Türkiye’nin yanındadır. (28 Eylül 1952). Vatan, 1

<sup>408</sup> Yunan Büyük Elçisi diyor ki. (23 Eylül 1950). Ulus, 2

<sup>409</sup> Türk-Yunan iş birliği. (2 Ocak 1950). Ulus, 3

<sup>410</sup> Türk-Yunan askeri görüşmeleri. (12 Ekim 1950). Vatan, 1-4

siyasi sahada da olduğu gibi askeri sahada da dostane münasebetleri devam ettireceklerini ifade etmiştir<sup>411</sup>.

1952 yılının ilk ayında ise Yunanistan Başbakan yardımcısı ve Dışışleri Bakanı Venizelos Türkiye'ye gelmiş ve her iki ülke arasında müzakereler yapılmıştır. Bu yapılan müzakereler neticesinde Türk- Yunan devlet adamları ile silahlı kuvvetler temsilcilerinin daha sık temasta bulunmaları hakkında tam bir anlaşmaya varıldığı belirtilerek iki memleket arasındaki iş birliğinin devamlılığı ve meselenin incelenmesi için bir komisyon kurulmasına karar verildiğini ifade etmiştir<sup>412</sup>.

Venizelos ve heyeti, Türk yetkililerle aynı zamanda Türk-Yunan mahsullerinin milletlerarası pazara sürmek üzere düzenli politika tesisi ve gümrük birliği kurulması hususunda konuşulduğunu da ifade etmiştir<sup>413</sup> Türkiye ile ilişkileri hakkında basına verdiği demeçte, Venizelos “iki memleket istikbalde bir memleket gibi olmalıdır”<sup>414</sup> diyerek Türkiye'nin, Yunanistan için önemini dile getirmiş, iki memleket arasında yapılan bu iş birliğinde duyulan memnuniyeti ifade etmiştir.

Yunan Maliye Bakanı Yardımcısı gazetecilere vermiş olduğu beyanda iki memleketin arasındaki bağların ve iş birliğinin sağlam nedenlere bağlandığını ve bu bağın hiçbir zaman sarsılmayacağını ifade ederek; İki memleket arasındaki ittifak ve sevgiye kuvvet veren diğer bir noktada, Ankara'da müzakere edilen gümrük birleşmesi görüşmeleri olduğunu belirterek, iki memleket arasında yakında mühim bir anlaşma imza edileceğini söylemiştir<sup>415</sup>.

Her iki ülke arasındaki bu ilişkiler ziyaretler ve yapılacak iş birliği planları çerçevesinde daha samimi bir boyut alırken, Türkiye Başbakanı Adnan Menderes basına yapacağı konuşma sırasında, Türkiye ve Yunanistan'ı kaderin birleştirdiği söyleyerek iki memleketin aynı istikamette hareket etmelerinin zaruretini işaret etmiştir<sup>416</sup>.

Bu iki ülke arasındaki ilişkiler samimi bir şekilde ilerlerken, Yunanistan Başbakan yardımcısı ve Dışışleri Bakanı Venizelos TBMM'yi ziyaret ederek tüm milletvekilleri tarafından sevinç ile karşılanmıştır. Locada Fuat Köprülü'nün yanında yer almıştır.

---

<sup>411</sup>“Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya iş birliği. (10 Şubat 1950). Vatan, 3

<sup>412</sup>Yunan müzakereleri sona erdi. (3 Şubat 1952). Zafer, 1-4

<sup>413</sup>Türk-Yunan gümrük birliği. (25 Ocak 1952). Vatan, 1

<sup>414</sup>Türk-Yunan gümrük birliği. (25 Ocak 1952).Vatan, 1

<sup>415</sup>Türk-Yunan ticareti. (22 Nisan 1952). Zafer, 1-7

<sup>416</sup>Her sahada Türk- Yunan sıkı iş birliği. (3 Mayıs 1952). Zafer, 1-6

Meclis kürsüsünde bulunan Başkan Refik Koraltan, Venizelos'a hitaben şunları ifade etmiştir:<sup>417</sup>Türk-Yunan dostluğu ve işbirliği Cumhuriyetimizin kurucusu büyük Atatürk ile aziz misafirimizin babası mümtaz devlet adamı Venizelos tarafından 1930'da sağlam bir temel üzerine kurulduğunu belirtmiştir.

27 Aralık'ta Yunanistan'ı ziyaret eden Celal Bayar basına her fırsatta Türk-Yunan dostluğunun öneminden bahseden demeçler vermiş ve coğrafi konumu dolayısıyla her iki ülkenin varlıklarını ve bağımsızlıklarını koruyabilmeleri için ittifaklarını şart olduğunu belirten Bayar, Türk-Yunan iş birliğinin tarihe kaydedilmiş asrın en güzel eserlerinden birisi olduğunu söyleyerek şunları ifade etmiştir: *“Kardeş kavgası diye tavsif edebileceğimiz bir harpten hemen sonra başlayan bu muazzam eserin arz ettiği manzaradan daha muhteşem ve heyecan verici bir şey tasavvur edilebilir mi? Yapılan bu ziyaretler, üç devlet arasında karşılıklı iş birliği konusunda beliren eğilimi daha da kuvvetlendirmiştir”*<sup>418</sup>

#### **4.3.2. Balkan Paktı'nın İmzalanması ve İçeriği**

1953 yılında üç ülke arasındaki görüşmelere daha da yoğunlaşmış olmakla Dışişleri Fuat Köprülü, Yugoslavya'ya yaptığı beş günlük resmi ziyaretinde, Mareşal Tito ile Balkan Paktı hakkında yaptığı görüşmelerde, üç ülke arasında yapılacak iş birliği konusunda önemli adımlar kaydederek, Mareşal Tito Dışişleri bakanını ziyaretinin ortak sorumlular karşısında aynı görüşleri paylaştıklarını kanıtladığını ifade etmiştir<sup>419</sup>.

Esasen Balkan Paktı gibi bir ittifakın kurulması Türkiye için önemli olduğu kadar her iki ülke içinde önemliydi. Çünkü İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artan bir Sovyet tehlikesi vardı ve bu tehlike, üç ülkeyi de yakından alakadar etmekteydi. Kısacası üç ülkenin bir araya gelmesi ortak bir güvenlik çıkarlarından ileri gelmekteydi. LONDAN TİMES bu ittifakı şöyle nitelendirmiştir: *“Antlaşmanın esas gayesi Balkanlardan gelebilecek olası bir Komünist saldırısına karşı ortak bir cephe oluşturulmasıdır. Antlaşmanın tamamı hiçbir şekilde askeri içerikli değildir. İşbirliğinin askeri yönleri üye ülkelerin Genelkurmayları tarafından henüz hazırlanmış değildir. Ancak onların hazırlayacakları planların etkili olmaları, Pakta üye olan ülkelere birisine yapılacak*

<sup>417</sup> Ayın Tarihi, 1 Şubat 1952.

<sup>418</sup>Bulut, S. (2008). “Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I. ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliği ve Balkan Politikası”.*Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (41), 46

<sup>419</sup> Bağcı, a.g.e., 2001, 53

*bir saldırının, diğer iki ülkeye yapılmış olacağı prensibinin kabul edilmesine bağlı olacaktır*<sup>420</sup>.

Türkiye bir yandan Orta Doğu bölgesinde kendisine verilen rolü icra ederken bir yandan da hem Yugoslavya hem de Yunanistan ile diplomatik ilişkilerine yoğunluk vermişti. Bu çabaların sonucunda 28 Şubat 1953 tarihinde Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında Ankara’da Balkan Antlaşması imzalanmıştır. Resmi adı, Türkiye Cumhuriyeti, Yunan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması’dır. (Ankara Antlaşması)<sup>421</sup> İttifaka atılan önemli bir adım olması açısından çok mühim olmakla birlikte, 10 maddeden oluşan bu antlaşmanın 6. Maddesine göre taraflar birbirlerinin aleyhine olan hiçbir ittifaka veya harekete katılmayacaklardı<sup>422</sup>. Pakt metninin başlangıç kısmında imza eden üç devlet, Birleşmiş Milletler şartı ile ortaya konulmuş olan prensiplere sadık kalınacağını teyit ederek hürriyetlerini müdafaa yolundaki azimlerini ve kendi bölgelerindeki emniyetlerini savunma meselelerin müşterek ele alınacağını ifade etmekteydi<sup>423</sup>. Yugoslavya başbakan yardımcısı Eduard Kardelj Türk-Yunan-Yugoslav savunma paktını tasdik için toplanan parlamentoda verdiği demeçte: 5 yıldan beri süregelen şiddetli anlaşmazlığa temas da bulduklarını söyleyerek, *“Bu anlaşma ile şimdi istikbale daha ümitle bakmaktayız”* demiştir<sup>424</sup>.

Büyük Millet Meclisi üç ülke arasında imza edilen paktı ittifakla onaylamıştır. Meclis’te konuşma yapan Fuat Köprülü, Üçlü Paktın gayesi, sulhu, emniyeti ve mevcudiyetimizi korumak olduğunu ifade etmiştir<sup>425</sup>. Muhalefet adına konuşan Avni Doğan ise Türkiye- Yunanistan-Yugoslavya dostluk paktının hemen ardından, askeri temsilcileri Doğu Akdeniz’in ve Balkanların savunması ile ilgili görüşmek ve Balkan Paktı’nın planı hazırlamak üzere Atina’da toplanmıştır<sup>426</sup>. Dokuz gün süren Atina görüşmeleri sonucunda neşredilen tebliğe göre daimî bir sekreterliğin kurulmasına, askeri

---

<sup>420</sup> Bağcı, a.g.e., 2001, 54

<sup>421</sup> Soysal, a.g.e., 2000, 471

<sup>422</sup> İsmet Türkmen, a.g.e., 2017, 552

<sup>423</sup> Üçlü Balkan Paktı bugün imzalanıyor. (27 Şubat 1953). Milliyet, 1-7

<sup>424</sup> Yugoslav parlamentosu üçlü paktı tasdik etti. (24 Mart 1953). Vatan, 1

<sup>425</sup> Meclis dün Üçlü Paktı ittifakla tasvip etti. (19 Mayıs 1953). Milliyet, 1-7

<sup>426</sup> Türk-Yunan-Yugoslav askeri görüşmeleri yarın başlıyor. (2 Haziran 1953). Milliyet, 1

iş birliğin artırılmasına ve iktisadi bağların kuvvetlenmesi için bir komite kurulması kararlaştırılmıştır<sup>427</sup>.

### 4.3.3. Sovyet Rusya'nın Notası

Üç ülke arasında iş birliği ve ziyaretler hızla devam ederken Sovyet Rusya Türkiye'ye bir nota göndererek iki memleket arasındaki gerginliğe bir son verilmesine ve normal dostluk ilişkilerin başlamasını istemekle birlikte; Boğazlar, Karadeniz'deki askeri üs talebi ve Kars ve Ardahan hakkındaki taleplerinden feragat ettiklerini belirterek, Montrö Antlaşması'nın da Türkiye lehine yeniden gözden geçirilmesini istediklerini ifade etmişlerdir. Fakat bu nota Ankara siyasi çevre tarafından Sovyet sulh taarruzu ihtiyatla karşılanmıştır<sup>428</sup>.

Yugoslav devlet reisi Mareşal Tito, Sovyet tarafından Türkiye'ye gönderilen nota üzerine şunları ifade etmiştir: Türk-Yunan- Yugoslav arasında imzalanan Paktın, dünyanın bu bölgesinde bir barış kalesi teşkil ettiğini belirterek, şunları eklemiştir.<sup>429</sup> *“Bu üç memleketten hiçbiri bu paktın kimse tarafından bozulmasına müsaade etmeyecektir. Biz bu paktın üyesi olarak taahhütlerimizi yerine getireceğiz ve onu asla zayıflatmayacağız. Rusya'da bazı kimseler bu paktı beğenmiyorlar ve onu tecavüzi olarak telakki ediyorlar. Bu bir müdafaa paktıdır. Rusya milletlerarası münasebetlerini düzeltmek istiyor, fakat Balkan Paktını yıkabileceğini sanmakla aldanıyor”*

Yunan Başvekili Mareşal Papagos ise Türkiye ziyaretinde Türk basınına verdiği demeçte Sovyet Rusya'nın bir barış taarruzu karşısında bulduklarını ifade ederek şunları belirtmiştir: Sovyetler iyi niyetlerini ispat etmediği sürece, müttefik bir cephe halinde silahlanmaya devam edilmesi gerektiğini söylemiştir<sup>430</sup>.

Türkiye ve diğer iki ülkenin Sovyet Rusya'nın bu göstermiş olduğu barış bayrağını sahte bulmakla, üç ülke arasında son zamanlarda yoğun bir şekilde yapılan ziyaret ve iş birliğini bozmak için yaptığı bir plan olarak bakmışlardır.

### 4.3.4. Balkan Paktının Çöküşü

Balkan Paktı Yugoslavya-Bled'de 9 Ağustos 1954 tarihinde üç ülke arasında imzalanan Balkan Savunma Paktı imzalanana kadar gerçek bir ittifak olmamıştır. 1954

<sup>427</sup>Atina Görüşmelerinin neticesi açıklandı. (12 Temmuz 1953). Milliyet, 1

<sup>428</sup>Sovyet Sulh taarruzu ihtiyatla karşılandı. (12 Haziran 1953). Milliyet, 1-7

<sup>429</sup>Mareşal Tito Balkan Paktının ehemmiyetini izah etti. (15 Haziran 1953). Milliyet, 1-7.

<sup>430</sup>Mareşal Papagos dün memleketimize geldi. (17 Haziran 1953). Milliyet, 1-7

Savunma antlaşmasını imzalayan taraflar birine yapılan saldırının tümüne yapılmış bir saldırı gibi kabul edileceğini beyan ederek birbirleriyle sıkı bir bağ kurmuş olmaktadır<sup>431</sup>. Fakat Balkan Paktı ve İttifakı'nın, NATO'nun sağ kanadını özellikle de Balkanlar bölgesini güçlendirmiş olmasına rağmen, Pakt sağlam temellere oturtulmamış olması sebebiyle kısa sürede önemini yitirmiştir<sup>432</sup>. Önemi yitirmesinin en büyük sebeplerinde biri, Sovyetler Birliği lideri Stalin'in 5 Mart 1953'te ölümünden sonra Sovyet dış politikasındaki yumuşama ve yeni Sovyet liderleri Nikita Kruşçev ve Nikolay Bulganin'in bu yumuşama havası yaratma girişimi içinde Yugoslavya'ya özel bir önem vermiş olmasıdır<sup>433</sup>. Diğer bir sebep ise Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs sorunu meselesinin ortaya çıkması ile birlikte iki ülke arasında gerginlik meydana gelmiş, özellikle 6/7 Eylül 1955'de İstanbul'da Rumlara karşı girişilen hareketler bu iki devletin Balkanlarda anlayış içinde iş birliğini engelleyici bir durum yaratmıştı. Bu sebepten dolayı henüz 1955 Nisan'ında yürürlüğe giren pakt birkaç ay sonra tarihe karışmıştır<sup>434</sup>.

#### **4.4. KIBRIS MESELESİ**

##### **4.4.1. Kıbrıs Meselesinin Gelişimi**

Coğrafi bakımdan Anadolu'nun bir parçası olan Kıbrıs, güneyde Mısır kıyılarından 370 km, kuzey-batıda Rodos'tan 400 km, Girit'ten 500 km ve de Yunanistan'dan 800 km uzaklıkta bulunmasına karşın, Türkiye'den sadece 70 km uzaklıktadır. 9251 km yüz ölçümü ile Doğu Akdeniz'in en büyük, Sicilya ve Sardunya'dan sonra da Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır<sup>435</sup>.

Zengin bakır madeni yataklarına sahip olan ada hem ekonomik yönden hem de Suriye, Mısır ve Anadolu kıyıları arasındaki stratejik konumu itibarıyla de coğrafi açıdan daha ilk çağlardan itibaren büyük önem kazanmıştır<sup>436</sup>.

Bölgede Türk hâkimiyeti, 1571 yılından itibaren başlamakla birlikte, Doğu Anadolu bölgesinde artan Rusya tehlikesine karşı Türkiye, İngiltere ile 1878 tarihli bir ittifak antlaşması imzalamıştır. Bu antlaşma ile İngiltere'nin yardımına karşılık Türkiye,

---

<sup>431</sup> Hale, a.g.e., 2003, 125

<sup>432</sup> Işık, S. (2011). "Balkan Antantı Balkan Paktı ve Türkiye.", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 130

<sup>433</sup> Soysal, a.g.e., 2000, 473-474

<sup>434</sup> Soysal, a.g.e., 2000, 473

<sup>435</sup> Sarıkoyuncu Değerli, E. (2012). "Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950-1960)". *Gazi Üniversitesi Akademik Bakış dergisi*, 6(11), 85

<sup>436</sup> Sarıkoyuncu Değerli, a.g.m., 2012, 86



Kıbrıs bölgesinde İngiltere'nin asker çıkarmasına ve yönetmesine izin vermiştir<sup>437</sup>. Birinci Dünya Savaş'ında Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında savaşa girmesi üzerine İngiltere, Kıbrıs'ı ilhak etmiş, Osmanlı bu ilhakı Lozan Antlaşması'na kadar kabul etmeyerek sadece protesto etmiştir<sup>438</sup>. Lozan'da Kıbrıs'ın statüsü ile ilgili düzenleme yapılmış, antlaşmanın 16. ve 20. ve 21. Maddeleri, Türkiye aleyhinde sonuçlanmıştır. Özellikle 20. maddesi ile Türkiye, İngiltere'nin 5 Kasım 1914 tarihli Krallık Konseyi Emirnamesini tanıyarak Kıbrıs'tan hukuken vazgeçmiştir<sup>439</sup>.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Doğu Akdeniz bölgesinde hâkimiyet kurmak isteyen Rusya, İngiltere'yi bir engel olarak görmüş ve Kıbrıs'tan İngiltere'yi çıkarmak için bölgeye eğitilmiş Rum komünistleri göndererek, 1942 yılında "Akel", isimli bir komünist partisi kurdu muştur<sup>440</sup>. Bölgeye gelen bu komünist Rumlar, ada halkı arasında bölgenin Yunanistan ile birleşme fikrinin yaymak ve aşılacak ile görevlendirilmiştir. Enosis Planı olarak bilinen bu fikrin siyasi süreci Doksan Üç Harbi ile başlamıştır<sup>441</sup>. 1945 tarihinden itibaren hızlanan, bu Enosis çabaları, 21 Kasım 1949 tarihinde Akel Partisi tarafından, imzalanan bir Enosis başvurusu, yazılı bir muhtıra şeklinde BM'ye gönderilmiştir. Bu Enosis konusunda BM'ye yapılan ilk başvurusuydu<sup>442</sup>.

Rumların Enosis çabaları, Türkler tarafından tepki ile karşılanarak ilki 28 Kasım 1949 tarihinde, ikincisi ise 11 Aralık 1949'da düzenlenen miting Lefkoşa'da bulunan Ayasofya Meydanı'nda gerçekleşmiştir<sup>443</sup>. 15 Ocak 1950 tarihinde Rum kiliselerinde, Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılım kararının alındığı bir plebisit gerçekleşmiştir.<sup>444</sup> Türk Hükümeti'nin bu durumu görmezden gelmesi ve bu duruma karşı takındığı pasif tutum, CHP Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı'yı rahatsız ederek, Meclis'te söz alarak bu durumu dile getirmiştir<sup>445</sup>. Türk hükümetinin bu tavrına karşılık Türk toplumu, adada bulunan soydaşları ile yakından ilgilenmeye başlamıştır<sup>446</sup>. Özellikle bu konu ile

---

<sup>437</sup>Türkmen, a.g.e.,2017, 555

<sup>438</sup>Kaya,Y.,Yeter, B. (2018). "Demokrat Parti Döneminde Kıbrıs Sorunu". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2),Sayı:2, 216

<sup>439</sup>Türkmen, a.g.e., 2017, 555-556

<sup>440</sup> İsmet Türkmen, a.g.e., 2017, 556

<sup>441</sup>Ekincikli, a.g.e., 2010, 265

<sup>442</sup>Ekincikli, a.g.e., 2010, 265

<sup>443</sup> Kaya, Yeter, a.g.m., 2018, 217

<sup>444</sup> Sarıkoyuncu Değerli, a.g.m., 2012, 87

<sup>445</sup> Ekincikli, a.g.e., 2010, 269

<sup>446</sup>Coşkun, Y. (2018). "1950'ler ve 60'larda Kıbrıs Sorunu ve Türk-İngiliz Politikaları", *Tarih Okulu Dergisi*, 11(34), 857

üniversiteli gençler yakından ilgilenererek, Kıbrıs'ta Rum Ortodoks Kilisesinin tertip ettiği plebisiti ve Atina Üniversiteli gençlerinin Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını isteyen gösterilerini, protesto etmek maksadıyla bir miting düzenlemişlerdir<sup>447</sup>.

Necmettin Sadak ise Kıbrıs Meselesi hakkında 23 Ocak tarihli konuşmasında şunları ifade etmiştir: “*Kıbrıs meselesi diye bir şey yoktur. Bunu çok önceden gazetecilere söylemişim. Çünkü bugün İngiltere'nin Kıbrıs'ı başka bir devlete devretmek niyetinde veya eğiliminde olmadığı hakkında kanaatimiz tamdır. Kıbrıs'ta yapılan hareketler ne olursa olsun, İngiltere hükümeti, Kıbrıs adasını başka bir devlete terk etmeyecektir. Böyle olunca gençlerimiz boş yere heyecana kapılıyorlar, gereksiz yere yoruluyorlar*”<sup>448</sup> diyerek Kıbrıs meselesinde 1950'den önce takınılan pasif durumu ortaya koymuştur.

#### 4.4.2. Demokrat Parti'nin Kıbrıs Politikası

1950'lerin başında ise iktidara gelen DP Yunanistan ile komşuluk ilişkilerini bozmamak adına Kıbrıs konusunda iki ülke arasında herhangi bir sorun olmadığını belirterek, Kıbrıs meselesinin İngiltere'yi ilgilendirmesi gereken bir iç mesele olduğunu ifade etmekteydi<sup>449</sup>.

DP Grup toplantısında Çanakkale Milletvekili Süreyya Endik, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'den Kıbrıs meselesi hakkında bilgi vermesini istemiştir. Fuat Köprülü ise buna karşılık şunları ifade etmiştir: “*Kıbrıs meselesi diye şimdilik resmi bir mesele bizim ıttılamızda değildir. Çünkü Yunan Hükümeti de resmen Kıbrıs meselesiyle meşgul olmamaktadır. Binaenaleyh hariciyemizin de böyle bir hadisenin mevcudiyetinden resmen haberdar değildir*” demiştir<sup>450</sup>.

Fuat Köprülü'nün konuşmasından sonra söz alan İstanbul Milletvekili Fuat Hulusi Demirelli ise Kıbrıs meselesi hakkında şöyle demiştir: “Yunanlılara göre resmi olarak Kıbrıs meselesi mevzubahis değildir ve Dışişleri Bakanlığı bununla meşgul değildir. Çok rica ederim eskiden Hakkı Paşa'nın Trablus Garp işinde İtalya'nın emelleri hakkında, henüz fol yok yumurta yok demesine benzemesin. Çünkü bugün Kıbrıs meselesi alevlenmiştir, had bir devrededir”<sup>451</sup> diyerek Dışişleri Bakanının aksine Kıbrıs meselesi

<sup>447</sup>Gençliğin tertiplendiği mitingde. (19 Ocak 1950). Ulus, 1

<sup>448</sup>Ekincikli, a.g.e., 2010, 269-270

<sup>449</sup>Kaya, Yeter, a.g.m., 2018, 217

<sup>450</sup>BCA, Fon Nu: 10.9/ Yer Nu: 00.581.71.3, s.34

<sup>451</sup>BCA, Fon Nu: 10.9/ Yer Nu: 0.0.581.71.3, s.38

diye bir konunun var olduğunu ve çok geç olmadan yakından ilgilenilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Fuat Köprülü ise buna karşılık, “İşin içindeyiz ve peşindeyiz”, “Bu meseleler hükümetin üzerinde ehemmiyetle ve ciddiyetle durduğunu”<sup>452</sup> ifade etmiştir.

Bu konu hakkında söz alan Erzurum Milletvekili Bahadır Dülger ise şunları ifade etmiştir: Şuan dış meselede Kıbrıs meselesi olmadığını ifade ediliyor, ama Kıbrıs’ta Türk-Yunan kültür mücadelesi olduğunu, Kıbrıs’ta bulunan liselere öğretmenlerin Yunanistan’dan gönderildiğini, ayrıca Kıbrıs’ta idaresi Yunanistan’ın elinde olan güçlü bir dini teşkilat olduğunu ve bu teşkilatın orada yaşayanlara Yunan davasını aşılamağa olduğunu ifade ederek: Bu durumun çok geç kalınmadan müdahale edilmesi gerektiğini söylemiştir<sup>453</sup>.

Türk Hükümeti olayın başlangıcından itibaren Adada Statüko’nun korunması taraftarı olmakla birlikte Mümtaz Faik Fenik Zafer gazetesinde statüko’nun değiştirilmesine karşı olduğunu: “Kıbrıs’ın statükosunu değiştirmek ve Adanın herhangi başka bir ülkeye verilmesi için herhangi bir sorun var ise ilk akla gelen ülke tartışma götürmeyecek şekilde coğrafi ve etnik hakları olan Türkiye’dir. Türkiye Akdeniz savunma sistemi çerçevesinde görevlerini yürütemek için Yunanistan işe iş birliği yapmak istemektedir. Kıbrıs konusunu da bir sorun haline getirmek istemiyoruz ve Yunanistan’ın da aynı anlayış ruhunu göstereceğini ümit ederiz” sözleri ile belirtmiştir. Hüseyin Bağcı, Fenik’in bu sözlerini Türkiye’nin Kıbrıs meselesini bir sorun olarak görmemezlikten gelmesini, Yunanistan ile NATO içerisindeki askeri iş birliğini, Balkan çerçevesinde de devam ettirmeyi istemiş olması ile açıklamıştır<sup>454</sup>.

16 Şubat 1951 tarihinde Yunanistan Başkanı Venizelos Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhak edilmesi gerektiğini ileri sürerek, bu sahada bulunan İngiltere hâkimiyetine son vermek adına Kıbrıs Rumlarının terör gösteri ve eylemlerine desteklemiştir<sup>455</sup>. Burada yaşayan Türkler, Türk Hükümetine telgraflar çekerek kendilerine sahip çıkılmasını istemiştir, bu durum Türkiye ile Yunanistan arasında “Kıbrıs Sorunu” diye adlandırılan mücadeleyi ortaya çıkarmıştır<sup>456</sup>.

<sup>452</sup>BCA, Fon Nu: 10.9/ Yer Nu: 0.0.581.71.3,s. 43-44

<sup>453</sup>BCA, Fon Nu: 10.9/ Yer Nu: 0.0.581.71.3, s.73-74

<sup>454</sup>Bağcı, a.g.e., 2001, 104-105

<sup>455</sup>Türkmen, a.g.e.,2017, 558

<sup>456</sup>Türkmen, a.g.e., 2017, 558-559

Ortodoks başpiskoposu Makarios basına verdiği beyanatta Türkiye'nin Kıbrıs'ta hiçbir hakkı bulunmadığını söyleyerek;<sup>457</sup> Kıbrıs her ne pahasına olursa olsun Yunanistan'a ilhak edilmesi lazım olduğunu ve bu uğurda yapılacak mücadeleye daha da şiddetle devam edilmesi gerektiğini belirterek, eğer ki ilhak işi halledilmezse ne yapacaklarını bildiklerini, ifade etmiştir<sup>458</sup>.

İlhak meselesinin on birinci çalışma kongresi sırasında, Yunan delegeleri Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için tezahüratta bulunmuşlardır. Buna tepki olarak İngiliz ve Türkiye delegeleri toplantıyı terk etmişlerdir<sup>459</sup>.

İngiltere, Lord Salisbury'nin 56 yıl evvel yapmış olduğu konuşmasında; *"Kıbrıs'ta Yunanistan'ın hiçbir hakkı yoktur, yeryüzünde bir İngiltere ve bir Türkiye mevcut buldukça Kıbrıs Yunan toprağı olamaz"*, demiştir.<sup>460</sup> İngiltere Yunanlıların Kıbrıs üzerinde ne kadar hak iddia etseler de bunun hiçbir haklı tarafı olmadığını ifade etmiştir.

1953 yılına kadar Türk hükümeti Kıbrıs sorunu diye bir konunun olmadığını ısrarla savunmasına rağmen iktidara gelen Papagos Hükümeti ile birlikte Yunanistan'da ENOSİS için çıkarılan sesler daha da yükselmiş ve Yunanistan Başbakanı Mareşal Papagos 1954 Mayıs'ında İngiltere'den en geç 22 Ağustos tarihine kadar Kıbrıs'ı Yunanistan'a devretmesini, eğer devredilmezse bu konuyu BM'ye getireceğini belirtiyordu<sup>461</sup>.

"Türkiye konunun BM'ye gitmemesi için Yunanlı devlet adamlarıyla iletişime geçerek önlemeye çalışmak istemekteydi. Çünkü konunun BM'ye gitmesi Türkiye'nin BM gözünde prestij kaybına uğratılmasından korkulmaktaydı. Köprülü bunu önlemek adına Yunan Dışişleri Bakanına şu ricada bulunuyordu: *"Birdenbire ortaya bir Kıbrıs Sorunu çıkartmaktasınız. Sizden çok rica ediyoruz, bunu yapmayın. Mareşal Papagos Yunan tarihine şanlı bir komutan, büyük devlet adamı olarak geçecektir... Sizden Atatürk ve Venizelos'un büyük ızdıraplar pahasına, tarihi yenerek kurdukları Türk-Yunan dostluğu adına yalvarıyorum, hiç yoktan ortaya bir Kıbrıs Sorunu çıkartmaktan vazgeçin. Çıkarırsanız bizi karşınızda bulacaksınız. Ve bütün Türkiye, tek bir vücut halinde, dimdik*

<sup>457</sup>Kıbrıs Başpiskoposu yine saçmalaya başladı. (29 Mayıs 1952). Vatan, 1

<sup>458</sup>Kıbrıs'ta ki Rum Başpiskoposu tehdit ediyor. (14 Ocak 1952). Vatan, 1-3

<sup>459</sup>Yunanlılar, Kıbrıs'ı tekrar istediler. (22 Nisan 1953). Vatan, 1

<sup>460</sup>Kıbrıs hakkında devam eden tahrikler. (26 Nisan 1953). Vatan, 1

<sup>461</sup>Bağcı, a.g.e., 2001, 105

*önünüze çıkacaktır. Bu Türk-Yunan dostluğunun sonu olacaktır. Yapmayın bunu” demiştir<sup>462</sup>.*

Fakat konu çözüme kavuşmamış ve 16 Ağustos'ta Yunanistan Kıbrıs sorunu hakkında bir tasarı hazırlayarak BM Siyasi Komisyonuna vermiştir. Böylelikle Kıbrıs Sorunu hakkında müzakereler başlamıştır.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü Kıbrıs hakkında: Yunanistan'ın Türkiye için hayati bir önemde olduğunu belirterek, Kıbrıs'ın bugünkü idare elinde kalması gerektiğini ve Türk vatandaşları her türlü emniyet, huzur ve haklara sahip olarak yaşaması gerektiğini ve bu idarenin Yunanistan'a verilmemesi gerektiğini söylemiştir<sup>463</sup>.

Mümtaz Faik Fenik, konu hakkında Yunanistan'a şöyle uyarıda bulunuyordu: *“Yunanlılar “Megalo idea” hayalinden artık tamamen vazgeçmelidirler, Yunanistan makule gelmelidir ve getirilmelidir... Henüz iş işten geçmemiştir. Bu sözümüz Birleşmiş Milletlerde rey sahibi bilcümle dost ve müttefiklerimize ve hüsnüniyet sahibi azalara da racidir...”<sup>464</sup>*

Türkiye Milli Gençlik teşkilatı tarafından Kıbrıs'ın Türkiye'nin bir parçası olduğunu belirtmek amacıyla yapılan toplantıya, Kıbrıs Türk Federasyon reisi Faiz Kaymak ve Kıbrıs Müftüsü Dana Efendi de katılmıştır. Faiz Kaymak toplantıda: *“Yunanistan Kıbrıs'tan ev sahibini kovmaya çalışıyor”* demiştir<sup>465</sup>.

Müzakere sırasında Yeni Zelanda delegesi, Kıbrıs müzakerelerinin bitirilmesini isteyen bir karar tasarısı vermiştir. Rus ve Yunan delegeleri bu tasarı aleyhine konuşmuşlardır<sup>466</sup>. Yeni Zelanda tarafından verilen bu tasarı 11 çekimser oya karşı 49 oyla Yunan davası düşmüştür<sup>467</sup>.

Yunan Dışişleri Bakanı Alexis Kiru gazetelere verdiği beyanatta şunları ifade etmiştir: Yunanistan'ın, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler daimî delegesi Selim Sarper'in Kıbrıs müzakereleri sırada sergilediği tavırlar ilgili olarak Türkiye'ye bir protestoda

---

<sup>462</sup>Bağcı, a.g.e., 2001, 105

<sup>463</sup>Kıbrıs'a dair İnönü'nün demeci. (29 Ağustos 1954). Halkçı, 1-2

<sup>464</sup>Mümtaz Faik Fenik, “Kıbrıs'la çok yakından alakadınız. (30 Eylül 1954). Zafer, 1

<sup>465</sup>Kıbrıs'ın ilhaki imkansızdır. (3 Aralık 1954). Vatan, 1-7

<sup>466</sup>Kıbrıs Meselesi B. Milletlerde. (15 Aralık 1954). Halkçı, 1-3

<sup>467</sup>Kıbrıs meselesi reddedildi. (16 Aralık 1954). Halkçı, 16 Aralık 1954, 1

bulunacağını belirten Kiru, Sarper'e yaptığı tavır için "Ahmakça" tabirini kullanmış ve onun yaptığı bu davranışın Türkiye'yi gülünç duruma düşürdüğünü belirtmiştir<sup>468</sup>.

Karar sonrası Atina'da Türk mağazalarının camları kırılarak yağma edilmiştir. Türk bayrağı yırtılarak yere atılması gibi, olaylardan dolayı Başvekil Mrşl. Papagos Türk elçisinden bu olaydan dolayı özür dilemiştir. Yunan resmi makamları bu meseleden dolayı Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluğa zarar gelmemesi için gayret sarf ettiklerini bildirmiştir<sup>469</sup>.

Birleşmiş Milletlerden çıkan bu karar Adnan Menderes'i oldukça memnun etmiştir. 18 Aralık 1954 tarihinde verdiği bir demeçte şunları ifade etmiştir: "*Bu mesele tamamıyla kapandığı için artık müttefikimiz Yunanistan ile aramızdaki dostluğun gölgelememesine dikkat ve itina göstermek zamanı gelmiş bulunuyor*"<sup>470</sup> demiştir.

---

<sup>468</sup>Yunanistan bizi protesto edecekmiş. (22 Aralık 1954). Vatan. 1

<sup>469</sup>Kıbrıs'ta Türk mağazaları yağma edildi. Rumlar bayrağımızı yırttılar. (19 Aralık 1954). Vatan, 1-3

<sup>470</sup>Kaya, Yeter, a.g.m., 2018, 217



## 5. SONUÇ

Tek adam rejimi ile yönetilen ülkelere karşı demokrasi ile yönetilen ülkelerin zaferiyle neticelenen İkinci Dünya Savaşı sonunda dünya iki ayrı kutba ayrılmıştır. Yaşanılan gelişmeler Türkiye açısından bakıldığında bir yandan oluşan yalnızlık psikolojisi bir yandan da Sovyetler Birliği tarafından yapılan tehditler karşısında ABD'nin yanında yerini almıştır. Türkiye'nin batı yanlı politika izlemesinin en önemli sonucu çok partili hayata geçmesi olmuştur. 1950'li yıllarda DP döneminde izlenen bu batı yanlısı politika doruk noktaya ulaşmıştır. Bu dönemde Doğu Bloğu liderliğini elinde bulunduran Sovyetler Birliği yayılma politikası hem ABD'yi hem de Türkiye'yi endişelendirmiştir. ABD'nin endişesi ve Türkiye'nin güvenlik iki ülkeyi birbirine daha da yakınlaştırmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren başlayan Türkiye'nin Sovyetler Birliği'ne karşı güvenlik sorunu Türkiye'yi 1948'de kurulan NATO'ya dahil olma çabasını başlatmıştır. Bu süreç DP döneminde de devam etmekle iktidar ülkenin NATO'ya dahil olmasını sağlamak için Kore Savaşı'na TBMM'nin onayı olmadan asker gönderme kararı almıştır. Bu karar hem CHP hem de MP tarafından şiddetle karşı çıkmıştır. Türkiye'nin Kore Savaşı'na asker göndermesi sadece muhalefet tarafından değil DP'nin içinden de eleştiriler olmuştur.

Türkiye'nin 1952 yılında NATO'ya üye olmasıyla beraber uluslararası ilişkilerde daha da aktif hale gelmesini sağlamıştır. Balkanlarda Yugoslavya ve Yunanistan ile bölgesel bir pakt kurma arayışın a girmiş. 1953 yılında bu üç devlet arasında anlaşma imzalanarak Balkan Paktı kurulmuştur. Adnan Menderes aynı zamanda NATO'ya üye olmak için İngiltere ve ABD tarafından kendisine Orta Doğu'da kendisine verilen rolü yerine getirmek için bölge ülkeleriyle yakın ilişkiler içine girmiştir.

DP iktidarını meşgul eden diğer önemli mesele ise Kıbrıs olmuştur. 1950'li yıllarda Kıbrıs Rumlarının adayı Yunan hakimiyeti altına sokmak amacıyla başlattıkları hareketler konunun zamanla uluslararası bir nitelik kazanmasına sebebiyet vermiştir. DP ilk döneminde her ne kadar Kıbrıs meselesi diye bir mesele olmadığını söylese de bu süreçten itibaren Kıbrıs meselesini daha yakından takip etmeye başlamıştır.





## KAYNAKÇA

- Aday Listelerine dair parti propagandaları. (1950, Nisan 28). Cumhuriyet.
- Adnan Menderes'in muhalefete cevabı. (1950, Ağustos 25) Vatan.
- Akıncı, A. (2016). "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değerlendirilmesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 275-288.
- Allah ıslah etsin. (1951, Eylül 25). Ulus.
- Altuğ, Y. (2011). "Balkanlardan Anayurda Yapılan Göçlerin Mahiyeti". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 32(2-4), 846-857.
- Armaoğlu, F. (1995). "Bağdat Paktı". *Bellekten*, 8(224), 190-236.
- Arslan, E. (2014). *Türkiye'nin İç Siyasetinde Demokrat Parti (1950-1960)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Aslan, Z. (2012, 5-7 Ekim). Demokrat Parti İktidarının 1950-1951 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç Eden Göçmenlere Yönelik Politikası. Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildirileri, Isparta-Burdur.
- Ataç, K. K. (2017). "2. Dünya Savaşı Sonrası Sovyet Tehdidi ve Türkiye". *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (25), 183-212.
- Atina Görüşmelerinin neticesi açıklandı. (1953, Temmuz 12). Milliyet, s.1.
- Atlantik Konseyinin Türkiye'ye teminatı. (1950, Eylül 24) Cumhuriyet, s.1-3.
- Atlantik paktı ve durumumuz. (1950, Eylül 27). Cumhuriyet, s.1.
- Atlantik Paktı ve muhalefet. (1951, Eylül 1-28). Ulus, s.1.
- Atlantik Paktı ve Türkiye. (1950, Eylül 11). Milliyet, 11 Eylül 1950.
- Atlantik Paktı ve Türkiye. (1950, Eylül 12). Zafer, s.2.
- Atlantik paktı ve Türkiye. (1950, Eylül 15) Akşam, s.1-2.
- Atlantik paktına girmek istiyoruz. (1950, Temmuz 28). Akşam, s.1.

Atlantik Paktına kabul ediliyoruz. (1951, Eylül 19) Milliyet, s.1.

Atlantik Paktına mutlaka giriyoruz. (1951, Temmuz 27). Ulus, s.1.

Aydın, A. (2010). *Celal Bayar Dönemi Genel Seçimleri ve TBMM*. Yayınlamamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aydın Tarihi, 1 Şubat 1952.

Aydın Tarihi, 19 Nisan 1951.

Aydın Tarihi, 30 Temmuz 1950.

Aydın Tarihi, 31 Mart 1952.

Aydın tarihi, 5 Ağustos 1950.

Aydın Tarihi, Kasım 1950.

Azzam Paşa Ortadoğu paktına hücum ediyor. (1951, Kasım 12). VATAN, s.1.

B.C.A, Fon No: 10-9-0-0-58-171-3.

B.C.A, Fon No: 10-9-0-0-58-171-3.

B.C.A, Fon No: 10-9-0-0-58-171-3.

B.C.A, Fon No: 10-9-0-0-58-171-3.

Bağcı, H. (2001) *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı.

Balcı, A. (2017). *Türkiye Dış Politikası*. İstanbul: Alfa.

Barışseverler dün mahkûm oldular. (1950, Aralık 31) Cumhuriyet, s.1.

Barutçu'nun Burçak'a cevabı. (1952, Şubat 19). Ulus, s.1-3.

Başbakan A. Menderes'in mühim nutku. (1951, Ekim 2). ZAFER, s.1-3.

Başbakan CHP'yi şiddetle tenkit etti. (1950, Ağustos 8) Yeni Sabah, s.1-5.

Başbakan Londra'da temalarına başlamıştır. (1952, Ekim 15). Milliyet, s.1.

Başbakan Menderes'in beyanatı. (1950, Temmuz 29) VATAN, s.1.

Başbakan muhalefeti tehdit ve sindirme politikası güdüyor. (1950, Ağustos 26) Ulus, s.1.

Başbakan Muhalefeti yeni bir zihniyetle çalışmaya davet etti. (1950 Ağustos 8) Cumhuriyet, s.1.

- Başbakan yardımcısının basın toplantısı. (1950, Ağustos 27). Vatan, s.1.
- Başbakan yardımcısının muhalefete cevapları. (1950, Ağustos 27). Milliyet, s.1-7.
- Başbakanın Ankara'ya giderken verdiği izahat. (1950, Ağustos 19). Cumhuriyet, s.1-4.
- Başbakanın demeci tatmin edici değil. (1950, Temmuz 30). Yeni Sabah, s.1.
- Başbakanın dün yaptığı konuşma. (1950, Ağustos 25) Cumhuriyet, s.1.
- Başbakanın İnönü'ye radyoda mukabelesi. (1950, Ağustos 30). Cumhuriyet, s.1-4.
- Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Nu:10.9/Yer Nu: 005.9171-1, s.17-19
- Bayar'ın göçmenlere bağıışı. (1951. Ocak 6). Milliyet, s.1.
- BCA, Fon No: 010.09.60.178.2.
- BCA, Fon No: 10.9.00.60.17.82.
- BCA, Fon No: 10-9-0-0\_59-174-3.
- BCA, Fon No: 10-9-0-0\_59-175-3.
- BCA, Fon No: 10-9-0-0\_59-175-3.
- BCA, Fon No: 10-9-0-0\_62-183-4.
- BCA, Fon No: 10-9-0-0-59-175-3.
- BCA, Fon No: 490-1-0-0-204-812.
- Benhür, Çağatay. (2007). "14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde CHP ve DP'nin Seçim Kampanyalarının Ana Hatları". *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Dergisi*, (17), 61-75.
- Bulgar basını tahriklere başladı. (1950, Ekim 24). Ulus, s.1.
- Bulgar notası dün Dışişlerine geldi. (1950, Eylül 28). ZAFER, s.1-4.
- Bulgar notası reddetmeliyiz. (1950, Ağustos 24). Milliyet, s.1.
- Bulgar notası. (1950, Ağustos 13). Milliyet, s.1.
- Bulgar radyosu ağızını bozuyor. (1950, Ekim 19). Ulus, s.1-3.
- Bulgaristan bize yeni nota verdi. (1950, Ekim 13). Yeni Sabah, s.1-7.
- Bulgaristan göçmenlerine yardım. (1950, Aralık 24). Zafer, s.1-4.

- Bulgaristan'daki Türkler. (1950, Ağustos 23). Milliyet, s.5.
- Bulgaristan'daki Türklerin tehciri. (1950, Ağustos 12). Zafer, s.1-8.
- Bulgaristan'ın bize verdiği yeni nota. (1950, Ekim 13). Akşam, s.1.
- Bulgarların bize verdikleri nota. (1950, Ağustos 12). Milliyet, s.1-5.
- Bulgarların göçmenlerle gönderdikleri ajanlar. (1950, Eylül 25). Cumhuriyet, s.1-3.
- Bulgarların her hareketi karşılık görecektir. (1951, Nisan 8). Ulus, s.1.
- Bulgarya meselesi. (1950, Ekim 28). Milliyet, s.1-5.
- Burğaç M. (2013). "1946 Genel Seçimlerinde Propaganda", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13(26), 163-184.
- Cebesoy dün istifa sebeplerini anlattı. (1950, Mart 29). Cumhuriyet, s.1-3.
- Cevap notamız. (1951, Kasım 18). Ulus, s.1-4.
- CHP bu vesikayı memnurlukla karşılamaktadır. (1952, Şubat 19). Ulus, s.1.
- CHP Genel Sekreteri basına demeç verdi. (1950, Aralık 2) Ulus, s.1.
- CHP Grubunun seçimler için kararı. (1950, Mart 22) Cumhuriyet, s.1-3.
- CHP Grubunun seçimler için kararı. (1950, Mart 22). Cumhuriyet, s.1-3.
- CHP ve DP 'nin programları. (1950, Nisan 7). Cumhuriyet, s.1-3.
- CHP. Genel Sekreteri Dışişleri Bakanına Cevap Ver. (1950, Ağustos 1) Cumhuriyet, s.1-3.
- CHP'nin seçim beyannamesi. (1950, Nisan 31). Cumhuriyet, s.1-4.
- Coşkun, Y. (2018). "1950'ler ve 60'larda Kıbrıs Sorunu ve Türk-İngiliz Politikaları". *Tarih Okulu Dergisi*, (34), 853-868.
- Cumhurbaşkanı dün hasbıhal yaptı. (1950, Mayıs 4). Cumhuriyet, s.1-3.
- Cumhurbaşkanı Malatya'da yeni bir seçim nutku söyledi. (1950, Mart 31). Cumhuriyet, s.1-3.
- Cumhurbaşkanımız Edirne'de. (1951, 7 Ocak). Zafer, s.1-4.
- Çalışoğlu, M. *Mehmed Fuad Köprülü'nün Siyasi Hayatı*. Yayınlamamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Çavdar, T. (2004). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Çelik, E. M. (2019). "İkinci Dünya Savaşı Bitiminde Bağdat Paktı'na Geçen Süreçte Türkiye'nin Ortadoğu Politikası". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (64), 475-497.
- Çolak, F. (2013) "Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi 1950-1951". *Tarih Okulu Dergisi*, (14), 113-145.
- Demokrat Parti ve CHP'nin karşılıklı ithamları. (1950, Ağustos 29) Akşam, s.1.
- Dokuyan, S. (2014). "Çok Partili Hayata Geçişte Önemli Bir Adım: Demokratik Parti'nin Kuruluşu". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 151-169.
- DP Başbakanın son demeci karşısında. (1950, Ağustos 26) Ulus, s.1-3.
- Ekincikli, M. (2010). *İnönü-Bayar dönemleri Türk Dış Siyaseti*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Erkin, C. E. (1992). *Dışişlerinde 34 Yıl Washington Büyükelçiliği*. Ankara: TTK Yayınevi.
- Eroğlu, C. (2003). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Fuat Köprülünün Brüksel'deki demeci. (1950, Haziran 1). Milliyet, s.1.
- Geçikli, R. M. (2016). "Bulgaristan Türklerinin Göçü (1950-1951) Ve ABD Yardım Programına Yansıması". *Atatürk Dergisi*, 5(1), 1-38.
- Gelen göçmenler için yapılacak ilk iş nedir. (1950, Ekim 7). Milliyet, s.1-5.
- Girgin, K. (1993). *T.C Hükümetleri Programlarında Dış Politikamız (70 Yılın Panoraması) 1923-1993*. Ankara: Kripto Yayınevi.
- Göçmen mütehasssısı dün geldi. (1951, Ocak 5). Milliyet, s.1-5.
- Göçmen pulu ihdası. (1951, Ocak 4). Milliyet, s.1-5.
- Göçmen yardım birliği toplandı. (1950, Aralık 22). Milliyet, s.1.
- Göçmen yardım toplama faaliyetine bugün başlandı. (1951, Şubat 3). Zafer, s.1-4.
- Göçmenler için Amerikan yardımı. (1951, Şubat 27). Milliyet, s.1-5.
- Göçmenlere iskân hazırlığı. (1950, Eylül 22). Zafer, s.1-4.

- Göçmenlere yardım ilk plana alınıyor. (1950, Kasım 4). Vatan, s.1-4.
- Göktepe, C. (2015). “Soğuk Savaş Başlangıcında Türk Dış Politikası”. *Bilig*, (72), 197-222.
- Gülen, A. (2015). “Türkiye’de Demokratikleşme Sürecinin İlk Yansımaları: 1946 Genel Seçimleri ve Cumhurbaşkanlığı Seçimi”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi*, 15(30), 221-249.
- Güneş balcıkla sıvanmaz. (1951, Eylül 25). Milliyet, s.1-7.
- Hale, W. (2003). *Türk Dış Politikası*. İstanbul: Mozaik Yayınevi.
- Her sahada Türk- Yunan sıkı iş birliği. (1952, Mayıs 3). Zafer, s.1-6.
- Hikmet Bayur’a göre. (1950, Ağustos 10) Vatan, s.1.
- Hududu kapamamız Bulgar çevrelerini telaşa düşürdü. (1950, Ekim 11). Akşam, s.1.
- Hükümet dün sınırı kapattı. (1950, Ekim 8). Zafer, s.1.
- Hükümetin Kararı Hukukçuların Fikri. (1950, Temmuz 28). Milliyet, s.1-5.
- Hükümetin Kararı Hukukçuların Fikri. (1950, Temmuz 28). Milliyet, s.1-5.
- I. Çalıştay Bildirileri. (2011). Atatürk’ten Soğuk Savaş Dönemine Türk-Rus İlişkileri (Çev. İlyas Kamolov-Dr. İrina Svistunova). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Ismay, L. (1954). *NATO İlk Beş Sene (Çev: Suat Bilge)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Işık, S. (2011). *Balkan Antantı Balkan Paketi ve Türkiye*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- İçişleri Bakanı Edirne’de göç işlerini tetkik etti. (1950, Eylül 27). Vatan, s.1-4.
- İki parti arasında münakaşa genişliyor. (1950, Ağustos 28) Vatan, s.1.
- İnan, S. (2015). “Türkiye’de Demokratikleşme Sürecinin İlk Yansımaları: 1946 Genel Seçimleri ve Cumhurbaşkanlığı Seçimi”. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 13(1), 50-66.
- İnönü Menderes’e cevap verdi. (1951, Eylül 27). Milliyet, s.1-4.
- İnönü’nün Balıkesir ve Malatya nutku. (1950, Mayıs 6) Cumhuriyet, s.1-3.
- İnönü’nün İktidara dün yaptığı hücum. (1950, Ağustos 29). Cumhuriyet, s.1-3.

- İsmet İnönü Meclise bir gensoru verdi. (1950, Kasım 23) Milliyet, s.1-3.
- K. Gülek Başbakanı cevap veriyor. (1950, Temmuz 30). VATAN, s.1.
- Karadeniz, Y. (2018). “Çok Partili Siyasal Hayatın Dönüm Noktası: 1950 Seçimleri”.  
*Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 637-648.
- Karar Hatalıdır. (1950 Temmuz 27). Yeni Sabah, s.1-5.
- Kasım Gülek’in Edirne’deki demeci. (1950, Ekim 2). Ulus, s.1-3.
- Kaya, S., Yeter, B. (2018), “Demokrat Parti Döneminde Kıbrıs Sorunu”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 215-229.
- Kekevi, S., Tekinsoy, Y. E., Türkmen, İ. (2017). *Türk Dış Politikası*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kıbrıs Başpiskoposu yine saçmalaya başladı. (1952, Mayıs 29). Vatan, s.1.
- Kıbrıs hakkında devam eden tahrıklar. (1953, Nisan 26). Vatan, s.1.
- Kıbrıs Meselesi B. Milletlerde. (1954, Aralık 15). Halkçı, s.1-3.
- Kıbrıs Meselesi B. Milletlerde. (1954, Aralık 15). Halkçı, s.1-3.
- Kıbrıs meselesi reddedildi. (1954, Aralık 16). Halkçı, s.1.
- Kıbrıs’a dair İnönü’nün demeci. (1954, Ağustos 29). Halkçı, s.1-2.
- Kıbrıs’ın ilhakı imkânsızdır. (1954, Aralık 3). Vatan, s.1-7.
- Kıbrıs’la çok yakından alakadınız. (1954, Eylül 30). Zafer, s.1.
- Kıbrıs’ta ki Rum Başpiskoposu tehdit ediyor. (1952, Ocak 14). Vatan, s.1-3.
- Kıbrıs’ta Türk mağazaları yağma edildi. (1954, Aralık 19). Rumlar bayrağımızı yırttılar,  
Vatan, s.1-3.
- Kılıç, C. (1995). *Demokrat Parti’nin Kuruluşu ve 1946 Seçimleri*. Lisans Bitirme Tezi,  
Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kore kararına itiraz edenler. (1950, Ağustos 26) Vatan, s.1.
- Kore’ye Asker Yollamamızın Sebebi. (1950, Temmuz 28). Milliyet, s.1-5.
- Kore’ye itiraz edenler. (1950, Ağustos 26) Vatan, s.1.
- Köprülünün Beyanatı. (1950, Ağustos 8) Milliyet, s.1-5.



- Kurat, Y. T. (1975). “Elli Yıllık Türkiye’nin Dış Politikası”. *Belleten*, 39(154), 266-308.
- Kuryemize tecavüz. (1951, Mart 12). *Milliyet*, s.1-5.
- Küçük Marifetler ve Büyük İşler. (1950, Ağustos 1). *Kudret*, s.1.
- Lewis, Bernard. (2015). *Modern Türkiye’nin Doğuşu*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Mareşal Papagos dün memleketimize geldi. (1953, Haziran 17). *Milliyet*, s.1-7.
- Meclis dün Üçlü Paktı ittifakla tasvip etti. (1953, Mayıs 19). *Milliyet*, s.1-7.
- Menderes dün İnönü’ye ve Bayur’a cevap verdi. (1951, Eylül 24). *Milliyet*, s.1.
- Mısır gazetelerinde aleyhimize neşriyat. (1951, Ekim 17). *Ulus*, s.1-3.
- Mısır Ortadoğu’da müşterek savunma teklifini reddetti. (1951, Ekim 16). *ULUS*, s.1-3.
- Muhalefet Komünistlik ithamlarını reddediyor. (1950, Ağustos 1). *Yeni Sabah*, s.1-3.
- Muhalefet Pakta girişimiz hakkında görüşünü açıkladı”, *VATAN*, 23 Eylül 1951, s.1.
- Muhalefetin zararlı bir propagandası. (1950, Ağustos 25) *Milliyet*, s.1-5.
- Nadir Nadi, “Mutabık mıyız?”. (1950, Mayıs 2). *Cumhuriyet*, s.1.
- Necmettin Sadak’ın önemli bir demeci. (1951, Ekim 11). *Ulus*, s.1.
- Orta Doğu Komutanlığı teşkil ediliyor. (1952, Ekim 19). *Milliyet*, s.1-7.
- Ortadoğu müdafaası için 7 devlet anlaştı. (1952, Ekim 24). *Milliyet*, 1-7.
- Özçelik, M. H. (2003). *Türk Basınında Türkiye’nin NATO’ya Giriş Süreci*.  
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları  
Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, K. (1999). *Türk Parlamento Tarihi TBMM IX. Dönem 1950-1954*. Ankara:  
TBMM Vakfı Yayınları.
- Pınar, M. (2014). “1950-1951 Bulgaristan’dan Türkiye’ye Göçler ve Demokrat Parti’nin  
Göçmen Politikası”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 30(89), 62-93.
- Ruslar Orta Doğu’daki tedbirlere itiraz ediyor. (1951, Kasım 25). *Ulus*, s.1.
- Ruslara verilecek notamız. (1951, Kasım 6). *Milliyet*, s.1-7.
- Sarıkoçuncu, E.,Karakuzu, H. (2016). “1950-1951 Yıllarında Bulgaristan’dan  
Türkiye’ye Türk Göçü”. *Akademik Bakış Dergisi*, (57), 313-342.

- Sarınay, Y. (1988). *Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi ve NATO'ya Girişi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Selimefendigil, Y. (2018). *Fuad Köprülü Dönemi Türk Dış Politikası*. Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum.
- Sovyet notasına cevap vermiyoruz. (1951, Aralık 11). Zafer, s.1-4.
- Sovyet notasına verilecek cevap. (1951, Kasım 28). Milliyet, s.1-7.
- Sovyet Sulh taarruzu ihtiyatla karşılandı. (12 Haziran 1953). Milliyet, s.1-7.
- Sovyetlerin Türkiye'ye bir muhtırası. (1951, Kasım 5). Ulus, s.1-3.
- Sönmezoğlu, F. (2016). *Türk Dış Politikası*. İstanbul: Der Yayınları.
- Şahin, E., Tunç, B. (2015). "Demokrat Parti'nin Kuruluş süreci ve DP-CHP Siyasi Mücadele (1945-1947)". *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 31-69.
- Şahin, İ. (2017). "İktidar- Muhalefet İlişkileri Çerçevesinde İnönü ve Menderes'in Siyaset Dili". *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 1(1), 191-216.
- Şeyhanlıoğlu, H. (2012). "12 Temmuz Beyannamesi'nin Siyasal Etkileri ve Önemi Siyasal Hayatımızda Çatışma Çözümüne Bir Başarı Örneği". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(16), 89.
- Tansel, F. A. (1968). "Memleketimizin Acı Kaybı Prof. Dr. Fuad Köprülü". *Vakıflar Dergisi*, (7), 1-13.
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Cilt 4, Birleşim 26.
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Cilt 4, Birleşim 3.
- Tehcir edilen Türkler işini Güvenlik Konseyine veriyoruz. (1950, Kasım 3). VATAN, s.1-4.
- Tehcir edilen Türkler. (1950, Ekim30). Vatan, s.1-4.
- Tuna, I. (2015). "Verilişinin 70. Yılında Demokratikleşme Belgesi Olarak Türk Siyasal Hayatında Dörtlü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, (30), 203-219
- Tunaoğlu, A. (2011). "Bulgaristan Türklerinin son göç hareketi (1950-1951)". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, (14), 130-161.

- Tutan, M. N. (2018). *Demokrat Parti Döneminde Demokrasi Anlayışının Değişimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türk Parlamento tarihi, IX. Dönem, Cilt 1, s. 6535-6539.
- Türk Parlamento tarihi, IX. Dönem, Cilt 1, s. 765-766.
- Türk Parlamento tarihi, IX. Dönem, Cilt. 1, s. 600-602.
- Türk Parlamento Tarihi, IX. Dönem, Cilt. 1, s.747.
- Türk-Bulgar ihtilafı Avrupa Konseyine verildi. (1950, Kasım 4). Milliyet, s.1.
- Türk-Bulgar sınır meselesi. (1950, Ekim 9). Zafer, s.1-4.
- Türk-Bulgar sınırında imzalanan protokol, (1950, Eylül 21). Cumhuriyet, s.1.
- Türkiye Milli Talebe federasyonunun beyannamesi. (1950 Temmuz 27). Akşam, s. 2.
- Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya iş birliği. (1951, Şubat 10). Vatan, s.3.
- Türkiye’de Atlantik Paktına iştirak edecek. (1950, Ağustos 3) Cumhuriyet, s.1-3.
- Türkiye’nin bugünkü dış politika vaziyeti nedir. (1950, Ağustos 7). Milliyet, s.1.
- Türk-Mısır münasebetler hiç de tatmin edici değil. (1951, Haziran 21). Ulus, s.1-5.
- Türk-Yunan askeri görüşmeleri. (1950, Ekim 12). Vatan, s.1-4.
- Türk-Yunan gümrük birliği. (1952, Ocak 25). Vatan, s.1.
- Türk-Yunan iş birliği. (1950, Ocak 2). Ulus, s.3.
- Türk-Yunan ticareti. (1951, Nisan 22). Zafer, s.1-7.
- Türk-Yunan-Yugoslav askeri görüşmeleri yarın başlıyor. (1953, Haziran 2). Milliyet, s.1.
- Uçarol, R. (2013). *Siyasi Tarih*. İstanbul: Der Yayınları.
- Uzman N. (2013). “İktidardan Muhalefete M. Fuad Köprülü’nün Siyasi Mücadelesi (1956-1966)”. *Akademik Bakış Dergisi*, 7(13), 185-207.
- Uzman, N. (2011, 12-22 Kasım). Balkan Paktı ve Basındaki Yansımaları. VII. Uluslararası Atatürk Kongresi Bildirileri, Üsküp-Manastır-Makedonya.

- Uzman, N. (2017). “Adnan Menderes ve M. Fuad Köprülü’nün Cumhuriyet Halk Partisi’nden İhraçları”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 36(62), 205-228
- Uzman, N. (2018). “II. Dünya Savaşında Sovyet Talepleri ve Türkiye’nin Tepkisi”. *Akademik Bakış Dergisi*, 11(22), 117-139.
- Üçlerin Türkiye’ye yaptıkları teklif. (1950, Eylül 29). *Yeni Sabah*, s.1-7.
- Üçlü Balkan Paktı bugün imzalanıyor. (1953, Şubat 27). *Milliyet*, s.1-7.
- Yalman A. E. (2005). “Kore Savaşı’nın Türk Kamuoyuna Yansıması”. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (37-38), 231-245.
- Yalman, A. E. (1997). *Yakın Tarihte gördüklerim ve Geçirdiklerim Cilt. II*. İstanbul: Pera Yayınevi.
- Yazıcı, T. (1963). *Kore Hatıralarım*. İstanbul: Ülkü Basımevi.
- Yıldırım, S. (2004). “1950 Seçimleri ve Propaganda”. İstanbul Üniversitesi Atatürk ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi, (6), 131-157.
- Yılmaz, E. (2008). “1950 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasal Sonuçları”. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 1(2), 31-45
- Yugoslav parlamentosu üçlü paktı tasdik etti. (1953, Mart 24). *Vatan*, s.1.
- Yunan müzakereleri sona erdi. (1952, Şubat 3). *Zafer*, s.1-4.
- Yunanistan bizi protesto edecekmiş. (1954, Aralık 22). *Vatan*, s.1.
- Yunanlılar, Kıbrıs’ı tekrar istediler. (1953, Nisan 22). *Vatan*, s.1.
- Yurda sokulan vizesiz Çingeneler. (1950, Ekim 4). *Yeni Sabah*, s.1-7.





## **EKLER**

## Maksada Göre hüküm

Yazarı:  
Ahmet Emin YALMAN

**K**ıbrıs gazetesinin sütunlarında Devlet Reisimiz Celâl Bayarın, İstiklal Mücadelesi devrinde bir komünist parti kuranlar arasında bulunduğu hakkında çıkan çirkin iftihar, bütün memlekette gazap ve istirap uyandırmıştır. Bu gibi çirkin hareketler karşısında insan kendine soruyor: Siyaset ve basın meydanlarında rol oynamak isteyen, bu itibarla üzerlerine çok ağır bir mesuliyet alan bu nevi sanatçılar, timarhanelik deli müdirlere, yoksa maksatları ne ne varsa aşmıyarak ve çürütürük, harici fevkalenin görülmemiş bir şiddet arzettiği bir dakikada Türkiyeyi içten yıkmak mıdır?

Mecellenin hukuk prensiplerini en vechî bir şekilde ifade eden umumî kaideler kısmında şu prensip vardır: «Bir işe maksat ne ise hüküm ona göre dir.»

Acaba bugün Celâl Bayar'a, durup dururken böyle bir hükümde bulunmakta maksat ne olabilir? Tarhinin gidi katını bir köşeyi aydınlatmak mı? Devlet Reisî sıfatıyla yaptığı şu veya bu yanlış hareketlerden dolayı Celâl Bayarın milletini gözünden düşürmek mi?

Bu ihtimallerden hiçbirî vârid değildir. İstiklal Mücadelesi devrinde Mevkeye âlet olan fevkalenî insanlar da, o zaman bütün çarpışma karşısında mücadelede bulunmuş, Rusya ile bir köprü bulundurmamak ve o memleketin fevkalenî elinde tutulmuş ve hükümetin tasviliyle sosyalist partileri kuranlar da görülmüştür. Celâl Bayar, bu son kısmı kurucuları arasında yer almamıştır; fakat vatanî bir gaye ile yer almışlar da o zamanın çarî, İslamî göre, Büyük Millet Meclisi hükümetinin kendilerine verdiği bir vazifeyi yerine getirmekten başka bir şey yapmamışlardır. Bütün bu hadîselerin ilzâminden otuz yıl geçtikten sonra mükiyî kurulumakta bir tek maksat bulunabilir: Devlet Reisîliği vazifelerini tam bir vatanseverlik ve itidalle, vakarî, ciddî, yetle, centimanelikle yaptığı işleri muhalifler tarafından da teslim edilen Celâl Bayarın peşini değil, Türk milletinin varlığına ait ebedî menfaatlere destek ve bekiç olan Devlet Reisîliği makamını çürütmek...

İktidar partisinin fikirlerinin haclice tercümanı bulmuş (Zafer) gazetesinin böyle bir küs, tahlik ve çirkinlik karşısında her Türk gibi kumandan ve bu küsî şiddetli bir İslamî ifade etmesini tabii buluruz. Fakat (Zafer) de yanlış yazmış birço (tenkil) davet eden bir tarafı vardır ki o da bu gibi İslamîlerin sahibini ve Kore hareketini bir boğunculuğu propagandası için cephanesini kullanmaları değil, bütün muhalefî İhanet yolunda diye göstermektedir.

Kore meselesinde hükümetten ayrı bir içtihat bulunmaları zikîr edilebilir, bunlar Meclis'e esaslı bir mülahazaya yapılmasını, milletinin tenvir edilmesini ve Meclis'e ait sâhîbîyet ve müddet da her zaman için tesirli bir halde tutulmasını isteyebilirler. İşin bu kısmı, muhalefîlerin normal vazifeleridir. Eğer bahîsî ve mübahalâgî surette hareket etse bile bunu söylemek saymak değildir. Fakat meşru ve normal hadîs İhanet ismâdî arasında ki bundan çok İslam ve tesmî ile çözümlenir. Bir İktidarî oğulluğu (Müstakil Grup) tecrübesinde olduğu gibi, kendi muhalefîni kendi partisinin göre muhalefî İhanet yaratamaz. Eğer demokrasî anlayışında sınımlı ise, mevcut muhalefîye tahammül etmek, küsmemek, soğukkanlı meraklanarak milletî hakem diye kabul etmek ve muhalefîye millî meselelerde işbirliği imkânı vermek zorundadır.

Kore davası etrafında pazarî günleri Meclis'e cereyan eden müzakereyi bu üçü ile tahlik ederseniz, netice hakkında memnuniyet olmamak mümkündür. Başbakan ve Dışişleri Bakanı, ve başka diğer devlet adamları rolünde kalmışlar, muhalefîni tenvir ve İhanet etmiş kiymet vermişlerdir. Bundan başka Korye İktidarîleri göndermek lüzum gelirse, Meclis'e danışacağız, anayasanın ve diğer konuların haricinde de hiç bir zaman iş görülmeyeceğini temin etmişlerdir. Halk Partisi de, umumiyle İhanet ve İhanetle konuşmuş ve harici meselelerde millî birliğe doğru yür-

şümek arzu ve itidatını göstermiştir. Hamdullah Suphi Tanrıöver, millî birliğin İhanetlerini olgun bir vatansever dilde ortaya koyarak, böyle bir zamanda harici meseleler etrafında menfil politik kavgaların devamına İhtilâf vatandaşların yarattı kalblerine derman olmuştur.

Biz de Zafer gazetesinin görüşüne İştirak ediyoruz: Hürriyet amaçlı demek değildir, böyle nazik bir devrinde ortak hayıboş bırakılmaz. Fakat hayıboş olacak tedbir, kırmak, kırmak ve emmek değildir. Bu nevi İhtilâfların her zaman için maslye gömülmesi İhtilâfıdır.

Bütün şikâyetler, siyasî müdahalelerdeki maksatları ne olduğunu İhtilâfından aşıkta tesbit ederek, ona göre hareket ederlerse ve sık sık yüz yüze gelse İhtilâf mevzuatını vatandaşlara konuşmak olgunluğuna varırlarsa; en korkunç görünen vaziyetlere bile güler yüzle çare bulunabilir. Tanrıöverin İhanet ettiği İhanetli ve berrak salama ve da İhtilâfı harî yolunun, milletinin İhtilâfle konuşmuş ve harici meselelerde millî birliğe doğru yür-

Günün mes'eleleri

Kore davası karşısında

# K. Gülek'in birbirine zıt iki beyanatı

Gazetelerde C.H.P. Genel Sekreteri Kasım Gülek'in, Başbakanın matbuata vakı izahı beyanatına verdiği cevabı okuduğum zaman, memleket hesabına çok derin bir acı duydum.

Fikirlerin ve kanaatlerin bir numaralı ölçüsü, samimiyetleri ve kıvamlarıdır. Kıvamsız ve gayri samimi fikir ve kanaatlerin hiç bir müsbet kıymeti olmaz.

C.H.P. millet huzurunda geçirdiği imtihanıdan sıfır altı bir notla çıktuktan sonra kongresini topladı ve kendince bünyesinde bir reform yaptı. Bu arada partinin kurmay başkanlığına bir çok üniversitelerde okumuş, bir çok dil bilen genç bir zata getirdi. Bunun böyle oluşu, bu zatın sözleri karşısında duyduğumuz acıya büyük bir hüznün de katmış oldu.

Ezbere konuşmak âdetimiz olmadığı için çok sarımsı olan bu hissimizin ifadesi olan bu küçük mukaddemeden sonra izaha geçelim: Bizim kökünü aşırlardan alan bir kanaatimiz var. Dünya yüzünde, Cenubi Afrıkada sazdan kulübesinde yaşayan, sazdan peştemali iptidai (insan) dan gökleri tirmalayın yapılarında yaşayan en mükemmel insana kadar bütün beşeriyetin selâmeti dünyayı sarmak istidadı gösteren (Kızıl) ligin yok edilmesin.

Dün: «Amanın müzakere ve formalitelerle vakit kaybedilmesin! Diyen Birleşmiş Milletler Kore Komisyonu Başkanı, bu sefer C.H.P. Genel Sekreteri olarak «Her şey bir tarafa, evvelâ ve evvelâ müzakere ve formalite!» diye bağınıyor.

Yazan  
**CAN**

dedir. Ancak bundan sonradır ki bütün dünya rahat bir nefes alır ve insanlık bir (oh!) diyebilir.

Bu kanaatimizi bu suretle belirttikten sonra asıl mevzua gelelim.

Muhterem Kasım Gülek, bir ay kadar evvel bir İstanbul gazetesinde (Kore) ye dair bir yazı neşretti. Kore'de memleketimiz adına ehemmiyetli bir vazife ile bulunduğum için yazıyı alâka ile okudum. C.H.P. de, değil ama, bu mevzuda kendisiyle tamamen aynı fikir ve aynı safta olduğumu gördüm.

Sayın Gülek ne güzel ve ne doğru söylüyor:

«... Kore'ye yapılan tecavüz dünya demokrasilerine bir meydan okumadır. Aynı zamanda Birleşmiş Milletler Teşkilâtı ve demokratik memleketler için bir fırsattır da: Tecavüz karşısında nasıl harekete geçeceklerini ve tecavüze uğrayanları nasıl koruyacaklarını göstermek fırsatı. Bu fırsatı en iyi şekilde kullanmak, derhal tecavüzün önleyecek tedbirleri almak, sulhün geleceği bakımından tasavvur edilemeyecek kadar büyük ehemmiyettir haizdir. Bütün dünya ve bilhassa yarın aynı şekilde tecavüze uğrayabilecek memleketler, alınacak tedbirleri çok büyük bir alâka ile takip etmek zorundadırlar. Kore'ye yapılan tecavüz bir bakımdan da bir nevi sondaj mahiyetindedir. Böyle tecavüzler için hazırlık yapılarak, ileride buna benzer hallerde Birleşmiş Milletler Teşkilâtının ve Demokrasilerin ne kadar silâhları ve ne dereceye kadar müessir hareket edeceklerini ölmektedirler. İlerideki tecavüzleri önlemek bakımından bugün alınacak tedbirlerin büyük ehemmiyeti vardır.»

Dedikten sonra alınan tedbirlerin yerinde olduğunu, Güvenlik Konseyinin ates kes emri verdiğini Amerikanın filten müdahaleye karar verdiğini kaydettikten sonra bu tedbirlerin kâfi olmadığını, sınırlı kuvvetlerine dışarıdan (nereden olacağı malûm) fazla miktarda malzeme ve insan yardımı geleceğini ve Cenuba yardım geçikirse durumun çok tehlikeli olabileceğini belirttiikten sonra «Demokrasilerin müzakereler ve formalitelerle vakit kaybetmiyerek derhal fiili yardımlarla verilen sözleri takviye etmeleri hayati bir lüzumdur. Böyle olmaz da bu emrivakî muvaffak olur, Kore Cumhuriyeti işgal edilirse, yalnız Uzak Şarkta, dünya sulhü teylikeye girer» diye yazılmasına son veriyor.

Güzel, doğru, aklin, mantığın ve bilhassa hakikatin tam ifadesi olan bu sözlerden sonra aynı zat, fakat C.H.P. unumî kâtibî sıfatıyla aynı davaya vuruyor baltaya.

«Hükümet, aynen kendi düşündüğü ve söylediği gibi (sulhün geleceği bakımından tasavvur edilemeyecek kadar büyük ehemmiyeti olan tedbirleri düşünmüş) kendi buyurdukları veçhile (Buna çok büyük bir alâka göstermek zorunda olduğunu anlamış) ve... şunun, bunun ne diyeceğine kıymet vermiyerek ve Gülek'in izhar buyurduğu arzuya uyarak (vakit kaybetmek, sizin derhal fiili yardıma verilen sözü takviye etmek hayati lüzumunu) yerine getirmiş iken Bay Gülek imdi olarak ileri sürdüğü (müzakere ve formalitelerle) vakit geçirilmediğine itiraz ediyor.

— Amanın müzakere ve formalitelerle vakit kaybedilmesin! diyen Birleşmiş Milletler Kore Komisyonu Başkanı, bu sefer C.H.P. genel sekreteri olarak:

— Her şey bir tarafa!... Evvelâ ve evvelâ müzakere ve formalite! diye bağınıyor.

Hem perhiz, hem labâna turşusu bir arada olmaz. Anlamak istiyoruz: O mu, bu mu?

Fakat onlarca ne odur, ne de budur.

Başbakanın dediği gibi (Dar parti ve politika hastalığıyla malûl, iktidar müptelası) ve tezaddan tezada düştüğünü bile farkedemiyecek kadar zavallı bir zihniyetin, sözün ona, muhalefet gösterisi...

Allah insanı şaşırtsın! Acil şifalar dilerim.

kişide kullanmak, derhal tecavüzün önleyecek tedbirleri almak, sulhün geleceği bakımından tasavvur edilemeyecek kadar büyük ehemmiyettir haizdir. Bütün dünya ve bilhassa yarın aynı şekilde tecavüze uğrayabilecek memleketler, alınacak tedbirleri çok büyük bir alâka ile takip etmek zorundadırlar. Kore'ye yapılan tecavüz bir bakımdan da bir nevi sondaj mahiyetindedir. Böyle tecavüzler için hazırlık yapılarak, ileride buna benzer hallerde Birleşmiş Milletler Teşkilâtının ve Demokrasilerin ne kadar silâhları ve ne dereceye kadar müessir hareket edeceklerini ölmektedirler. İlerideki tecavüzleri önlemek bakımından bugün alınacak tedbirlerin büyük ehemmiyeti vardır.»

Dedikten sonra alınan tedbirlerin yerinde olduğunu, Güvenlik Konseyinin ates kes emri verdiğini Amerikanın filten müdahaleye karar verdiğini kaydettikten sonra bu tedbirlerin kâfi olmadığını, sınırlı kuvvetlerine dışarıdan (nereden olacağı malûm) fazla miktarda malzeme ve insan yardımı geleceğini ve Cenuba yardım geçikirse durumun çok tehlikeli olabileceğini belirttiikten sonra «Demokrasilerin müzakereler ve formalitelerle vakit kaybetmiyerek derhal fiili yardımlarla verilen sözleri takviye etmeleri hayati bir lüzumdur. Böyle olmaz da bu emrivakî muvaffak olur, Kore Cumhuriyeti işgal edilirse, yalnız Uzak Şarkta, dünya sulhü teylikeye girer» diye yazılmasına son veriyor.

Güzel, doğru, aklin, mantığın ve bilhassa hakikatin tam ifadesi olan bu sözlerden sonra aynı zat, fakat C.H.P. unumî kâtibî sıfatıyla aynı davaya vuruyor baltaya.

«Hükümet, aynen kendi düşündüğü ve söylediği gibi (sulhün geleceği bakımından tasavvur edilemeyecek kadar büyük ehemmiyeti olan tedbirleri düşünmüş) kendi buyurdukları veçhile (Buna çok büyük bir alâka göstermek zorunda olduğunu anlamış) ve... şunun, bunun ne diyeceğine kıymet vermiyerek ve Gülek'in izhar buyurduğu arzuya uyarak (vakit kaybetmek, sizin derhal fiili yardıma verilen sözü takviye etmek hayati lüzumunu) yerine getirmiş iken Bay Gülek imdi olarak ileri sürdüğü (müzakere ve formalitelerle) vakit geçirilmediğine itiraz ediyor.

— Amanın müzakere ve formalitelerle vakit kaybedilmesin! diyen Birleşmiş Milletler Kore Komisyonu Başkanı, bu sefer C.H.P. genel sekreteri olarak:

— Her şey bir tarafa!... Evvelâ ve evvelâ müzakere ve formalite! diye bağınıyor.

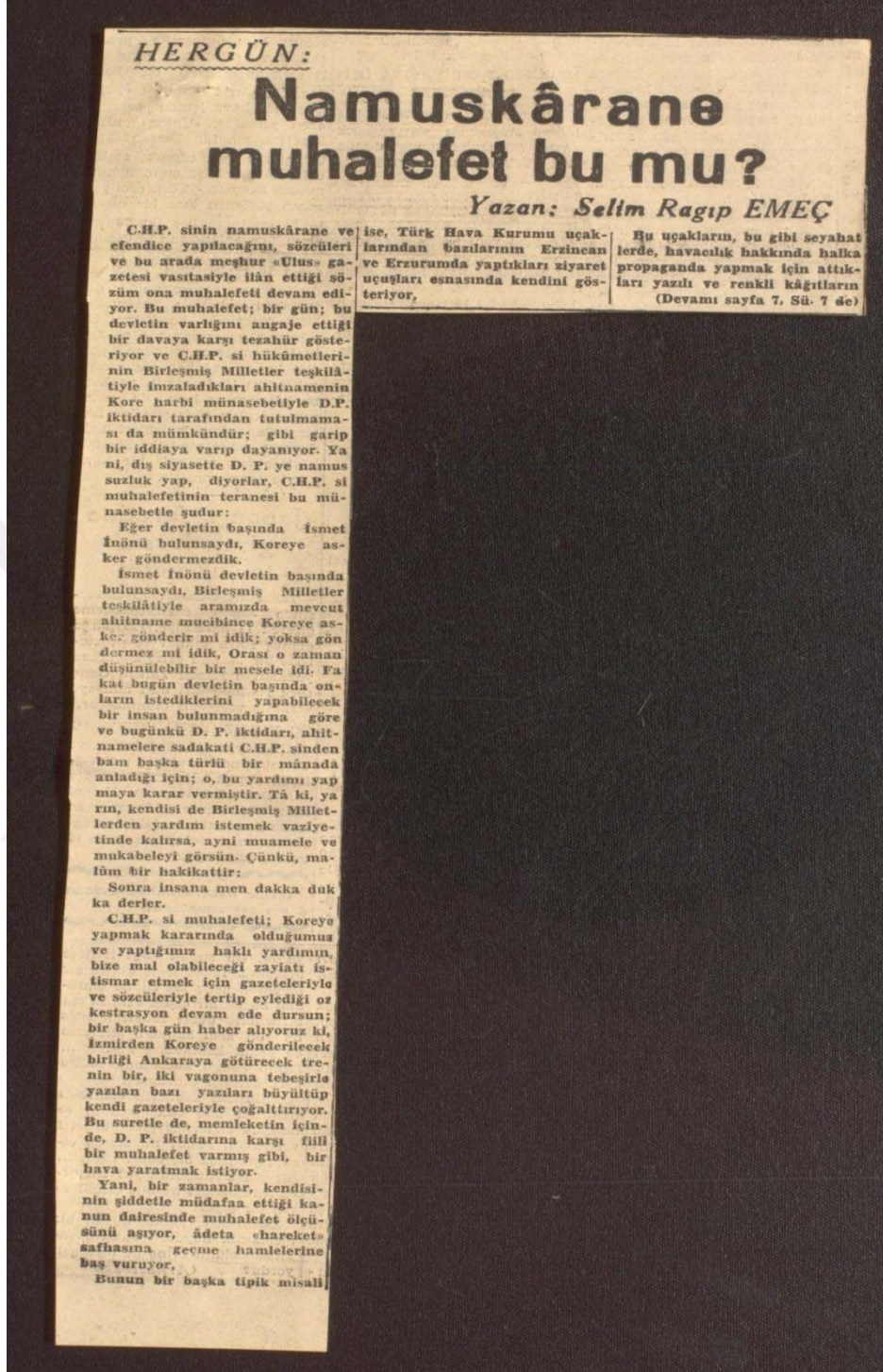
Hem perhiz, hem labâna turşusu bir arada olmaz. Anlamak istiyoruz: O mu, bu mu?

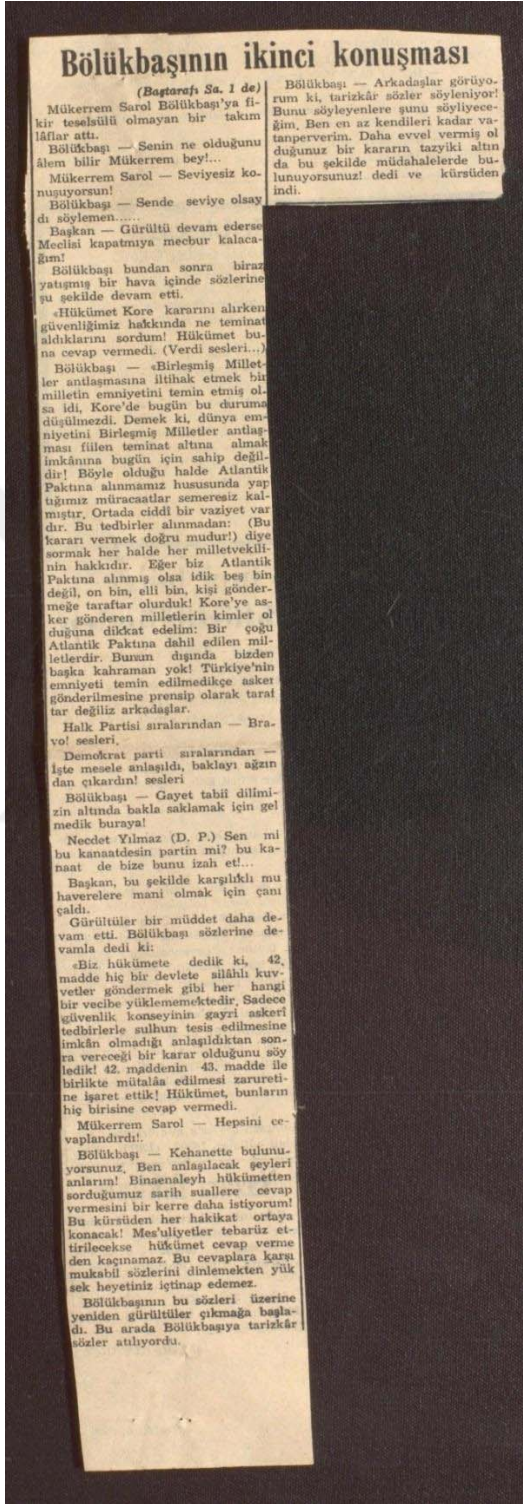
Fakat onlarca ne odur, ne de budur.

Başbakanın dediği gibi (Dar parti ve politika hastalığıyla malûl, iktidar müptelası) ve tezaddan tezada düştüğünü bile farkedemiyecek kadar zavallı bir zihniyetin, sözün ona, muhalefet gösterisi...

Allah insanı şaşırtsın! Acil şifalar dilerim.







## Bölükbaşının ikinci konuşması

(Baştarafı Sa. 1 de)

Mükerrer Sarol Bölükbaşı'ya fikir teselsülü olmayan bir takım lâflar attı.

Bölükbaşı — Senin ne olduğunu âlem bilir Mükerrer bey!...

Mükerrer Sarol — Seviyesiz konuşuyorsun!

Bölükbaşı — Sende seviye olsaydı söylemen...

Başkan — Gürültü devam ederse Meclisi kapatmaya mecbur kalacağız!

Bölükbaşı bundan sonra biraz yatışmış bir hava içinde sözlerine şu şekilde devam etti.

«Hükümet Kore kararını alırken güvenliğimiz hakkında ne teminat aldıklarını sordum! Hükümet buna cevap vermedi. (Verdi sesleri...)»

Bölükbaşı — «Birleşmiş Milletler antlaşmasına ihtihak etmek bir milletin emniyetini temin etmiş olsa idi, Kore'de bugün bu duruma düşülmezdi. Demek ki, dünya emniyetini Birleşmiş Milletler antlaşması fiilen teminat altına almak imkânına bugün için sahip değildir! Böyle olduğu halde Atlantik Paktna alınmamız hususunda yaptığımız müzaccatlar semersiz kalmıştır. Ortada ciddi bir vaziyet vardır. Bu tedbirler alınmadan: (Bu kararı vermek doğru mudur?) diye sormak her halde her milletekili'nin hakkıdır. Eğer bir Atlantik Paktna alınmış olsa idik beş bin değil, on bin, elli bin, kişi göndermeğe taraftar olurduk! Kore'ye asker gönderen milletlerin kimler olduğunu dikkat edelim: Bir çoğu Atlantik Paktna dahil edilen milletlerdir. Bunun dışında bizden başka kahraman yok! Türkiye'nin emniyeti temin edilmedikçe asker gönderilmesine prensip olarak taraftar değiliz arkadaşlar.

Halk Partisi sıralarından — Bravo! sesleri.

Demokrat parti sıralarından — İşte mesele anlaşıldı, baklayı ağzından çıkardın! sesleri

Bölükbaşı — Gayet tabii dilimin altında bakla saklamak için gelmedik buraya!

Neadet Yılmaz (D. P.) Sen mi bu kanatdesin partin mi? Bu kanat de bize bunu izah et!...

Başkan, bu şekilde karşılıklı muhaverele mani olmak için çanı çaldı.

Gürültüler bir müddet daha devam etti. Bölükbaşı sözlerine devamla dedi ki:

«Biz hükümete dedik ki, 42. madde hiç bir devlete silâhli kuvvetler göndermek gibi her hangi bir vacibe yüklememektedir. Sadece güvenlik konseyinin gayri askeri tedbirlerle sülhum tesis edilmesine imkân olmadığı anlaşıldıktan sonra vereceği bir karar olduğunu söyledik! 42. maddenin 43. madde ile birlikte mütalâa edilmesi zaruretine iğret ettik! Hükümet, bunların hiç birisine cevap vermedi.

Mükerrer Sarol — Hepsini cevaplandırdı!

Bölükbaşı — Kehanette bulunuyorsunuz. Ben anlayacak şeyleri anlarım! Binsenaleyh hükümetten sordüğümüz sarılı suallere cevap vermesini bir kerre daha istiyorum! Bu kürsüden her hakikat ortaya konacak! Mes'uliyetler tebarüz ettirilecekse hükümet cevap vermeden kaçınmaz. Bu cevaplara karşı mukabil sözlerini dinlemekten yüksek heyetiniz iştinap edemez.

Bölükbaşının bu sözleri üzerine yeniden gürültüler çıkmağa bağlandı. Bu arada Bölükbaşına tarizkâr sözler atıyordu.

Bölükbaşı — Arkadaşlar görüyorum ki, tarizkâr sözler söyleniyor! Bunu söyleyenlere şunu söyleyeceğim. Ben en az kendileri kadar vatanperverim. Daha evvel vermiş olduğumuz bir kararın tazyiki altında bu şekilde müdahalelerde bulunuyorsunuz! dedi ve kürsüden indi.



6	B	9	42
Birleşim	Oturum	Grup	Giriş
Sayfa No.			

ÖMER BİLEN (Ankara)- Muhterem arkadaşlar, "ore kararı Hükümetin en isabetli bir kararıdır. (Aşa ve bravo sesleri) Hiç bir Hükümet böyle isabetli bir karar vermemiştir dersek tevatür etmiş olmayız. Çünkü biz başka ne yapabiliydik? Birleşmiş Milletlere yardım etmeseydik, kızillara kul olacaktık. (Bravo sesleri)

Zira biz dost görünmeden fayda göremeyiz. Dos geçinsek de dost olarak da diğer ~~kırxıkkı~~ memleketleri istila edecek olsaydık acaba Türk varlığı, namusu, mukaddesatı kâlır mıydı? Kalmazdı. Biz mutlaka onların aleyhinde karar almak zorundaydık. Hükümet bunu meclise getirmedi vermiş. Çok iyi etmiştir. Çünkü belki meclise gelinceye kadar fırsat fevtolurdu. (bravo sesleri) Onun için biz Hükümetimizi sevdik, seçtik. İsbetli karar alacaklarına inandık da öyle seçtik. İsbetsiz kararlarda bulunurlarsa , onların tenkit etmekten hiç korkmayız. Fakat ta bu kararın verildiği günden beri bu noktai nazarı , bu tezi müdafaa ediyorum ki , ancak böyle bir karar verilebilirdi. O zavallıların gensoruları, şunları bunları , hep yine o zavallıların bütün seçimlerde kayıplarıdır. İşte o acıları unutmadılar.

Birleşim	Oturam	Grup	Giriş	Sayfa No.
6		E	9	45
<p>onu koz olarak oynamasınlar. En büyük kuvvetimiz oradadır, <del>www</del> orada ne Amerika'nın, ne İngiltere'nin ne şunun ne bunun hatırı için savaşıyor<del>www</del>, Türk milletini, Türk vatanını müdafaa için savaşıyor<del>www</del> bizim askerimiz. (Alkışlar) senelerce bu milleti istismar eden, en yüksek sandalyede oturan kimsede eğer zerre kadar insaf olsaydı, muhalefet etsinler tek parti olmasın muhalefet muhakkak lazımdır, milletin birliğini bozacak, lanete sebep olacak hareketlerde bulunmazdı. Yazıklar olsun, başka bir şey demiyeceğim. Biz ittifakla karar verdik, karar vermedikse tasvip ettik. Bu iyi bir karardır bu kararı alan insanlar bahtiyar insanlardır. Allah cümlemize iyi kararlar almak nasip ve müyesser etsin. (Bravo sesleri alkışlar)</p> <p>ABDULLAH GEDİKOĞLU(Ankara)- Arkadaşlarım, Kore harbine asker göndermemiz anayasa bakımından doğru mu idi, değil mi idi? Ben bunu bilmem çünkü hukukcu değilim. Fakat, açıkca itiraf etmek lazım gelir ki siyaset bakımından bu kararın Meclisten geçirilmesi lazım gelirdi.</p>				

56

Birleşim	Oturum	Grup	Giriş	Sayfa No.
6		A	IO	

Hamit Şevket İnce ( Ankara)- O hukuki şey Abdilllah ...  
Abdullah Gedikoğlu ( Devamla)- HÜcam , Hamit Şevket bey,  
Hukukçu olmadığımı başta söyledim, işin bu tarafını sizin gibi  
hukukçulara bırakıyorum.

Şimdi bilmeyorum neden Adnan Bey birdenbire heyecanlandı?  
Heyecanlanmaması lazımdı . ( Gürültüler) Hamit Şevket Bey , rica  
ederim, ilk dafa olarak sakın konuşmayı ahd tmişbulunuyorum,  
bunu da siz bozuyorsunuz . Bozmanın envainı ben de yaparım,  
o zaman burada bir keikme konuşamazsınız. ( Devam devam sesleri)

Başbakan Neden asabiyleşiyor , yahut heyecanlanıyor ? Biz  
gayet iyi biliriz ki C.H.P.nin hep tutmuş olduğu yollar yan-  
lıştır. Hatta memleket aleyhine yol tuttuğunu da biliyoruz.  
Kendisini hiç üzmesin, yalnız yalnız bir noktada dursun. Biz  
bu millete söz verdik. Bu milletin bin bir yarası vardır. On-  
lar şunu demiş, bunu demiş; bütün bunları bir tarafa bırakarak  
bu yaralara melhem çalalım. Yine söyleyorum; C.H.P.nin tutmuş  
olduğu yol dün de fena idi , bugün de fenadır. Bir misal  
arzedecem

Birleşim	Oturum	Grup	Giriş	Sayfa No.
	6	E	IO	

Millî Savunma Bakanımız, koridorlarda resmî ağızlarda söylenen takviyeli kelimesinin manasını açıkladı.

Başbakan Adnan Menderes (Aydın) - Muhterem Abdullah Gedikoğlu arkadaşımız, meselenin hukuk bakımından Meclise getirilüp getirilmiyeceğini bilmediğini fakat siyaseten getirilmesi lazım geldiğini söylediği zaman sıralar arasından kendisine: neden siyaseten icabederdi? denildiği zaman izaht bulunmaktan çekindiler. Neden siyaseten getirilmesi icabederdi? Bu ciheti izah etselerdi bizim de vereceğimiz cevaplar daha sarahat iktisap ederdi.

Niçin getirmedi? Vakit kaybına sebep olabilirdi, Hükümetin kararsız olduğunu ifade edebilirdi ve bundan başka da anayasanın bizi mecbur etmediği bu hususda meseleyi Meclise getirmek, mesuliyeti takabbül etmekten tevakki ettiğimizi, mesuliyeti Yüksek Heyetinize yüklemek niyetinde olduğumuzun ifadesini teşkil ederdi.

Arkadaşlar, işi şurasından alayım

Birleşim Oturum Grup Giriş <sup>68</sup> Sayfa No. 14

Ü üzerinde mutlak surette bir maddeye istinat ettirilmek icabeder. Bu lüzum şuradan ileri gelmektedir. Parlamento Hükümeti mürakabe ederken kendisine verdiği ve imza etmiş olduğu bir anlaşmanın çerçevesi içinde mürakabe edecek ve diyecektir ki; şöyle bir icratta bulundunuz bunu benim tasdik ettiğim anlaşmaya göre mi yaptınız diyecektir. Endişem bundan ileri geliyor. Çünkü muhalefet kıyasıya sual soracaktır. Bu noktadan izah edilmesini istiyecektir. Onlara karşı cevap hazırlamak mecburiyetindeyiz. (Alkışlar)

Necip Bilge (Niğde) - Muhterem arkadaşlar; benden evvel konuşan Rifki Burçek arkadaşımız, meselenin esasını gayet iyi bir şekilde ortaya koydu. Bendeniz de bu mesele üzerinde durmak istiyorum. Yalnız bu mesele üzerinde ~~durarak~~ yaptığım tetkikat neticesinde Hükümetin hareketini makul gösterecek yani selâhiyet bakımından Anayasaya uygun olmadığı neticesine vardım.



Birleşim	Oturum	Grup	Giriş	Sayfa No.
6		A	15	71

Halbuki okuduğumuz takdirde , anayasanın 26 ncı maddesinin Büyük Millet Meclisine mevdu olan vazife ve salahiyetlerin tahdidi bir şekilde tayin etmemiş olduğu neticesine varacağız. Bunun için maddeyi aynen okuyorum.

( Anayasanın 26 ncı maddesini okudu )

Görülüyor ki, anayasamız bazı işleri , emsali kabilinden zikretmiş ve onun kadar mühim olan işlerin Meclisin yapması lazım geldiğini ( .. gibi görev ..) kelimesini ilave etmek suretiyle anlatmak istemiştir. Sorarım yüksek heyetten , acaba Koteye 4500 kişi gönderme işi , mahkemen çıkıp kesinleşmiş olan bir idam hükmünün B.M.Meclisinden geçmesi kadar da mı mühim degildir?

Dışişleri B kanı Fuat Köprülü (İstanbul)- Orası idam yeri degildir, mukayesenizi geri alınız.

Neci B'lge ( Devamla)- Acaba, tekelli , akçalı veya onlar kadar, onların tadili kadar ... ( Gütültüler ) Acaba imtiyazları tadil etmek kadar da mühim degil midir ? Bunu müdafaa ederken üzerinde çalışılacak mesnetlerin hazırlamak için madde veriyorum. Binaenaleyh, bu maddeler üzerinde çalışmak ve verilen cevapları

Birleşim	Oturum	Grup	Giriş	Sayfa No. <sup>20</sup>
4		E	4	

HAMİT ŞEVKET İNCE( Ankara)- Muhterem arkadaşlar, bundan bir kaç gün evvel gazetede İnönü'nün Hükümetimizi istizaha çektiğini okuduğum zaman itimat buyurun ruhum kanatlandı en büyük bir düğüne , en sevinçli bir cümbüşe davet edilmiş olmanın zevkiyle semapaye bir keyf içinde çalkandı.(Alkışlar)İsmet İnönü, Demokrat Parti'den sual soruyor. Demen, ininden çıkıyor ? (Alkışlar) Demek İnönü, önümüze geliyor. Bu büyük bir cesarettir . 30 yıllık hatırası içinde milletin çok derin, derinliğini ifade edemeyeceğimiz kadar derin dertlerinin babası olan bu adam altı ay susuyor altı aydan sonra memleketin dahili , harici , askeri vaziyetinden memnun olmuyor ve diyor ki:gelin bakalım millet namına sana sual soruyorum Adnan Menderes, ~~Hükümet~~ çık kürsüye efkârı amme önünde ve cihan huzurunda hesap ver, diyor. Ben bu adamın hilekâr olduğunu bilirdim, hile onun baş müfarikidir, şeytanat onun baş vasfıdır fakat bu kadar cesur olduğunu bilmiyordum. Cesaretinden bahsediyorum

Birleşim	Oturum	Grup	Giriş	Sayfa No.
4		A	5	21

Fakat bu kadar cesur olduğunu bilmeyordum. Cesaretinden bahsediyorum, Bilmiyor ki, bu partinin mensubu, milletin mümessili olan genç, yaşlı adamlar kendisinin mezarını burada yapacaktır. İnönü o gün burada defnolacaktır, merasimi tedfiniyesini yapacağız. İnönü, açtığı suallin cevabıyla burada bütün mazisi deşilecek, milletin çektiği, şimdiye kadar çektiği ıztıraplar bu kürsüde konuşulacaktır. Düğün dedim, sevinç günü dedim, işte bunun için dedim, sebebi budur. İnönü öldürülmelidir, inönü milletin ruhundan silinmelidir, tarihi yırtılmalıdır.

Arkadaşlarımın hepsinin simasında; benden evvel söz söyleyen arkadaşlarımın ifadelerinde görüyorum ki biz bunu tehalkle kabul ediyoruz.

Bir hatıramı arzedeğim, o gün kardeşime rastladım, askeri istizah yapılmış dedim, hazır mısınız ~~www~~ agabey dedim, tehalkle dedi. Tabii hükümet olarak değil mi dedim. Elbette dedi, biz meydana musaraadan çekinmeyiz, çekinecek, korkacak insanlar değiliz. Evet agabey dedim. Biz kancık ruhlu insanlar değiliz, erkek insanlarız, merd insanlarız, yaptığımız işlerden, muamelelerden hesap vermeğe bütün vuzuhumuzla amadeyiz. İnönü ne zannediyor? Dahili harici siyaset, efendi ne bıraktın ki bize? Nasıl bir vatan teslim ettin ki? Bugün altı ay içinde onu bulamadık. Onun ıslahına

Sabri Erduman (Erzurum) - Muhterem Arkadaşlar; 14 Mayıs zaferini sağliyan Seçimlerden sonra Koreye gönderilen kahraman Mehmetçikler gibi memleketin her köşesinde , her bucağında her vatandaş Kore herbini kabul eder gibi çarpıştı, mücadele etti.

Sayın arkadaşlar, İsmet İnönü'nün bu kürsüye gelerek , millet kürsüsünden bize hesap vermesini zaten bekliyorduk. Kendi ayağı ile gelmesi, bu soruyu vermesi bizim için çok yerinde olmuştur. Arkadaşlarımızın dediği gibi biz bu soruyu reddedeceğiz, şöyle böyle yaşacağız... Onun silâhı çoktur, 60 tane bombası vardır. Onun İnönü'de parçıştığı sirededir ki bizim herbirimizin babası, amcası er olarak yumruk yumruğa

c s

23

Sabri Erdümen (Erzurum) - Muhterem Arkadaşlar; 14 Mayıs zaferini sağlıyan Seçimlerden sonra Koreye gönderilen kahraman Mehmetçikler gibi memleketin her köşesinde , her bucağında her vatandaş Kore harbini kabul eder gibi çarpıştı, mücadele etti.

Sayın arkadaşlar, İsmet İnönü'nün bu kürsüye gelerek , millet kürsüsünden bize hesap vermesini zaten bekliyorduk. Kendi ayağı ile gelmesi, bu soruyu vermesi bizim için çok yerinde olmuştur. Arkadaşlarımızın dediği gibi biz bu soruyu reddedeceğiz, şöyle böyle yâceceğiz... Onun silâhı çoktur, 60 tane bombası vardır. Onun İnönü'de perpiştığı sıradadır ki bizim herbirimizin babası, amcası er olarak yumruk yumruğa

Birleşim	Oturum	D	5	Grup	Giriş	Sayfa No. 24
----------	--------	---	---	------	-------	--------------

yumruk yumruğa, göğüs göğüse, pençe pençeye çarpışmış babaların evladımız.Burdayız. Hepimiz teker teker o hesabı verebiliriz. Sayın arkadaşlar, İsmet İnönünün sorduğu sual bir siyasi durum değildir. Daha ziyade parti politikasını eline alarak memleketin içinde nüfuz sahibi olmak istiyor. İşte bu soruyu sormaktaki maksadı budur. 4500 kişinin, kahraman erlerimizimizin Koreye gitmesi, Türk Devletinin, Türk demokrasisinin beynelmilel milletler arasında ne kadar büyük bir yeri olduğunu dünya aleminde görülmektedir.İsmet İnönü Koreye verilen 4500 askerin hesabını bizden soruyor. Memleketin içinde yarattığı fesadlığı kendi devrinde, kendi başkanlığı devrinde memleketin her köşesinde 400 bin kişinin hesapsız kitapsız , kanunsuz toprağa gömüldüğü zaman o hesapları neden görmüyor ve millet o hesapları ondan soracaktır. İşte İsmet İnönünün bu kürsüye gelmesinin için bekliyoruz. Dört gözle bekliyoruz. Gelecektir. ve alacağı cevapla Türk milletinin kalbinden, Türk Milletinin tarihinden tamamen silinmiş olacaktır.(Alkışlar)

Birleşim	Oturum	D	5	Grup	Giriş	Sayfa No. 24
----------	--------	---	---	------	-------	--------------

yumruk yumruğa, göğüs göğüse, pençe pençeye çarpışmış babaların evladımız.Burdayız. Hepimiz teker teker o hesabı verebiliriz. Sayın arkadaşlar, İsmet İnönünün sorduğu sual bir siyasi durum değildir. Daha ziyade parti politikasını eline alarak memleketin içinde nüfuz sahibi olmak istiyor. İşte bu soruyu sormaktaki maksadı budur. 4500 kişinin, kahraman erlerimizin Koreye gitmesi, Türk Devletinin, Türk demokrasisinin beynelmilel milletler arasında ne kadar büyük bir yeri olduğunu dünya aleminde görülmektedir.İsmet İnönü Koreye verilen 4500 askerin hesabını bizden soruyor. Memleketin içinde yarattığı fesadlığı kendi devrinde, kendi başkanlığı devrinde memleketin her köşesinde 400 bin kişinin hesapsız kitapsız , kanunsuz toprağa gömüldüğü zaman o hesapları neden görmüyor ve millet o hesapları ondan soracaktır. İşte İsmet İnönünün bu kürsüye gelmesinin için bekliyoruz. Dört gözle bekliyoruz. Gelecektir. ve geleceği cevapla Türk milletinin kalbinden, Türk Milletinin tarihinden tamamen silinmiş olacaktır.(Alkışlar)

4	B	6	
Birleşim	Oturum	Grup	Giriş Sayfa No. 27

şuna serahatla varacaktır ki reddi hususu düşünüldüğü takdirde, ekseriyet nizamına dayanıp reddettiler. Ekseriyet nizamına değil, hukuk kaidelerine, kanun esaslarına, kâkı selimin kabul ettiği bir sebebe dayanarak reddedildiği, aklı selimden uzak olanlara, aklı selimin bunları mağlup ettiği görülürse işte bizim için muvaffakiyet budur arkadaşlar. (Alkışlar)

AHMET GÜRKAN (Tokat)- Muhterem arkadaşlar, ben de diğer arkadaşlarım gibi gensoruyu kabul etmek taraftarıyım; ancak içtüzük hükümlerine riayet etmek şartıyla. Bu âna kadar İsmet İnönü tarafından Meclis Başkanlığına tevdi edilen gensorunun mahiyetini bilmiyordum. Şimdi öğreniyoruz ki, memleketimizin askerî ve siyasi emniyet meseleleri hakkında Hükümeti istizaha davet ediyor. Halbuki içtüzüğün 157. Maddesinde gensoru açılmasını teklif eden bir Milletvekili başkana gensoruyu gerektirecek işi -işleri değil- açıkça gösteren bir önerge verir. Halbuki onlar iş'leri, mesele'leri Hükümetten ~~wewew~~ sormak istiyorlar.

~~İçtüzükün 157. maddesinde gensoru açılmasını teklif eden bir Milletvekili başkana gensoruyu gerektirecek işi -işleri değil- açıkça gösteren bir önerge verir. Halbuki onlar iş'leri, mesele'leri Hükümetten sormak istiyorlar.~~



Birleşim

Oturum

Grup **İ**Giriş **6**Sayfa No. **28**

İşleri, meseleleri Hükümetten sormak istiyor. Biz mutlaka İsmet İnönü kürsüye çıksın, mezarını burada kazalım düşüncesiyle onu konuşurmuş gibi münasip görmüyorum. Ben esasen İsmet İnönü'nün yaşadığına kani değilim ki onu kürsüden öldürelim. Zaten ~~iki~~ <sup>iki</sup> ölüdür. <sup>14</sup> ~~14~~ Mayıs'ta ölmüştür. Bizim ~~işimizde~~ <sup>için</sup> ikinci bir mevzu daha vardır. Millet Partisi tarafından teklif edilen Gensoru mevzuu. Onu kabul edelim. Halk Partisi de Gensoru nasıl olur öğrensin. Yahut da Gensorularını muayyen bir maddeye tahsis ederek islah edip tekrar huzurumuza getirsinler. Bendeniz Millet Partisi Gensorusunun kabulüne diğerlerinin reddine taraftarım.

Fatin Dalaman (Antalya) - Sayın arkadaşlar, İki Gensoru karşısındayız. Fakat dikkat buyrulursa Millet Partisi yalnız isim kullanmış, Halk Partisi ise C.E.P. Genel Başkanı

## ÖZGEÇMİŞ

### Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı :ŞİMŞEK, Elmas  
Uyruğu : T.C.  
Doğum tarihi ve yeri :20./07/1994/Mamak  
Medeni hali : Bekâr  
Telefon :05068190127  
e-mail :elmassimsekk@gmail.com

### Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi/Türkiye Cumhuriyeti Tarihi	2019
Lisans	Gaziosmanpaşa Üniversitesi/Tarih	2016
Lise	Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi	2012

### Yabancı Dil

İngilizce



